DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

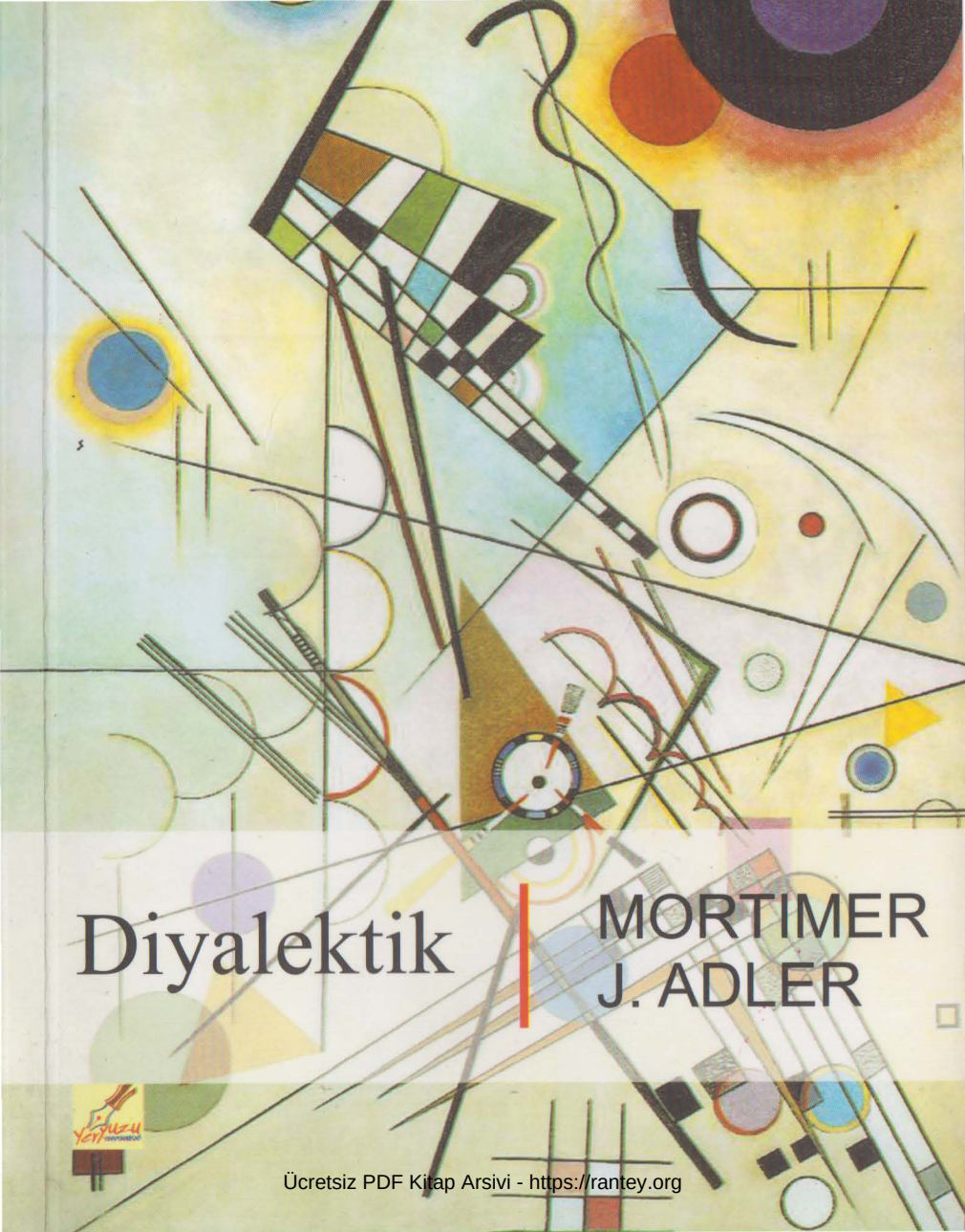

Diyalektik

MORTIMER J. ADLER

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diyalektik
Mortimer J. Adler

Türkçesi
Defne Hacaloğlu

Dizgi - Mizanpaj
Yeryüzü Grafik
431 92 68 Ankara

Kapak Tasarım
İsmet Şahin

ISBN
975-6386-38-X

Baskı Tarihi
I. Basım: Ekim 2003

Baskı
Başak Matbaacılık
Tel: (0.312) 384 27 61

Yeryüzü Yayınevi
Sağlık 2. Sok. No: 65/1 Yenişehir/ANKARA
Tel: 431 92 68 Faks: 434 44 62
(Yeryüzü, AKAD Ltd.'in Bir Kuruluşudur)

e-mail: akad@akad.net

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....5

I. Bölüm DİYALEKTİĞİN BULUNUŞU 9
1. Giriş.....9
2. Tartışmanın özellikleri 33
3. İnsan karşılıklı konuşma örnekleri.....40

II. Bölüm DİYALEKTİĞİN TANIMI 85
1. Empirik Tanım İnsan Doğası 106
2. Mantıksal Tanım 141
3. Metafiziksel Tanım 195

III. Bölüm DİYALEKTİĞİN YORUMLANMASI 208
1. Felsefe ve Bilim 211
2. A Summa Dialectica 218
3. Diyalektik Tavır 228

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Bu kitabın amacını doğrulamak için ben, pek çok insanın konuşma ve tartışmalarında deneyimlerini karşılaştırdıkları, olumlu ve olumsuz düşüncelere başvurdum. Bu kitapta savunduğumuz fikirler, tartışmanın koşullarını, bunların kaçınılmaz sınırlamalarını, akılcı özelliklerini ve değerlerini incelemek amacıyla araştırma çabasından ibarettir. Eğer konuşmanın önemi, detaylı bir analizin konusu haline getirilerek abartılmış gibi görülürse, bu analizin ima ettikleri, benim mücadeleci araştırma tahminlerimi, başka nerede ve ne şekilde olursa olsun, nedenlerin varoluş sürecindeki gerçek durumlardan biri olarak şüpheci bir okuyucunun bile paylaşmasını sağlar.

Diyalektik, insanın, tartışmaya girdiğinde, bir teori yada fikrin polemik önemini yansıtma çabalarıyla birlikte ortaya çıkan düşünce şekline uygun bir teknik isimdir. Burada, empirik bilimcilerin yöntemlerinden veya matematikçilerin metotlarından önemli şekilde farklı olan bir metodoloji şeklinde sunulmuştur. Bu, bütün insanların, kendi fikirleri veya başkalarının fikirleri konusunda eleş-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tirici olmayı üstlendiklerinde, çeşitli anlayışların çatışması ve karşıtlığı sebebiyle konuşmada ortaya çıkan zorluklarla yüzleşmeye istekli olduklarında yürüttükleri akılcı bir süreçtir. Diyalektik, insanların düşünceleri üzerinde bir anlaşma veya anlaşmazlık anındaki ilişkileridir. Bu sadece anlaşmazlıklarla başa çıkma yöntemi değil, ayrıca elde edildiği durumla ilgili olarak yorumlanan anlaşmaya karşı alınan tavırdır.

Ben, okuyucuların buradaki kuramları kabul etmesine veya bunlara karşı çıkmasına bağlı olarak gerçek anlamda farklı olmak gibi garip bir pozisyondayım. Okuyucuların, diyalektiğin teorisiyle uğraşırken tavırları ne olursa olsun, bana göre diyalektikle tartışmak veya bunu onaylamak için onu bir yöntem olarak kabul etmeleri gerekir. Eğer teorik farklılıkların karşılanması ve kararlaştırılmasında gerekli süreçleri yani açıklık kazandırma ve anlaşılabilmesi amacıyla, fikirlerin başka fikirlere dönüştürülme yöntemlerini açıklasaydım, o zaman bu kitabın esas tezinin kışkırttığı muhaliflerden ne olursa olsun korkacağım hiç bir şey olmazdı. Rakiplerimin benimle tartışabilmeleri için diyalektikçi olmaları gerekir ve bu, teoride bazı düzeltmeler ve değişiklikler olacağı anlamına gelmesine rağmen eğer bu tartışmada birbirimizi daha iyi anlamayı başarırsak bundan rahatsız olmamalıyım. Herhangi bir değişiklik diyalektik çalışma ile olursa buna müsamaha gösteren teori zarar görmeyecektir.

Benim amacım, diyalektiğin fikir çatışmalarından dolayı karşılaşılan konuşma tekniği ve felsefik düşüncenin gerekli bir şekli olarak gösterilmesidir. İnsanların müsamaha gösterdiği konuşmalarla ilgili bir gerçek, onların filozoflaşmalarıdır. Felsefe, anlaşılması güç bir uğraş değildir. Deneyim yerine, tanım ve analize sığınan bütün konuşmalarda felsefe başlı başına önemli bir konudur; Karşılıklı konuşmaya, inanmaktan çok anlamak için giren her zihin için bu zorunludur. Felsefe bana göre diyalektikten fazlası yada azı değildir. O, özel bir konu veya bir sistem değil, bir metot ve akılcı bir tavırdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Burada yine, teorinin doğasından dolayı, anlaşmazlıklarla yüzleşmekte kayıtsız kalmak zorundayım. Ortaya çıkarttığım kuramın başka teorilerin koşullarına dönüşmesini, dolayısiyle ikincil hale geldiğini ve farklı bir anlam verildiğini algılamakta başarısız değilim. Ancak böyle bir davranışın kendisi, diyalektiğin bir örneği ve filozofların diğer insanlar gibi geleneksel tutum içerisinde farklı fikirlerle yüzleşmelerinin tekrarı olur. Diğer alternatif sadece dogmatik inkar olabilir. Bu diyebilirim ki diyalektik teorinin etkin şekilde hükümsüz kılınmasının tek yoludur. Diyalektikçi olmamak için, kişi dogmatik olmalıdır- ancak bu esas karşıtlık yorumlanmalıdır-. Scott Buchanan'ın olasılık üzerindeki makalelerini, diyalektik bağlantılı olarak ve belki de burada izah edilen teorilerin pek çoğunu düzeltici olarak okuyuculara önermeliyim. Müsveddeleri okudukları için Mark Van Doren ve Malcolm McComb'a müteşekkirim.

NewYork *M.J.A*

Eylül, 1927

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

I

DİYALEKTİĞİN BULUNUŞU

I. GİRİŞ

Büyük Yunan düşünürü Aristo'ya göre; Tanrının karakteristik vasfı düşünme konusundaki yeteneğidir. Bu görüşe göre, Tanrı mükemmel bir filozoftur. Ve insanoğlunun da en temel özelliği düşünmektir. Her ne kadar düşünme yeteneği Tanrı kadar mükemmel olmasa da, varoluşundan bu yana insan, sahip olduğu düşünme üstünlüğü sayesinde kendine has bir hürriyet ile evreni tanıyabilme kabiliyetine ve değerlere filozofça yönelebilme gücüne sahip olmuştur. Ancak bir şekilde kutsal olsalar da, insani yeteneklerinin kısıtlı olması süregelen zaman içerisinde tam anlamıyla başarılı olmalarını engellemiştir. Metodolojide göz önüne alınarak zihni meşgul eden olgularda görülebilir ki, bunlar, tarih boyunca batı Avrupa'da her aşamada ortaya çıkmıştır. Elbette ki zaman içinde bunların geçici olarak çözümlendiği, belirgin problemler ve terimler değişikliğe uğradı. Ancak her çağda, insanın düşünmesi, ide-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alinin belirlenmesi ve bu sonuca ulaşılması için en iyi uygulanan süreçlerin açıklanması konusunda bir takım çabalar söz konusu olmuştur.

Genellikle bir dönemin metodolojisi ya açıkça bir mantık veya psikoloji olarak belirtilmiş, belki de sadece entelektüel düşüncede canlandırılmıştır ki bunlar dönemin tipik zekâsının hassas bir göstergesidir. Eğer klasik dönem, orta çağ ve modern dönem için genelleme yapılırsa bu durum sorgulanamaz. Bu ifadenin açıklığa kavuşturulması, okuduğunuz kitapta savunulan düşüncelerin, diğer çağlarda ve şu anda yaygın olan geleneksel görüşlerden uzaklaşılmadığını iddia etmesi nedeniyle amacımızla ilgilidir. Ve bu iddiayı anlamlı hale getirebilmek için geleneklerdeki kaynaklarını belirtmenin yanı sıra, şu andaki çabanın yeniliğini de belirlemek gerekir. Düşüncenin var olduğu her dönemde var olan, bazı zamanlarda ön plana çıkan ve yakın zamanda yeni bir aşamaya giren bir takım eğilimlere odaklandığımız ve bunları kesinleştirmeye çalıştığımızı kanıtlamak mümkündür.

Metodoloji ile ilgili geleneksel yazınlar-ki burada normatif mantık ve düşünmenin çeşitli psikolojik açıklamaları arasında ayırım yapılmamıştır- tekrar tekrar meydana gelen ve bu nedenle belirli bir açıklık ve toplumsallık kazanmış olan birkaç tezin ifadelerinde özetlenebilir.

1. Düşünmek, fikirlere sahip olmak ve bu fikirleri toplumsal ve kişisel yaşam içerisinde uygulamaya koyarak geliştirmek çabasıdır.

2. Düşünmek kişinin fikirleri olduğunda ve bunlarla uğraştığında aklın kendi kendine yürüttüğü süreçtir.

3. Düşünmek, bir neden aktivitesidir ve özellikle mantığa dayalı olmayan bir amaç veya istekten bağımsızdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

4. Düşünme, bilgi edinmeyle sonuçlanmayı amaçlar ki bu, düşünmenin doğrularla huzur bulmasıdır.

Bu tezler, güçlü toplumsal kuramlar oluşturmalarına rağmen, bunlara zıt bir fikrin öne sürülmesiyle sıklıkla, çoğunluk tarafından onaylanmamışlardır. Bu ifadelerin her biri daha dikkatlice incelenirken bu durum akılda tutulacak ve karşıt fikirler her bir olayda belirtilecektir. Bu karşıt eğilimler, bu kitaptaki kuramları belirlemiş hatta kısmen bunları ortaya çıkartmıştır.

1. Düşünmek fikirlere sahip olmak ve bunlarla uğraşmaktır. Fikirler, zihindeki görüntüler, ifadeler, yargılar hatta şekilsiz düşünceler olarak tanımlanabilir. Bir bakıma düşünce bu kavramlardan biri olabilir veya bunlardan biri veya diğeriyle bir şekilde ilgisi vardır. Ve düşünme elbette bu kavramların herhangi biri bakımından fikirlerden ayrı olamaz. Yaygın mantık ve geleneksel psikoloji bu iddiaları yaparken fevkalade kötü hatalar yapmamıştır. Zorluklar, ihmal edilen ve bazı durumlarda düşünmenin tanımından hariç tutulan konulardadır. Ancak yakın zamanlarda modern düşüncede birbiriyle ilgisiz iki eğilim -bir yanda davranışçılık kuramı diğer yanda ise dilbilimine olan ilginin canlanması- tarafından bu tanımın yetersiz olduğu ileri sürülmüştür.

Burada davranışçılık kuramının desteklenmesi gibi bir amaç yoktur. Bu, davranışsal psikologların düşünme ve konuşma arasındaki ilişkiyi referans olarak kastettiği anlamına gelmemektedir. Hatta düşünmenin lisandan ayrı olarak yürütüleceği dil aktiviteleri ile desteklendiği konusundaki ikilemlerde şu anki konumuz değildir. İddialarımızda ileri sürülen fikirlerdeki asıl ilgi alanı, düşünmede, lisanın bir araç olarak önemidir. Bu iddialar göz önüne alınan tezleri inkar etmemektedir. Sadece sahip olunan ve uğraşılan düşüncelerin önceki tanımlarda zihindeki görüntüler, ifadeler veya yargılar olarak ihmal ettiği başka görüş-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

leri ortaya koymaktadır. Buda bu tezi şu şekilde açıklar; düşünce (çoğunlukla veya kısmen) dil aracılığıyla fikirlere sahip olmak ve bunlarla uğraşmaktır.

Davranışçılık, düşünme sorunuyla alakadar olan psikologların ve mantıkçıların anlam teorisiyle ilgilendikleri bir dönemde ortaya çıkmıştır. Ancak düşünce ile ilgili çok özel bir teorileri olmasına rağmen, davranışçılık, anlamın doğasını ele alırken anlaşılması fazlasıyla güç ve belki de çok felsefik bir katkıda bulunmuştur. Dikkati çeken, anlam ile ilgili süregelen tartışmanın sonucu gibi gözükenler, davranışçılığa da oldukça yakındı. Matematiksel mantıkçılar, anlam ile yalnızca, ima bakımından kendi kendini tetkik etmesiyle ilgilenmekteydi ve belki de psikologlar anlamla sadece zihindeki görüntünün niteliği, bilinçli bir varlık veya nesnenin (gegenstand) kendisi olarak ilgilenmekteydiler. İçerdiği konularla ilgili en yeterli ve detaylı raporu verebilmek için probleme, dilbilimin esas konusu olarak yaklaşanlar için bu durum devam etti. Yine burada anlam ile ilgili hiçbir teorinin veya tanımın tek başına kabul edilmediği açıkça anlaşılmalıdır. Önemli olan nokta daha çok, anlamın lisan bakımından, hangi rakam veya işaret sisteminde olursa olsun sembollerin işlevi bakımından, kelimelerin veya diğer sembollerin sahip oldukları değişik anlamları nasıl kazandıkları ile ilgili sürecin olağanüstülüğünün ayrıntılı şekilde araştırılmasıdır. Bu olağanüstülük hiçbir problemi çözmemiş olsa da, en azından anlam kelimesinin bir çok anlamını sıralayarak açıklık kazandırmıştır.

Genel olarak fikirler açısından, düşünme bu şekilde sadece davranışçılık bakımından lisan meselesi değil aynı zamanda ve daha spesifik olarak, sözlü ilişkiler ve sembolik işleyişin özelliği açısından da tam olarak değilse de açıkça ifade edilebilen anlamlar meselesi haline gelir. Amacımız, bu düşünmenin kabul ettirilmesi değil, yalnızca ana gelenekten ortaya çıkan iki farklı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eğilim olan davranışçı psikoloji ve anlamın dilbilim teorisi tarafından ortaya sunulan orijinal tezdeki değişiklikleri incelemektir.

Dil teorisinin, yalnızca ve özellikle Descartes ve Locke'den günümüze gelen modern gelenekte esaslı ve belki de yıkıcı bir unsur olduğunu hatırlamak ilginç ve önemlidir. Klasik dönem ve orta çağda ise bunun tam tersiydi. Bilimsel dokümanlar olmadan da bu görüş; Aristo'nun Organon'undaki gramer ve mantık arasındaki yakın ilişkisine ve orta çağ üçlemesindeki gramer, retorik ve diyalektik çalışmalarındaki sıralamaya dikkat çekilerek de desteklenebilir. Dilin yapısı ile düşünce muameleleri arasında ve benzer ilişkilerin modern gözlemlenmesinde, gözlemlenen bu iki durum arasında bir uyum olduğu pek kastedilmemektedir. Aslında ortaçağ yazınları bize dilin çatışan birkaç kuramını gösterir ve Aristo 'da gramer ve mantık arasındaki ilişkiler bu tür konulardan iyi anlayan araştırmacılar tarafından bulunmuştur.

Bunlar Aristo'nun kendisi tarafından net bir şekilde açıklanmamıştır. Ancak, en azından bu referanslar bizi 17. yüzyıldan beri düşünme teorisinin ve tanımının dil, gramer ve retorik'in uygunluğu ve öneminin görmezden gelindiği ve alttan alındığı sonucuna götürmüştür. Bu nedenle son üç yüzyılda karşıt olarak dile karşı ilginin yenilenmesi ve dilin öneminin vurgulanması önemlidir.

2. Düşünmek, kişinin fikirleri olduğunda ve bunlarla uğraştığında, aklın kendi kendine yürüttüğü süreçtir. Bu ifadede vurgulanan kişisellik olgusudur. Burada açıklanan geleneksel fikirlere göre, düşünme pek çok şekil alabilir; derin düşünüş, akılcı düşünüş, pratik düşünüş ve bunun gibi, deneysel süreç veya düşünme ise analoji, tümevarım veya çıkarım şeklinde olabilir – ancak her zaman tek bir zihni meşgul eden bir süreç olarak tanımlanacaktır. Tezin ulaştığı ortak noktaların tarihi zeminlerini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çözmek zordur, ancak düşünmekte olan kişinin vurgulanması, düşünmenin tümevarım ve çıkarım veya başka bir şekilde ayrıntılı olarak tanımlandığı aynı derecede geleneksel fikirlerle tarihsel açıdan bağlantılıdır. Bu tezde ortaya çıkabilecek itiraz ve bu itiraza neden olan tarihsel ayırımlar aynı anda her iki maddeye de hücum eder. Düşünme, iki zihin tarafında yürütülen bir süreç olabilir ve varlığı bu iki zihnin birbirini karşılıklı etkilemelerine bağlı olabilir ve eğer düşünme bu kadar koşulluysa, bir tümevarım veya çıkarımın kanonik formlarına tam olarak indirgenemeyen formel bir yapısı olabilir.

Konuşması deneyimine dayalı olarak bir an için düşünen bir kişi – fikir oluşturmak veya bir fikri bertaraf etmek amacıyla yapılan ve bu nedenle münakaşacı veya tartışmacı olarak adlandırılan konuşma- bu tarz bir konuşmanın, kişinin zihninin bir veya daha fazla zihnin ortak katılımıyla müsamaha gösterdiği bir düşünme şekli olduğu konusunda hemfikir olacaktır. Ve eğer, konuşma veya tartışmanın bir düşünme tarzı olduğu inkar edilmezse, laboratuvar ve kütüphane modellerinden farklı bir düşünme şekli olduğu ve tam anlamıyla sıradan mantık terimlerine dayanarak analiz edilemeyeceği veya tanımlanamayacağı kabul edilecektir.

Konuşma ve tartışma olgularının, düşünmenin doğası ile en az ilgilenen kişiler arasında hali hazırda bulunması, gelenekte ve çok ilgili fenomenin ihmal edilmesinin garip görülmesidir. Özellikle Rönesans'tan bu yana modern gelenek tümevarım ve çıkarımın ortak kaideleriyle yetinmiştir. Klasik dönem ve ortaçağ düşüncelerinde önemli istisnalar vardır.

Platon 'un diyalogları, bunların sonuçtaki memnun edici yorumları ne olursa olsun, insan söylevlerinin tasarlanmış niteliklerini mükemmel bir şekilde canlandırır. Platon diyaloğu, Sophron'un pandomimalarının doğasında olan şiirsel eğilimlerin et-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kisine bağlı olarak edebi tarzda oluşturmuştur, ancak Platon'un diyalogları, konuşmada düşüncenin kökenlerini takdir ettiği için, yazdığını hissettirecek yeterli zemin vardır.

Kişi, akıl kariyerlerinin sofistler arasında başladığını ve beslendiğini hatırlarsa Platon'un bu anlayışı şaşırtıcı değildir. Ve dahası Platon diyalektik teriminin sorumlusudur. Genellikle bu terim tutarsız (veya konuşma dilinde) düşünme süreçlerini belirtir.

Klasik ve modern geleneklere karşıt olarak bu nokta sözlü kullanımın inuendosu ile kesin bir şekilde açıklığa kavuşturulmuştur. Eğer iyi ve kötü sofistlik arasında, Sokrates sofistliği ve Thrasymachus arasında bir ayırım yapma imkanı olsaydı – ki bu farklılıklar gülümseme yaratabilir- Platon sofistlik ve diyalektiğin kimliklerine içerlemezdi. En azından bunların formel benzerliklerini algılayabilirdi. Ancak geçtiğimiz üç yüzyılda sofistlik, aşağılama ve küçültme ifadesi haline geldi ve formel yapı onaylanmaksızın, diyalektik ve modern geleneğin azlettiği veya alay konusu edip, suistimal ettiği bir başka unsur olan iskolastik felsefeyle eş anlamlı olarak kullanılır.

Platon'un diyaloglarında, hem örneklediği hem de övdüğü sanat ustaları olan öğrencilerinin, geleneksel olarak diyalektik adını verdiği İskolastik felsefenin bu şekilde belirtilmesi ve sınıflandırılması tamamen uygunsuz değildir. Burada diyalektiğin doğası ve ortaçağ düşüncesinde oynadığı rol hakkında uygun bir bilgi veremeyiz; ancak geleneğin geçmişine göre bir takım akılcı ilişkilerini gözlemleyebiliriz.

Diyalektik ne bir araştırma metodu ne de kanıtlardan biri olarak düşünüldü. Bu bir tartışma, çekişme ve münakaşa yöntemidir. Ortaçağda da, akılcı yaşamda tartışmanın geniş yer aldığı düşünülürse, diyalektiğe önem verilmekteydi. Ve muhtemelen Galileo ve Newton'un başlattığı çağda, akılcı konularda araştır-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ma, deney ve kanıt baskın olduğunda diyalektik göz ardı edildi, değeri alttan alındı veya çarpıtıldı, tarzı yanlış anlaşıldı. Bacon' un, Novum Organon'u ile ünlenen Aristo'nun Organon'un yorumlanmasıyla beraber ilginin ve uğraşıların değişmesi gerçeği -eğer sadece tek bir beyinde yürütülmüyorsa genel olarak bir sonuç çıkarma işi – muhtemelen düşünmenin tümevarım veya çıkarım meselesi olduğu fikrine neden olmuştur.

Diyalektiğin, bir eğitim aracı olarak önemi de ayrıca dikkate alınmalıdır. Hatırlayanlar için The Republic'de filozof kralın eğitimi" bütün bilimlerin üzerinde olan taçla " yani diyalektikle sonuçlanmıştır; Cicero'nun yazılarında yansıtılan ve taslağı çizilen Romalı centilmenin eğitimindeki esaslarından biride retorik idi; ve ortaçağ okulu organizasyonu da üçleme: gramer, retorik ve diyalektiği kapsar. Bir zamanlar bir centilmenin veya bir filozofun eğitilmesinde zorunlu tutulanlar, şimdi bir bilim dalını tahrip edici unsur olarak müfredattan oldukça dikkatli şekilde çıkarılmalıdır.

Bunun yerine tümevarımcı veya çıkarımcı mantık öğrenilmesi gerekli hale gelmiştir ve diyalektiğin eski ve orta çağlardaki yeri ve önemini, modern projelerde kaybettiğini belirtmek gerekir. Diyalektik, bilimsel zihnin eğitiminde önemli bir yöntem olmaktan çıkıp, böyle bir eğitimde daha çok bir aksesuar veya yalnızca yöntemin kuramsal açıdan kendini göz önüne aldığı bir takım formel kurallar ve uygulamalar haline geldi. Buna rağmen diyalektik canlılığını korudu ve doğduğu topraklarda gelişti. Elbette ki retorik ve konuşma yeteneği eğitimli insanın ayırt edici özellikleri haline geldi.

Diyalektiğin retorikle ve gramerle olan tekrarlanan ilişkisi, dilin düşünmede oynadığı rol ile ilgili önceki tartışmalarımızın alakalı olduğunu ileri sürer. Bir yanda diyalektiğe hem klasik dönemde hem de ortaçağdaki ilgide, dilin önemi kabul edilmiş-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tir. Platon 'un diyalogları, terimlerin tanımlarını ve ayırımları kelimelerde açık hale getiren kısım gibi görülmektedir. Okulcular, Gramer ve retorik'in hazırlık disipliniyle diyalektik çalışma ve uygulamaya hazır hale getirildiler. Diğer yanda dil ile ilgili en son çalışma tamamıyla farklı bir açıdan ortaya koyulmuştur ki, bu önemli ve üstü kapalı dayanışmanın başka bir teyididir. Diğer bir ifadeyle, sadece dilin değil, genel olarak düşüncenin ancak özellikle dil, sohbetsi veya diyalektik olarak adlandırdığımız düşünce şeklinin teyididir

Bu katkı antropologlar ve psikologlar tarafından ortak olarak yapılmıştır. Daha sonrakilerin, çocuktaki dil alışkanlıklarının kaynağı[1] ile ilgili çalışmaları, sözlü ben merkezcilik periyodundan sonra, sözlü kazancın temel değeri iletişimde dilin kullanılması teorisine öncülük etmiştir. Çocuk ancak isteklerini veya duygularını iletebileceği veya yöneltebileceği sosyal çevreye ulaştıracak sözcükleri kazandığında bu sözcükleri sosyal veya zeka amaçlı ancak sözlü olmayan ifadeler için kullanır. Diğer bir deyişle kişinin kendi kendine konuşması başkalarıyla konuşmasından çok daha sonra ve daha ileri seviyeli bir gelişmedir. Teknik olarak sub-vocal denilen düşünme şekli daha önce direk iletişimde sesli konuşmadan türemiştir.

Antropologlar, ilkel insanların dil alışkanlıklarında da benzer bulgular olduğunu bildirmişlerdir. Dil üslupları, gözlemleri veya karşılıklı konuşmaları kaydetmektense öncelikle soru sorma ve cevaplama, emir verme veya sosyal hükmü olan ifadeler kullanma gibi iletişimin gereksinimlerine adapte olmuştu. Bizler dili, yapabildiğimiz ayırımları ve gözlemleri kaydetmeye çok iyi

---

1 Aksiyom kelimesi, bu kitapta varlıkların sınıfını belirtmek için kullanılmıştır. Aksiyomun mantıksal kullanılışı olan, önerme ileri sürme veya nitelendirme ve mantıksal aksiyom olarak tanımlanan önermeden ayrı tutulmalıdır. Aksi belirtilmedikçe, önermenin konusu değildir ve önermenin esas konusu ne olursa olsun, burada aksiyom bir obje, durum veya varoluş anlamıyla sınırlandırılmıştır. Diğer bir ifade ile, bir aksiyom her zaman üstündür ve her zaman kendine özgüdür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

adapte olmuş sıra dışı bir alet olarak dikkate almaya alışmışız ki daha az gelişmiş ve hatta daha az sofistike insanlar arasında dilin direk iletişimde çok daha basit bir fonksiyonu yerine getirdiğini fark etmiyoruz.

Eğer bu kanıtlar dikkate almaya değerse, topluma mal olmuş düşünce, sosyal çevreden ayrı yapılan ve aynı zamanda otistikten çok akıllıca olan düşünceden daha ilkel olabilir. Düşünce eğer bir şekilde dille bağlantı kurulursa en basiti sosyal konuşma yetisi ve sohbet bakımından konuşmaktır. Diyalektik veya konuşmanın arıtılması elbette ki daha sonraki bir gelişme konuşmanın sofistike hale getirilmesidir. Ve benzer olarak dilin sosyal veya sohbet olmayan akılcı süreçlerde kullanımı türetilmiş bir uygulamadır. Bu farklılıkların ışığında göz önüne aldığımız tezin, - düşünme kişinin tek başına yürüttüğü bir süreçtir- geleneksel bir ağırlığı kazanması ve modern geleneğin yalnızca tümevarım ve çıkarım ve benzeri sonuç çıkarma yolları ile diyalektik düşünmenin tamamiyle görmezden gelinmesi gariptir.

Modern gelenekte önemli bir istisna kabul edilmelidir. Filozoflar arasında Hegel, sıradan normatif mantık ile diyalektik metot arasındaki farkı yalnızca tanımadı ayrıca önemle vurguladı, hatta Hegelci diyalektik terimi bir onaylamama yada yüceltme sloganı haline geldi. Hegel, Platon veya Abelard'ın ötesine giderek metodu insan karşılıklı konuşmasının ve tartışmadaki kullanımının ötesinde genelledi. Hegel ile bu, akılcı aktiviteler, gerçek olan rasyonel olan olduğundan, elbette ki kainattaki bütün değişikliklerin temel örneği haline gelmiştir. Bu noktada Hegel'in konumunu incelemeyi, hatta diyalektiğin tarihteki kullanımlarına tam olarak zıtlığını incelemeyi durduramayız. Bu bizim şu andaki tartışmamıza bir bakımdan katkıda bulunur: diyalektik, gerçek karşılıklı konuşmada veya tartışmadaki varlığından ayrı olarak analiz edilebilen ve düşünülebilen bir tarzdır. Bir başka deyişle, diyalektik, tek bir zihin tarafından yürütülen tümevarımcı veya çıkarımcı düşünmeden ayrı tutulması gereken

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir düşünce şeklidir ve burada böylelikle ima edilen, diyalektiğin zihinlerde ikilik içerdiğidir. Sıradan bir sohbet ve tartışma da bunu yapar; ancak Hegel'in bizi görmeye sevk ettiği şey zihnin kendi kendine sohbet edip, tartışabileceğidir ve bunu yaparken diğer düşünme yöntemlerindense diyalektiğin kullanılmasıdır. Diyalektik için formel olarak gereken, iki farklı gerçek zihinden çok, gerçek bir farklılık veya ikilik, bir zıtlık veya çatışmadır ve bu tek bir zihnin sınırları içerisinde gerçekleşebilir. Böyle olduğunda, zihin diyalektik düşünmeyi yürütebilir ve işte bu modern düşüncenin geleneksel metodolojisinin ikinci tezinde görmezden gelinmiştir.

3. Düşünme bir neden aktivitesidir ve özellikle mantığa dayalı olmayan bir amaç veya istekten bağımsızdır. Bu eski ve pek çok yönden, düşünme ile ilgili yüce bir yoldur ancak tam olarak açık değildir. Değişik zamanlarda, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu, nedenin, kendine yettiği ve bağımsız olduğu, sebepsizin güçlerinden etkilenmediği, güvenden bağımsız olduğu, istekler veya duygulardan, talepler veya amaçlardan etkilenmediği, tamamıyla akılcı bir olay olduğu, sadece nedenlerle oluştuğu ve düzenlendiği, ve insan doğasının, özellikle dilin sınırlamalarından etkilenmediği anlamına gelir. Amaç bu ifadeleri bir kanıt olarak sunmak değil basit bir anlatımla sadece iddia ettiklerinin veya inkar ettiklerinin ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Ve belki de tartışma tezin en genel haliyle sahip olduğu anlamların çeşitliliğini azaltarak net hale getirilebilir. Bu akılcılık tezidir ki James buna kinci akılcılık der ve şu şekilde açıklar; düşünme hiçbir akla uygun olmayan, unsuru veya nedene sunulmayan hiçbir ögesi olmayan bir neden aktivitesidir. Bu teze, bazı itirazlar olabilir ve bunların göz önüne alınması bu tezin kendisinin gerçek gücünü açıklayacaktır.

En bariz antitez, yakın zaman psikologları ve psikanalistleri tarafından sunuldu. Şu anda bilinen psikolojik analize göre, dü-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şünme, nedenlemeden daha çok akla uygun hale getirmedir. Çoğu kez bu yaklaşım, düşünmenin her zaman rasyonalizasyon olduğunu ve hiçbir zaman nedenleme olmadığını ifade eder. Rasyonalizasyon ve nedenleme arasındaki fark kesinlikle mantık çerçevesinde yorumlanmamalıdır. Bu psikolojik davranış bazında bir farktır. Rasyonalizasyon, bir sonucu, düşünceyi, kabul edilen bir fikri veya ilaveten getirilen nedenlerin dışındaki temellere tutunmayı destekleyecek nedenlerin gösterildiği düşünme durumudur. Bu tür temeller önyargı, duygusal karmaşalar, bilinçli veya bilinçsiz istekler gibi adlandırılabilir. Diğer yanda nedenleme düşünme süreci içerisinde yalnızca göz önüne alınan ve keşfedilen nedenlerle sonuç, inanç veya fikirlere ulaşılan ve tutulan düşünme durumudur. Tartıştığımız bu tezin şartları olarak yorumlanan bu nokta nedenin mantık öncesi suçlama veya önyargıya, tamamen akla uydurma veya haklı çıkarmaya yardımcı olduğu veya nedenin bu tür güçlerden tamamen bağımsız işlediği düşünme sürecinin aslında, sadece ikna edici olduğu kabul edilen sonuçlara dayandığı sorusu haline gelir.

Düşünmede, akla uygun olmayan unsurların önceliği psikolojik teorisinin ispatlarına girmeden önce, gündemdeki konulara göre teorideki diğer bazı davranışları belirtmek iyi olacaktır. Bu teoride düşünme, kendisinin bile düşünmeye sunmadığı veya hakkında nedenleme yapmadığı bir amaca hizmet eder. Burada amaç terimi, zaten inandığımız veya inanacağımız önyargı, karmaşa veya fikirler gibi maddeleri kapsar. Düşüncenin hangi formda olduğu önemli değildir, bu teoriye göre her zaman bir amacı vardır ve buna göre akla uygun olmayan unsurlardan bağımsız değildir. Ancak çekişmeli veya sohbetsi olarak adlandırdığımız belirli bir düşünme şeklinde akla uygun olmayan unsurların daha büyük bir gücü ve etkisi var gibi gözükmektedir. Diyalektiğin bir tartışma veya münakaşa şekli olduğu gerçeği, duyguların ve amaçların kullanılması, nedenlerin karşıtlarıyla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

daha karmaşık şekilde bağlanmaları ve daha zor çözülmeleri imkanını vermiştir.

Diyalektik düşünmede akla uygun olmamanın üç kaynağı, mantıksızın içeri sokulmasının üç odağı vardır. En başta bir tartışma genellikle kişinin rakiplerini ikna etme isteğinden veya en azından ortaya çıkan zıtlığın yok edilmesinden motive olur. Polemik bir nedenle taraftarlık içerir ve taraftarlık bir dereceye kadar önyargıdan çıkar. İkinci olarak kimi zaman tartışmada düşünme üstü bir kaynağa sahip olunduğundan, ki bu kaynak ister özellikle bir çeşit otorite, güven, sezgi olarak ister bir başka çeşit özel anlayış olarak belirtilsin, belirli önermeler istenir. Bunlar mantık üstü göz önüne almalardan ortaya çıktıklarından bu tür önermeler nedene sunulmaz. Üçüncü olarak belli teoremler kavramsal anlayış yetersizliğinden dolayı reddedilir. Psikologlar böyle bir reddedişi, duygusal bloke veya engel olarak açıklarlar. Kısacası, düşünme özel isteklerden, özel anlayışlardan ve yanlış anlaşmalardan etkilenir ki bu anomaliler rasyonel prosedürde, insan doğasındaki duygusal ve kasıtlı davranışlardan ortaya çıkar.

Düşünmenin karşılaması gereken bu ve diğer zorlukların her biri yakından kaynaşmıştır ki bunlarla ilgili detaylı analiz daha sonra yapılacaktır. Şimdilik düşünmenin gösterici veya tartışmacı olduğunu ve iddia edilen veya inkar edilen önermelerle meşgul olduğunu, sıralı akılcı olmayan etkilere karşı hassas olduğunu ve bir sonuca doğru gelişmeye devam ettiğinin belirtilmesi yeterlidir. Bu elbette ki geleneğin, geleneksel tezine direkt olarak terstir.

Yakın yılların psikolojisi, düşüncenin sadece rasyonel olduğu görüşüne karşı olan tek kaynak değildir. Şu andaki mantık teorisiyle kıyaslanırsa, özellikle matematiksel mantık, önerme teorileriyle ilgilenen mantık ve Öklit dışı geometri alanlarında ka-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nıtlanamayan faktörlerin rolünü açığa kavuşturan ispatlayıcı bir prosedür açıklamıştır ki bu, düşüncede duygu ve amaç faktörünü ortaya çıkartan psikolojik analize paralel mantıktır.

Platon, belli ki bu tartışmanın kendileri bile tartışmaya sunulamayan belli hipotez ve tanımların sınırlamalarıyla yapıldığı dönemde bunun farkındaydı. Öklit ve Spinoza'nın ihtiyari olarak oluşturulan belli tanımlar ve aşikar olan gerçekler, doğru kabul edilen bazı önermeler bakımından teoremler grubunu sağlayan geometrik ispat ile ilgili olarak ortak araçları ile ilgili anlayışları olduğu şüphe götürmez. Ve bir bakıma kesinlikle teolojinin metodu geometrininkine benzer; inancın maddeleri ve credal dogmalar, rasyonel prosedür alanında sınırlamada ve sınır saptamada, önermeler gibi işlev görmeleri açısından, kutsal kitap ve Kanon'un gerçek içeriklerini donatırlar.

Ancak bu önerme teorilerinin tam anlamıyla önem kazanmaları, matematik düşünürlerinin bu teorileri kusursuzlaştırıp, metodolojik ilkelerin önceki örneklerde ima ettiği kuramsal kanıtlarının kaynaklarını ve özelliklerini analiz etmelerinden sonra olmuştur. Önerme teorisinde, kanıtlanamayan bazı teoremler hariç ana noktaların kanıtlanmaları da bir hayli güçtür. Ancak bu zorluk, teoremlerin kanıtlanamayacağı anlamına gelmez. Teoremlerin kanıtlanamaması durumunda ise bunlar, genellikle ispatı olmaksızın doğru kabul edilen önermeler olarak adlandırılır; tanımlama süreci, verilen bir takım tanımlar içinde bazı terimlerin tanımsız olduğunun kabulünü gerektirir; bu tür tanımlanamayanlar, tanımsız olarak tam anlamlarını alır. Kısaca herhangi bir mantıksal kanıtlamanın, bir kuram mı yoksa bir sistem mi olduğu fark etmez- her ikisinin de mantıksal kökeni birtakım ilklere dayanır ki bunlar; kuramlar, tanımlar ve tanımlanamayanlardır- ve belli bir sistem veya doktrinde bu ilklerin kendileri de kanıtlama sürecine sunulmazlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunun yani bu ilkler, düşünme sürecindeki, akla uygun olmayan unsurlardır ve bu düşünmenin tümevarımcı veya çıkarımcı, kanıtlayıcı veya tartışmacı olmasıyla eşdeğerdir. Bütün düşünme sürecinde, her sistem için zorunlu olan belli bir ilkler grubu olmadığından, genellikle kesin oldukları varsayılmaz. Önermeler ve tanımlar, psikologların, önyargı ve kasıtlı düşünme olarak adlandırdıkları davranış şekillerinin mantıksal eşdeğerleridir. Akılsal olarak zorunluluk ve rasyonel olarak kaçınılmaz olmamakla birlikte tercih edilir veya seçilirler. Sezi, doğru bir teoremi bilme şeklimize göre değil de, bir teoremi doğru olarak ele aldığımız şekilde olduğunda, bu tür unsurlara verilen genel ad 'sezi teoremleridir'. Sezinin bu iki tanımından ilki, teoremi kendiliğinden belli veya zorunlu yaparken; ikincisi düşünmenin belirli örneklerini kontrol altında tutan, akılcı amaçlara göre seçilen veya seçilmeyen önermeler haline getirir. Ancak her iki durumda da sezgi, düşüncenin üst düşünme aşamasını, kanıtlama ve tartışma süreçlerinde kaçınılmaz olan aşamasını temsil eder.

Hans Vaihinger'in çalışması ve belki de felsefede pragmatik hareket, akılcı metodolojiye tamamiyle zıt bir düşünce sisteminin ortaya çıkmasından kısmen sorumludur. Öncekilerin, mantıksal varsayımlar teorisi ve sonrakilerin, inanma isteğini vurgulamaları, düşünce ile ilgili aynı genel görüşe farklı açılardan katkıda bulunmuştur.

Bu durumu açıklamak gerekirse, bir yanda, düşünmenin, mantıksız veya en azından sebepsiz olan unsurları içermeye zorlandığını, diğer yanda da bir kuramın gelişimi veya bir dini inancın kanıtı olması gibi tamamen akılcı varsayımlarda bulunma veya bir çevreye uyum sağlama amacı da olsa motive edilmiş bir aktivite olduğunu söyleyebiliriz. Bu görüşlerin ışığında, mantık kendi sonunu temin edemeyen bir enstrüman olarak görülmüştür; işleyişi onun tarafından değil, ona göre belirlenir. Mantık,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

işleyişini sağlayacak farklı unsurların kaynağıyla donatılmazsa değersizdir. Fikirlerle uğraşmak için kullanılan bir araçtır ve çok açıktır ki fikir üretmek için kullanılamaz. Bunun gibi, fikir olmadığında da kullanılamaz. Kişinin ispatlayacak veya gösterecek bir şeyi olmadığında, ispatlama yöntemleri işe yaramaz. Kanıtlanacak sonuçlar, bilgi ve hayal gücü gibi farklı yeteneklerden elde edilmelidir; bir defa mantık bilgi ve hayal gücüyle birleştiğinde, saptanan sonucu kuracak, rolünde faal olarak işlevini yerine getirmiş olacaktır.

Bu konular daha sonra, detaylı olarak tartışılacaktır. Şu andaki ilgi alanımız, sadece düşünmenin bütün akıldışı unsurlardan bağımsız olan bir neden aktivitesi olduğu tezinin, düşüncenin kökeninde ve gelişen saptamalarında bir şekilde ihtiyari ve belli yönlerden akıldışı olduğu ile ilgili değişik şekillerdeki antitezlerin karşılaştırmasıdır. Tartışma mantıksal veya psikolojik terimlerle ifade edilebilir.

4. Düşünce, bilgiyle sonuçlanmayı amaçlar ki bu, düşünmenin doğrularla huzur bulmasıdır. Bu muhtemelen, belirtilen dört tezin en önemli olanıdır. Bilgi ve gerçeğin yorumuna verilen pek çok anlama rağmen, bu tez geniş onay almıştır. İdeal gerçeğe karşı itirazların ortaya çıkması, bu kitaptaki tartışmanın karşılaşacağı en mühim konudur.

Teorem için çok az yorum gerekmektedir. Elbette ki, bu teorem, düşünmenin bilgi edinmede bir aracı olduğunu ima eder. Bu, her biri biraz farklı şeyleri ima eden bir çok yoldan biriyle ifade edilebilir. Düşünme, doğru kabul edilen bir takım düşüncelere ulaşmak için fikirlerle uğraşmak sanatıdır. Düşünme, tamamlanmış, tatmin edici, nihai ayarlamaları elde etmek amacıyla çevresel uyarıcılara tepki verme şeklidir. Düşünme, gerçeklere uyum sağlayan dolayısıyla doğru önermeler gibi gerçeklerin bilgisi olan teoremler sistemini oluşturma çabasıdır. Düşünme,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

belli bir teoremi kabul etme veya reddetme ile sonuçlanır. Kabul edilen teoremler doğru, reddedilenler yanlış olduğu sürece, bu iyi düşünmedir. Diğer bir deyişle; düşünmenin fazileti, onun doğruluk değeri ile ölçülebilir.

Bu teze karşı olan her şey, doğrunun düşünmeyle ilişkili olduğunu tamamen reddetmesi anlamına gelmez. Daha çok düşünmeyle bağlantılı olan doğrunun çok değiştiğini ifade eder. Bir sonraki tartışmada akılcı bir sonuca ulaşabilmek için, doğrunun doğasıyla ilgili hiçbir teorinin diğerine tercih edilmediğinin akılda tutulması önemlidir. Göz önüne alınan tezlerin yorumlarında karşıt fikirler yalnızca sıralanmış ve karşılaştırılmıştır.

Bu yüzyılın başlarında gerçeğin anlamı ile ilgili çok büyük heyecan vardı. Ancak geçen zaman içerisinde bu heyecan tükenme noktasına geldi. Pragmatizm, toz bulutunu kaldırmaktan ve hiçbir zaman kalan parçacıkları tam olarak yok etmemekten sorumluydu. Mantıksal olarak, önceki mesele doğrunun tutarlı ve benzer teorileri arasındaydı, ancak zıtlığın fırtına merkezinde bazı farklılıkların oluşumu söz konusu oldu. Doğrunun, dolaylı olması veya daha önemli ve aciliyetli olması ile; doğrunun konuyla alakası olması veya sonuçtaki kesinliği arasındaki farklara dönüştü. Ve, bir fikrin işe yaradığı için gerçek olduğu, veya gerçek olduğu için işe yaradığı şeklinde belirtilen ikilem ortaya çıktığında, tartışma en düzeysiz aşamasına ulaştı.

Yukarıdaki bütün zıt noktalar, her ne kadar önemli olurlarsa olsunlar, gerçeğin düşünmeyi değerlendirirken kullanılan bir ölçüt olduğu tezini çok az değiştirdi. Tutarlılık teorisinde bir yargının, kesin olanın belli sayıdaki düşünce veya fikir arasında ilişki kuran mantıksal pozisyonundan dolayı, veya benzerlik teorisinde bir fikrin bir şekilde doğruya uygun olmasından dolayı doğru olsa da; eğer düşünme kesin bilerek başarıya ulaşıyorsa veya; bilgi büyük oranda şartlara bağlı da olsa, düşünme her ha-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lükarda doğru olduğu sürece iyidir. Doğru idealinin, bütün bu kullanımlarında tek bir ortak nokta vardır ve bu düşünmenin kendisinin dışında kalanlar bakımından yargılanmasıdır- bir çeşit kesinlik ki bunun tanıdık objektif idealizmin kesinliği veya empirizm veya pragmatizmin doğrular olarak adlandırdığı gizli kesinlikler olması fark yaratmaz. Kesin olana uyguluğun geçici veya nihai bir ilişkisi olup olmadığı hiç fark etmez ve doğru, ya başından sonuna kadar iyidir ya da sonuna vardıkça iyileşir. Vurgulanan ana nokta, belirtilen farklara rağmen bütün bu durumlarda, doğrunun niteliği, bir yönden aynıdır ki bu düşünme ve düşünme olmayan konular arasında harici bir ilişki elde etmektir.

Bu, geleneksel metodolojiden ciddi sapmaların olduğu, tamamiyle farklı bir yöndür. Tıpkı, matematiksel mantık ve bununla ilgili çalışmalar gibi, düşünmenin geleneksel görüşüne esaslı zıtlıklar sundu. İşte burada doğrunun değerinin kullanımına eşit derecede karşıtlık sergiliyor. Doğru, bir önermeler sisteminin nitelik esasıdır. Sistemlerin yapısını özetle gözden geçirmek bunu açıklığa kavuşturacaktır. Bir doktrin, önermeler grubu ve bunların içerdiği teoremlerden oluşur. Önermeler, doğru varsayılırlar. Kendilerinden başka şeyler açısından doğru değillerdir. Kendi içlerinde doğrudurlar, çünkü o yöndeki sistematik amaçlar açısından ele alınırlar. Tanımlarda, benzer şekilde doğru varsayılırlar veya eğer yalnızca ihtiyari olan, rakamlar ve işaretler sistemiyle ilgili ise yanlış veya doğru değildirler. Teoremler, eğer önermeler ve tanımları belirli spesifik mantık içerisindeler ise doğrudurlar ve aksi durumda ise yanlıştırlar. Teoremlerin doğruluğu ve yanlışlığı sistematik bir ilişkideki nitelikleridir, tamamiyle yaradılıştan gelir ve sistemin dışındaki hiçbir gerçekle, teoremlerle veya standartlarla ilgisi yoktur. Sistemin kendisinin bir bütün olarak, eğer önermeleri kendi içerisinde tutarlı ve bağımsızsa ve eğer yanlış bir teorem içermiyorsa belirli bir doğ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ruluk niteliği vardır. Ancak açıkça görülüyor ki bu yine, sistemin içten gelen bir katkısıdır ve kendinden başka hiçbir şeyle ilişkide olmadığı için sahip olduğu bir nitelik değildir.

Sembolik ve lojistik sistemlerin çeşitliliği ve karmaşıklığı çok fazladır. Bu çeşitlilik ve karmaşıklığa ait detaylara burada yer verilmesi mümkün değildir. Önemli olan, doğrular bakımından ve gerçek prosedür bakımından matematiksel (veya geometrik) düşünme ile bilinen bilimsel (veya empirik) düşünmenin karşıtlığıdır. Bu karşıtlık biraz daha genişletilmelidir.

Empirik düşünme bu koşulla, matematiksel düşünmeden ayrılmalı, diğerleri arasında matematiksel düşünme, akılcı sürecini, gerçekler, deneyler gibi dış kriterler bakımından geçerlilik yargısına sunarken, empirik düşünme, akılcı sürecini, geçerlilik yargısına tutarlılık, ispatlama gibi iç kriterler bakımından sunar. Düşünmenin bilgiyle sonuçlanmayı ve doğrularla huzur bulmayı amaçladığını belirten orijinal tezin, eğer, empirik ve matematiksel gereksinimler ışığında anlaşılırsa, açıkça oldukça farklı bir gücü vardır. Bir durumda, düşünme, kendi sürecinin ötesinde baştan sona varlıklara doğruluk referansıyla kontrol altında tutulur, diğerinde düşünme, bütün referansı düşünmenin kendi sürecinde tüketir ve doğruların kuralı veya geçerli ispatla kontrol altında tutulur.

Empirik prosedürün gerekleri, orijinal tezin maddelerinden biriyle özetlenebilir: Düşünme bir şekliyle deneyimle alakalıdır. Deneyim burada, daha önce düşünmede harici olarak belirtilen varlıklar veya maddeler için, üstü kapalı bir terim olarak kullanılmıştır. Bu tür varlıklar; aksiyomlar, gerçekler, doğa, esas fikir, doğrudan (dolaylı veya yansıtmalı deneyimin zıttı olarak kullanılmaktadır) deneyim,veri, obje veya olaylar gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır. Bu sıralama ayrıntılı olmayabilir ancak, en azından, düzgün sınıflandırılabilen varlığın niteliği sap-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tanabilir. Bu, verilen herhangi bir durumda, bir fikir, yargı, veya teorem olmayan herhangi bir varlıktır; böyle sınıflandırılarak, fikirleri, yargıları ve teoremleri meydana getiren varlıklar ve varlıkların bu iki özel sınıfı arasındaki ilişki bakımından, düşünmenin bir şekilde deneyimle bağlantılı olduğu, deneyimi göz önünde bulundurması gerektiği ve düşüncenin deneyimle bağlantılı olarak belirli gereksinimleri karşılamasının doğru düşünme olduğu ileri sürülmüştür.

Daha önce belirtilen açıklamadan da açıkça görülür ki, ordine geometrico içerisindeki bir sistemin temsil ettiği bir düşünme biçimi yalnızca empirik gereksinimleri karşılamamakla kalmaz ayrıca, bunların ilgisini de inkar eder. Mantıksal tedbir, bu noktada belirli bir ayırıcı önlemdir. Matematiksel veya geometrik düşünmenin bir ana fikri olmadığı ileri sürülmemiştir ki, bu bir hiç hakkında teoremler yapılması anlamına gelir. Ancak, tanımlanan mantıksal üslubun matematiksel olduğunu varsayan düşünmenin, geçerliliğini esas konusuna bağlı olarak değil, kendi iç yapısına bağlı olarak aldığını iddia etmektedir. Geometrik bir sistemin kendi esas konusunu kesin bir şekilde tanımlayarak- ki eğer kendi içinde doğru ise, bu esas fikrinde doğru olduğunu söylemekle eşdeğerdir- önceki iki ifadenin şaşırtıcı ve belki de aykırı olduğu fikrini akla uydurma yoluyla yok eder. Gerçekten, bunların aksiyomları, tanımlarında, önermelerinde ve teoremlerinde bulunur ki belirli bir sistemde belirtilen önemlerinin sınırlarının ötesinde nasıl varlıkları ve gerçeklikleri olursa olsun, o sistem tarafından görmezden gelinirler.

Geometrik düşünme, akıllıca bir biçimde "eğer-o zaman düşünmesi" olarak adlandırılmıştır, çünkü düzeni mantık zinciri içerisinde karşılaştırmalı bir ilişkiye dayandırır ve " şayet savunulan önermeler doğru ise, o zaman bu önermelerin ışığında ortaya çıkan teoremlerde doğrudur şeklindedir. Bu ifadeler, önermelerin veya önermelerin kuramsal doğruluğundan bağımsız

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olarak teoremlerin doğru olduğunu iddia etmez. Aksiyomlar, gerçekler veya bir başka sistem bakımından, önermeler ve teoremler, doğru olabilir veya olmayabilir. Doğru olup, olmadıklarına göre, kabul veya reddedilmezler. Burada ifade edilmeye çalışılan düşünce, şayet önerme doğruluğu kabul edilirse, bu durumda teorininde doğruluğu kabul edilir ki, bu tür ilişkiler sistemini belirlemek amacıyla önermenin doğru olduğunu varsayıyoruz. Doğru veya geçerlilik bu sisteme, bir cetvelin ölçüm işine girdiği gibi girer. Şayet önerme doğru ise, o zaman teoremde doğrudur ifadesi doğru veya yanlıştır. Bunu takriben olmuştur, veya olmamıştır ve öyle olsa da olmasa da, doğru sonuç çıkartma ve ispatlama kurallarının verdiği unsurlarla belirlenebilir. Doğru sonuç çıkartma ve ispatlama kurallarının da doğru olduklarının varsayıldığı anlaşılmalıdır. Bunların doğru oldukları varsayılmadan doğru olduğunu ispatlayamazlar. O halde, doğruluk veya geçerlilik, geometrik düşünmede yalnızca, bir sistemdeki 'şayet bir şey doğru ise, o zaman diğerinin de doğru olacağı'gibi teoremler arasında belirli bir ilişki elde etmektir; bir sistemdeki teoremler arasında 'şayet biri öyle ise, diğeri öyle değildir veya diğerini iddia etmek veya reddetmek mümkün değildir'gibi bir ilişki elde ediliyorsa, bu durumda doğruluk yoktur. Bir sistemin önermelerinden, veya teoremlerinden birinin doğru olmadığı bulunursa, o zaman kanıtlanmak için ona dayanan diğer teorem böylelikle kanıtlanmamış veya aksi kanıtlanmış olur. Bir şekilde birbirlerine zıt olan veya birbirleri ile uyumsuz olan iki sistemin geçerliliğindeki problem daha sonra ele alınacaktır.

Doğru, bir bakıma düşüncenin ürünlerini yargılayan bir standarttır ki bu tartışmamızın hiçbir yerinde inkar edilmemiştir; daha çok 'bir şekilde deneyimle alakalı olan'düşünme metodunda ve 'şayet-o zaman'yöntemini izleyen düşünme çeşidinde, bu standardın ve ima ettiklerinin karşılaştırılmaları tanımlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ancak geleneksel metodolojinin adetlerinden, daha esaslı bir uzaklaşma vardır. Daha önce sohbetsi, tartışmacı veya diyalektik olarak adlandırılan bir düşünme şeklinden bahsetmiştir. İzah etmek amacı ile Platon'un diyalogları, tezlerin ortaçağ tekniğinin tartışılması ve Hegel mantığında belirtilmesi bunun yanısıra kişinin konuşma ve tartışma ile ilgili sıradan deneyimlerinin referansa nitel bir anlam kazandırması hariç bu tür bir düşünme şekli veya yönteminden bahsedilmedi veya tartışılmadı. Burada bu kitabın okuyucularına sunmayı amaçlamış olduğu, diyalektiğin analizine girmeden önce, belki de kabaca hangi bakımdan doğrunun diyalektik ile alakasız olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, diyalektik, 'düşünme doğrularla sonuçlanır'diyen geleneksel tezin, geometrik düşünmeye uyduğundan bile daha az uyduğu bir düşünme durumudur.

Herhangi bir çeşit münakaşayı içinde bulunduran ve haber veren mantıksal düzeni açığa çıkartmaya çalışmadan ele almak, onların doğru yerine, tartışmacılar arasında bir anlaşma veya anlaşmazlık ile sonuçlanacağı daha sıradan bir gözleme neden olur. Genellikle, iki taraf anlaşma ile sonuçlanan bir iddiaya ulaştığında, doğruya ulaştılar demektir, ancak bu ortak görüş bir mantıksal zeminden yoksundur. Anlaşmaları; birbirilerini anladıkları veya birinin fikirlerinden muhalifi lehine vazgeçmesi, veya ikisinin de kendi fikirlerinden farklı üçüncü bir pozisyon olduğunu varsaymaları, veya her ikisinin de orijinal pozisyonlarını koruyarak, fikirlerini ortak bir şekilde değiştirmeleri ve aynı anda da diğerini anlayıp, kabul ettiklerini ima etmeleri, şeklinde olur. Tartışılan çeşitli fikirler, empirik olarak veya 'şayet-o zaman bakımından, doğru olabilirde olmayabilirde. Bunların doğru olup olmadıkları, konudaki tartışmacıların anlaşması ile hiçbir şekilde kesin olarak tanımlanamaz.

Çözümlenmemiş; yani bir anlaşma ile sonuçlanmamış bir tartışma benzer şekilde yorumlanmalıdır. Kararsızlık, iki tartışmacının birbirini anlamadığını veya hiçbirinin diğeri için kendi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pozisyonundan feragat etmediğini, veya ortak çeviri sürecinin olmadığını ima eder. Her ne kadar, empirik veya 'şayet-o zaman' görüşleri bakımından, geçerlilik durumlarından herhangi birinde olabilecek de olsalar, iki tereddütlü pozisyondan birinin veya her ikisinin yanlış olduğu veya her ikisinin de doğru olduğu kastedilmemektedir.

Tartışmalar, iki yoldan biri ile sonuçlanır; anlaşma veya anlaşmazlık, ancak bu durumların ortaya çıkabileceği iki çeşit varlık arasında önemli bir ayrım yapılmalıdır. İki tartışmacı, ya belirli fikirleri ya da belirli aksiyomları tartışıyor olabilir. Bir aksiyom, tartışmaya girdiği anda hakiki bir zıtlık yok olur. Ya söylenen varlık, bir aksiyom olarak kabul edilir ki bu durumda bununla ilgili başka ifadeler veya fikirler ortaya konmuyorsa, söylenecek başka bir şey kalmaz. Bu durumda tartışma, aksiyomlarla ilgili değil, bu fikirlerle ilgili olarak devam eder. Veya söz konusu varlık, bir aksiyom olarak kabul edilmez ve bununla ilgili başka bir şey söylenemez. Genel olarak, tartışmalar, aksiyomların girişiyle veya tarafların söz konusu düşüncelerle ilgili olarak, tartışmanın taraflarının, anlaşmaya veya anlaşmazlığa varmasıyla sonlanır.

Diyalektiğin, daha tam bir analizi verilene kadar, düşünmenin bu süreçte doğru değerinin kesin önemi anlaşılamaz. Şimdilik, doğru ile ilgili tezle alakalı olarak, diyalektiğin, geometrik ve empirik düşünme ile olan ilişkisini kısaca belirtmek yeterlidir.

Tartışmacı düşünmede, iki teoremler sistemi karşıttır. Var olan münakaşanın, bu iki karşıt sistemle ilgili olduğu görülüyor. Teoremlerin, sistemlerden herhangi birindeki geçerliliğinin tanımlandığı dereceye kadar, diyalektik, geometrik prosedüre yakından benzer. Tanımlama, ispatlama kaideleriyle ima edilenlere göre yapılmıştır. Ancak, karşıt tarafların belirtilen alternatiflerde bir anlaşmaya veya anlaşmazlığa ulaşmaları için iki sistemin geçerliliklerinin tanımlanmasında, henüz göz önünde bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lundurulmamış olan bir problem ortaya çıkar ki bunun diyalektiğin, doğruluk bakımından esas problemi olduğu söylenebilir. Çatışma içerisindeki sistemlerin doğruluğunun, iç kriterler referans alınarak değil de, diyalektikte gerekli bir süreç olan, geometrik prosedüre yakından benzeyen, ve hiçbir şekilde empirik gereksinimleri karşılamayan dahili süreçle tanımlandığının belirtilmesi şu an için yeterlidir. Diyalektik, her ne kadar, kimi zaman bir rastlantı sonucu aksiyomların ortaya çıkmasıyla sonuçlansa da, hiçbir zaman empirik manada, doğruyu aramayan bir düşünme sürecidir. Aksiyomlar, diyalektiği durdurur veya diyalektiğe zarar verirler. Ayrıca, diyalektikte mantıksal sonuçlar sağlamazlar ki, bu anlayışta diyalektiğin empirik doğruları amaçlamadığı görüşü vardır.

Gerçek anlamda tartışmanın, dile bağlı olması veya en azından bir dilin kullanılması gerekliliğininde, tartışmadaki teoremlerin doğruluğunun ve bu teoremlerin önemlerinin belirlenmesinde ortaya çıkan diğer problemlere eklendiği açıkça görülmektedir. Her ne kadar burada iddia edilmemiş olsa da, diyalektiğin sonucu, doğrulardan çok, anlamaktır ve diyalektik, bir tartışmadaki teoremler ve fikirler ile ilgili doğruları bulmaktansa, bunların anlamlarını belirlemeyi amaçlar. Bu durumda, eğer bir tartışmanın sonucunda bir anlaşma oluyorsa, bu, doğrunun elde edilmesinden ziyade, bir anlayış elde edildiğini veya tarafların müşterek olarak bir sistemi başka bir sisteme çevirdiğini gösterir. Doğru, diyalektikte veya tartışmada,, bir anlaşma veya çeviriden başka bir anlama gelmez. Diğer bir ifadeyle, tartışmalar, ortak bir anlayışla sonuçlanıyorsa, bu, doğruya rehberlik ediyor olabileceği anlamına gelir.

Son olarak, tek başına olan teoremlerle ilgili konu gündeme getirilmelidir. Düşünmenin, geometrik ya da diyalektik olduğu boyutta; fikirler veya ifadeler, teoremler veya kavramlar her zaman, önemlerini ve kimi durumlarda kanıtlanabilirliğini net bir şekilde saptayabilecek, belirgin şartlarda bulunurlar. Empirik

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

düşünmenin gereksinimleri, belirgin koşullarda, tek bir teorem, fikir veya kavramı -konu içerisindeki aksiyomlarla da belli bir ilişkisi varsa- doğru kılar. Bu konu, tartışmamızın daha sonraki aşamalarında açıklanacaktır. Tek bir teoremin doğruluğu, ispatçı veya diyalektik koşullardaki teoremlerin doğruluğuna dayalı olarak elde edildiğinden, burada, yalnızca 'düşünmenin, doğrularla son bulmayı amaçladığını'belirten tezin, kati gücünü daha ileriye götürmek amacıyla bu teoremden bahsedilmiştir.

Özetle, düşünmenin doğası ile ilgili geleneksel görüşün ortaya konulmasında kullanılan dördüncü ve son tezin, inkar veya iddia edilmediği, tekrar belirtilmelidir. Sadece, bu tezin yorumlanmasından ortaya çıkan problemlerle ilgili olarak ve üç farklı düşünme türü olan; empirik düşünme, 'şayet- o zaman' ya da geometrik düşünme, ve tartışmacı veya diyalektik düşünme şekilleri ile ilişkisi bakımından ele alınmıştır. Bu düşünme şekillerinin de her birinin farklı bir gücü ve önemi olduğu açıktır.

2. TARTIŞMANIN ÖZELLİKLERİ

Daha önceki tartışmalar, düşüncenin niteliği, metotları ve kesin sonu ile ilgili bazı karşıt fikirleri rahatlattı. Geleneksel doktrinin açıklanması, doktrindeki tezler yoruma açılarak ve bazı farklı görüşlerin karşıtlığı göz önüne alınarak yapılmıştır. Bu açıklama sırasında, bu ihtilaflı görüşlerden, belirli bir entellektüel uygunluğun elde edildiği gözlemlenmiştir. Bu ihtilafı, daha sistematik olarak ifade edebilecek yeni bir doktrinin yapılandırılması artık mümkündür. Bu yeni bir metodoloji olabilir; hatta bilinen kavramlarla, yenilerinin bir sentezi olması nedeniyle, bunun farklı bir metodoloji olacağını söylemek daha doğru olacaktır. Bu, konularla ilgili geleneksel ve kabul edilmiş anlayışın tersine en azından, düşünmenin teorisini ve analizini, bunların unsurlarına ve amaçlarına dayanarak ortaya koyacaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Empirik veya bilimsel düşünmeye tamamen kesin ve açık bir ifade verildi. Hatta, modern geleneğin geleneksel metodolojisi olan aksiyomlarla ilgili doğruların soruşturulması sonucundaki düşünmenin tümevarım ve çıkarım metodolojisi ile tanımlanan, tam olarak empirik veya bilimsel düşünmedir. Metot literatüründe ayrıca geometrik ve matematiksel düşünmede, dikkatle ortaya koymayı gerektirir. Yalnızca diyalektik, en azından modern gelenekte yeterince dikkate alınmamıştır. Hem eski hem de ortaçağ kültüründe diyalektiğin öneminin kıymeti bilinmiştir. Ve sonrakiler teoride olduğu kadar pratiktede, diyalektik tekniğinin büyük bölümü dikkatlice formule edilmiştir. Geleneksel teorileri eleştirme girişimlerinde tekrar tekrar diyalektiği buluruz. Diyalektiğin, metodolojik bir doktrin olarak ifade edilmesi, yalnızca, bilim ve deneyim lehine ihmal edilen bir düşünce şekli üzerine yorum sağlamaz, ayrıca tam bir ifade diyalektikten ayrı tutulan bir takım düşüncelerle, diyalektiğin eskiden algılanma şeklini, şu anki spekülasyonda, müttefik olacak şekilde birleştirir.

Diyalektiğin teoride hariç hiçbir buluşa ihtiyacı yoktur. Pratikte, ortak bir akılcı alettir, insanların sohbetleri, kavgacı veya tartışmacı hale geldiğinde kullandığı bir aygıttır; bu insanların fikirlerinin diğerininkiyle, karşılaştırılma savunulduğu, hücum edilme, eleştirilme ve birleştirilme yoludur. Çoğu kısımlarda, diyalektik akılcı bir süreç olarak bilinmemektedir. Diyalektik teorisinin bulunuşu, onu netleştirir ve pratikte mükemmelleştirmiştir. Bundan fazlasını yapabilir. Diyalektiğin teorisi derken bir yanda psikolojik faktörler, diğer yanda ise mantık yapısı ve ima ettikleri kastedilir. Bu tür bir analiz, bilim ve felsefe ile ilgili radikal bir yoruma yol açabilir ve birbirinden farklı bir akli değerler grubunu kurumlaştırır. Bu tür bir girişimin sonuçları ne olursa olsun, diyalektiği tanımlama çabası, onun büyük ölçüde akıl hayatımızı oluşturan gerçek karşılıklı konuşmada sürekli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kendiliğinden ortaya çıkması ve diyalektiğin geleneksel metodolojiden ayrılan bir doktrini temsil etmesi nedeniyle haklı çıkar ve elbetteki onları önceden tahmin etmek veya değerlerini önceden yargılamak akıllıca olmaz.

Diyalektiğin bulunuşu, gerçekten, tartıştığımız tezlerden bazılarının reddedilmesi ile oldu ve bir bakıma, bu nedenle ortaya koyduğumuz diyalektiğin nitelikleri ve aşamaları ile ilgili bir ön ifade verilebilir. Öncelikle, diyalektik fikirlerle ilgileniyor olabilir ancak gerçek varoluşunda diyalektik fikirle, herhangi bir dil ve ifade edildiği sürece ilgilenir.

Tartışma ve münakaşa bazen övme amaçlı bazen küçültme amaçlı, ancak yalnızca sözlü olarak yapılır. Bu suçlanan (itham edilen) değerlendirme ne olursa olsun, hatalı değildir. Tartışma neredeyse devamlı (her zaman) sözcükler dayarız. Eğer sözcükleri anlamlı her zaman tam olarak tanımlanamayan semboller olarak ele alınırsa, o zaman bir tartışmanın veya diyalektiğin ana işlevlerinden (fonksiyonlarından biri) karşılıklı konuşmaya açıklık (kesinlik) kazandırmaktır. Diyalektik ve dilbilimi, her ikisininde dil ve düşünme arasındaki ve dil ile anlamının (fenomeni) arasındaki ilişkiyle meşgul olduklarından, yakından alakalıdır. Diyalektiği tanımlarken ilk yapılması gereken iş (görev) o halde, dil ile ilgili problemlerle uğraşmaktır (çözümlemektir).

Diyalektik, karşılıklı konuşmada düşünmektir; varoluş alanı karşılıklı konuşma kainatıdır ve karşılıklı konuşmadaki maddeler arasındaki ilişkiyi belirlemek bir bakıma diyalektiğin doğasını tanımlamaktır. Bu tamamiyle, kelimelerle ilişkisidir; ancak kelimeler önemsiz varlıklar olarak nitelendirilmediği sürece, yalnızca kelime kullanımı değildir. Koşullar ve teoremler, kelimeler ve cümleler, anlam ile ilgili semboller ve ifadelerdir. İşte diyalektiğin ortaya çıkmasını sağlayanda anlamların karşıtlığı ve karışıklığıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İkinci olarak, diyalektik, tümevarım ve çıkarımın kuralları altında düzgün nitelendirilemeyen veya tam olarak bir gruba dahil edilmeyen bir düşünme şeklidir. Bu, diyalektiğin en basit kullanımları bakımından, tümevarım veya çıkarım süreciyle ilgili veya elverişli olmayan bir akli duruma dayalı olduğu gerçeği ile bağlantılı gibi görülüyor.

Tümevarım ve çıkarım araştırma ve ispatlama teknikleridir ve doğal bilimler ve geometride kullanılırlar. Ancak, tartışma veya karşıtlık durumunda karşılaştığımız akılcı durumlarda, esas amaç fikirlerin zıtlığının çözümleridir ve bir çözümleme tekniği olarak diyalektiğin doğru prosedürü yürütebilmesi için kendine has formel bir düzeni vardır. Diyalektiğin tanımı bu bakımından karşılıklı konuşmadaki çatışmaları giderdiği prosedürün analizini içerir.

Gerçek karşıtlık iki zihin bir tartışma ile meşgul olurken ortaya çıktı. Bu tür bir tartışmanın yalnızca iki kişi bir soruda taraf tuttuklarında ortaya çıktığı ortadadır. Onlar taraf tutmaktadır; bir takım inançları veya teoremleri savunuyor veya onlara saldırıyorlardır. Öyleyse taraftarlık, diyalektikte önemli bir unsurdur. Ancak, taraftarlık, kişilerin zihinlerinde gerçek anlamda ikilik olacağı anlamına gelmez; karşılıklı konuşmada bir karşıtlık varsa ve bu çözümlenmiş olarak kalırsa ortaya çıkar. Bu tür bir karşıtlığı değerlendirme ve bunu çözümlemeye çalışma, bu değerlendirme tek bir zihin tarafından da yapılsa, iki zihin akılcı çatışmasının sonucuda olsa, taraftarlık gerektirir.

Üçüncü olarak, zihinlerin anlaşmazlığı veya karşılıklı konuşmada tek bir zihin diyalektik olarak çözmeye çalıştığı karşıt fikirler tam olarak özünde mantığa uygun ve akılcı değildir. Duygusal iknanın herhangi bir şekli, anlamda ve yorumlamanın sınırlandırmaları veya tuhaflıkları, teorikte olduğu kadar gerçek hayatta kontrol eden amaçlar, az çok bir fikir veya hükme daya-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lı tartışmalar veya zorluklardan sorumludur. Aynı unsurlar, herhangi bir tartışma veya diyalektiğin akışı içerisinde işlerler ve tabiki eğer diyalektik düşünmenin, psikolojik analizinin yerinde olması isteniyorsa bunlar göz önüne alınmalıdır.

Dahası, hiçbir tartışma, üstü kapalı veya aleni biçimde kendi koşullarının tasarımı olmadan ya da varsayımlarda bulunmadan ilerleyemez. Bunun nedeni tartışmaların esas olarak, tanımlardaki farklılıklar ve tarafların varsayımlarındaki farklılıklar olabilir. Fikirlerin karşıtlığı durumunda da böyle bir zıtlığın nedeni benzer şekilde tanımlardaki ve varsayımlardaki farklılıklar olabilir. Eğer diyalektik, bu tür karşıtlıkların çözümlendiği bir teknik ise, o halde dolayısiyle ana maddelerin veya önermelerin ifadeleriyle ve açık ve de itinalı şekilde ilgilenmelidir. Karşılıklı konuşmanın şartlarının tam tanımıyla şu ana kadar tanımlama ve önerme olarak kabul etmeler ihtiyari olduğundan, oradan elde edilen sonuçlar kaynaklarının bu niteliği ile nitelendirilmelidir. İki çatışan fikir diğer bir ifade ile tek başlarına göz önüne alınamazlar. Tek başlarına değil bir karşıtlık durumunda ortaya çıkarlar. Bu bir sistemde teoremlerin yer almasına benzer bir durumdur. Bu tür teoremlerin ve zıt fikirlerin anlamı, tamamiyle onların sistematik şartları ile belirlenir. Ve eğer karşıtları çözümlenecekse, sorgulanan unsurların ortaya çıkarttığı tanımlara ve önermeler bazında çözümlenmelidir.

Diyalektik, o zaman, şu alternatifle karşılaşır. Gerçek akılcı seçeneklerin varlığında ortaya çıktığı sürece taraftarlık içerir; ancak tanımda ve varsayımda ihtiyari farklılıklar aracılığıyla, aktif taraftarlığın ortaya çıkma ile ilgili konuyu kabullendiği sürece, söz konusu soruya karşı belirli bir tarafsızlık varmış gibi varsaymalıdır. Diğer bir deyişle, eğer durum böyle ise o zaman bu takip eder, ancak eğer durum öyle ise, o takip eder. Bunun böyle olduğu veya onun öyle olduğu kanıtlanana kadar bu varsayımları neyin takip edeceği konusunda tarafsızlık korunmalı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dır. Bu tarafsızlık tutumunun hiçbir şekilde, aktif diyalektik sürecin birbirine anamaddelerden neticeler elde etmez ve ilgili tanımlar ve varsayımlardaki farklılıklarla çözümleme çabası ile meşgul olmasını sağlar - ile uyumsuz olmasını gerektirmez. Eğer çözümleme etkilenirse, tarafsızlık son bulur ve tarafsızlıkda son bulur. Diyalektik süreçte tartışmadaki konuların iki yanına karşı, akılcı tarafsızlığı, taraftarlığı ve tartışmanın kendisini yaratan koşullar gerektirir. Karşılıklı konuşmanın herhangi bir aşamasında bu koşullar ortadan kaldırılırsa; diyalektik son bulur.

Dördüncü olarak, eğer diyalektik, karşılıklı konuşmada bir mesele ise, hiçbir şekilde aksiyomların delil olarak gösterilmesiyle veya referansıyla, engellenemez, kolaylaştırılamaz veya yönlendirilemez. Eğer tartışmaya, bir aksiyom istenmediği halde girerse, tartışma bu noktada son bulur ve tartışmaya başka bir yerde başlanmalıdır. Bir tartışmada aksiyom ya o aksiyomların ne olduklarının yanlış anlaşılmasının ya da sorgulanan aksiyomların anlamları ile ilgili fikir farklılığını ima eder. İlk durum söz konusu olduğunda, tartışma konu dışıdır. Karşılıklı konuşma veya tartışmada aksiyomlar bulunamazlar. Onlar, araştırma ile bulunurlar, gözlemlenen, dikkat çekilen, üzerinde anlaşmaya varılan veya varsayılan. Eğer sonraki durum söz konusudur ki burada tutarsız düşünmenin yer alması uygundur; anlamların kurulması ve açığa kavuşturulması teşebbüsünde bulunmak için yapılan bu tür düşünmenin işidir. Tartışma ne olduğu ile değil, neyin anlaşılması[1] gerektiği ile ilgilenir.

---

(1) Yasal safsata, diyalektik üslûpta aksiyomlara bağlı olarak, devam etmenin mükemmel bir örneğidir. Belirli bir aksiyomlar grubu kanıt olarak kabul edilir ve ahlâk konularında doğru ile yanlışı isteği doğrultusunda yorumlayan kişinin yöntemi daha inandırıcı veya belki de diğerlerinden daha uygun bir yorum yapmaktır. Safsatanın, bir verinin yorumlanmasında bulunduğunu ve hiçbir zaman bir kanıtı gösterme veya azletmede olmadığının not edilmesi gerekir. Benzer şekilde tıbbi teşhisin ve ahlâki ve estetik düşünmenin diplomasi süreci diyalektiktir ki bu süreçte aksiyomların - uluslararası olaylar, semtomplar, vs. ve amaç onların önemlerinin belirlenmesidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Buna göre, düşünmenin düşünme projesinin ötesinde varlıklara olan harici ilişkisi anlamına geldiği şeklinde ele alındığında diyaletik konu ile ilgili bir çözüme ulaşılsa da, doğru diyalektik düşünme ile ilgili elde edilemez. Geçerlilik kriterinin, tartışmanın yargılanmasında kullanılabileceği tek yol, belirli fikirlerin, diğer fikirler ile ispatlanıp ispatlanamayacağının öğrenilecebileceği, sonuç çıkarma kurallarındaki rolündedir. Eğer bu öyle ise, onun öyle olduğu şeklinde takip edilebilir ve onun öyle olduğu sonucunun saptanması, dolayısiyle geçerli veya geçersizdir. Ancak, bu tür bir geçerlilik sağlama tamamen karşılıklı konuşmanın sınırları içerisinde olur ve aksiyomlarla, deneyimle veya niteliğinde tutarsız olmayan hiçbir diğer varlık veya unsurla hiçbir ilgisi yoktur.

Bu karşılıklı konuşmanın, karşılıklı konuşma olmayan evrenle tamamen ilgisiz olduğunu ima etmez. Bu iki alan arasında, elde edilen ilişki daha sonra diyalektiğin tam bir analizinde dikkate alınacağı bir problemdir. Şu andaki tartışmada ileri sürülen yalnızca, her ne kadar inanılan fikirler ve teoremlerle ilgili karşıtlıklar olsa da diyalektik sürecin doğasında, bir teoremin veya fikrin doğruluğunu geçerli olarak takip eden kelimelerden harici bir bakımdan saptayacak hiçbir şey yoktur. Diyalektik bu sebeple, tam olarak inanma ile sonuçlanıyor denilemez; daha sonra göstermek mümkün olacaktır ki, tamamen aksine, diyalektikte, taraftarlık ve tarafsızlık tutumlarının birleşimi, inanç kavramından tamamen vazgeçirir. En köklü belirtilen, inancın, aksiyomların olduğu kadar, diyalektik konuşmanın doğasıyla, ilgisizdir.

Bu diyalektiği, bir metodoloji olarak kısa bir ön ifadeyle ve bu metodolojinin detaylı tanımında karşılaşılacak problemlerle sonuçlanır. Bu aşağıda belirtilen tezlerde özetlenebilir:

1) Diyalektik, karşılıklı konuşmada bir meseledir.

2) Diyalektik, karşılıklı konuşmada anlamların karşıtlığı ile ortaya çıkar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3) Diyalektik, bu karşıtlığın kabul edilmesinde, bu zıtlığı çözmeye çalışırken taraf tutmalıdır.

4) İhtiyarı kurulan farklılıkları çözümlemeyi engelleyen zeminlerin tanınmasında, diyalektik bu farklılıkların neticesine tarafsız olmalıdır.

5) Diyalektik tamamıyle karşılıklı konuşmanın anlamıyla sınırlı olmalıdır ve nitekim konuşma dışı varlıklara önem vermemelidir.

6) Diyalektik, yalnızca karşılıklı konuşmadaki varlıkların anlamlarına önem verdiğinden, doğruları oluşturamaz veya karşılıklı konuşmadaki ve bunun dışında kalan varlıklar arasındaki ilişkiye dayalı inançlara kefil olamaz.

Bir düşünme yöntemi olarak diyalektiği ilgilendiren bu altı ilkeyi düzgünce açıklamak ve bunlarla anlatılmak istenenleri geliştirmek bu kitabın ikinci kısmının amacı. Burada ihtiyaç olarak belirtildiler. Takip eden daha detaylı bir analiz, bunlar psikolojik ve mantıksal zeminlerini açığa çıkartacak, diyalektiğin kendisinin diyalektik olarak tartışılacağı kavramları açıkça tanımlayacak ve önermeleri belirtecektir.

3. İNSAN KARŞILIKLI KONUŞMA ÖRNEKLERİ

Diyalektik, geleneksel teorinin eleştirisi ve tarihin göz önüne alınması dışında bir yollada keşfedilebilirdi. Gerçekte ortaya çıktığı, kişilerin sohbet uygulamalarında, tartışmalarında ve karşıtlıklarında veya akli zorlukların çözümünde zihnin kendi içerisinde tuttuğu diyaloglarda gözlemlenebilirdi. Bir diğer deyişle, kendi varlığına ait alanında - yani karşılıklı konuşmada keşfedilebilirdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diyalektiği, gerçekteki konumuyla ve oluşunun farklı üslupları içerisinde görmek, onu analitik olarak tanımlama çabasından daha önemlidir. Karşılıklı konuşma bir araştırma konusu haline getirilmiş olabilir ve böylece analizler, gösterdiklerinin çeşitliliğini azaltarak özet bir sıra oluşturur. Bu özet sıra, diyalektik sürece zorla yüklenmiş (kabul ettirilmiş) gibi görülmemelidir, daha çok gerçekte olduğu gibi diyalektiğin yer alabileceği her çeşit yöntemden türetilmiş olarak bu algıyı garantilemek için gözlem, analizden önde gelmelidir. Ayrıca, iddia edilebilirki, diyalektik hiçbir zaman sonraki analizlerin açığa çıkarttığı şekillendirilmiş modelde ortaya çıkmaz; bu formal yapıya bağlı olarak sohbeti tartışma ve akli düşünmenin diyalektik aşamaları ya tamamlanmamış, mantık dışı bir sıradadır ya da orijinal (ilk) örnek prosedüründen, mümkün olan bir sapma yoluyla, kusurludur. İşte bu kusur karşılıklı konuşma kuramında ve formal kusursuzluğun tanımlayıcı esas fikir gibi durumlar, analizinin mükemmel olduğunu ama çok az kullanışlı olduğunu tavsiye eder.

Aşağıdaki örnekler seçildi çünkü onlar oldukça sıradan ve insanlara tanıdıkları; eğer çok iyi bilme ve anlama niteliğini geliştirirse, bu niteliğin doğası gereği karşılıklı konuşmada her an bulunması nedeniyle kendisi de sıradan bir durum olur. Çoğu sohbetler genellikle, eğer konuşma sürdürülecekse, esaslı ve anlaşılması güç göz önüne almaların kaçınılmaz göründüğü noktada genellikle ya yavaş yavaş azalır ya da durur ve karşılıklı konuşmanın diyalektiğe ve diyalektiğin felsefeye kaçınılmaz yönlenmesi nedeniyle bu iyi incelenmelidir, bu yönlenme hem karşılıklı konuşmanın hemde diyalektiğin derin önemini oluşturduğu ve felsefenin anlamının tekrar yorumlanmasına fırsat verdiği söylenebilir. Ancak bu, bu kitabın üçüncü bölümünün konusudur. Şimdilik, karşılıklı konuşma örneklerinin, incelenmesine, çeşitli türlerin her ne kadar şekillerin belirli bir homojenliğide

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olsa bir botanikçi veya böcek bilimci tutumuyla sergilenmesi görüşüyle yürütülecektir. Bu türler hakkında şu anda yapılabilecek tek yorum, onların gözlemlenmesinde kılavuzluk yapmaktır, onları analiz etmek değil. Burada kabaca çok basit olaylardan daha karışık ve karmaşık olanlarına doğru ilerleyecek bir düzende sunulmuştur. Hepsi diyaloğun dramatik türünü var saymaz, bazıları manolog anlarını kapsayan sohbet türleri r.

Anlatılan bu hikayede, yasama kurulundaki önceki kampanyalarından birinde, rahiplerinden birine döner ve der ki "Bey, farzedinki ben bir katırın kuyruğuna, bacağı dedim, o halde katırın kaç bacağı vardır? Bay X bir an düşündükten sonra cevap verir "Katırın beş bacağı vardır, Bayım"

Lincoln, "hayır'der katırın yalnızca 4 bacağı vardır" "Kuyruğuna, bacak demek, onu öyle yapmaz"

Konuşma daha fazla ilerlemedi. Hem Lincoln, hemde izleyenler, bu keskin vede nükteli espriden hoşnut kalmışlardı. Linkoln'u mükemmel sağduyusuyla ve rakibini sözlü olarak ifade edilmesede aptal yerine koyması ayırımını yapmıştır.

Ancak sonuç, belirli bir politik olayda işe yaramasından ayrı olarak ele alındığında tam anlamıyla tatmin edici değildi. Linkoln'ün sorusunun kolay cevabına bile itiraz edilebilir. Eğer kuyruğa, bacak deniyorsa, bilmecenin dört veya beş dışında bir cevabı olur. Eğer omurganın sınırlarından uzanan belirli uzantılar bacak olarak belirtilmişse, yani sembolü alışılagelmiş geleneksel bir sembol olarak anlamını korusaydı, o zaman en azından sorgulanabilir gibi görünen en azından katırın vücuduna destek görevi gören bu dört uzantıya tam olarak aynı isim verilebilirmiydi ki bu durumda söz konusu katırın tek bir bacağı olduğu iddia edilebilirdi. Zorluğuna çoğunlukla ortaya çıkma sebebi bacak ve kuyruk kelimelerinin her ikiside katırın vücudunun tabii yapısal görünüşünü, katırın hayatında yerine getirdik-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

leri bir hakim işlevleri akla getirmek ayrıca katır ile ilgili bir şeyleri nitelendirmek veya onlara dikkat çekmek için tanımlanmış olmalarıdır. Lincoln kuyruğu bacak olarak adlandırmayı olduğundan daha az karışık bir konu gibi ele alması yukarıda bahsedilen karşılıklı konuşmada karmaşa yaratır ve üç olası iddianın ortaya çıkmasına izin verir: bunlardan birincisi katırın tek bir bacağı olduğu; ikincisi yalnızca dört bacağı olduğu ve üçüncü olarak beş bacağı olduğu.

Bu üç iddia, "söz konusu katırın kaç bacağı vardır" sorusuna cevap verirken karşılıklı konuşmada sıklıkla olan bazı durumları gösterir. Tesadüfen, üç tür zihin, Lincoln'un karşılıklı konuşmada gerçek gibi görünmeyenler arasında ayırım yapmaktaki sağduyuyu inkarında, Bay X'in gerçeklerle karşılıklı konuşmadaki ayırımları belirlemesinde ve üçüncü tarafın diyalektik görüşünde yalnızca problemin karşılıklı konuşmada ayrımlar yapmak olduğunda, sergilenmiştir. Hem Lincoln ve hem de rakibi. Eğer kuyruğa bacak dersek, bir katırın kaç bacağı vardır." şeklinde ifade edilen bir soruyla meşgul oldular. Hoşnut kalmadıkları bir diyalektik deneyiminin sınırına geldiler, konunun katırın kuyruğuna, bacak demekle ne kastediliyor. Şeklinde ele alınması gereken tek soruyu tam olarak anlamadılar. İlk başta gerçek bir durum, bu şekilde bir diyalektik haline geldi gibi göründü ve bu iki sorudan ikincisine, üç cevaptan herhangi biri verildiğinde diyalektik ortaya çıkar.

Burada, bu sorunun doğru cevabının bir, dört veya beş olduğu iddia edilmemiştir. Böyle bir iddiada bulunmak, cevabın gerçek olduğunu iddia etmekle aynı şeydir. Söylemin devam etmesi anlamsız olur. Sorunun, her birinin doğru olduğu iddia edilebilecek üç cevap olasılığı sunması, sorunun diyalektik niteliğinin kanıtıdır ve karşılıklı konuşmayı, diyalektik yapan esas görüşün olduğunu vurgular.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Diyalektik sürecin tanımlama sorunuyla ilgili olduğu bu durum bu hikayeyle incelikle (iyi bir şekilde) açıklanmıştır. Tanımın gücü, çeşitlilik alanı, karakteristik ve çağrıştırıcı boyutları arasındaki ilişki, kuyruğa bacak demeyle karşılıklı konuşmadaki ortaya çıkan, bu basit konu bazında incelenebilir. Ve kısmen, bu üç cevabın her birine karşı alınan tavır ve kişinin bunların önemini anlamaları, sonuç olarak uygulanan tanım teorisi ile belirlenebilir. Eğer kuyruğa bacak denirse ve bacağa hala bacak deniyorsa; bu durumda hem kuyruk hem de bacağın anlamları değişir; veya belkide, eğer kuyruğa bacak denirse ve bacağa kuyruk denirse, o zaman en azından kuyruklar ve bacaklar ayırtedilebilir ve kesin olarak sayılabilir oldukları sürece bacağa başka bir isim verilirse kuyruğa "bacağın taşıdığı anlam verilmiş olur. Kuyruğun, gerçekte bacak ile karıştırılıp, karıştırılamayacağı ile ilgili bir şüphe yoktur; bu basit olarak "eğer kuyruğa bacak denirse, bir katırın kaç bacağı olduğu" sorusudur.

Soruya verilen üç cevabın herbiri, tanımlayıcı eylem ile belirlenen belirli yorumlayıcı şartlar bazında doğrudur ve yalnızca belirli tanımlanmış koşullar sisteminin koşullarında doğrudur.

Bir katırın beş bacağı olması, karşılıklı konuşmadaki yerinden çıkartılarak tek başına bir teorem olarak bakıldığında önemli, doğru veya yanlış olamayacak bir teoremdir. Bu aynı şekilde diğer iki olası iddia içinde geçerlidir. Ancak eğer bu teorem sunulabilecek belli teoremlerin ışığında göz önüne alınırsa, hem anlaşılır hemde doğru hale gelebilir. Doğruluğu, karşılıklı konuşmadaki ihtiyari bir kökeni düzgün şekilde takip eden bir doğru olabilir. Tek başına doğru veya yanlış olamaz; ya da doğruluğu aksiyomlar bazında yargılanamaz. Aksiyomların (eğer onlar aksiyom ise) değişmediği var sayılır, yinede her bir teorem, önemle ve tamamen iddia edilebileceği şekilde sistematik olarak yorumlanabilir. Katır, dört bacağı üzerinde yürüyebilir, yalnız kuyruğunu sonsuza dek sallayabilir ve hiçbir zaman onunla ilgili so-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rular diyalektik sorunun cevabını belirleyemeyebilir. Ancak, kendilerinin tek başına oldukları konumda veya aksiyomlar bakımından doğru olamadığı ancak yorumun, bazıları tanımlanabilir diğer bir grup teoremi bazında doğru olduğu iddiaların çözümlenmesinde, diyalektiği ana fonksiyonlarından birini açıkça tanımlamada harika bir hizmet vermiştir. Katırın özellikleri ile ilgili bu ufak karşılıklı konuşmayı, ortaya çıkan bazı zorlukların çözümlenmesi için daha ileriye götürmek, tartışmayı varlığın benzerliği ve farklılığı, içeriği ve niteliği, yapısı ve işlevi ile ilgili anlaşılması güç ve karışık farklılıklar ve tanımlara sürükler. Bu koşullarda, üç iddianın belirsizliğini çözecek, çatışan taleplerini düzeltecek ve belkide onları müşterek dönüşümü olası kılacak bir anlayışa ulaşlabilir. Ancak, insan sohbetleri çoğunlukla bu tür esas akılcı takiplere ara verir, bu kısmen anlaşılması güç ve karışık olanın devreye girmesinin sık sık değerden düşürme vasfına veya sofistik, kılı kırk yarma, iskolastik felsefe veya bazende diyalektik gibi itirazlara neden olmasındandır. Bu tür bir yargı diyalektik olacağından, haksız değildir ancak kökeninde üstü kapalı olarak diyalektik olduğu kadar, bunun bu olası sonun olacağıda kesindir.

(2)

Çoğunlukla bir oyunun performansına şahit olduğunda kişi, aldığı zevki itiraf eder ve övgüyle karakterlerin çok gerçekçi olduklarını ekler.

Arkadaşı sunumdan keyif almamıştır ve özellikle, karakterlerin gerçekçi oldukları iddiasını uygun bulmamaktadır. Daha çok, zıttı. Tramatis Personee'nin gülünç bir şekilde hayali ve uydurma olmasının nedeniyle zavallı bir oyundu. Kabiliyetli bir performans inandırıcı olmayan bir tertipte ziyan edilmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Grubun üçüncü üyesi, oyunu özellikle tasvirler bu kadar hayalperest, tuhaf ve umulmadık oldukları için zevkli bulmuştu. Muhteşem bir hayal ürünü.

Eğer, onlar tartışmaya elverişli bir fiziksel çevrede olsalar, ellerinde fincanları veya bardakları ve işe yaramaz bir tarzda boş yere harcayacak zamanları varsa, bir münakaşa ortaya çıkar. Karşıtlık muhtemelen karakterlerin iddia edilen ve sorgulanan gerçekliği veya daha genel olarak, bütün oyunun gerçekçiliği etrafında döner. Tartışma, oyunun zevkli olup olmadığı ile ilgili olamaz; bu kesinlikle iki durumda öyledir ancak üçüncüde değildi ve her ne kadar bu tür aksiyomlar şüphesiz, tatsızlığın ortaya çıkmasından ve fikir farklılıklarından sorumlu ise de oradan çıkan karşılıklı konuşma bunu görmezden gelmelidir. Zevk alma iki kişi tarafından tecrübe edilmiş, ancak farklı sebeplerle; halbuki iki kişi sözkonusu durumla ilgili esaslı bir anlaşmaya varsalar da; ortak algılarının duygusal boylamalarında hiçbir anlaşmaya varmamışlardır. Bu aşağı yukarı aynı amaçları olan bu kişilerin, kaygılarını farklı ifade etme yollarında da açıkça görülebilir.

Söz konusu tartışma, elbetteki, oyunu tatmin edici veya tatmin etmeyici bulma ile ilgili verilen sebeplerin gerçekten de oyunla ilgili verilen kararı veya oyuna karşı tepkileri belirleyici sebepler olup olmadığını veya yalnızca teknik olarak akla uydurma (rasyonalizasyon) olarak adlandırılan, estetik bir tepki ve yargıya dayalı olarak verilen kararlar olup olmadıklarını hiçbir zaman belirlemez. Tartışma, bu problemle ilgilenmemektir, her ne kadar bir başka defasında; oyunun gerçekçiliği sorusu ile ilgilenebilecek olsada. Bu tartışmadaki akla uygun olmayan, duygusal belirleyicilerin olasılığı unutulmamalıdır. Her ne kadar, karşılıklı konuşmaya asla giremeyecek veya belirlemeyecekte olsalar. Onlar herhangi bir tartışmadaki ölçülemeyenleri yani tutarsız olmayan ve mantıksız olan unsurları oluştururlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birisi karakterler gerçekçiydi; tanınabilir nitelikteydiler. Gerçek hayatta onların kopyalarını tanıyorum der.

Diğeri, öyle değil der; onlar çok abartılı ve mübalağalı. Psikolojik açıdan imkansız, eğer bunlar onların prototipiyse, o halde mabumatlarınızda yanılmış olmalısınız.

Üçüncü, benim arkadaşlarımdan çok farklı görünüyorlar. Ancak, psikolojik açıdan imkansız olmaları bakımından kesinlikle gerçek dışı değiller. Tam olarak onlarla ilgili zeki olanda işte bu. Onlar psikolojik olasılıklar, oldukça hayali belki ama kendi doğaları içinde de oldukça tutarlı der.

O insanları çok iyi tanıdığıma eminim, bana korkunç gerçek geliyorlar ancak pek de tutarlı doğaları var sayılmaz. Kendilerinin ne olduğunu bilmiyorlar - onlar nevrozlular; hepside ve dolayısiyle benim arkadaşlarım diye cevaplar ilki. Sanırım, onları tanıyıp tanımadığını seninle tartışmakta bir fayda yok. Eğer tanıyorsan, onlar muhtemelen sana tanıdık gelecektir. Tanrıya şükür, benim arkadaşlarım öyle değiller. Bana çok yabancı ve imkansız görünüyorlar. Belkide benim için nevrozlu olmak, gerçek olmamak anlamına geliyor der ikinci.

Sen muhtemelen, ıslah olmaz bir dışa dönük karakterlisin diye ekler üçüncü. Ve şimdi anlıyorum oyundan neden zevk almadığını. Sen oyunu anlamadın. İlkine der ki, belkide sen haklısın onlar nevrozlu. Ancak onlar katiyen örnek değil. Onlar senin tanıdığın birini andırdıkları için gerçek değiller. Onların hepsi birer şahıs ve hepsinin kişisel özellikleri var. Onlar sahne dışındaki orijinalleri ile karşılaştırılacak soyut modeller değiller. Birey olarak, onlar iyi yapılmış, iyi yaratılmışlar. İlki sözü keserek, ama son tutumunu değiştirdin der. Senin şimdi söylediğine göre, eğer onları örnek olarak veya gerçekte bildiğin birini anımsattıkları için yargılamak haksızlıksa, hiçbir karakter gerçekçi olamaz. O halde, eğer karakter senin bireysellik dediğin şeye sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hipse, hiçbir karakter gerçek(çi) olamaz. İkinciye dönerek, sana katılıyorum der. Bu karakterler senin için gerçekçi değil, çünkü sen benim arkadaşlarımı tanımıyorsun; eğer tanısaydın muhtemelen sende bana katılırdın, öyle değil mi? Evet, der ikinci. O durumda onlara gerçekçi derdim. O oyundaki tek gerçek(çi) kişi, bana göre kolay kanan (saf) şöfördü. Oldukça olası ve bayağı gerçekçi.

Birinci tekrar üçüncüye dönerek "sana gelince, senin için gerçeğin anlamı ne olabilir" der.

Üçüncü 'sanırım tutumu değiştirdim diyerek kabul eder, itiraf eder. Ama şimdi bütün bunlarla ilgili ne düşündüğümü açıkça ifade edebilirim. Bir oyundaki karakterleri gerçekçi veya değil şeklinde nitelendirmeye itiraz ediyorum. Senin ve benim olduğumuz gibi, onlarda yaratılmışlardır ve aynı şekilde hangi standartlarla onları yargılamak istediğin hangi standartlar bakımından olursa olsun, onlar iyi veya kötü, memnun veya hoşnutsuz, çekici veya gösterişsizdirler. Ancak, başka tür bir yaradılışı andırmaları bakımından gerçek olarak nitelendirmek, anlamsız bir konuşma olur. Onlar eğer birbirlerine benziyorlarsa mı gerçekler? Sen ve ben birbirimize benzediğimiz için mi gerçeğiz? Hayır, bu hiçbir anlam ifade etmez. İyi, o zaman, bir oyundaki karakterleri protatip oldukları için veya onlarda sana tanıdık gelen bir şeyler olduğu için, gerçek oldukları hükmünü vermek saçmadır.

Fakat, sen gerçek bir kişi ve hayali bir kişi arasında hiç ayrım yapmıyormusun, diye sorar ikinci. Sen ve ben gerçeğiz. Bizler yaşıyoruz ve varız. Ve bir karakteri gerçek dediğinde bunu kastediyorsun çünkü o sana gerçek olmasada, yaşayan ve var olan gerçek birini andırır. Hiçbir zaman bir karakterin gerçekten gerçek olduğunu kastetmezsin. Sadece, karakterin gerçek olabileceğini kastedersin. Mümkün olan bir karakter. Bu yüzden sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

na katılıyorum; ancak senin gerçek ve hayal, mümkün olan ve olmayan arasındaki farkla ilgili ne yaptığını görmüyorum.

Üçüncü 'sanırım, siz ikiniz ne demek istediğinizle ilgili yeterli derecede anlaştınız; ancak korkarım her ikinizede tamamen katılmıyorum diye düşünür. Bütün bunları düşündükçe, bana hayal ürünlerinin yaşadığı ve varolduğu yalnızca sizin ve benimkinden farklı şekilde yaşayıp, varolduğu gibi geliyor. Onlar bir oyundaki veya bir kitaptaki karakterlerin hayatlarıyla başrol oynar, onlar hayal ürünlerinde varolurlar. Sen ve ben, bir adamın beyni yerine bir kadından doğan insanlar olarak varız. Ancak, bizler kendimize göre gerçeğiz, her ne kadar yolun çok farklı olduğu açık olsada. Mümkün olan herşeyin gerçek olduğu ve mümkün olmayanların ise gerçek olmadığı konusunda size katılmalıyım, ancak mümkün olmayan nedir? Ben sen olma ihtimalim, bu karakterlerin sizin ve benim olduğum gibi var olabileceğinden fazla değildir. Ancak onlar karakter olarak mümkündür ve bu şekilde varolurlar ve bu şekilde gerçektirler. Eğer kendi doğaları içerisinde çelişirlerse o zaman imkansız ve gerçek dışı olurlar. Ancak bunu yapmıyorlar. Bu yüzden onlar benim için gerçektir ve mümkündür; ancak benim bildiğim herşeyden farklı olarak. Bu yüzden, oyundan zevk aldım. Benim hayal gücümü çalıştırdı.

Özünde hepimiz anlaştık dedi ilki. Evet, der ikinci, yalnızca deneyimlerimizin farklı olması söz konusu. Eğer, aynı olsalardı, kelimelerin kullanımı hariç, tamamen aynı fikirde olurduk. O gerçek sözcüğünü kendine has bir yolla kullanmak istiyor, ancak onun bu kelimeyi kullandığı yolu anladığımız sürece, problem yok.

Deneyimlerimizi elbetteki farklı diye neticelendirir üçüncü. Ancak dahası, bizim kendi doğalarımız oldukça farklı. Senin bu tür bir oyundan hiçbir zaman zevk alacağını sanmıyorum ve bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nun yalnızca kelimeleri kullanma ile ilgili olduğunu düşünmüyorum. Farklı varoluş türleri arasında ayırım yapmak için ve olasılık ve gerçekliğin ilişkisini anlamaya çalışmak için iyi nedenler olduğunu düşünüyorum. Sizin düşündüğünüz kadar anlaştığımızı sanmıyorum.

Boşver diye cevaplar ilki. Yeterli derecede anlaştık. Eğer burada durmazsak, her türlü kılı kırk yarmanın ve felsefik bilmecenin içerisine gireceğiz. Artık burada bırakalım. Bir akşam için yeterince eğlendik ve yeterince anlaşmaya vardık.

Tartışma sona erer veya bir başka konuya döner. Karşıtlık sona ermiş olabilir ancak, kesinlikle sonuçlanmadı ve sonuçlanmasıda mümkün olabilir veya olmayabilir.

Bu kelimelerle ilgili - gerçek, varolana, olası, benzeme, tutarlı, kendi içinde tezatlık, hayal ürünü gibi kelimelerin anlamı ile ilgili bir tartışmaydı. Ancak, açık olmayan bir tartışmaydı. Ancak, yalnızca duygusal ve benmerkezci unsurlar, fikir farklılıklarını ürettiği için değil, esas olarak bir şekilde bulunan bu fikirler, daha tam diyalektik ile netleştirilmemiştir. Diyalektik, bu karşılıklı konuşma boyunca ima edilmiştir, ancak sonuna doğru gittikçe daha görünür hale geldiği gibi kasten kaçınılmıştır. Sosyal bir durum olarak kibar ve memnuniyet verici olsada, akılcı bakımdan kötü üsluba bir örnekti.

Eğer karşılıklı koruşma devam etseydi ve daha açık şekilde diyalektik olsaydı, taraflar şu an ulaştıklarından fazla bir anlaşmaya varamazlardı. Aslında hangi anlaşmaya vardıklarını sorgulamak, onların kabul ettikleri veya vazgeçtikleri koşullardaki belirsizlik nedeniyle zordur. Ancak onların tamamen anlaşmaları veya birbirlerini anlamaları olasılıkları, temelde onların deneyimlerinin sınırları ve özel olması, kişiliklerindeki akla uygun olmayan unsurlar ve hatta belkide tartışmayı eninde sonunda giren koşulların bazılarını tartışmadaki esaslı zorluğu ile. koşul-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

landırılmıştır. Bu tür koşulların kabul edilmesi diyalektikten kaçınılmasını veya karşılıklı konuşmanın derinliklerini araştırılması çabasını haklı çıkarmaz.

Bu tartışmada, aksiyomların küçük bir rol oynadığı açıktır. Oyundaki karakterlerin, ilk kişinin arkadaşlarına benzediği bir aksiyom olabilir de, olmayabilirde. Bunun kabul edilmesi gerekir veya eğer bir şüphe varsa bile bununla ilgili tartışılamaz. Tartışmayı yaratan, daha çok, doğru veya aksiyom olarak kabul edilen benzerliklerin ima ettikleri, sahnedeki ve sahne dışındaki karakterler arasındaki böyle bir benzerlik, karakterlerin gerçekliğini yargılamakta bir kriter olarak kullanılabilirmi sorusunu yöneltir. Diğer bir deyişle, gerçeklik bu tarz bir anlamda da alınabilir mi? Bu kısa karşıtlıktaki diğer bütün konularda da aynı doğadandı. Bunlar, 'Hayal ürünü gerçek olabilir ne demektir? Bu karakterin varolması ne demektir? Bir karakterin olası olması ne demektir? gibi sorularla ifade edilebilir. Ve bu soruları ele alırken, gerçekten gerçek olma ile benzeme nedeniyle gerçek olma; hayal ürünü ile gerçeklik; bir şeyin kendi doğasında onlar nedeniyle mümkün olması ile başka şeylerin doğası nedeniyle mümkün olması arasındaki ayrımlar yapılmıştır. Kısacası; bu en azından başlangıç noktasında, felsefik bir tartışmaydı ve daha sofistike tartışmacılar olsaydı mükemmel diyalektiğe neden olabilirdi.

Diyalektik ne gibi daha az dönüş gerektirirse gerektirsin; sonucu yalnızca iki türden biri olabilir. Tek bir grup tanım veya varsayım, konuşmanın devamıyla elde edilebilir ki orijinal iddiaları, bir anlaşmada uyumlu yapacak veya müşterek tercümeyi yapabilecek şekilde yorumlar. Diğer yandan, bu tür bir sonuç elde edilemeyebilir; ancak açıklık, birkaç zıt orijinal iddianın anlamını yorumlayacak, bir grup zıt tanım ve varsayımın elde edilmesinden meydana gelebilir. Karşıt taraflar birbirine katılmayabilir ancak, rakiplerinin fikirlerinin açıkça ifade edilen bir grup

fikirlerden türediğini farkedecek kadar birbirlerini anladıkları söylenebilir. Taraftarlık, karşılıklı konuşmanın özellikle bu evreninde vardır ve eğer karşılıklı konuşmada, taraftarlığın doğası tam anlaşılırsa, tarafsızlığın bazı taraftar aşamalara doğru korunması gerekir. Bu tarafsızlık tutumu, bazı iddia edilen önermeler yalnızca herbiri eşit derecede doğru olabilecek, -ki bunların hiç birinin söylem sınırları içerisinde olguların durumuna göre veya kendi içlerinde doğru veya yanlış oldukları gösterilemez - ispatlanmamış diğer bazı önermelere bağlı olarak, doğruluğu, iddia edebileceği anlayışına eş değerdir. Onlar her şekilde doğru yanlış olabilirler, ancak bu diyalektik olarak sorgulanamaz. Bu nedenle, taraftarlığa, tarafsızlık eşlik etmelidir.

(3)

"Değişiklik ile karşı karşıya kaldığında değişen sevgi, sevgi değildir" Hayırlı bir vesileyi tartışmak için bunu söylediği kişi 'hayır' dedi. "Öyle değil, Sevgi kararsız olarak değişir, hatta sevilen kişide değişik olmasa, bile değişir."

Adam cevapladı "Aksi yönde devam etmeliyim. Koşullar dikkate alınmaksızın, değişen sevgi, sevgi değildir. Bir insan eğer bir kez severse, her zaman sever. Eğer artık sevmediğini farkederse, ama aslında hiç sevmemiş olduğunu farkeder."

"Bariz gerçeklerin aksini söylüyorsun ya da ben seni anlamıyorum. Elbetteki çoğu erkeğin çok sık aşık olup, bıraktıklarını ve bunu çok kolay yaptıklarını kabul edersin. Bunun anlamı onların hiçbir zaman sevmedikleri midir? Eğer öyle ise, sevgi çok az rastlanan bir şeydir; kararsızlık veya sadakatsizlik tarafından dokunulmamış şekilde seven biri için."

"Tam olarak sevmek şüphesiz az rastlanan bir şeydir. Gerçekleri, kabul ediyorum ve göz ardı etmiyorum. Ben, eğer bir er-

kek aşık olur ve bırakırsa, şimdi bu kişiyi sevsin, sonra bir başkasını sevsin diyerek bu gerçeklerin aksini söylemekten kaçınıyorum, benim sevgiden kastettiğim bu değil."

"Fakat, bana göre sevgiyi pek çok insanın yeteneksiz olduğu bir şey olarak tanımlamak, akıllıca değil. Ben seni veya bir başkasını seviyorum dediğimde, o anki duygularımı dürüstçe ve içten bir şekilde bildiriyor olabilirim; ancak herşeyin içinde duygular geçicidir; tutkular bir gecede geçer ve kişi bir sabah yeni umutlar ve yeni hassasiyetle uyanabilir. Yarın, bugün sevdiğimden farklı bir şeyi seveceğim kesin değildir."

"Sevgi kelimesini kullandığında, söylediklerin doğru gibi görünüyor. Eğer sevgi, duyguların, hislerin ve tutkuların ilişkisi ise, kaçınılmaz geçiciliği konusunda sana katılmalıyım. Kaba bir şekilde değil ancak aktif olan vücudun ruh olduğu düşünüldüğünde, böyle algılanan sevgi bir vücuda muhtaçtır. Eğer sevgi bedenlerin dünyasında bir ilişki ise, sinir sistemleri ve salgı bezlerinin nihai analizleri ne olursa olsun, bu şekilde koşullanmış bir sevgi elbetteki başarısız olmaz, hatta, koşulları değiştikçe kendiside değişir."

"Beni anlıyor gibisin. Kişi sevdiğini hissettiğinde, bu duyguları muhtemelen senin bahsettiğin durumlara bağlıdır. Kişi, karşısındakinin tutkularını son derecesine kadar tutkularının objesi olmayı ister ve sevgi böyle bir durumda istek değişene veya yok olana kadar, devam eder.

İnsan psikolojisinin gerçekleri ne olursa olsun, sevgin sohbetlerimizde genellikle karıştırdığımız, iki kavramının ayırt edilmesi önemlidir. Sevginin değişmeyeceğini ileri sürdüğümde, insanlar arasındaki belirli bir olası ilişkiye başvuruyorum. İnsanların bu şekilde sevme yeteneği olduğuna inanıyorum ve daha ileri gidip, yalnızca bu tarzda severlerse gerçekten sevenlerdir. Senin sevgi diye adlandırdığın - duygusal durum, hisler,

tutkular - eğer benim sevgi olarak adlandırdığım düşünce durumu ile bütünleşiyor veya onun niteliğinde ise sevgidir."

"Tanımlarında ihtiyari olmaksızın; senin kelimeyi kullanma şeklin, o kelimenin tam olarak kullanılabileceği tek yol değil. Ancak, senin kullanımını anlamak isterim. Sevgiyi bir düşünce durumu olarak mı tanımlıyorsun?"

"Hayır, bu tam olarak doğru değil. Demek istediğim basitçe şu. Sevginin hedef olan sevgiliye sahip olma isteği olduğunda hemfikiriz. Ancak objelere sahip olma tavrında anlaşmıyoruz. Sen, bizim onlara fiziksel, sosyal veya duygusal yoktan sahip olduğumuzu düşünüyor gibisin. Bence, biz yalnızca bildiğimize sahibiz. Bu, sanırım, Platonculuktur ve bu senin gözünde muhtemelen durumu çarpıtmaktır. Fakat, ima edileni bir an için göz önüne al. Bilmek objeye sahip olma olduğu sürece, bilmek sevmektir. Belkide belirli bir tür bilgiden, bahsediyorum, kişinin bilinen hedef ile bütünleştiği bilgidir. Bu kişinin birşeyleri bilme şekli değil, öz varlığa, niteliklere, tarza, fikirlere bakma şeklidir. Eğer kişi, birini bu şekilde severse, tam olarak ona sahip olur ve öz varlık, nitelik, tarz ve benzeri şeyler ebedi olduklarından tamamen zamanın dışındadırlar, değişemezler ve kişinin bunlara sahipliği sonsuza dek sürer. Dayanıklılık sevgiyle gerçekten alakasızdır. Eğer ben seni bu bakımdan hiç sevdiysem, eğer sana bir öz varlık olarak sahip olduysam, sen gerçekte değişebilirsin, ancak benim bir zamanlar sevdiğim sen, senin öz varlığın değişemez ve ben dolayısiyle onu sonsuza dek severim."

Kaçamak cevap veriyorsun. Böyle konuştuğunda, senin sevdiğin kişinin, bir şahıs olarak ben olmadığını açıkça görebiliyorum. Sen kendi fikirlerini seviyorsun. Onların değişmesinden, Tanrı korusun. Sen, bana kendi ideal düşünceni zorla kabul ettirmek istiyorsun, bunu senin kendi düşlerinle beni sormak yerine bendeki öz varlıkmış gibi görerek, benim öz varlığım olarak

adlandırıyor ve daha gerçek ve objektif hale getirmeye çalışıyorsun. Baktığın ve gördüğünde senin sahip olduğun bu öz varlık. Ben eğer isyan eder ve kişiliğimi sana göre, artık uygun olmayan, köklü bir biçimde, hatta bir Platoncunun bile bu öz varlığı belirleyemeyeceği gibi değiştirirsem, sen beni sevmeyi bırakacaksın ve kendime tanıttığım gerçek ben belkide bir başka yere yöneleceğim. Sen kendine senin akılcı büyülerini sunan bir başka kadın bulacaksın; mükemmel görmen bir süre işleyecek; sen gördüğün öz varlığı ona ekleyeceksin veya kendini o özvarlığın zaten orada olduğuna inanarak, aldatacaksın ve sonra öz varlık değişmediğinden aynı objeyi sevdiğini iddia edeceksin. Ve bu bütün dönüşümlerle sonsuza dek sürebilir. Değişmeyen tek şey, görebildiğim kadarıyla, senin kendi fikirlerin ve eğer değişirse iyi olur.

"Tam olarak mesele bu - her ne kadar sen bunu farketmekten hoşnut gözükmesende. Ben kişiden kişiye değişsemde, bir tek sevdiğim öz varlıkla evliyim - veya eğer sana daha çok uyacaksa, kendi fikirlerimle evliyim. Benim için açıkça, eğer sevmek sahip olma arzusu ise, gerçekten sahip olabileceğim yalnızca bu özvarlıklar veya fikirlerdir. Yalnızca onları düşünürsem onlara sahip olabilirim ve bu tür bir düşünme sevgidir. Eğer seni seviyorsam ve sonra bir başkasını ve sonra da bir başkasını, sevdiğim, farklı insanlarda da olsa hep aynı şey ve her ne kadar sen, belli bir kişiyi benim düşüncelerimle sardığımı da düşünsen, benim dünyadaki bütün insanlar içinde yalnızca bir kaç kişiyi sevebilme nedenimin, yalnızca bir kaç kişinin bu netleştirmeye karşı duyarlı olması olduğunu veya benim söylemeyi tercih ettiğim şekliyle, yalnızca bir kaç kişinin benim sevdiğim öz varlığı ortaya koyması olduğunu kabul etmen gerekir. Hatırlarsan, ben sevginin, her zaman aynı kişiye karşı olan sevgi olduğunu iddia etmedim. Ben daha çok, sevginin değişmediğini söyledim - sevgi, her zaman aynı objeyi aynı şekilde sevmektir. Ve şimdi, se-

vilen objenin bir kişi değil; bir kişide tesadüfen veya özünde bulunan bir nitelik olduğunu, açıkça anlamış olmalısın. Eğer bir nitelik kişinin doğasında tesadüfen bulunuyorsa, bu niteliğin dayanıklı olmaması olasıdır ve bu durumda sevginin bir başkasını bulması gerekecektir. Ancak eğer, bir nitelik kişinin doğasının özünde varsa, sevgi o kişiye karşı muhtemelen ölene dek olacaktır.

Söylediklerin şairane, iyi Platonculuk, ancak ben biyolojiyi görmezden gelemem. Ben bir bedenim ve bana göre sevgide ve diğer konularda işleyişim, bu nitelikler, özvarlıklar, tesadüfi doğalar ve esas doğalar olmaksızın tamamiyle biyolojik ve psikolojik bakımlardan tanımlanabilir. Ve ben ve sevgim bu şekilde tanımlandığında, açıkça bende, sevgim de değişebilir. Kısaca, sevgi bana göre tamamen bir tesadüftür, ancak maalesef senin düşündüğün dünyevi olmayan öz varlıklarda hiçbir zaman tecrübe edemeyeceğin bir şeydir. Özvarlık veya Tanrı sevgisinin asla değişmediğini söyle, ancak, bunu bir kadına olan sevgi için söyleme ve yalnızca bir kadın olarak, konuşmak istediğim konum buydu."

"Sen beni bir Platoncu olmakla suçluyorsun; ancak sanki bunun aptal olma anlamına geldiğini düşünüyor gibisin. Ben bir kimsenin ölümünden az önce görülen hayalleri arasında hareket eden bedensiz bir ruh gibi görünmeye çalışmıyorum. Manevi bir özvarlığı öpme arzusunda değilim. Tanrıyı bir kadından ayrı olarak sevmek mümkün olabilir, ancak ben bunu önemsediğimi sanmıyorum; ancak bir kadını severken tanrıyı sevebilmek isterim. Yeryüzünde pek çok kadın olabilir; ancak Tanrı tektir ve benim herbirinde sevdiğim, Tanrı olduğuna göre, sevgim değişmez. Ancak eğer yalnızca biyoloji ve psikoloji alanında konuşmakta ısrar ediyorsan, biyolojik ve psikolojik konuşma yalnızca bedenler dünyasında tesadüfleri, nedenleri ve etkileri tanımladığından sanırım doğrusun. Ancak, yalnızca bedenle ruhun bir ol-

duğunu görebilsen, o zaman tesadüfi koşullar değiştikçe sevgi değişse bile, sevginin özünde aynı kaldığını göreceksin. Seni bir kişi olarak sevmem, elbetteki biyologlar ve psikologların yeterince tanımladığı bir grup tesadüflere bağlıdır; ancak eğer seni tamamen kişi olarak seviyorsam, sevgim her ne kadar tesadüfide olsa, senin öz varlığınadır. Eğer sen değişirsen, artık benim sevdiğim kişi olamazsın. Sevgim değil sen değişmişsindir.

'Beni bu kadar çok sevemezsin hayatım, seni değil-sanırım öz varlığını daha çok seviyorum.'

'Dalga geçme. Beni anlamıyormusun?'

'Belki, emin değilim. Sadece farklı konular hakkında konuştuğumuza eminim. Benim anladığım şekilde sevgi şüphesiz değişir, değişmemesi için hiçbir neden yok ve değişmesi için pek çok neden var. Sen bunu inkar etmiyorsun. Senin tarif ettiğin şekilde, sevginin sonsuzluğu hakkında doğru söylüyor olabilirsin. Yalnızca senin sevgi tanımın, tamamen sözlü gibi görünüyor. Sen, fikirlerden ve farklılıkda bir yapı kuruyorsun ki buna göre sevginin değişmemesi gerektiği yargısı anlaşılıyor. "Dediğini anlıyorum; ancak gerçeklere gelince-"

"Gerçeklere gelince, seni seviyorum ve bu konuda söylenecek başka bir şey yok." Adam, kızı öper. Kız sessiz kalır. Bir anlaşmaya veya belkide daha ileri birşeye ulaştılar.

'Değişiklikle karşı karşıya kaldığında değişen sevgi, sevgi değildir' önermesi bir Platoncu ile bir kadın arasında konuşma başlatır, biri önermeyi onaylarlar, diğeri reddetmektedir. Tartışmaları, sevgi ile ilgili tartışmayacak kadar farklı fikirler yaratır. Birine göre; sevginin değişikliğe uğrayamacağı fikri yalnışken, diğerine göre sevgi değişiyorsa sevgi değildir. Gerçekler, önermenin kabul veya reddedilmesini desteklemez; bu konuşma ile ilgili olan gerçekler yalnızca ilgili iki tarafın duyguları ve arzularıdır. Bunlar, sevgi ile ilgili karşıt iddiaların kuramsal açıklığı-

nı veya geçerliliğini belirtmeleri bakımından değil, yalnızca, tartışmayı gerçek bir seçeneğin tartışması haline getiren, tavır, tabiat ve anlayıştaki temel farklılıkları türetmede tesadüfen sorumlu olmaları bakımından alakalıdır. Karşıt olan fikirler farklılıkları yansıtmış olsada, bunları ifade etmez. İfade edilen konuşmadaki iki tarafından alan arasındaki çatışma, bütün akılcı dallanıp budaklanmalar ve bu çatışmayı ortaya çıkartan fikirler ve ayırımlardır. Sevginin gerçeği tartışmayı başlattığı gibi, belkide sona erdirdi; ancak tartışma, sevginin tanımı ile ilgileniyordu ve her ne kadar sona ermiş olsada, çözülmüş olması bakımından sonuçlandırılmadı.

Bu karşılıklı konuşma örneği, insan sohbetlerinin yaygın bir özelliğini göstermektedir. Karşıtlık süreci içerisinde tartışmacılar sık sık iki farklı konu hakkında tartıştıklarını farketmişlerdir ve tek farklılıkları olan aynı kelimeyi, farklı ve hatta zıt anlamlarda kullandıklarını farkettiklerinde uzlaştılar. Ancak, bu diyalektiğin sonucu olmaktan çok, yalnızca başlangıcıdır. Bir sonuç değil, sadece açıklık elde edilmemiştir.

Bu örnekte, biyologlar ve psikologlar ile Platoncuların sevgi tanımları arasındaki ayırım ile tartışma açıklığa kavuşturulmuştur. Elbetteki, sevgi konuşmanın bu iki evreninde farklı olarak tanımlanmıştır, tartışılan iki farklı anlamda sevgiydi ve bununla ilgili ileri sürülen zıt fikirlerin her ikiside konuşmanın bu iki evreninde geçerli olabilir. Tamamen aynı anlamda ele alınırsa sevgi ile ilgili zıt iddialar ortaya konulmamıştır.

Ancak bu tartışma süresinde konuşmanın iki yönünü çatışmaya iten bazı ayırımlar söz konusu olmuştur, sorulması gereken ancak sorulmayan diyalektik soru "hem beden ve hemde ruh olarak sevmek ne demektir?" Öz varlık ile varlık, kişinin değişmeyen nitelikleri ile kişinin niteliği olan çok değişken kişilik, tesadüfi durumlar ile esaslı ilişkileri, beden ile ruh, hareket ile bil-

gi, birşeyler ile ilgili bilgi ile özvarlığın düşünülmesi, kişinin objenin üzerinde fikir yapısını tasarlaması ile yerleşik fikir veya üslubun, idrak edilmesi, zaman ve değişim dünyası ile zaman dışı ve değişmez bir alan arasında ayırımlar yapılmıştır. Sevgi her ne kadar taraflı olarak zıt kavramlarla tanımlansada, aynı anda her iki alanda da ortaya çıkabileceği söylenmişti. Kişinin Tanrıyı tek başına değil, bir kadın aracılığıyla, bedensiz öz varlıkları değil, kişide sergilenen öz varlıkları sevdiği ifadesinde kastedilende budur. Sevginin tanımının iki olası yolu ve böyle ve böyle çift tanımlandığında sevgiden elde edilmiş iki iddia ile ilgili anlaşmaya varılabilirdi. Ancak bu çift tanımın yarattığı zorluğun çözümlenmesi için çok daha zahmetli ve uzayan bir diyalektik gerekecekti. Eğer iddia edildiği gibi, sevgi, iki tanımın kendisine yüklediği anlamların her ikisindede yeri olan tek bir varlık ise, o zaman sevginin değiştiği ve değişmediği fikirleri yine çatışmada olur ve bu çatışma yalnızca diğer iki tanımı birleştirecek tek bir tanım ile çözümlenebilir. Bu sonucu elde etmek için, sevgi, bir biyoloğun ve bir Platoncunun, farklı şeylerden değilde, her ikiside değişen ve sonsuz olan aynı şey hakkında konuştukları konusunda anlaşacakları, değiştiği koşulu ve sonsuz olduğunu anlayacakları şekilde anlaşılmalıdır. Bu anlayışa ulaşmak yapılması güç bir diyalektik olur, ki bu uzun zamandır parçalara ayrılmış iki konuşma yönü arasında bir dönüşüm yaratır. Diğer yanda, bir kadın ile bir Platoncunun sevgi ile ilgili bir konuşmaları, kadına uygun bir tarz haricinde hiçbir zaman çözümlenemeyeceği olasıdır. Ancak, Platoncu bu tür bir hareketin, karşılıklı konuşmada ortaya çıkan farklılıkların, ortadan kaldırılmasından çok bırakılması olduğunu farketmelidir.

(4)

Bir otobüste yolculuk eden bir kişi, yolculuğun sıkıcılığını tahammül edilebilir hale getirmek için çoğunlukla derin düşüncelere dalar. Derin düşünme, bir iç konuşma şeklinde olmadığı takdirde, diyalektiğin yalnız bir yarısı olduğu ifadesi yerindedir, diğer yarısı karşılıklı konuşmada ima edilir şekilde kalır. Ancak, monolog genellikle, konuyu detaylandırırken karşılaşılan zıtlıkların ve çatışmaların göz önünde bulundurulduğu bir düşünme şeklidir. Bu tür bir düşünme tamamen diyalektiktir.

Sıradan bir otobüs yolculuğunda, yolcuların yol üzerinde çeşitli noktalarda araca bindikleri ve araçtan ayrıldıkları gözlemlenmiştir. Çok azı mesafenin tamamında yolculuk ederler. Bu nedenle, yolculuğun herhangi bir noktasında, otobüste bir araya gelmiş bir grup insan vardır. Bunlar arasında sağlanan ilişki otobüsün yolculuğunun tamamının bir kesimi için spatio-geçici toplumu olarak ayrıntılı olarak tanımlanabilir. Kişiler birbirlerinden haberdardırlar veya aksi takdirde birbirleriyle ilişkileri vardır, ya beraber yolculuk ediyorlardır ya da yolculuk sırasında tanışıp, ileri sürülen kurallara küçük bir istisnalar grubu oluştururlar.

Eğer bunlar gerçeklerin ifadesi ise, ne anlama geliyorlar? Varsayalım ki, bu şahıslar asla benzeri bir spatio-geçici toplumu tekrar paylaşmadılar ve aynı zamanda başka hiçbir şekilde bağlantılı değiller. Bu durumda bu varlıklar grubu içerisindeki tek ilişki örneği olur. Hayır, böyle değil. Onlar aynı otobüsteki yolculuğun bir bölümüyle onlara sağlanandan daha büyük bir spatio-geçici toplumu paylaşırlar. Bu gezegende beraber giderler. Onlar evrende beraberler ve herhangi bir anda onların spatio-geçici loci'si inanılır şekilde parsellenebilir ve onların herhangi ikisi veya daha fazlası arasındaki ilişki doğru şekilde belirtilebi-

lir. İlişkilerin tamamen ilgisizlik gibi bir koşulu yoktur; bir evrene ait herhangi bir varlık benzer şekilde dağıtılmış her diğer varlığa bir şekilde ilişkili olmalıdır ve bu olası ilişkililiğin en basiti spatio-temporal'dir. Otobüs, evrenin mikrokozmik imasından başka bir şey değildir.

Ancak, bir kişinin bir evrene ait olduğu ileri sürülürken anlatılmak istenen nedir? Kişi parçadır. Evren bütündür. Bütün, parçaların yapılanması veya parçaların toplamıdır. Eğer parçaların yapılanması ise, parçalar bu yapı tarafından belirlenir ki bu parçaların bütüne ve diğer parçalara olan kesin ilişkileri ile olur. Organizmada veya parçalarından herhangi birindeki bir değişiklik, bütünü ve parçaların her birini etkiler. Eğer evren, parçaların toplamı ise, parçalar bir bütün olarak toplamı veya toplamın diğer parçaları veya parçaların hepsi ile tam olarak belirlemez. Hatta, 've' ilişkisi olanlar hariç, bütünün üyelerinin bazıları arasında hiçbir ilişki olmayadabilir.

Evrenin içinde, daha ufak evrenler olabilir. Bir oluşumdan meydana gelmiş olabilir. Ve bir toplam, daha küçük toplamlardan. Ancak, bir organizma ile onu meydana getiren alt organizmalar arasındaki ilişki ile bütün ve bütünü oluşturan alt-gruplar arasındaki ilişki aynı değildir. Bütün parça değildir. Parça, bölünmezliği ima eder; ancak toplam bölünebilir. Bir bardak su, bardaktaki su moleküllerinin toplamıdır; su moleküllerinin iki küçük toplamına bölünebilir. Bir miktar su toplamdır bölünebilir ve süreklidir. Ancak bir su molekülünü bölersek ayırımda yalnızca oksijen ve hidrojen atomları kalır. Bir su molekülü fiziksel olarak bölünemez; ancak elektroliz ile ayrıştırıldığında niteliği zarar görür; bir su molekülü olmaktan çıkar. Bir su molekülü, bir organizmadır ve bölünemez ve ayrılmıştır.

Bu otobüsteki kişiler gerçekten parçalarımı ve daha büyük bir parça olan evreni oluşturan organizmalar mıdır? Veya kendi-

leri yalnızca toplam ve daha büyük bir toplamı oluşturan unsurlar mıdır?

Konudaki gerçekler nelerdir? Bir karar için çok önemli olan bir gerçek var gibi görünmüyor. Önemli olan, gerçekler ne olursa olsun, bunların nasıl yorumlandıklarıdır.

Evren süreklimi yoksa, ayrı varlıklardanmı oluşmuştur? Eğer tekrar ve tekrar sürekli ise ve bölünebiliyorsa o halde içinde gerçek hiçbir kişi yok demektir ve kendiside tam olarak tekil değildir.

Eğer evren parça ise, içerisindeki ayrı parçaların yapılanması olabilir. Parçalarının hepsinin parça olmasımı gerekir? Parça olan bir bütün içerebilir mi? Az bir ihtimalle! bütünün parçaları 've' ilişkisi olanlar hariç birbiriyle ilişkisiz olabilir ve bölünmeye kayıtsızlıkları nedeniyle bir toplam oluşturduklarından kesin olamaz. O halde, kastedilen, bir yandan bütünün, bireyler hariç tuttuğu ve diğer yandanda parçalara dahil edilemeyeceği midir? Eğer böyle ise, bütün ve parçalar özel niteliklerdir ve her ikisinde aynı evren görüşünün nitelikleri olamaz.

Ancak bütün devamlılığı ima eder ve devamlılık uzaysal veya geçici süreklilik ya da materyal veya gerçek sonsuzlukda olsa sonuçta noktalar, anlar veya atomlar gibi bir imlerden oluşmuş olmalıdır. Bir noktada bireydir öyle değil mi? Ve atomlarda öyle. O halde sonuçta bütünün parçaları içerdiği ortaya çıkar. Eğer evren yalnızca toplam ise, hâlâ tekil parçalar içeriyor olabilir.

Parça, o halde kaçınılmaz görünüyor. Eğer bir parçadan fazlası varsa, bunlar birbirleriyle ya ilişkilidirler ya değildirler. Bu otobüsteki bireyler ilişkilidir, evrendeki bireyler ilişkililer ancak eğer iki birey olsaydı, onların aynı evrende olması gerekir miydi? İki veya daha fazla evren olabilir mi? Eğer çok sayıda evren olsaydı, bunlar birbirlerine yalnızca 've' ilişkisi ile ilişkili olabi-

lir. Evrenlerin çoğulluğu böylelikle bir toplam oluşturur. Ancak, varsayınki bu evrenlerin hepsi aynı şekilde niteleyici, birbirlerine bağımlı ve 've' ilişkisi ile olduğundan daha kesin ve anlamlı şekilde ilişkililer. Bu şekilde, bölündüğünde niteliğini kaybeden bir yapıyı oluştururlar. Bu tür bir evren bir bütünün parçası olabilir ve eğer parçalar arasında 've' ilişkisinden fazlası varsa, sonuç itibariyle böyle tek bir evren olabilir.

Toplum bir evrendir. Bu otobüs, bir bakıma, sosyal evrenden enine bir kesit verir. Şimdi, eğer o bir bütünse, benim diğer bireylerle olan ilişkilerim falan filandır, eğer tamamen bir toplam ise benim kabül ettiğim herhangi bir ahlâki veya sosyal yükümlülük, bizler arasındaki bu tür ilişkiler toplamın doğasına dıştan gelen olacağından, asılsız olur. Sosyalizm bireycilik mi? Ahlâki görevmi, kişisel çıkarlarmı? Seçim bireylerin ve onların evreninin nasıl anlaşıldığına bağlı gibi görünüyor. Ve Tanrı? Tanrı bir birey olmak? Tanrı evrenmi, evrenin dışında bir birey mi veya evrenin organik bir parçası olan bir birey mi? Eğer evren bir toplam olsaydı, evrenlerin çoğulluğu söz konusu olsaydı, Lucretius'un atomik sisteminde olduğu gibi yalnızca bireylerin çokluğunda Tanrı var olabilir miydi?

Her neyse, bireysellik inkar edilemez. Ancak inkar edilemez olma sebebi aksi takdirde devamlılığın akıl dışı olacağıdır. Devamlılık inkar edilebilirmi? Bunu söylemek güç. Ancak, buradaki esas konu bireysellik ve devamlılıkta ve ilişkilerle ilgili problemde bulunmaktadır. Eğer biri bu ayırımları tam olarak net olarak yapabilir ve onların kastedildiklerini açığa çıkartabilirse, o kişinin, herhangi bir evrenin doğasıyla ilgili ileri sürdükleri daha akılcı olabilir. Evren ile ilgili hangi iddianın doğru olduğu söylenebilirmi? Çok zor.Hepsi doğru olabilir veya hiçbiri doğru olmayabilir, ancak en azından kişi bir şekilde evren ile ilgili tutarlı olarak düşünmeye çalışır. Kişi gerçekten bu kadar düşünebilir.

Otobüs gideceği yere ulaşır, karşılıklı konuşmanın esas konusu olabilir ve yolculuğun sıkıcılığı uzaklaşır, düşünme, diğer konularla ilgilenirken o an için sona erer.

Bu monologdaki diyalektik muhtemelen sonu olmayan bir şekilde devam edebilirdi. Devam ettirilmesi şüphesiz çok zor olurdu ve belirtilen varsayımların ortaya çıkartılmasında yapılan tanımların öneminin detaylı olarak açıklanmasında, onların sonucunun elde edilmesinde ve onların karşıtlarının ifadesinde ve fevkalade bir yetenek ve ilgi gerektirirdi. Anlaşılması güç veya felsefik olmanın pek yardımı olmaz ve belkide yalnızca filozoflar, karşılıklı konuşmada bu tür konularla ilgilenmeliler. Bir yanda, sıradan insan sohbetlerindeki pek çok terimin önemi, bu diyalektik durumun sürdürülmesi ile açıklığa kavuşturulur. Sosyalizm, bireysellik, ahlâki yükümlülükler, sorumluluk, toplumun özelliği, insanın diğer insanlara ve evrenine ve Tanrıya ilişkisi, Tanrının doğası, materyalizm, panteizm, ateizm, bireyin belirlenmesi ve insan özgüllüğü, bu karşılıklı konuşmada değinilen fikirlerin yalnızca bir kısmı ki bunlar sohbetlerde yaygın konulardır. Çoğunlukla, sıradan bir sohbette veya bir otobüs yolculuğunda boş düşüncede konu olarak ortaya çıktıklarında, ilk ele alındıklarında belirsizlik ve karmaşıklık kaçınılmaz olarak takip eder ve sohbet veya derin düşünüş kısa sürede açıklığa kavuşmamış, tatmin etmemiş şekilde bırakılır veya anlaşılması çok güç veya fazla diyalektik hale geldiğinden vazgeçilir. Yinede ancak bütün karşılıklı konuşmanın sergilediği diyalektik konularla yüzleşmeye cesaret ederek ve diyalektik ödevi söyleyenerek, bu tür bir karşılıklı konuşma akılcı olarak faydalı hale gelir. Eğer birbirimize veya kendimizle sohbetlerimizde bu tür konular bizi meşgul ediyorsa, filozof olmamız gerekir.

(5)

Filozofların yaptığı tartışma, genel olarak insan sohbetleri formuyla uyum içindedir. Eğer bir şekilde ayrılıyorsa, yalnızca onları yöneten diyalektikte daha fazla uzmanlık ile ayrılır ancak bu değişmez bir özellik değildir. Eğer diyalektikte saflık duygusal gereçlerden ve belirleyicilerden bağımsızlık, karşılıklı konuşmanın formel formunun tam açıklığı veya mükemmel açıklaması ise filozofların meşgul olduğu diyalektik diğer sohbetlerden daha saf değildir. Saf diyalektik, ancak fikirlerin kuramsal diyalektiği olabilir, mükemmel diyalektik eğer bir yerde varsa karşılıklı konuşmanın evreninin tabiatındadır, ancak hiçbir zaman tamamen tartışmanın insan girişiminde yerleşik değildir.

Ancak, filozofların karşıtlıklarının yaygın özelliği olan teknik uzmanlık ile geliştirilen bir sohbeti gözlemlemek faydalı olacaktır.

'Sokrat, Protagoras'a faziletin düşünme olup olmadığı konulu bir sohbette 'Zeus'un insanlara adalet ve hürmet gönderdiğinden bahsediyordu ve konuşurken sen pek çok defalar, adalet, ılımlılık, kutsallık ve bu gibi nitelikleri, sanki birlikte fazileti meydana getiriyorlarmış gibi tanımladın, der. Şimdi bana gerçekten fazilet adalet ılımlılık ve kutsallık gibi parçaların meydana getirdiği bir bütün mü yoksa bunların hepsi tek ve aynı şeyin ismimi söylemeni istiyorum; bu hala benim aklımı kurcalayan bir tereddüt.

'Sokrat, senin bahsettiğin niteliklerin, tek olan faziletin parçaları olduğunu vermek zor değil.'

'O zaman bunlar ağız, burun, gözler ve kulakların yüzün parçaları olmaları gibi parçalarmıdır yoksa; bütünden ve büyüklük ve küçüklükleri bakımından diğer parçalardan farklı olan altın parçaları gibi parçalarmıdır?'

'Onların ilk örneğindeki gibi, yani yüzün parçalarının bütün yüze olan ilişkisi gibi olduğunu söylemeliyim Sokrat'

'Ve insanlar faziletin parçalarından biri veya diğerine sahipmidir? Yoksa eğer birine sahipse, diğerlerinede sahip olmalımıdır?'

"Katiyen pek çok kişi için bir erkek cesur ve haksız veya haklı ve akılsız olamaz"

"O halde neden, cesaret ve akıllılık da, faziletin parçalarıdır?"

"Hiç şüphesiz, akıllılık parçaların en yücesidir"

"Ve her biri diğerinden farklı öylemi?"

"Evet"

"Ve her birinin, yüzün parçaları gibi ayrı bir fonksiyonu var; mesela göz, kulak gibi değildir ve fonksiyonları değildir ve diğer parçalarında hiçbiri, fonksiyonları bakımından veya bir başka bakımdan diğerlerine benzemez değil mi? benzetmenin açıkça ima ettiği şey bu olduğundan şimdi, erdemin parçalarınında kendilerinin ve fonksiyonlarınında farklı olup olmadığını bilmek istiyorum;

"Evet Sokrat, bunda haklısın"

"O zaman erdemin diğer parçalarının hiçbiri, bilgi, adalet, cesaret, yaradılış veya kutsallık gibi değil mi?"

"Hayır"

"İyi, o halde farzetki sen ve ben onların doğasını araştırıyoruz. Ve öncelikle adaletin, bir şeyin doğasından olduğu konusunda bana katılırsın, öyle değilmi? Bu benim fikrim, senin fikrin de bu olabilirmi?"

"Evet, benimde fikrim bu"

"Ve varsayki birileri bize 'Protagoras ve Sokrat, az önce adalet dediğiniz şey, haklımıdır diye sorsa, ben adil diye cevaplarım, sen benimle aynı cevabı mı yoksa zıttını mı verirsin?"

"Aynı cevabı"

"Bunun üzerine, bana bu soruyu soran kişiye: adalet, haklının doğasından değilmidir diye cevap vermeliyim: sen böyle demez miydin?"

"Evet"

"Ve farzet ki o kişi: Peki o zaman, kutsallık gibi bir şey varmıdır? diye devam etti. Yanılmıyorsam biz evet diye cevaplamalıyız"

"Evet"

"Ve sen onu bir şey olarak kabul ediyorsun - bunu kabul ediyormuyuz?"

"Evet"

"O halde bu şey kutsal olanınmı yoksa günahkar olanınmı doğasından gelir? Bu tür bir soru yöneltmesine kızmalı ve ona sakin ol eğer kutsallık kutsal değilse hiçbir şey kutsal olamaz demeliyim. Buna ne dersin? Sende aynı şekilde cevaplamazmıydın?"

"Elbette"

"Ve bundan sonra, farzet ki bize geldi ve 'az önce ne söylüyordunuz' diye sordu" Belki sizi doğru duyamamışımdır, ancak erdemin parçalarından hiçbiri diğerinin aynısı değildir dediniz gibi geldi 'Ben' sen mutlaka bunu duydun, ancak düşündüğün gibi benim bunu söylediğimi duymadın; çünkü Protagoras cevabı verdi ancak bende soruyu sordum' Ve varsay ki sana döndü ve 'Bu doğrumu Protagoras ve sen erdemin parçalarından birinin

diğerine benzemediğinimi ileri sürüyorsun, konumun bu mu' diye sordu 'Onu nasıl cevaplarsın?'

"Onun söylediğinin doğruluğunu kabul etmek zorundayım Sokrat"

"İyi o zaman Protagoras, bunu varsayarak, farzedelimki şu şekilde devam etti: O halde kutsallık, adaletin doğasından, adalette kutsallığın doğasından değildir ancak adalet günahkarlığın doğasındandır ve kutsallık haklı olmayanın ve dolayısiyle haksızın doğasındandır ve haksız olan günahkardır; bunu nasıl cevaplamalıyız. Ben elbetteki kendi adıma adaletin kutsal olduğunu ve kutsallığın haklı olduğunu söylerim ve izin verirsen bunu senin adınada benzer şekilde adaletin kutsallıkla aynı olduğunu veya neredeyse aynı olduklarını söylerim ve kesinlikle adaletin kutsallık kutsallığında adalet gibi olduğunu söylerim ve benim bu cevabı senin adına vermeme müsade edip etmeyeceğini ve bana katılıp katılmayacağını söyleyeceğini umuyorum.

"Adaletin, kutsal ve kutsallığın haklı olduğu önermesine; bana göre bunlar arasında bir farklılık var gibi geldiğinden kolayca katılamam Sokrat herşeyin diğerlerine benzer bir yönü olduğu görüşü her zaman var olduğundan adaletin kutsallığa benzer bir yönü olduğunu kabul ediyorum; beyaz bir şekilde siyah gibidir, sert, yumuşak gibidir ve en zıt olanların ortak bazı nitelikleri vardır ve daha önce söylediğimiz gibi; yüzün ayrı ve farklı işlevleri olan parçaları bile belirli bir bakımdan benzerdir ve biri diğeri gibidir. Ve her şeyin birbirine benzediği ilkesini kullanarak bunların diğerlerine benzediğini ispatlayabilirsin ve yinede belirli bir şekilde birbirine benzeyen şeylere benzer demeli, belirli bir şekilde benzemeyenlerede, benzemez demelisin.

"O halde adalet ve kutsallığın az derecedede olsa benzerliklerinin olduğunu düşünüyormusun?"

"Elbetteki hayır, fakat senin görüşüne anladığım kadarıyla katılmıyorum"

Adalet ve kutsallık gibi niteliklerin benzerliği ve benzememeleri iddiaları ile kastettiklerini tam olarak açıklığa kavuşturmadıkları sürece Protagoras hiçbir zaman Sokrat ile aynı fikre katılamaz. Ancak, bu noktada tartışma karşıtlıklar sorusuna ve özellikle Protagoras'ın zaten az çok ortaya koymuş olduğu bir tez olan adalet ve kutsallığın benzerliğini, Sokrat'ın Protagoras'ın ikna etmeye çalıştığı bir aygıt olan bir niteliğin bir veya daha fazla karşıtın sahip olup olamaycağı sorusuna dönüşür. Protagoras'ın hükmünün ham doğasını belirlemek, bir başka fikir ile arttırmaya çalışmaktan iyi olurdu.

Uzun bir sohbetten alınan bu kısa pasajdaki en önemli kısım alternatiflerin ve ikilemlerin, diyalektiğin gelişimindeki rolüdür. Sohbetlerinin bu aşamasının başlangıcında Sokrat Protagoras'ı erdemin bütün olduğu ve adalet, ılımlılık ve kutsallığın, onun parçaları olup olmadığına veya bunların her birinin yalnızca tek ve aynı şeyin ismi olup olmadığına karar vermeye zorlamıştır. Protagoras bu alternatif karşısında, erdemin tekliğini ve adalet ve kutsallığa parçaları olarak sahip olduğunu iddia eder. Ardından gelen tartışmadaki diğer kabul ettikleri bu ilk kararı vermesinin sonucunda olmuştur. Eğer ikilemin diğer tarafını seçseydi, konuşmanın farklı sonuçları olurdu; veya ayırımı kabul etmeyip, erdemin, adalet ve kutsallık gibi niteliklere olan ilişkisi ile ilgili üçüncü sonraki diyalektik elbette farklı olurdu. Alternatifler, diyalektik sonuçların belirlenmesinde tanımlar ve varsayımlar kadar önemlidir ve Sokratik tartışma alışkanlığı, bazen oldukça haksızca da olsa, bunların sağgörülü kullanımını açığa çıkarır. Herhangi bir tartışmanın ulaştığı sonuçlar, karşılaşılan ikilemlerle vasıflandırılmalıdır, çünkü sonuçlara yalnızca bir fikri diğerine tercih ederek ulaşılır ve tercih edilen fikirler tartışmanın kritik bağlantı noktalarında ileri sürülür. Eğer karşıt bir iddia or-

ni açıkça gösterdiği şeklinde değişirdi. Evrensellik ile ilgili bu problem, mantıkçılar arasında en çok sıkıcı olanıdır, hatta, öyle bir derecedeki Porphyry, Isagoge'yi yazarken bile, evrensellik ile ilgili bir sonuç beyanında bulunmamış; "kendi türündeki problemler içinde bu en derin olanı" demeyi tercih etmiştir. William'ın bu konudaki görüşlerini önce gözden geçirip sonra bu fikirlerden vazgeçtiğinde öğrettikleri öylesine kayıtsız bir muhakeme konumuna geldi ki, diyalektik bilimi üzerine öğretileri olduğunu söylemek bile güçleşti. Bütün ilmi evrenselliğin doğası ile ilgili bu tek soruya bağlıymış gibiydi."

Abelard'ın William ile evrensellik ile ilgili bazı fikirlerin daha sonradan değişmesine ve terkedilmesine zorlayan etkili muhakeme konusunda yaptığı pek çok tartışma, bütün konular içinde en sıkıcı olan bu konuda onlar arasındaki tek bir tartışmanın yaratıcı yapılanmasında anlatılabilir. Bu tür bir açıklama niyeti tarihsel değildir; fikirlerin atanmasında ve ifadesinde ilmi kesinlik varmış gibi göstermeksizin, Abelard ile William arasındaki bu karşıtlık, bu tür bir tartışmanın tarzını ve Porphyry'nin kendi türündeki problemler içinde bu en derin olanı' olarak adlandırdığı bir konuda diyalektik tekniğinin işlevini ortaya koyabilir. Problem yalnızca esaslı değil aynı zamanda kabul olunmuş doktrinlere karşı olanın kabul edilmesinin tehlikesidir. Katolik ortodoksluğun dar yolu bir yandan panteizm ile diğer taraftanda ateizm'in iddia edilmesi arasındadır ve evrenselliğin doğası ile ilgili tartışmanın, ustaca ve kaçınılmaz olarak kabul edilmiş doktrinlere karşı olma sonuçlarından birine doğru yönlendiren, uygunsuz bir yöntemi vardır. St. Thomasın diyalektik dehasının ortodoks olarak kalmasını ve aynı zamanda bir ölçüde evrenselliğin statüsü ile ilgili konuları çözümlemesini gerektirdi. Abelard ve William'ın tartışacak çok önemli ve her ikisinin de diyalektik yeteneklerini hayal kırıklığına uğratacak ve kilisenin yargısına onları teslim edecek.

William diyalektik üzerine eğitim veriyor. Evrenselliğin gerçekliğini iddia ediyor. Onların bir varlık olduğunu ve zihinden bağımsız olan gerçek bir statüsünün olduğunu ileri sürüyor. Üç köşegenlik evrenseldir; gerçektir ve önemlidir ve herhangi bir üçgen ancak evrensel üç köşeliliğin gerçekliğinde iştirak ederek ve iyice anlayarak bir üçgen olarak varolabilir. Evrensellik, karakteri bu tür bir katılımdan ortaya çıkan önceliklidir. Ancak, evrensel olanlar ve yaratılanlar arasında bir sıralama vardır. Yaratıcı olan Tanrı, en üst evren, ona varlıktır ve onun yarattıkları, karakterlerini belirleyen evrensellerden elde edilen bir mantık ilişki ile ondan aşağı seviyede belirlenen bir sıradadırlar. Evrenseller, sınıflar gibi veya hariç olmaları bakımından ilgilidirler. Evrensellerin daha fazla kapsamaları bakımından, varoluş sırası ile ilgili daha yüksek amaçları vardır. Dahası, evrensel olan bölünemez, kişiye veya belirli somut bir şeye kendi doğasında bölünme olmaksızın geçer. Sokrat, insanlığın özüne katılımı sebebiyle insandır ve bu öz, yani insanlık Sokrat'ın olduğu kadar Platon'un ve Aristotle'ninde içine, kendisi bölünmeksizin tamamen girmiştir. "Kutsal öz Trindy'nin her bir üyesinde ve bölünmemiş olarak bulunur."

Abelard William'ın sözünü keserek "ona" bütün insanlık Sokrat'da mı?" diye sorar.

William 'evet' der 'bu benim ifademin amacıydı' 'Eğer tamamen Sokrates tarafından emilmişse, aynı anda Platon veya Aristo'nun tabiatında bulunamaz. Bu nedenle eğer Platon ve Aristo insan ise, bu onların Sokratik doğaya katılımı ile böyledir. Bu saçma görünebilir. Evrensel olanın insanlıkta olsa üç kenarlıkta olsa, bir gerçekliği olduğuna katılıyorum, ancak onda bir kavram gerçekliği olduğunu iddia etmeliyim. Sana şu soruyu sormama izin ver: 'Evrensel olanın, kavramsal mı yoksa bir cisim statüsü mü vardır?"

"Cisim statüsü vardır."

"Bu tür cisimler bölünebilir mi, bölünemez mi?"

"Bu tür cisimler kesinlikle bölünemezler. Bu tür cisimlerin varlığını veya bunların faal güçlerini inkar etmek, onların enerjileri tarafından yaratılan tüm şahısların varlığını inkar etmektir."

"Tanrının enerjisini veya insanın hür iradesini inkar etmiyorum ancak diğer bütün cisimlerin veya evrensellerin enerjisini inkar ediyorum. Sen evrensellerin bölünemez olduklarını ve onların içinde bulundukları türlere ve türlerin parçalarına şekil verdiklerini iddia ediyorsun."

"Evet, öyle iddia ediyorum."

"Çoğu kez her biri mükemmel eşitliğe sahip 8 yüzü olan bir atahedron kristalinin benzerliğini kullandın ve buna bağlı olarak, bunun üçgenin enerjisi olduğunda ısrar ettin veya senin tercih ettiğin şekliyle üç kenarlılığın varlığı kristale sahip olduğu şeklini verdi. Ancak üçgene şeklini veren nedir?"

"Çizginin enerjisi"

"Ve çizgiye"

"Uzatmada sonsuzluk"

"Ve buna?"

"Sonuçta her cismin olduğu gibi bu Tanrının enerjisine bağlıdır."

"Ancak sen, evrensel olan bir şeyin varlığının bölünemeyeceğini ve dolayısiyle enerjisinin onun şekillendirdiği parçalara tamamen ve tarafsız olarak geçtiğini söylemiştin. Eğer öyleyse, o halde Tanrının varlığına yalnızca Trinity'nin her üç kişisi mükemmel olarak sahip olamaz ayrıca üçkenarlılık ve insanlık tarafından da sahip olunur ve son olarak nihai enerji octahedronun yüzündeki ve Sokrates'in kendisinde bulunmak onların varlığı-

na benzer olmalıdır; Sana hangi kurala göre bireylerin farklı olduklarını sormayacağım ancak; eğer insanlık her birimizde tam ve bölünmemiş olarak varsa, insanlığa, üç kenarlılığa ve bütün diğer ikincil türlere gerçeklik veren ilahiyat, summum gens her birimizde tam olarak (Tanrıcılık) olduğunu ve eğer tanrı tek enerji ise insanın hür iradesinin, tanrının hür iradesiyle birleşeceğini hatırlatmama gerek yok; Kilisenin varoluşu için bir nedeni yok; insanlar Kiliseye veya Eyalete karşı davranışlarından sorumlu tutulamaz ve son olarak, isteksizcede olsa, kendi güvenliğim için konuyu başpiskoposa götürmeliyim ki senin benden daha iyi bildiğin gibi bu senin inzivaya çekilmene veya daha kötü bir sonuca neden olur.

Dolayısiyle Abelard, William'ı evrensellerin gerçekliği ile ilgili kuramından bu realizm'in pateistik imalarını ortaya çıkartarak vazgeçmeye mecbur bırakmış olabilir. Abelard'ın kendi yorumuna göre: Bu doktrinin sonu bir mezardır çünkü buna göre hiç bir şekli olmadığı kabul edilen ilahi varlık; her bir varlıkla bilhassa ve bütün varlıkla genede aynıdır." Ancak Abelard, tartışılan konunun alabileceği diyalektik dönüşlerin tamamını tam olarak farkına vermemişti. Abelard'ın karşıt iddialarını teolojik konuşmanın evrenine taşımanın kaçınılmaz sonuçlarını açığa çıkartmak, kendini savunma ve belkide kötü niyetli düşünme ile William'a kalmıştı.

Eğer evrensellerin esaslı gerçekliğini kabul ederseniz sizde benimle aynı derecede tehlikelisiniz demektir bay Abelard. Ancak siz onların varlık değil, yalnızca zihindeki kavramlar olduğunu ileri sürüyorsunuz. Diğer tür tehlikelerden kaçınacağınıza güveniyorum. Pek çok tehlike olduğu konusunda sizi uyarıyorum. Sizin, evrensellerin yalnızca kavramlar olduğunu beyan ettiğinize inanmakta haklımıyım?

"Öyle iddıa ediyorum."

"O halde başka bir soru sormalıyım. Kavram, insanın zihninde midir, Tanrının zihninde midir yoksa durumda mı bulunur?"

"Bilmiyorum"

"Cevap vermelisiniz. Kavramın bir dereceye kadar gerekliliği olmalıdır."

"Öyle"

"Ve hangi derecede gerçekliği olursa olsun, eğer o derece Tanrının gerçekliğinden az ise, gerçekliğinin doğası tanımlanabilir. Bu yüzden cevaplayın"

"İnsanlık veya üç kenarlılıkla ilgili kavramlardaki gibi, evrenin varlığı ile ilgili kavram, elbetteki insanın zihnindedir; aksi halde insan bunu bilemezdi. Ayrıca Tanrınında zihninde olabilir ancak buna şimdi cevap vermeyeceğim."

"Cevaplamalısın."

"Tanrının bütün varlıklarla ilgili mükemmel bilgisi olduğuna göre, Tanrının zihnindedir."

"İnsanlık veya üç kenarlılık ile ilgili olarak senin ve Tanrının zihninde olan kavram aynı mı farklı mı?"

"Bilmiyorum."

"Öyleyse buna cevap ver. İnsan, insanlık ile ilgili bu kavramı nasıl elde eder?"

"İnsanlık kavramı bütün bireylerin toplamıdır ve bireyler ile ilgili bilgiden türetilir?"

"İnsanlık kavramı böyle türemiştir, doğru mu?"

"Evet."

"O halde insanın bilgisine Tanrı tarafından verilmiştir."

"Bunu kabul edebilirim."

"Ancak aynı zamanda bunun Tanrının zihnindeki insanlık kavramı değil midir?"

"Öyle olmalı."

"O zaman, insanlık ile ilgili farklı olan iki kavram doğru olamayacağından; insanlığın varlığı eğer bir kavramsa hem insanın hem de Tanrının zihninde aynı anda aynı şekilde bulunmalıdır. Eğer bu böyle ise, bu kavram bağlamında, senin zihninin Tanrı'nın doğasıyla aynı olduğunu kabul etmelisin. Sonuçta senin panteizm'in benimkinden daha ileri gider. Senin kendine alışılmamış birşey olan Gerçek Varlığın doktrini olarak; başpiskoposa senin beni geciktirmenle birlikte övebilirim. Yine mezhebe aykırılık! Abelard'a açık olan başka hangi yön vardı? Tıpkı Abelard'ın William'ın aşırı gerçekçiliğine yaptığı gibi William panteizmin, kavramsalcılığını ölümcül bir terim haline kolayca getiriyor gibiydi. Abelard, panteizmden evrensellerin gerçekliğini tamamen inkar ederek ve onların sadece isim olduğunu iddia ederek kaçınabilirdi. Üçgen; basit olarak bir grup tek üçgenin ismidir, insanlık, tek bir kişiye uygulanabilecek bir isimdir. Yalnızca bireylerin varlığı, gerçekliği ve faal bir varlıkları vardır. Evrenseller yalnızca birer işarettir.

William "neyin işareti" diye sorar.

Bir şahsın, gerçek ve yalnızca o şahsın niteliği olarak varolan niteliğini belirten bir ses, kelime veya semboldür. Bundan ötesinde bilgisizim."

"İyi o halde. Şu soruya cevap ver: Tanrı bir birey olarak mı yoksa evrensel olarak mı bilinir."

"Kesinlikle birey olarak değil."

"Alternatif kesin bayım. O halde Tanrı bir kavram veya gerçek bir varlık olarak da olsa evrensel olarak bilinir. Ancak sizin isimler doktrininize göre, Tanrı evrensel olarak yalnızca bir isim

olarak vardır ve daha fazla gerçekliği, varlığı veya enerjisi yoktur. Böylelikle siz bir ateist haline gelirsiniz. Dahası, sizi en çok ilgilendiren kilise, sizin bir bütün olarak nitelendiremediğiniz ve kendilerinin yalnızca bir ses veya sembolle varolan bir Trinity'e inandıklarını varsayan belirli şahıslar kavramınız haricinde var olmaz. Sizin sözlerinizi bu manastır dışında tekrarlamayacağım, çünkü sonuçları sizin için kesinlikle tehlikeli olacaktır; ancak sizin bir materyalist olduğunuz çok açık ve aynı şekilde senin kaderinde Kilise Konseyince kararlaştırılmalı, manastır veya tarikat sistemine bağlı olmayan bir mahkemenin yargısı ile cezalandırılmayı tercih etmiyorsanız.

Aşırı realizm, William'ın konumunda örneklendiği gibi ve nominalizm ve kavramcılık, evrenseller ile ilgili konuşmada, evrensellerin doğasının üç farklı tanımından ve bunların antolojik statüsü ile ilgili üç farklı önermeden dolayı ortaya çıkan doktrinlerdir. Bu doktrinlerde ve tartışılan konuların diyalektiği, bu doktrinlerin ima ettiklerini istediklerini, elbetteki her zaman kilisenin varsayılan dogmaların sınırları içersinde geliştirildiğinde karşıt iddialara açıktır.

Sonuçta orijinal tezde ima edilmiş olduğu ortaya konulan sonuçlar, bir tarafta nihai Tanrı, yaratılmış olan evren, panteizm, diğer tarafta ateizm, materyalizm ve her birinin pekçok çeşitleri ile ilgili karşıt iddialara varır. William ve Abelard arasındaki tartışmanın can alıcı birleşme noktası, her bir durumda muhalifin iddialarının yalan olduğunu ispatlamak değil, daha çok onların bir akideye aykırı bir mezhep olduğudur. Aşırı realizmin panteizmle ve nominalizm'inde ateizmle sonuçlandığının ispatı, bir bakıma, doğrunun orthodoks doktrini olduğu hatırlandığında, hatanın ispatı olabilir. Ancak, kabul edilmiş doktrinlere karşı olan fikirlerin, yalnış olanlara eşit olduğu bakımından, orthodoks'nın bir grup ispatlanmamış önermeler olduğu ve hatta ispat üstü olduğu akılda tutulmalıdır. Bunlar açığavurma yoluyla doğ-

rular veya kanonik dogmalardır. Bir geometrik sistemin teoremleri ve tanımlarında aynı olan mantıksal işlevleri ve hizmetleridir, ancak diğer pek çok bakımdan farklıdır.

Chonpeaux'lu William, bu akılcı durumun tabiatında bulunan zorlukları farkederek yalnızca aşırı realizmden vazgeçmedi ayrıca sessizliğin diyalektiksel üstün olduğunu kabul etti ki ona Chalenların psikoposluğu ödülünü kazandıranda ancak ona evrenseller ve kilisede en üst mertebede şöhret ile ilgili bu esas zıtlıkta orthodoks'nın merkezini kazandırabilecek açıklayıcı bilgi olmaksızın diyalektikçi kaldı. Ancak, sessizliği beceremeyen ve daha büyük yeteneklere veya Aristo ile ilgili daha iyi bilgiye sahip olmadan, ödülleri diğer türü olmalıydı başarılarıyla ünlenme bunlardan biri bile olamaz.

Otoriter doktrinle kabul ettirilen, sınırlayıcı akılcı koşullar içerisinde, evrensellerle ilgili söz konusu tartışma evrenselin üç durumu arasındaki Tomistik ayırım ile çözümlenebilir; ki bu üç durum Tanrı'nın zihnindeki antere, in re ve insanın zihnindeki postrendir ve doğrunun her noktada crealal beyanın ima ettikleri ile tutarlı olması bakımından bu makuml realizm olarak bilinen orthodoks pozisyonu haline geldi. Evrensellik problemi, belirli bir karşılıklı konuşma evreni içinde, böylelikle diyalektik olarak çözümlenebilirki bu, sonuçların doğruluğunun varsayılan veya tartışılmaz önermeler tarafından belirlediği karşılıklı konuşma evreni olan Katolik teoloji alanı olarak adlandırılabilir. Ve diyalektik konuların çözümlenmeside aynı belirleme ile başarılı ve başarısız olarak yargılanabilir. Bu bakımdan, Abelard ve William'ın her ikiside diyalektik olarak başarısız olurken Aguinas başardı; ancak elde edilen sonucun karşılıklı konuşmanın yapıldığı özel evrenle sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Eğer bir şekilde kazanılabil -se, doğal bilimler olan konuşma evreninde veya transendental idealizm olan konuşma evreninde farklı olarak yapılmalıdır. Evrensellik ile ilgili problem son olarak di-

yalektik çaba yalnızca mümkün olan içerikli karşılıklı konuşmanın evreninde ele alınırsa çözümlenebilir ve elbetteki bu tür bir karşılıklı konuşma evreninin belirlenip belirlenemeyeceği ve sunun içerisinde diyalektik çözümün elde edilip edilemeyeceği sorgulanabilir.

Burada ortaya çıkan nokta diyalektiğe uygulanmasında oldukça geneldir ve önemli gücü William ile Abelard arasındaki tartışmayla Thomas'ın çözümü ile sınırlı değildir. Karşılıklı konuşmanın taraflı evreni içerisindeki herhangi bir diyalektik süreç, o evreni yaratan ve belirleyen varsayımların ve tanımların ifadesiyle nitelendirilmelidir. Özel bir karşılıklı konuşma evreni oluşturan nihail önermelere, kendi içerisinde yapılabilecek ikincil varsayımları ve tanımları kontrol altında tutar; kullanılan kelimelerin tamamının önemini genel olarak belirler; gerçek birer seçenek olarak ele alınabilecek alternatifleri sınırlandırır ve tartışılan konuları çözümlemede diyalektik iddialara karar verir.

Sevgi ile ilgili tartışmada olduğu gibi, çoğunlukla, karşılıklı konuşmanın iki farklı evreninde aynı terimin kullanılması sebebiyle ortaya çıkan bir konuda diyalektikle karşı karşıya kalınır. Belirli bir açıklık, bu farklılığın kabul edilmesinden dolayı olur, ancak diyalektik ancak parçalara ayrılmış iki evren, belirli bir tanımlar ve varsayımlar grubu ile birleştiğinde tamamen işler hale gelir. Ancak bundan sonra aralarında bir çeviri olur ve önceden ancak bu ifade edilebilirken çatışma çözümlenir. Ancak bu şekilde bu tür bir diyalektik yoktur. Bu diyalektik prosedürün - karşılıklı konuşmanın tek ve birleşmiş alanı - ön gerekliliği olarak varsayılan bir grup önerme tarafından nitelendirilmelidir.

Belkide - ki bu burada yalnızca belirtiliyor, iddia edilmiyor - bütün çatışmalar birbirinden ayrı önermeler arasında değil, karşılıklı konuşmanın evrenleri arasındadır. Eğer böyle ise o halde diyalektik, birleştiren bağlaçların ve karşılıklı konuşma

evrenlerinde çatışmalar süreci olarak tanımlanabilir ve bu tür bir birleşme ortaya çıktığında; konu otomatik olarak çözümlenir, elbette çözüm her zaman birleşmenin elde edildiği terimlerle sınırlandırılır ve nitelendirilir.

Nitelendirme ve sınırlandırma, diyalektik sürecinden ancak, kesin veya kapsamlı karşılıklı konuşma evreninde ortaya çıkarsa, ortadan kaldırılabilir. Diyalektiğin nihai amacının bunu belirlemek olduğu bir karşılıklı tartışma evreni var olabilir ve herbir kısmı diyalektik sürecin kendi problemlerini taşımayı amaçlar. Ancak eğer diyalektiğin görevi ortaya çıktıkları evrenlerin birleşme noktasının hükümsüz kılınmasıyla, karşılıklı konuşmadaki zorlukları ortadan kaldırmak ise, o halde bütün bir nihai karşılıklı konuşma evreninin olup, olamayacağı şüphelidir. Diğer alt grupları ve dahil olan alanlar gibi, onunda, kendiside varsayılan ve ispat edilemeyen, özbelirleme ve aykırılık kanunu ilkesi ile yönetilmeli. Belki, sonra, bu kanunu, aynı süreci bir adım ileriye götürerek iptal etmede diyalektiğin görevidir; ancak bunu yaparken, daha ileri karşılıklı konuşmanın kendisini imkansız yapar ve imha etmezmi? Bu, sohbet ve tartışmaları en son sınırına kadar gözönüne almaya zorlayan önemli ve mantıklı bir sorudur. Eğer cevaplanmazsa, yüzleşilmesi gerekir. Diğer yandan, diyalektiğin karşılıklı konuşmada uygulandığında, sessizlikle sonuçlanıyorsa tamamen uygunsuz olabilir.

Ancak, şu an için sohbet ve karşıtlığın bir kaç tipik örneğinde diyalektik ile ilgili bulunanlar bir özeti hak ediyor. Bu, II. Bölüm 1. ve 2. kısımlardaki diyalektiğin tanımı için bazı konuları ileri sürecek olan birkaç basit tezin ifade edilmesiyle yapılabilir.

1. Diyalektik kısmen tanımlama sürecidir ve tanım ile konunun açıklığa kavuşması elde edilir.

2. Diyalektik kısmen varsayımların ve tanımların karşıtlarını kabul etme sürecidir ve çatışan önermeleri içeren üçüncü bir

önermeler grubu hazırlayarak bu karşıtlığı çözümlemeyi amaçlar.

3. Çözüm yalnızca tek bir karşılıklı konuşma evreninde ortaya çıkabilir; bu suretle nitelendirilir ve sınırlandırılır. Çözümleme, çatışmayı yaratan iki farklı karşılıklı konuşma evreni birleşerek, orijinal alanlar arasında dönüşümü mümkün kıldığı zaman ortaya çıkar.

4. Diyalektiğin ilgilendiği çatışmalar, karşılıklı konuşmadaki zıtlıklardır ki bu zıtlıklar bu ya belirli bir konuşma evrenindeki önermeler arasında ya da karşılıklı konuşma evrenleri arasındadır. Diyalektiğin karşıtlık gerçeğinde ortaya çıktığı söylenebilir.

5. Gerçekler tutarsız olmayan unsurlar, mantıksal veya akılcı bakımdan asla diyalektiği belirleyici değildir; ancak belirli gerçekler, duygular, tutkular, amaçlar, ekonomik durumlar, dini yakınlıklar, kişisel, dış merkezlilik ve kişisel deneyimin sınırları vs. çoğunlukla karşıtlıkların kaynağından tesadüfen sorumludur ve bunun ötesinde çoğunlukla tartışma süresince belirli alternatifler arasındaki seçimden sorumludur. Diğer bir deyişle, iki bireyin karşılıklı konuşmanın aynı evreninde konuşmasını imkansız hale getirirler. Bu tür gerçekler bir insan teşebbüsü olarak diyalektikle ilgilidir ve tanımına dahil edilmelidir ancak bu tanımda bunlara mantıksal bir statüden ziyade tesadüfi bir statü verilmelidir.

6. Gerçekler tutarsız olmayan unsurlar, mantıksal veya akılcı bakımdan asla diyalektiği belirleyici değildir; ancak belirli gerçekler, duygular, tutkular, amaçlar, ekonomik durumlar, dini yakınlıklar, kişisel, dış merkezlilik ve kişisel deneyimin sınırları vs. çoğunlukla karşıtlıkların kaynağından tesadüfen sorumludur ve bunun ötesinde çoğunlukla tartışma süresince belirli alternatifler arasındaki seçimden sorumludur. Diğer bir deyişle, iki bireyin karşılıklı konuşmanın aynı evreninde konuşmasını

imkansız hale getirirler. Bu tür gerçekler (aksiyomlar) bir insan teşebbüsü olarak diyalektikle ilgilidir ve tanımına dahil edilmelidir ancak bu tanımda bunlara mantıksal bir statüden ziyade tesadüfi bir statü verilmelidir.

7. Herhangi bir tartışmanın gidişatındaki gelişiminde, diyalektik belirli ikilemler veya alternatiflerle karşılaşır. Bu ikilemler neticede, orijinal karşıtlığı veya ikilemi ifade eden önermeler ile belirlenir. Belirli sonradan gelen alternatiflerin seçimi benzer şekilde daha sonraki seçimleride belirler. Bu bakımdan diyalektik müştereken ima edilen ikilemlerle uğraşma süreci olarak tanımlanabilir.

8. Gerçek sohbetlerde çok fazla çeşit vardır. Diyalektiğin uygulaması, diğer bir deyişle, sürecin kuramsal olarak kesin ve açık ifadesini asla mükemmel olarak belirtmez. Sohbetler, kişinin kendi içinde veya başkaları ile olabilir; bir anlaşma gibi görünerek başlayıp, açık bir anlaşmazlık durumu ile sonuçlanabilir; açık bir anlaşmazlık gibi görünerek başlayıp, anlaşma ile sonuçlanabilir; bu tür bir anlaşma konunun çözümlenmesi olabilir veya olmayabilir. Aynı terime verilen iki anlamdan veya aynı anlamı ifade eden iki farklı terim veya kelimeden ortaya çıkabilir. Genellikle tamamlanmamışlardır, bir şekilde diyalektik ile durdurulurlar; diyalektiğin tükenmesi bakımından hiçbir zaman tamamlanmamışlardır.

Tipik örnekler olarak sunulan karşıtlık ve sohbet durumları dahası, ilki II. Bölümde Kısım 3'te ele alınan karşılıklı konuşmanın nihai evreni ile ilgili, ikincisi Bölüm III'de daha detaylı tartışılacak olan diyalektiğin önemi ile ilgili iki tezi ileri sürer.

I. Diyalektiğin varlığı karşılıklı konuşmadadır. Karşılıklı konuşmanın kısmi evrenlerinde ortaya çıkar. Ancak, genelde bir karşılıklı konuşma alanı varsa, diyalektiğin doğası neticede, karşılıklı konuşmanın bu en genel evreninde yorumlanmalıdır. Di-

yalektiğin en büyük önemi, dolayısiyle, özbenlilik ve aykırılık kanunu veya karşılıklı konuşmanın en içerikli evrenini yöneten ilke bakımından, karşılıklı konuşmanın diyalektiğinin kendisini içerebilir. Bu diyalektikle yüzleşme karşılıklı konuşmada çatışma veya tam tersi ile olur ve çözüm böylelikle karşılıklı konuşma veya sessizlikle son bulur. Diyalektik aynı sonu aynı şekilde sunarak sonsuza kadar devam edebilir veya her ne kadar bu gizlemede yalnızca birbirine benzer bir budalalıkta olsa, sessiz kalmanın faziletine sahip olmayanlar bir konuşmanın akışında ilgilendiklerini ifade ederken bu son sığınaktaki diyalektikçi bir şeyi anlatmak isterken parmağının basit ama bu son hareketiyle huzur bulan bir Cratylus haline gelir.

II. Diyalektiğin, karşılıklı konuşmada ima edildiği gibi, diyalektik konuşmada, yaygın olarak felsefik, teorik veya spekülatif olarak adlandırılan çapraşık faktörlere kaçınılmaz olarak yönlendirir gibi gözükmektedir. Diğer bir ifadeyle felsefe veya genel olarak teori, felsefik, bilimsel veya teolojikde olsa, diyalektik ile aynı olabilir. Felsefik problemler veya genel olarak teorik problemler; yalnızca diyalektik konuşmada ortaya çıkmaz veya yalnızca diyalektik ile açıklanma yetisine sahip değildirler ayrıca felsefenin doğası özellikle diyalektiktir. Sıradan veya bilinen sohbetler dolayısiyle aynı anda hem diyalektiği hem de felsefeyi keşfederler.

II

DİYALEKTİĞİN TANIMI

Diyalektiğin doğası ile ilgili bazı genel tezler sunulmuştur. Bunlar geleneksel metodolojinin analizi sırasında az çok dogmatik olarak ve karşıt düşünme örneklerinin birkaçının incelenmeleri sonucunda sunulmuşlardır. Dogmatizm hangi derecede var olursa olsun, belirli bir tezin zeminini ve bunların ima ettiklerini ortaya çıkartmaya çalışan bir tartışma ile ortadan kaldırılabilir. Esas konuyu analiz etmeye başlamadan önce, net bir şekilde tanıtmak, dogmatizmi bir tedbir haline getirmiştir, ancak artık gerekli değildir. Diyalektiğin ruhu kesinlikle dogmatik değildir ve bir paradoks olabilir; hatta kendi karakteri ile daha uyumlu bir tarzda ele alınmamış mıydı?

Diyalektik karşılıklı konuşmada varlığa sahip olur; ancak karşılıklı konuşma üç yoldan ele alınabilir 1) insan deneyimi meselesi olarak 2) tanım ve analiz olarak bilinen durumlar 3) var oluş alanı olarak. Karşılıklı konuşmanın bu üç görüşü bakımın-

dan, diyalektik üç şekilde tanımlanabilir, empirik, mantıksal ve metafiziksel.

Empirik tanım, karşıtlığı üreten unsurlar olan, insan doğasının aşamalarının psikolojik hesabını içerir ve bu unsurlar bir dereceye kadar açıklığı ve saygınlığı tahrip edicidir. Sohbette diyalektik disiplin olarak bir grup kural hazırlanabilir. Ayrıca dille ilgili unsurları hesaba katan dilin yapısı bir dereceye kadar karşılıklı konuşmada diyalektiğin gerçek koşulları ile ilgili bilgi verir. İnsan deneyimi ve dil olguları ile ilgili olduklarından bütün empirik ifadelerin olduğu gibi, bu empirik tanımda bir dereceye kadar dogmatiktir. Bu nedenle ve esas özelliğinden çok diyalektik tesadüflerin bu suretle tanımlanması sebebiyle, empirik açıklama üçü arasında en az önemli olanıdır.

Mantıksal tanım, karşılıklı konuşmanın diyalektik olma tarzını belirleyen tanımların ve teoremlerin açık ifadesini ve bu tanımların ve teoremlerin anlatmak istediklerinin ayrıntılı geliştirilmesini içerir. Diyalektiğin ritmi belirli tanım, analiz,sentez süreçleri ve ikilemlerin çözümü şeklinde seri halinde bir sırayla sergilenecek ve bu aşamalar özetle ortaya konulacakır. Diyalektiğe bu şekilde muamele etmenin bir dereceye kadar açıkça ifade edilen tanımlar ve teoremler grubunun yalnızca geliştirilmesi olacak olduğundan kendiside diyalektiktir.

Metafiziksel tanım, varoluş alanı olan karşılıklı konuşma ile, tutarsız olmayan varoluş alanı arasındaki zıtlığın, olasılık ve gerçeklik arasındaki ayırımı oluşturduğu ve bütün karşıt önermelerin aynı eşitlikle olası doğrular olarak kaldığı bir alan olarak en genel karşılıklı konuşma evreni tanımlayan diyalektiğin, diyalektiğinin daha ileri bir özenle işlemesini içerir. Bu tanımda, karşılıklı konuşma olasılık alanı haline gelir ve diyalektik bütün olası önermelerin formel mantığı haline gelir.

1. EMPİRİK TANIM: DİL

Başlangıçta kesin bir yalanlama yapılmalıdır. Diyalektik empirik bakımdan ele alındığında, insan deneyiminde ortaya çıkışında tesadüfi olarak sorumlu unsurların genetik analizini içerdiği düşünülebilir. Varlığa geliş muhtemelen dilin yapısı ve insan doğasındaki bireysel farklılıklar bakımından olabilir. Ancak pek çok dil var ve dilbilimi tamamlanmış olmaları ve pozitif bilgi birliğinden çok uzak bir bilimdir. İnsan doğasında pek çok çeşitlilik olduğu ancak onun açıklamasındaki temellerle ilgili olarak psikologlar arasında çok az oy birliği var gibi görünmektedir. Bu nedenle bu tür bir genetik yorum çok kuşkuludur. Ancak bu tür bir teşebbüse karşı dahada önemli bir itiraz vardır. Bu tür bir yorum ne kadar ilginç olursa olsun, alakalı değildir. Alakalı değildir çünkü , bir şeyin biyografisi, o şeyin sahip olduğu niteliklerden sorumlu olsun veya olmasın, hiçbir zaman bu özellikleri tanımlayamaz ve değerlendiremez. Yaradılış tanım ve değerlendirmeyle ilgisizdir; bu nedenle her ne kadar kökenini açığa çıkartmada başarılı olsada diyalektiğin ne olduğunu veya neyi anlatmaya çalıştığını söylemeye yardım edemez. Bir şeyin kökeni onun nasıl ortaya çıktığını açıklayabilir, ancak neyle sonuçlandığını yorumlamaz.

Dil ve insan doğası olgularına farklı bir açıdan yaklaşmak gerekir. Hangi bakımdan diyalektiği mümkün kılarlar? Eğer bu soru cevaplanabilseydi, böylelikle diyalektiğin hangi koşullar altında ortaya çıktığı belirlenebilirdi. Eğer, diyalektiğin empirik durumlarda mümkün olduğu belirlenebilseydi, bu yeterli olurdu.

Empirik olarak, kelimeler ve nesneler arasında ayırım yapmakta hiçbir zorluk yoktur, ancak önermeler ve olgular arasında benzer mantıksal ayrımlar sorunlarla doludur. Çoğu insan deneyimi ve aktivitesi amacıyla, bu nesne bariz şekilde bir kelime-

den farklıdır. Nesneler ve kelimeler birbiriyle yakından ve önemli şekilde ilgili hale gelir, ancak mantıklı bir zihin tarafından çok zor karıştırılırlar. Bir kelime görülebilir, duyulabilir veya dokunulabilir bir varlık olması bakımından bir nesnedir, ancak bu tür nesneler, diğer nesnelerin sahip olmadığı bir işlevleri olduğu sürece kelimedirler simgeleme işlevi. Psikolojik olarak; kelimeler ikame uyarıcılar olarak sınıflandırılabilir; diğer nesnelerin belirli tepkilere meydan vermesi için işlev görürler. Nesneler kelimeler gibi başka bir şeyin yerine işlev görebilirler, ancak kelimelerin önemi, nesneler veya diğer kelimeler gibi kendileri dışındaki varlıklarla kıyaslandığında ortaya çıkar.

Kelimeler, dilin parçalarıdır, ancak her ne kadar en bilinen diller kelimelerden oluşsada, evrensel olarak durum böyle değildir. Örneğin matematik dili, genellikle kelimeler yerine semboller olarak adlandırılan önemli rakamlar ve işaretler sistemindeki varlıkları içerir. Tam olarak bu şekilde oluşmamıştır çünkü bu sembollerin tanımlanmasında bazı kelimelerin kullanılması gerekir.

Diğer bir yandan, diller her nekadar kelimeler veya diğerleri de olsa çoğunlukla rakamlar ve işaretler sisteminden oluşan kelime haznesiyle oluşmuş olsalar da, el hareketleriyle konuşma ve hırıltı, iç çekme, bağırmalar gibi tekrar aynı sesin önemle ortaya çıkmayan geçici sesler gibi unsurlarını da içerirler. Bu tür dilbilim unsurlar bir yandan, nesneleri göstererek ayırt eder diğer yandan duyguları açığa vurarak açıklık getirir. Ancak yalnızca kelimelerin ve benzeri rakam ve işaret sistemindeki standart sembollerin, sabit anlamları vardır, başka kelimeleri ifade eder, nesneleri gösterir ve duyguları ve fikirleri anlatır.

El hareketleriyle konuşmanın ve rasgele sesler çıkartmanın en önemli ve yardımcı buna bağlı değeri ne olursa olsun, karşılıklı konuşmanın varlığını oluşturan yalnızca sözlü hale getirme sürecidir.

Sıradan türde ve özel teknikli türde pek çok dil vardır ve bu grupların kendi içerisinde ve gruplar arasında belirli bir ayırım yapılmalıdır. İlkel dillerin antropolojik araştırması ve daha genel filolojik araştırması çeşitli insan dilleri ile ilgili pek çok bilgi topladı, ki bu bilgiler yalnızca dillerdeki kelime hazinesi bakımından değil ayrıca o dilin önemli grametik özellikleri ile de ilgiliydi. Bu bulguların doğrulanması çocuklardaki dil alışkanlıklarının araştırılması ile olmuştur, burada yine alışılmış erişkin gramerinden farklılıklar olduğuna dair deliller vardır. Bu araştırmanın beraberinde, verileri, temel farklılıkları olan ne kadar dil varsa o kadar temel farklılıkları olan mantık vardır tezine göre, mantıksal olarak yorumlamaya karşı artan bir eğilim vardır. Bu gözönüne alınmalıdır. Yalnızca iki dilin farklı kelimeleri arasında mükemmel bir çevirinin imkansız olduğunu değil, ayrıca eğer bu diller yapısal olarak farklı ise bu ayrılıkların bir yabancıdan diğerine ait olan mantığı meydana getirir. Diğer bir ifadeyle, bir dilde mümkün olan belirli bir tür iddia, diğer bir dilde imkansızdır.

Bu olabilir, ancak bunun önemi mantıkla veya dil ile bağlantılı olarak ele alındığında çok farklıdır, mantık, çok genel ilişkilerin soyutsal formülleştirilmesine uygundur ve kendi vasıtalarıyla bu ilişkilerle uğraşırken bir dilin diğerinden daha az becerisinin olması mantık açısından çok az önem taşımaktadır. Eğer herhangi bir dil, diğer bir yandan, grametik yapısında, daha önce mantığın formülünde sıralanmamış bir ilişkiyi ima ediyorsa, bu yeni ilişkiye mantıksal olarak çözümlenebilmesi için soyut bir formülleştirme yapılmalıdır. Bir mantığın parçası haline gelir. Söz konusu dil tarafından icat edilmemiştir, keşfedilmiştir. Burada dil bir keşif aracı olarak görülmüştür, tamamen yaratıcı bir kaynak olarak değil. İfade ettiği ayrılıkları ve ilişkileri yaratmaz, her ne kadar belirli dillerin, diğer dillerin vasıtasıyla mümkün olduğundan daha fazla ilişki ve daha belirgin ayrımları ifa-

de etme yeteneği gibi kendine özgü özellikleri olsada. Dil bu nedenle, aynı anda hem insanların karşılıklı konuşmaya girme hem de konuşma sırasındaki aktivitelerini sınırlandırma aracıdır. Dilin karşılıklı konuşmadaki önemi, dilin gramerini değiştirmekte serbest olduğu gibi aklında mantığını değiştirmekte serbest olması nedeniyle dilin, kendi mantığını belirlemesi değil, daha çok dilin kendine özgürlüğünün, karşılıklı konuşmadaki mantıksal değerlerin akla uydurulması için bir grup sınırlandırıcı koşullar oluşturmasıdır. Eğer sıradan bir dil, matematik dili veya herhangi başka bir sembolik sistem ile kıyaslanırsa bir daha açık şekilde değer biçilebilir. Matematik dili ve diğer sembolik sistemlerde özel rakamlar ve işaretler gibi varlıklar kullanılır ve bu varlıklara mümkün olduğunca, kesin, tek ve gelenekselleşmiş anlamlar verilir. Tanımlanan varlıkların sayısı minimumda tutularak tanımlanamayanların sayısı azaltılır ve tanımlayıcı ifadelerde popüler kelimelerin kullanımından mümkün olduğunca kaçınır. Sisteme yeni bir varlık girdiğinde bu varlık tanımlanabilirdir ve yerleşmiş rakamlar ve işaretler sistemler geleneği ile tanımlanırlar. Sonuçta, entellektüel belirsizliğin maksimum azaltılması ile büyük kesinliğe ulaşılır. Bu tür bir rakamlar ve işaretler sistemi için, amaçladıkları mantıksal değerlerin mükemmel ifadesine yaklaşmak zor değildir; bu tür yalıtılmış karşılıklı konuşma evrenlerinin, ana konusu olan bir grup ilişkinin mantıksal formülleştirmesine çok az engeli vardır.

Ancak sıradan konuşma dilinde ve yükselmesini sağlayan karşılıklı konuşmanın belirsiz evreninde, diğer koşullar süregelir. Rakamlar ve işaretler sisteminin varlıkları kelimelerdir. Bu kelimeler nesnelerin isimleridir ancak fiziksel veya varolan objeler olmaları gerekmez, bunlar dilin ötesinde bir referanslarının olması bakımından isimlerdir ve obje kelimesi burada karşılıklı konuşmada bir parça olmayan bir varlığı tanımlamak için kullanılır. Bu kelimeler ayrıca başka kelimeler anlamına gelir; keli-

meler birbiriyle çağrışım yoluyla ilişkilidirler ve yeterli bir sözlüğün ayrıntılı bir sıralama yapmayı amaçladığı bu ilişki grubudur. Kelimelerin bir anlama sahip olduğu farklı yollar şu anki analiz için çok karmaşık bir konudur. Şu anki tartışma için önemli olan ayrım kelimelerin karakteristik anlamları ile çağrışım anlamları arasındadır; ilk kullanımında anlar kelimelerdir ve objeleri kastederler; ikincisindeki kullanımında ise önemi aynı türden varlıklarla ilişkisi ile tanımlanan rakamlar ve işaretler sistemindeki varlıklardır.

Eğer dil tamamiyle karakteristik olsaydı, karşılıklı konuşma sahip olduğu gibi detaylı şekilde dallanıp budaklanmazdı; bunun nedeni dilin detaylandırılması; tanımları ve ayırımları saklamasının çoğunlukla sözlü unsurlarının çağrışım özelliğindendir. Ancak eğer karşılıklı konuşma zenginliğini ve çeşitliliğini dilin bu aşamasından alıyorsa burada ayrıca zorluklarla karşılaşır. Diyalektiğin karşılıklı konuşmaya girmesi bu zorlukların çözümündedir. Bahsedilen zorluklar neredeyse tamamen tanımın zorluklarıdır. Sıradan konuşmadaki kelimeler, matematikteki sembollerin aksine, kesin ve standart anlamlara sahip değildirler; çoğunlukla bilimin teknik kelime hazinesinin aksine kesin ifadeler yapma amacıyla yaratılmamışlardır; daha çok anlambilim çeşitliliğin uzun tarihinin, dilbilim kullanımının herhangi bir geçici enine kesitindeki belirsizlik kapasitesinin kanıtı olduğu organik yaratıklardır. Sıradan dil bir sistem oluşturmak; sözlük tanımların sistemli hale getirilmesinden ziyade toplanmasıdır ve bazı tanımlar ve dolayısiyle tanımlanamayanlar özellikle sınırlandırılmadıklarından herhangi bir terimin tanımı diğer terimlerin kullanımında sınırsız bir azalma içerir. Bu azalma üzerindeki tek araştırma, anlamdadır; işaret edilen obje, bir kelimenin anlamının detaylı olarak açıklanmasına olan talebi karşılayabilir, ancak eğer bir kelimenin tanımlanması çağrışım yolu ile yapılmaya çalışılırsa, kendi kendilerine neden olan kelimelerin ta-

nıma ihtiyacı olur ve süreçin en azından teorik olarak bir sonu yoktur her ne kadar yaygın uygulamada akla uygun bir kesinlik elde edildiği düşünüldüğünde sona ersede. Ancak matematik ve bazı bilimlerin özel dillerinde olmayan bir belirsizlik marjı böylelikle devam eder.

Sıradan konuşmadaki kelimelerin sabit olmadığı, anlam bakımından değişken ve belirsiz varlıklar olduğu olgusu, birincisi bir dilden diğerine mükemmel çevirinin önünde üstesinden gelinemez bir engeldir ve ikinci olarak tek bir dildeki karşılıklı konuşmadaki karşıtlıkların, çatışmaların, iki anlamlılığın, yanlış anlaşmaların ve benzer zorlukların kaynağıdır. Olgular asla birbiriyle zıt olmaz; zıt olan bu olguların ifadesindedir ve bu zıtlıklar daha sonrada ele alınacağı gibi, çoğunlukla ifadeleri meydana getiren kelimelerin belirsizliğinden kaynaklanır. Olgular ve ifadeler arasındaki bu ayrılık eğer sonuna kadar götürülürse, sıradan bir dilin, diyalektiği mümkün kılan hatta karşılıklı konuşmada kaçınılmaz hale getiren özelliğini ortaya çıkartacaktır. Diğer bir ifadeyle; entellektüel anlaşmazlık ve zıtlıktan sorumlu olan kelimelerin kullanımı ile koşullandığı ölçüde, insan düşünmesinin doğasıdır.

Olguların - karşılıklı konuşmada yer almayan ancak konuşmanın konusu olabilecek varlıklar - evrenin, düzeni içerisinde ihtilaf ve mücadele içerebilir. Hayvanlar mücadele ederler, atomlarda öyle; fakat onlar ne anlatmak istediklerinde değil ne yaptıklarında zıtlaşırlar. Basit olarak, bir olgu diğerinden kendi kendisiyle bire bir aynı olmasıyla farklılık gösterir ve bu kimlik sahipliği, olguların kesin doğasının müsade ettiği her tür karmaşıklık, sinir sistemi ve birleşmeyi içerebilir. Ancak olgular hiçbir şeyi iddia etmezler. Hiçbir şeyi inkar etmezler. Olgular daha çok gücü söylediklerinden çok, konumunda ve hareketlerinde olan dilsiz yaratıklardır. Ancak bu kuraldaki insanın istisna olması, diğer bütün olgular içerisinde insanın hareketlerinde gü-

rültülü olması olgusu, karşılıklı konuşmanın çevre ile ilişkili olarak ifade olan olguların sırasını oluşturur. Dahası, olguların, onları belirli şekillerde çerçeveleyen ifadelere karşı sabırlı ve bu ifadelerden farklı olduğu hatırlanmalıdır. Bir ifade yerine diğerini talep etmezler, her ne kadar ifadelerinin olgularla idare edildiğini varsayarak, konuşmanın üzerine yüklediklerini kendilerinden gizleselerde. Bu varsayım elbetteki olguların falan filan olduğu varsayımına dayanır, bu yalnızca öyle olan veya olmayan bir başka ifade olur. Olgular kendi içlerinde basitçe; insanların ifadelerinde yalnızca falan filandır; ve yalnızca insanların olgularla ilgili ifadelerinde öyle olabilir veya olmayabilir.

İfadelerin çift anlamlılığının ve çatışmalarının çok yönlü nitelik ihtimali karşılıklı konuşmanın evreninin tabiatında var olabilir ancak anında görülemez. Fikirler, diğer bütün olgular gibi, kendileri olmakta ayrılırlar; kendi kendilerine diğerleriyle uyum mücadelesine girmezler ya da farklılıkların önemli hale gelmeside gerekmez. Su ve ateş aynı dünyada birbirleriyle belirli bir ilgileri var olarak bir arada bulunurlar. Karşılıklı konuşma evreni suyun ateş için bir hiçlik olması gibi amacında muhalif olan ifadeler içerebilir ve yinede bu ifadeler bir arada barış içinde bulunabilir; bu beraberlik gerçekte öyle olmasada, yalnızca potansiyel sonuçları kışkırtıcı bir ilgililik bakımından, su ateşin üstüne dökülmelidir; ve karşılıklı konuşmanın evreni şaşkınlıkla hayata geçmeden önce ifadeler sorguya açılmalıdır. Bu şaşkınlığın diğer bir deyişle ortaya çıkması gerekmez; ifadelerin birbiriyle karşıtlık göstermesi gerekmez; ancak 'Bunu söylemek ne anlama gelir? sorusu sorulduğunda' 'Bunu söylemek ne anlama gelir?' sorusu muhtemelen özellikle bir diyalektik sorudur; yinede (her nekadar?) muhtemel kasıtlı diyalektikçiler ve profesyonel filozoflardan çok önce bu soru sorulmuştur; ifadelerin anlam ifade ettiği kişilerce ve karşılıklı konuşmalarda anlamların kontrol sahibi olmak için rekabet ettiklerinde sorulmuştu. Bu rekabet

tam olarak düşüncenin yaşamıdır, her ne kadar düşünenin ölümü olabilecek olsada. Her rekabetin ortaya çıktığı şekilde ortaya çıkar, ayırma süreci ile. Bir ifadenin anlamına meydan okunduğu anda, o ifadenin açıklayıcı statüsü netleşir ve yorumlama ayırıcı olgulara sahip olmanın bir yoludur. Bu yorum ifadelerin niteliğidir ve kendileriyle ilgili hiçbir şey belirtmeyen olgular ile olgular hakkında bir şeyler belirten ifadelerin karşıtlığı gibi görünebilir. Bir şeyler söylemek yorum yapmaktır. Ancak yorum ihtiyari ve iki anlamlıdır. Bir olgu ile ilgili pek çok şey söylenebilir ve herhangi bir ifadenin önemini pek çok şekilde yorumlayabilecek belirsiz sayıda anlamı vardır. Bu yorumdan ziyade diğerinde ısrar etmek, bir sahipliği korumak; olgular ve anlamlar üzerinde entellektüel bir mal sahipliğini iddia etmektir. Bu yorumlar sorgulanabilir, ifadelerin ne anlama geldiği sorusu, yalnızca çeşitli yorumlar ihtimalini değil ayrıca karşılıklı konuşma evrenindeki varlıklar arasında çatışan iddialar olasılığını da belirtir. Kısacası, olgularla ilgili ifadeleri niteleyen çeşitli anlamlar basit entellektüel anlaşmazlıkların kaynağıdır. Olguları konuşacak insanlar olmasaydı entellektüel anlaşmazlık fenomeni diye bir şey olmazdı veya eğer bu kişilere anlattıklarının ne anlama geldiği sorulmasaydı asla anlaşmazlık içine girmezlerdi.

Düşünce ve dil muhtemelen birlikte sofistike hale geldiler. Bir ifade söz konusu olduğunda, ilk cevap muhtemelen işaret etme jestidir, zaman hareketidir; daha sofistike bir cevap bir basamak daha ileri gider. İlgili anlamları tanımlar, terimlerinin yazarlarını belirterek ifadenin düzenlenen gücünü kaydeder. Bu nedenle, yazarlar seviyesinde tanım, zalim olgulara doğru körükörüne işaret etmeyle karşılaştırıldığında, karşılıklı konuşmanın evreninin kendi içinde bir hareket gerektirir. Dahası tanım, kümülatif bir süreçtir. Her bir ortaya çıkışında, anlamlar evreninde ilişkisel şablonlar işaretler ve kısa sürede detaylı analize izin vermeyen bir karmaşıklık toplar. Fakat, çok genel olarak, an-

lamlarının tanımlarının mutlaka bir sınıflandırma ile sonuçlandığı gözlemlenebilir. Bir terimi tanımlamak, bütün terimleri tanımlanmaya müsait olan bir sınıfın farkına vermektir. Bu bakımdan tanımlama ve sınıflandırma bir arada bulunan prosedürlerdir. Bir sınıf, bir terimin tanımı ile nitel olarak tanımlanır; boş, tükenmiş veya niceliği belirsizde olsa amacı ima edilir. Bir sınıfın varoluşsal önemi, tanımı ile ona yüklenen kuvvetli doğasını etkilemeksizin herhangi bir şey olabilir. Son olarak, tanım kendine özgüdür. Bu onun en önemli niteliğidir. Dikotamiyi türeten de tanımın bu özelliğidir ve bunu yaparken özbenlik farklılıklarıyla kıyaslanırsa önemli farklılıkları saptar. Önemli fark, karşılıklı konuşmanın evreninin kategorilerinden temin edilir; tanımın geçmişteki hareketlerinden artakalan şablonlardır. Terimler arasındaki gelecekteki bütün tutarsızlıkları hem kışkırtıcı hem de düzenleyicidir. Bu bakımdan diyalektiğin bazı aşamaları yalnızca dilin gelişiminden meydana gelmez ayrıca dilin karşılıklı konuşmada mecburi kıldığı entellektüel koşullarada boyun eğer.

Buna karşı, matematik, özel rakamlar ve işaretler sistemi ile sembolize edilen özel bir grup terim kullanır. Herhangi bir sistemdeki bu sembollerin anlamı, o sistemin doktrini ile ayrıntılı olarak verilir. Günlük kullanımda önemli bir yeri varsa, bu tamamen onların statüsünün matematikteki öneminin ötesinde ve ilgisizdir. Bu statü ve önem tamamiyle herhangi bir sistemdeki yapılardır. Sistem, içerisindeki terimlerin sembolik içeriğini tam olarak belirler. Diğer yandan, diyalektik insan dilinin sembolik işaretler ve rakamlar sistemini kullanır; her ne kadar dil karşılıklı konuşmanın elde edilmesinde bir vasıtadan başka bir şey olmasa da, diyalektik özel aracının, yaygın konuşmadaki kelimeler olduğu gerçeğinden etkilenir. Eğer bazı teknik terimler yaratılmışsa bunlar yine de uygun şartlarda ortaya çıkar ve sahip oldukları kesinlik bu daima yoluyla yok olur. Dil, diyalektik tara-

fından kullanılmadan önce zaten geniş anlamları içerir ancak bu kullanım ile sonuçta zenginleşir. Ancak sembollerine son bir değer asla verilmez. Diyalektik tanım yaygın sözlü referansla stokunda zaten yakalanmış organize etmek veya bir onaya getirmekten biraz daha fazlasını yapar. Matematiksel tanım gibi, terimlerin tam değerlerini asla yaratmaz. Elbetteki, yalnızca kıyaslanabilir bir kaç parçanın kesin tanımını yapmaya çalışır ve bunu yapabilmek için dilin geri kalan kısmında az çok tanımlanmış anlamları kabul etmeli ve bunları kullanmalıdır.

Ortak karşılıklı konuşmalarımızı sağlayan sıradan dilin geniş tanım ağlarından, ima edilen sınıflandırmalar ve ayırımlardan oluştuğu gerçeği, diyalektiğin, gerçekte ortaya çıktığında tanımında önemli olan empirik koşullardan biridir. Eğer diyalektik, özel bir sistemin sınırlı sembolleri ile işleseydi, karşılayacağı görev, ortak konuşmanın belirsiz kelimelerini - tanımsız olmayan daha çok, çok çeşitli tanımlanan kelimeler - kullandığı için üzerine düşenden çok farklı olurdu. Tartışmanın ve zıtlığın yaradılışının insan dilindeki esas unsur olduğu söylenebilir.

İkinci bir dilbilimsel unsur temel anlam ve yan anlamdaki terimlerin çifte referansıdır. Matematik sembolleri ve bilimsel kelime hazinesi için bulunan özel teknik terimlerin, tanımlanmış amaçları ile temel anlamların oldukça kesin şekilde sınırlandırılmış çeşitli güçleri vardır. Bu tür koşullar altında temel ve yan anlamlar nadiren kararsızdır. Ancak sıradan dilinin durumunda, bilinen kelimelere eklenen çift anlamlılık, kelimelerin anlamlara sahip olduğu bu iki boyut arasında bir derece bağımlılık olması nedeniyle ortaya çıkar. Dahası anlam çatışmaları yalnızca yan anlam çatışması olduğunda değil ayrıca aynı kelime alışılmış temel anlamıyla uyuşmayan bir yan anlam aldığında da ortaya çıkar. Bu Mr. Lincoln'ün bir katırın kuyruğuna bacağı demesi durumundaki temel zorluktu. Diğer bir deyişle, alelade konuşmadaki terimlerin çoğu, bir karşılıklı konuşmayı yürütmek amacı ile ihtiyari olarak onlara verilen herhangi bir önemli de-

ğer ile donatılabilen soyut rakamlar ve işaretler değildir. Onlar, daha çok biyografileri teorikten çok pratikte olan ve bu yüzden tamamen entellektüel kullanıma sunulamayan somut kelimelerdir.

Sıradan konuşma, belkide önceleri el kol hareketleriyle anlatma, işaret etme ve nitelendirme şekliydi. Kelimelerin dıştan gelen referansı, primitif çevredeki ona biyolojik üstünlüğüdür. Duygusal jestler veya iletişimci insan seslerinin, konuşmacının hareket ve mücadele ettiği bir dünyadaki şeyler anlamına geldiği ve bunları işaret ettiği gerçeği konuşmaya en yüksek biyolojik değerini vermiş olabilir. Dilin, başvurduğu nesnelerin dünyasından ayrı kendi başına yaşamının olmaya başlaması bildirme ve şart kiplerinin, emir ve soru kiplerinin yanında grametik yerlerini bularak dilin daha sofistike hale gelmesi ile olmuştur. Yinede bu dıştan gelen referansa sahip olmaya devam etti ancak kelimelerin ve ifadelerin gelişmiş konuşmada birbirlerine olan asıl sözlü referansı ekledi ve böylece anlamlar alanında veya karşılıklı konuşma evreninde hareketi sağlayan bir araç haline geldi. Sözlük, bu tür asıl referansların toplu hale getirilmesidir ve herhangi bir kelime hazinesinin büyümesi bu referansların yayılmasının hızlanmasına ve kitap haline getirilmesine bağlıdır. En eski, tamamlanmamış sözdizimi ve grametik yapıdan, Ariston'nun Dragosu'nun mükemmel yeterliliği ve zengin gramer, dilin yapısal gelişimi büyük ölçüde yaradılıştan özenle işlenmiş olmasına bağlıdır her ne kadar ona kategorilerin bazıları örnekleme gücüne bağlı olsada. Bu büyüme, kelime şekillerinin başvurduğu anlamların istikrarlılığı ve dengeyi elde etmiş herhangi bir dilde izlenebilir; bir dile diğer bir dilden çok daha hususi değildir.

Diğer bir ifadeyle, dil, kaçınılmaz şekilde diyalektik olduğu kadar yerleşmiş şekilde estetiktir. Dil örnekleme yönüyle estetiktir. Diyalektik davranış eğilimi yalnızca, en eski gramerin

başlatmış olduğu konuşmanın daha sofistike halidir. Kelimelerin aynı anda ve tek bir seferde esas ve dıştan gelen referansları, temel ve yan anlamları olduğu, bir dilin diyalektik niteliğinin yanı sıra estetik bir karakterinin olduğu söylenebilir. Burada estetik, hissi anlamında kullanılmıştır; sıfat kullanım gücü bütün direk duygu ile ilgili deneyimlerde ve bunlardan türetilen hayal gücü deneyimlerinde geçerlidir. En basit şekliyle örnekleme referansı, algılama veya hayaldaki bazı vasıf bazı estetik objelere referanstır. Öz "herhangi bir mantıksal veya estetik birey" olarak tanımlanmıştır ve bu ayrım kelimelerin esas ve dıştan gelen referansları arasındaki farka paraleldir. Psikolojik olarak, dil alışkanlıklarının ve algısal alışkanlıkların, bunların alt varlıklarının ve onların hemen hemen mütemadiyen bağlantılı işleyişlerinin yorumu, akıl ve duyunun yakından kaynaşmasının temellerini işaret eder. Algılayabildiğimiz nesnelerin dünyası ve onlar arasında ayırım yapabildiğimiz nesnelerin dünyası ve onlar arasında ayırım yapabildiğimiz ilişkiler, tamamen olmasada yakından kelime hazinemizin boyutuna ve linguistik nüanslarımızın mükemmelliğine dayanır. Buna karşılık olarak, dilimiz objelerin ve ilişkilerin algısal keşfi ve bunların bölümlerinin hayali bağlantılarıyla gelişir. Psikolojik konumun tümü ve deneyimin nitelikleri de duygusal ve sözlü tepkiler ile belirlenir. Bu durumda, dilin estetik bir yönünün olması ve zihinde canlandırılabilen dünyanın, hakkında konuşulan dünya olması gayet doğaldır.

Bu empirik olgu açıkça diyalektiğin katlandığı bir başka sınırlayıcı koşuldur çünkü, karşılıklı konuşmanın genellikle içerisinde hareket ettiği alanın maddeleri çoğunlukla diyalektik dışındaki amaçlara hizmet eden bir dilin materyalleridir. Diyalektik sürecin en önemli özelliklerinden birisi, karşılıklı konuşmada yer almayan olgular veya varlıkları kesinlikle göz önüne almamasıdır; ancak yinede giderilmesi imkansız örneklemeleri nedeniyle, diyalektiğin karşılıklı konuşmada kullanmak zorunda

olduğu bu kelimeler, kaçınılmaz ve değiştirilemez şekilde olgularla ilişkilidir. Diyalektik bu şekilde değişmez ancak bütün gerçek durumlarının ve performanslarının koşulu ile sınırlandırılır. Aktivite alanına, yani karşılıklı konuşmaya dahil olan ne varsa bunlara kendisinin sınırlamadan vazgeçmez; diyalektik, karşılıklı konuşmanın ötesine gitmez, ancak karşılıklı konuşma koşullarının isimlendirdiği ve işaret ettiği olgulara, objelere veya nesnelere dıştan gelen ve örnekleme referansı ile kendi ötesine gidebilir. Karşılıklı konuşmanın varlıkların dıştan gelen bu referansı da diyalektiği sınırlar. Ortak terimlerin yeniden tanımlanmasında, onları akıl dışı ve yanlış yapmaksızın, özgürlük derecesini sınırlandırır. Ve bir tartışmada neyin uygun olup, olmadığını aşırı derecede önemli yapar. Kelimelerin ve olguların kaçınılmaz bağlantısı ışığında, karşıtlıkların ve tartışmaların kaçınılmaz olarak, karşılıklı konuşmada yer alan anlamları ile ilgili tartışmayı sonuçlandıracakmış gibi olgulara başvurması eğilimine şaşmamak gerekir. Eğer tartışma, tartışılan terimlerin örnekleme referansı ile ilgili ise, tartışma bu şekilde sonuçlanabilir; ancak tartışılan terimlerin başka terimlere olan asıl ilişkisi ise, o zaman meydana gelen olgular tartışmanın doğasıyla ilgisizdir. Diyalektik, dilin özelliğinin kaçınılmaz kıldığı bu ayrıma dayanır ve kendini karşılıklı konuşmanın boyutuyla sınırlandırır. Ayrıca, kendisini oluşturan varlıkların harici referansı ile karşılıklı konuşmanın bu boyutun getirilen sınırlamalarlada otomatik olarak sınırlandırılır. Ancak, eğer söz konusu noktalar, tamamen diyalektik ise veya karşılıklı konuşmanın kendisi içindeki anlamlar söz konusu ise olguların yargısına asla sunmaz.

Diyalektikte insan katılımı ile ilgili dilin doğasında üçüncü bir faktörde sıradan konuşmayı kaplayan metaforik niteliğidir. Metaforik ifade ile doğru ifade arasındaki ayırımı yapmak güçtür. Ayı, gecenin kraliçesi olarak nitelendirmek metaforik bir ifade varsayılırken dünyanın uydusu olarak adlandırmak doğru

bir ifade olarak varsayılır; ancak bu basit durumda ayırım yapma nedeni tam olarak net değildir. Birisi bir şairin, diğeri ise bir bilimadamının ifadesi olabilir. Ancak, metaforun nitelikleri daha ayrıntılı olarak incelendiğinde esasında bilim dili, şiir dili kadar metaforik olduğundan bir garanti değildir. Retorik'in dar kapsamında metafor nesnelerin karşılaştırılması için kullanılan bir isimdir. "Hayat renkli camları olan bir kubbedir" aynı zamanda bizim "uyku ile çevrelenmiş" küçük hayatlarımız olabilir ve bu hayatımızla ilgili olarak biyologlar ve biofizikçiler, metaforun farklı bir şekilde olsa metaforik beyanlarda bulunmuşlardır. Bilim dili çoğunlukla soyut değildir. Ayrıca; soyut terimler kullanan bir karşılaştırma kadar somut imgeler kullanan bir karşılaştırmada olabileceğinden, yardımcı olmaz. İmgesel değerlerinde soyut veya somut olsada dil tamamiyle metaforik gibi görünmektedir.

Matematiksel rakamlar ve işaret sisteminin parçaları gibi kelimelerde semboldür. Kelimelerin oluşturduğu bir ifade bir eşitlik veya bir formül gibidir; sembolizmi yorumlanmalı ve anlaşılmalıdır. Bir dilin sembolizmi açığa çıkartıldığında doğru ve metaforik ifadeler arasındaki ayırım savunulamaz. "Şeker tatlıdır" ifadesi 'o adam bir aptaldır' ifadesinden daha doğru değildir; veya "Tanrı mükemmel bir filozoftur" ifadesi "demir paslanır" ifadesinden daha metaforik değildir. Güneşi Apollo veya ateş küresi olarak, insanı 'kendi evinin konuğu' veya "homo sopiens" olarak adlandırmak - bunların herbiri eşit derecede metaforik nitelemelerdir. "Santayana "dil, şairler konuşmanın ustaları olduğundan, filozofların onlardan ödünç almak zorunda olduğu bir şeydir" der. Freudçu psikolojiyi tartışırken: "Psikanalizde kullanılan bilinçaltı istekler, haz prensibi, oedipus kompleksi, narsisizm, sansür gibi her zaman metaforik olduğunu beyan etmiştir, bununla beraber bu koşullarda ilginç ve esaslı olaylar serisi bir insanın hayatındaki karmaşık olaylar haline gelebilir ve

daha az engel ve daha az çarpık yasaklarla taze bir başlangıç yapılabilir. Freud 'tanımımızın eksiklikleri, psikolojik veya kimyasal koşulları ikame edebilirsek muhtemelen kaybolur. Bu ikisi uzun süre kullanılabilecek ve belkide daha basit bir metaforik bir dil oluşturur.' demiştir. Bütün karşılıklı konuşmalar isimler gibi, amaçları için algılama ve düşünmenin tesadüfi işaretleri olmaları bakımından metaforiktir ve doğanın derinliklerinde materyal olarak olup bitenlerin kopyası değildirler.

Bütün dilin metaforik olduğu daha ileri bir onaylamayı veya en azından yorumlamayı temin etmeye yetecek kadar önemli bir tezdir. Vaihinger, Kont bir metafizikçiden ziyade büyük bir metaforikçi olarak nitelendirmiştir. Vaihinger "Doğru olarak ele alındığında en değerli kavramlarımız bile değersizdir." demiştir. Ve Havelock Ellis, bu görüşü daha ileriye götürerek "Kavrayışımızın, geleneksel işaretlerimizin yerine getirmesi gereken hayali işlevleri vardır; düşünme, en alt seviyesinde kağıt parayla kıyaslanabilir, en üst seviyesinde ise bir tür şiirdir." diye yazmıştır. Hayal kurma bu bakımdan, düşünmeyi oluşturan kısımlardan biridir. Uygulamalı bilimsel düşünme ile tarafsız estetik düşünme arasında ayırımlar yapılabilir. Yine düşünme sonuçta bir kıyaslamadır. Bilimsel hayaller, estetik hayallere paraleldir. Şair, bütün düşünürlerin tipidir; şiir ile bilim arasında keskin bir sınır yoktur.

Kesin doğru ile ilgili bir problem bütün dillerin metaforik olup olmadığıdır ki bu ilginç bir konudur. Bilimsel ifadelerin genellikle kesin doğruyu verebildiği düşünülür. "Ancak" Dr. Santayana bilim karşılıklı konuşmanın bir bölümüdür ve dil gibi şiirseldir. Eğer kesin doğru gerekli olsaydı (ki bu doğa ile ilgili olarak pratikte gerekmez) yalnızca belki literatür - karşılıklı konuşmanın, karşılıklı konuşmayla tekrar üretilmesinde - bulunurdu. Bu bakımdan diyalektiğin, Platon'un diyalogları'ndaki gibi dramatik sunumu kesin gerçek olarak adlandırılabilir. Direk karşı-

lıklı konuşmanın retorik türünde bulunanlar hariç, eğer bütün ifadeler metaforik ise belirli ifadelerin kesin olarak ele alınması ve hatta bunların doğru olduğunun iddia edilmesi ne anlama gelir. Metaforu anlamak için yapılan tanım bu sorunun cevabını bulmaya yardımcı olabilir. Hayat renkli camlardan oluşan bir kubbe midir? Kabul veya red edilmeden önce ifade anlaşılmalıdır. Ay dünyanın uydusumudur? sorusunda da durum farklı değildir. Bu tür ifadeleri anlamak bütün bir literatür sanat veya bilim olarak da sınıflandırılsada bir anlamlar bünyesinde, kesin şartlarda yorumlanmalıdır. Yorumlandığında ve bir bakıma anlaşıldığında, ifadelerin geçerliliği sorgulanabilir. Ancak bir metaforik ifadenin yorumlandığı şartlarda her zaman doğrudur. Durum bir önermenin tek başına veya bir sistemin yapısında bulunduğu konuma benzer. Tek başına bir önermenin, olgulara bağlı olarak doğruda olsa, hiçbir esas doğruluğu yoktur. Tek başına bir önermenin doğru veya yanlış olduğu söylenemez; ancak önermeyi yorumlayan bir önermeler sistemi içerisinde doğru veya yanlış olabilir. Yanlış olması durumunda, önermenin tam olarak yorumlandığı söylenebilir; en azından herhangi bir önermenin geçerli olabileceği şartlara yerleştirilebileceği söylenebilir. Bu bakımdan; aynı koşullar içerisinde anlaşılabilir ve doğruluğu bulunur.

Benzer şekilde, metaforik ifadeler tek başlarına tam olarak anlaşılamazlar ve geçerli veya geçersiz olarak yorumlanamazlar. Yalnızca, her ne kadar bunun kendisi de metaforik olsada, sözü gelişine göre şartlarda yorumlandığında anlamları açıklığa kavuşur ve verilen şartlara uygunluğu belirlenir. Bilim, metaforları için şiirden çok daha uygun koşullar sağlar ve bu bilim ile şiir arasındaki farkın, bilimin ifadelerinde daha kesin olup, şiirin ise daha metaforik olduğu şüphesinin sebebi olabilir. Bilimsel ifadeler daha kesin görülürler çünkü daha düzenli ve açık şekilde yorumlanabilirler ve doğru veya yanlış olarak yargılanabilir-

ler; ancak bilimsel ifadelerin diğer ifadelerden daha az metaforik olmalarından değildir yalnızca bilimin, şiir veya yaygın konuşmadakinden daha düzenli bir metafor sisteminin olmasından kaynaklanır. Bir sone veya günlük sohbet koşullarında bir kesin bilimsel ifade, bilimsel olanlara yabancı bir metafor kullanırsa, garip bir şekilde metaforik ve anlaşılmaz olarak görülür; tek başına ele alınan veya metaforlarının doğuştan olmayan şartlarda bulunduğu bir ifade gibi görülür.

Dilin esasında metaforik olduğu olgusunun bir diğer sonucu vardır ki, diyalektik ile dilin ilişkisinin ışığında bu özellikle önemlidir. İfadelerin çatışması, onların anlamlarının çatışmasıdır. Bu anlamlar ifadelerin ortaya çıktığı karşılıklı konuşmanın taraflı evrenleri ile belirlenir. Karşılıklı konuşmanın taraflı evrenleri, dilbilim ifadeleri yönüyle, özel metaforik düzenlemelerden başka birşey değildir ve bu durumdaki problem metaforik ifadelerin yorumlayıcı şartlarını ayarlamak, bir metafor modunu bir diğerine dönüştürme görevidir. Ancak bir ifadenin ortaya çıkabileceği ve anlamlarının belirlenebileceği şartların sayısı ve belirsiz derecede fazladır hatta sınırsızdır. Bu bakımdan bir varlık alanı olarak karşılıklı konuşma ile dilin doğası arasında, karşılıklı konuşmanın sınırsız bir alanı olsada bir paralellik olması nedeniyle dil, diyalektiğin karşılıklı konuşmadaki hareketi için mükemmel bir araçtır. Spinoza'ya göre, Tanrının sonsuz nitelikleri vardır, ki niteliklerin her biri sonsuzdur; ancak dilin belkide metaforun sonsuz modları içinde her bir ifadeyi anlatma da vardır.

Tanrının sonsuz nitelikleri ile herhangi bir ifadenin içinde varolduğu metaforun sınırsız modları arasındaki bu benzerlik dilbilim kullanımında bir zıtlık kuralını öne sürer. Bir nitelik yalnızca tür ile sınırlı olabilir yani aynı türün bir başka niteliği ile ancak bu aynı nitelik olabilir; bu nedenle; Spinoza'ya göre Tanrı'nın niteliklerinin her biri kendi türü içinde sınırsızdır. Bel-

kide, benzer şekilde bir ifade yalnızca türde çelişebilir yani aynı türde başka bir ifade, aynı metaforik moda ait başka bir ifadede. Diğer bir deyişle, iki ifade arasındaki karşıtlık veya çatışma yalnızca aynı metafor moduna ait olarak tanımlanıyorsa - ki bu çatışmanın anlaşılması ve çözümlenmesi için iki ifadenin linguistik kullanımın aynı geleneği ile tanımlanması iddiası ile aynıdır - anlaşılır hale gelir. Çatışma fenomeni ile ilgili daha detaylı bir mantık analizi daha sonra yapılacaktır. Gerçek çatışmada ise fikir farklılıklarının kendilerini göstermeleri elbetteki kullanılan dilin metaforik niteliğine bağlıdır.

Hatta, sohbetlerde çatışma ve tartışmayı mümkün kılan, hatta bunun kökeni olan, dilin bu niteliği ile kelimelerinin çoğunluğunun sahip olduğu anlamların belirsizliğidir. İnsanların dili kullanırken iletişimden, karşıtlığa, belirsiz karşıtlıktan, bir karşılıklı konuşma evrenine ve oradanda az çok yeterli derecede diyalektik hale geçmeleri, çoğunlukla bir yanlış anlama veya zıt anlayışlar yoluyla olur.

Diyalektik prosedürde az çok yeterli olan diyalektiğin kendisi değil, insan yeteneğidir. Empirik tanım, diyalektik uygulamanın bir metod olarak çeşitliliğinden sorumlu olan unsurları göz önünde bulundurması gerekir. Bu tür unsurların yayılması yalnızca empirik olarak alakalıdır, diyalektiğin bir metodoloji olarak mantıksal konumu ile hiçbir ilgisi yoktur.

Bu unsurların bazılarından, dil ile ilgili konu tartışılırken karşılıklı konuşmada insan katılımını sınırlandıran koşullar olarak bahsedilmişti. Psikolojik analizin, sınırlayıcı koşullara ek olarak sunacağı, akılcı yeteneğin derecesi ve insan doğasının duygusal niteliği gibi diğer unsurlar vardır. Ancak bu analize girmeden önce, dil ile ilgi süregelen tartışmayı özetlemekte fayda vardır. Bunu yaparken daha önce empirik olarak göz önüne alınanlar, bir grup tanım, varsayım ve teoremlere dönüştürülebi-

lir, ancak bu tanımların empirik bakımdan doğru olduğunu iddia etme eğilimi yoktur; ve her ne kadar bu tanımların unsurları empirik olarak doğru olsa da, neyin iddia edildiği ile onun doğruluğunun ne şekilde iddia edildiği arasında iyi ayırım yapmak gerekir.

(1) Olgu karşılıklı konuşmada yer almayan herhangi bir varlıktır.

(2) Dil, semboller olan bir olgular grubudur.

(3) Dilin sembollerinin iki referans boyutu vardır. (a) diğer olgulara (b) karşılıklı konuşmadaki anlamlara.

(4) Dil, kullanımı sembolik işlevlerinin ikincisi ile sınırlı olduğunda diyalektik için bir araçtır.

(a) Diller arasındaki belirli faklılıklar mantığın veya diyalektiğin doğası ile ilgisizdir her ne kadar birer araç olarak hazır bulunma dereceleri ile ilgili olsaydı.

(b) Diyalektik sıradan dilde bir araç olarak kullanımında, bu tür bir dilin oluşumunda var olan aşağıdaki unsurlarla sınırlandırılmıştır.

(i) Kelimelerin tutarsız anlamlarının çeşitliliği.

(ii) Dilin, genel kelime hazinesinin stoklanmış tanımları.

(iii) Terimlerin yan anlam ve örnekleme referanslarının çatışan iddiaları.

(iv) Teknik olmayan bir dilde kelimeleri örnekleme ile tanımların tam özgürlüğüne getirdiği kısıtlama.

(v) Dilin, geniş metafor niteliği.

(c) Her ne kadar yinede o dilin kelimelerinin örnekleme yönü ile kullanımı sınırlandırılsa da.

(d) Karşıtlık hiçbir zaman olgular arasından çıkmaz, yalnızca karşılıklı konuşmada anlamların alanında çıkar; ayrıca diyalektik dili kullansada, olgular ile ilgili olması veya olguların yargısına maruz kalması gerekmez.

(e) Dilin kullanımı ifade, emir, sorgu veya iletişim amaçlıda olsa karşıtlıkta insan gerektirir bunun nedeni (2, i) kelimelerin yan anlamın ortaya attığı belirsizlik ve (2, v) dilin yayılmış metaforik niteliğidir.

(f) Eğer, karşıtlık bu nedenlerden (e) dolayı ortaya çıkıyorsa, dil olguların ne olduğunu değil ne anlama geldiklerini sorar. Karşıtlık, söz konusu ifadelerle ilgili olarak "... demek ne anlama gelir?" sorusunu soruyorsa diyalektiktir.

(g) Diyalektik (f) ifadelerin yorumuyla ilgili olduğundan ve yorumda koşullara bağlı olduğundan, yorumun anlaşılırlığı ve esas geçerliliği koşullara bağlıdır.

(h) Sözlü kullanımdaki çift anlamlılık linguistik ifadenin çok sayıdaki metafor modları karşılıklı konuşmada çatışma ve karşıtlık haline gelir ve diyalektik, dilbilim yönünde kelimelerin kullanımını netleştirirken, mantık yönünde karşılıklı konuşmadaki zorlukları çözümleyerek çift işlevi yerine getirir.

2. EMPİRİK TANIM
İNSAN DOĞASI

Tartışma gibi entellektüel bir aktiviteye insan katılımına bağlı olan psikolojik unsurlar üç başlık altında sınıflandırılabilir. (1) boş vakit (2) akıl ve (3) mizaç. Boş vakit her ne kadar ekonomik durum ile belirlensede burada ekonomiden ilgiyi kesmekten daha fazlası kastedilmektedir; bütün pratikteki faktörler-

den genel bir uzaklaşma, kasıtlı kullanışsızlık tavrını ima eder. Psikologların nihai tanımı ne olursa olsun, psikoloji, dil yeteneği, ilişkilerle ve soyutlamalarla başa çıkma yeteneği, anlama ve yorum, kontrollu ortaklık ve ortaklıkların organizasyonu gibi bazı psikolojik işlevleri içerir. Bu yetenekler bireylerde farklı oranlarda bulunur. Bu niteliklerde herhangi bir eksiklik, zekâyı sınırlandıran bir koşuldur. Mizaç birinci olarak, bir başka esas bireysel farklılığı ima eder ve akıldaki farklılıklarla birlikte, kişilerin birbiriyle iletişim kurmasında ve birbirlerini anlamaktaki zorluklardan kısmen sorumludur. İkinci olarak, bireyin mizacı bir grup istekler, arzular, amaçlar, hisler veya duygusal karmaşalardan oluşur, bu yalnızca kişinin entellektüel bir durumu anlayışını belirlemekle kalmaz, ayrıca, bunlar kişinin neyi akla uydurmayı seçtiğini, ön yargıları, inançları ve özel davalarını mantık dışı belirleyicilerdir.

'Hem içinde bulunduğu durumun baskısından uzaklaşma imkanları hem de sabırsız merakı sayesinde, Çağın Ruhu, çağ ile ilgili ciddi bir düşünmeyi başlamadan somut kavramlarda gizli soyutlamaları direk gözden geçirebileceği bir dönemdir. Burada, esaslı entellektüel aktivitelerin bir pratik yargısının olmadığı kastedilmemektedir, takibin etkili şekilde yürütülebilmesi için, ilgili pratik konulardan bağımsız olması gerektiği ileri sürülmektedir. Saf ve uygulamalı bilim arasındaki ortak ayrım, esas konuları arasındaki belirli mantıksal ayırımlar bakımından ifade edilebilir. Ancak, tavırda da önemli bir farklılık vardır; pratik tavıra karşı teorik tavır. Teorinin girişimlerinin kendi entellektüel konumunun ötesinde bir aciliyeti veya sonu olmamalıdır. Teorik girişim varoluşu, kişilerin ekonomiden ilişkisini kesmesine bağlıdır; ancak sahası bu kişilerin kendilerinin belirli tavırlarına, üstlendiklerinin entellektüel sonuçları hariç her şeyi geçici olarak önemsememelerine bağlıdır.

Tartışma ve karşıtlığın, insan deneyiminde pratik sonuçlar sunduğu inkar edilemez. Böyle olmasaydı, yaşama kurumlarının işlerinin çoğu lüzumsuz olurdu ve kökenler pratik zorluklarda olduğundan ve amaçları engelleri ortadan kaldırmak olduğundan insanların yaptıkları sohbetlerin çoğu olmazdı, politik toplantılardaki tartışmalar ve idare ile ilgili bir karara ulaşmayı amaçlayanların tartışmalarının ve bütün bütün sohbet ve karşıtlık örneklerinin tamamen diyalektik olduğu inkar edilebilir. Sohbet, karşılıklı konuşmanın evrenine başvurduğu sürece diyalektiktir ve bu referans ile tamamen teorik hale gelir. Bu tür bir sohbet veya tartışma çatışmanın çözümlenmesi veya yalnızca konunun netleştirilmesi şeklinde ulaşırsa ulaşsın; en azından diyalektik olarak ele alındığı sürece sonucun pratik bir neticesi yoktur.

Bu, olgular alanı ile karşılıklı konuşma evreni, arasındaki dilin düz ve yan anlam boyutları arasındaki farklılıklar bakımından anlaşılabilir. Diyalektik karşılıklı konuşmanın evreni ile sınırlıdır ve linguistik kullanımın düzanlam seviyesinde ifade edilebilir. Ancak dilin olgulara bir başka referansı vardır ve böylelikle bir şekilde diyalektik olan bir tartışmanın sonucu pratik olarak alınabilir. Ancak bu şekilde alınırsa, diyalektik kaynaklarla ilgisizdir ve bunu pratik olarak almak, onun diyalektik statüsünü herhangi bir şekilde belirlemez veya değiştirmez.

Diyalektik, saf bilimden bile daha sıkı bir teorik girişimdir. Kullanışsızlığı Öklit dışı geometrinin ki kadar büyüktür. Değerleri tamamen entellektüel veya teoriktir. Saf bilim, örneğin fiziksel veya biyolojik branşlarında, belirli problemlerin çözümü, belirli hipotezlerin kurulması, belirli bir formülün doğrulanması ile ilgilenir. Herhangi bir özel araştırma veya bilimsel düşünme durumunda, çabaları düzgünce sonuçlandıracak ilişkilerinin durumu görülmektedir; bu sonuç en azından geçici olarak bir doğru olabilir - empirik bakımından bilgi durumu. Ancak, takip

eden analizlerin daha detaylı göstereceği gibi diyalektiğin tam bir sonucu yoktur. Herhangi bir diyalektik düşünme durumunda, elde edilebilecek olan en fazla, karşılıklı konuşmada karşıtlık veya çatışmanın geçici olarak çözümlenmesidir. Bu çözüm direk ve otomatik olarak bir başka konuyu meydana getirir ki bu, sonucu oluşturan önermeler arasında çatışma ve karşılıklı konuşmada bunların karşıt önermeleridir. Eğer diyalektik, karşılıklı konuşmanın herhangi bir kısmi evreninde ortaya çıkıyorsa, dil için mümkün olan belirsiz metafor modlarından herhangi birini kullanıyorsa, o halde sonuçları her zaman, karşılıklı konuşmanın diğer kısmi evrenlerinde ele alınıyor veya anlamların başka kısmi sistemlerine dönüştürülüyorsa kaçınılmaz olan tersine dönme veya değişikliğe tabidirler. Ve herhangi bir diyalektik düşünmenin sonuçları, tamamen doktrin öğreti kaynakları teoremler, tanımlar ve statülerini elde ettikleri ikilemle belirlendirdiklerinden koşulludur.

O zaman diyalektik düşünme, empirik veya geometrik düşünmenin aksine gerçek anlamda sonuçsuzdur ve bu nedenle en üst derecede teorik tavır ve boş vakit ruh hali gerektirir. Gerçekte problemlerin nasıl sonuçlandırılacağını ve kendi entellektüel koşullarında hiçbir sistemin tam olarak tamamlanamadığını ispatlama ve anlama ile ilgilendiğinden, bir problemin çözümü veya bir sistemin tamamlanmasıyla kıyaslandığında, diyalektiğin entellektüel bir sonucu yoktur. Sohbetler, bu nedenle kelimenin en sıkı şekliyle nadiren diyalektiktir. Tutum ve tavırları, diyalektiğin soyut gidişatına ve entellektüel fikirlerine uyduğu ölçüde diyalektiğe iştirak ederler, - ancak bu uyum filozoflar arasında bile nadiren hatta belki hiçbir zaman mükemmeldir. Teoriye müsamaha göstermemek ve pratik durumların aciliyeti ile yönlendirilmek insanoğlunun bir özelliğidir. Pek çok insan nadiren düşünür ve bunların çoğunun düşünmesi çoğunlukla birbirine geçmiş, aceleye getirilmiş, pratik olaylara dalmaktır. Nadi-

ren, sohbet, tartışma veya düşünüm. Sadece zevk için ve esas entellektüel faydaları için yürütülür. Bu tür koşullarda, diyalektik mümkündür ve kendi standartları ile yargılanır, yalnızca bu şekilde koşullanmış tartışma veya düşünüm diyalektik olabilir. Elverişsizlik tavrı bu nedenle diyalektikte zorunlu görülür; nihai bir sonuca veya bir eylemle sonuçlanan bir önermeye ulaşmayı amaçlayan tartışma, olgularla ilgili bir tartışma gibi ve aynı sebeblerle diyalektik değildir. Olgular alanı ve pratik ilişkiler dünyası birdir ve bunların doğalarına ve ihtiyaçlarına hizmet eden ve yönelen düşünme çeşitleri vardır. Anlamlar alanı veya söylem evreni ve teorik kaygılar dünyası benzer şekilde birleşmişlerdir ve bunlarla sınırlı en az bir tür düşünme vardır. Bu kadar sınırlı olduğundan, bu tür düşünme katılımcıların sonuçtan veya eylemden tamamen soyutlanmasını ve boş vakit ruh haline sahip olmalarını gerektirir. Geometrik veya empirik düşünme bir şekilde doğrularla huzur bulur, ancak diyalektik son bulmayacağından sonsuz boş vakti olmalıdır.

Karşıtlık o kadar açıktır ki, burada entellektüel ideal olarak belirtilen ile karşıtlık içeren edimsel bir sohbette veya sessiz bir düşünüm polemiğindeki arasında karışıklık olamaz. Çoğu sohbetlerin kesilme nedeni devam etmek için yeterli vakit olmaması veya daha aciliyetli konuların olmasıdır; bunlar kişinin bir konudan diğerine geçtiği ve bu konuda hiçbirşey yapmadığı kısa bölümlerdir. Sokratın günahlarından biri sohbette kökleşmiş ısrarcılığıydı. Plato tartışmanın bu yüzünü diyaloglarda dramatik şekilde yakaladı; argüman sonuçlandığı için değil, belirli bir konuya yabancı konuların veya pratik ilişkilerin içeri gikmesi ile biter. Bir sohbete ayrılacak zaman pratik bir konu veya entellektüel bir ödül beklentisi olmadan, tamamen ve serbest olarak ayırılmasıdır. Diyalektiğin mükemmelleşmesi için sonsuz boş zaman gereklidir. Bir sohbette veya düşünümde konuları diyalektik olarak ele alırken sanki ayrı bir dünyadaymış gibi tamamen

verilmesi yeterlidir. Entellektüel hayat bu tür bağlanmalar insanların az ölçüde yapabildiği bir şeydir. Boş vakit ruh hali, elverişsizlik tutumu olarak adlandırılan psikolojik durumdan aciz oldukları derecede, kişiler sohbetin tabiatında olan değerleri farketme yetisine sahip değildirler ve diyalektik düşünmeyi kendi sonu dışında bir noktaya doğru zorlamaya çalışma hatasına düşerler. Olgular hakkında tartışmak veya empirik ya da nihai olarak bir argümanın sonucunun doğruluğunu iddia etmek, insan sohbetlerinin yaygın hatalarıdır. Bu tür hatalar yürürlüktedir çünkü insanoğlu genellikle boş vakit ve elverişsizliği, sohbet veya tartışm ile birlikte götüremez ve dolayısiyle onlar için diyalektik olasılıklar kaybolur ya da aradıklarının doğasını iyice anlamaksızın argüman metodunu kullandıklarından tamamen karmaşık ve tatmin etmeyen bir şekilde tartışırlar.

(2)

Sabırsızlık ve çaresiz pragmatizm konuşma sanatı olarak diyalektiğin önündeki tek zorluklar değildir. Bunlar diyalektiğin soyut olarak ele alınmasında değil insan münasebetine engeldir diğer bir deyişle zorluklar, insanların diyalektikçi olmaya çalışırken karşı karşıya geldikleri durumlardır.

Düşünmek zordur - çaresi olmayan bir eksiklik. Zamanın kısıtlı olması kısmen bundan sorumludur onca ayrıca genellikle zeka eksikliği veya William James'in deyişiyle anlayış kıtlığı vardır. Ve düşünme yetisi bu manevi armağanlara dayandığında normatif mantık onun gelişiminde etkisiz kalır ve hiçbir kurallar reçetesi onun gücünü çok fazla arttırmaz. Normatif mantık düşünce sanki hiç yokmuş gibi onunla uğraşır. Düşünme alışkanlıkları, insan yüzleri gibi kişiye özeldir ve bütün insan düşünüşünü tek bir türe göre düzenleyen kişi, bir yüzün kendisine özgü

bireyselliğine kadar tüm hümanitesini gören bir sanatçı gibidir. Bir kişi diğerine nasıl düşüneceğini anlatamaz; yalnızca kendisinin nasıl düşündüğünü anlatarak karşısındakine bir örnek olabilir. Düşünme, konuşma ya da yürüme gibi bir grup aktivitenin ismi olabilir. Bu aktiviteler genel olarak tanımlanabilir ve aynı zamanda her bir defasında aktivitenin tabiri ve tabiatında olan ritim için yeterli duygu varsa; iki düşünme durumunun asla aynı olmayacağı yorumu kaçınılmaz olur. İnsanlar nasılki benzer yürümezlerse, benzer konuşmazlar; her ne kadar her iki yönde de bir yerde eşdeğerde iyi oldukları açık olsada.

Düşünme yetisi kişiden kişiye değişir, bunun nedeni yalnızca kişisel alışkanlıkların değişmesi değil, ayrıca, bunun durumun ve doğanın bir armağanı olmasıdır. Bu havaice dağıtılmıştır. Düşünme yüksek soyut inançlarla, karmaşık ilişki sistemleriyle dilin hünerli bir şekilde kullanımı ve ince ayırımlar çizmekle uğraşmayı içerdiğinden, kısaca düşünme, zihnin belirleyici ve ayırımcı olmasını gerektirdiğinden, zekaya dayalı olduğu söylenebilir. Her ne kadar zeka, kesin tanımdan sakınsada, elbetteki bir yönü bu soyutlama gücü ve bağıntılı algısıdır. Bu güçlere sahip olma ile zeka ölçüsü arasında yüksek bir ilişki bulunur. Zeka eksikliği, o halde kişiyi soyutlamada ve bağıntılı algıda belirli bir seviyeye kısıtlayacaktır ve herhangi bir tartışma veya düşünümden en basit diyalektik süreç bile yüksek oranda entellektüel olduğundan, bu bakımdan yetersizlik engelleyicidir. Açıkça diyalektik türde bir düşünme için gerekli azaltılamayan yüksek minimumu olan bir mantalite vardır. Bir diğer deyişle felsefik sohbet sanatı, herkese açık değildir. Olgulara bakmaksızın, bunun zıttının herhangi bir mükemmeliyete ulaştığını varsaymak bile gerçek dışı olur. Ancak yeterli zekaya sahip kişiler için bile, zekadaki ayrılıklarla bir şekilde bağlantılı gibi görünen ve mükemmel iletişimi ve anlayışa engel olan unsurlar vardır. Yanlış anlamada ısrar etmek insanoğlunda tamamen önyargı ve

meyil durumu olmayan belirli bir körlükten kaynaklanır. İkna olmaya en istekli olanlar ve toleranslı olma arzularında en samimi olanlar bile, belirli inatçı bir anlaşılmazlık ile anlayışlarının bariyerlerini yükseltirler. Buna belkide idrak eksikliği demek daha doğru olur. William James bir seferinde bir eleştirmene "Bir yazarın anlattığını anlamak için öncelikle hayal gücünün bir hareketiyle yazarın görüşünün merkezini yakalamalısın" diye belirtmiştir. Anlama ve hayal egzersizini yerine getirme bunu yapabilme yetisinin olmaması, esas konusuna ilişkisi olmayan eleştirisel düşünceyi oluşturur ve tam bir diyalektik fikir yerine yalnızca bir yanlış anlama ile bu kadar karşıtlık oluşturur.

Anlayış, zeka ile ilişkili olsun veya olmasın, diyalektik buna sebep olmalı, çünkü anlayış olmadığında tartışma karşıt taraflar arasında kendi farklılıklarının doğası ile ilgili bir anlayış olmaksızın ve dolayısiyle herhangi bir netlik veya çözüm olasılığı olmaksızın, bildiğinden şaşmaz şekilde tekrarlanan karşıt fikirler içerisinde yozlaşır. Argümanın bu bilinen türlerinin çok sayıda varsayım ve çok sayıda tekrarın çift aldatıcı kavramı yaptığı söylenebilir ki bu argümanın anlayış olmadan yürütüldüğünü her bir tartışmacının muhalifine benzer bir imtiyazı vermeksizin dogmatik olduklarını söylemenin yalnızca başka bir yoludur. Bu tür durumlarda tartışma tarafların birinin daha güçlü dogmatizmi ile sona erer, ancak anlayışın dogmatik aldatıcı kavramlar ile feshedildiği dereceye kadar diyalektik uygulamanın kanaatine hiçbir hassasiyeti yoktur.

Karşıt sistemler veya metafor'un ayrı modları arasındaki dönüşüm fenomeni diyalektiğin önemli safhalarından biridir. Dönüşümü mümkün kılan entellektüel yaratıcılık veya anlayıştır. Tartışmacılar ya aynı nesne ile ilgili zıt iddialarda bulunduklarında ya da kendi içinde birbiriyle uyumsuz varlıklar ile ilgili benzer iddialarda bulunduklarında hem fikir olmalıdırlar. Bu tür bir anlaşmaya ulaşılana kadar, argüman herhangi bir söylem ev-

reninde doğru düzgün yer almaz ve bütün iddialar eşit derecede çift anlamlı ve ilgisizdir. Bu tür bir anlaşmaya varma mantıksal yönden, tartışmacıların bildiği bir söylem evrenini tanımlayan ve psikolojik yönden anlayışların bir araya gelmesinde bulunan bir dönüşüm eylemidir. Böylelikle kişi yapılan varsayımlar arasındaki ayırımları takdir edebilir ve kendi kaynakları bakımından bağıntılı inandırıcılıkları için geliştirilen önermeleri eleştirebilir. Kişi kendini muhalifin fikirleri çerçevesinde anlamaya çalışır ve bunun tersine, kişi, muhalifini, kendi fikirleri çerçevesinde anlamaya çalışır. Dil seviyesinde, diğer kişinin görüşünün merkezini yakalamak, yabancı bir metaforu kendi özel kullanımı için dönüştürebilmesini sağlar ve yine diğer yönde uğraşarak ortak bir dönüşümü sağlar. Ön anlayışa, bilgi bu dönüşümü sağlandığında ulaşılır ve tartışılan konunun diyalektik davranışın daha ileri seviyelerine hassasiyetinin olması ancak böyle bir dönüşüm az veya çok elde edildiğinde mümkündür.

(3)

Diğer türlü entellektüel yeterliliği olan bireylerde, anlayışın yok edici yetersizliği asla yalnızca onların zekalarındaki kusurlardan değildir. Bunun aksine, hem psikoloji hem de psikiyatri, anlayışta ayrılmaların ve rasyonel ayarlamaların ana sebebi olarak entellektüel eksiklik Monik kahkahalarla aklı başından gitmişti ve Spencer onu sonunda sakinleştirdiğinde ve onun neşesinin nedenini açıklamaya ikna ettiğinde, hasta akıllıca 'Beni içerde, seni dışarıda düşünmek' diye düşüncesini belirtti. İçerdeki ve dışarıdaki arasındaki ayırım bazı bakımlardan ihtiyaridir, özellikle mantıksal yeterlilik ayırım için bir kriter olarak alındığında. Aldanışının karmaşık biyografik arka planı ne olursa olsun, paranoyağın Napolyon olduğu konusunda aldatmalı bir yar-

gısı vardır. Yargı, bir çıkarım sisteminin önermesi ya da argümanda yapılması gereken bir varsayım olarak ve bu yargının doğru kabul edilmesi ile tanımlanan sınırlar içerisinde, mantıksal olarak işler, paranoyak kişi bununla uyumlu rasyonel sonuçlar elde edebilir, sonuçta elde edilen bütün önermeler, yargılar veya inançlar, sıralı ve tutarlı bir sistem oluşturur. Akıl hastası olarak sınıflandırılır, çünkü varsayımları veya aldanışlı inançları ile ilgili anlayış eksikliği neticesinde, onu akıl hastanesine teslim ederler. Çünkü eğer yalnızca aldanışlı bir diyalektiği değil de aynı zamanda da aldanışlı bir pragmatist ise ve yargılarına göre hareket ediyor ise tehlikeli olabilir.

Bu kadar bağlı olmayan yalnızca nörotik ve geleneksel olarak normal olan pek çokları, daha az derecedede olsa sistematik ihtişam aldanışını çeken bir şahısla aynı şekilde zayıf birer diyalektikçi ve tehlikeli pragmatistlerdir. Toplum ve psikiyatriden ziyade diyalektiğin daha katı standartları ile yargılanıldığında, anlayış eksikliği dışarıdaki akıl hastaları içinde, içeridekiler kadar etkilidir. Çoğunlukla insanlar, hakkında akıl yürüttükleri varsayımları, rasyonelleştirdikleri önyargıları ve sorgulanamayan inançları takdir edemezler. Rasyonelleştirme sürecinin kendiside beğenilmez değildir. Süreç olarak akıl yürütme ve rasyonelleştirme aynıdır, eğer bir fark varsa bu, akıl yürütmenin kendi kendisini eleştirmesidir. Kaynaklarının ihtiyari olduğunu açıkça tanır, rasyonel olmayan kökenlerini, doğru olarak veya en azından geçici süreyle ispatlanmayacağını kabul ettiği önermeleri veya yargıları kabul eder. Diğer yandan rasyonelleştirme, hem patolojik hemde normal bildirilerinde genellikle akla uygun hale getirmeye çalıştığı önyargı ve varsayımları gizler; mantıksızca kabul edilen ve ihtiyari olarak inanılan önermelere dayandığını kabul etmez. Eğer kendi kendini eleştirebilseydi, rahatsız kişiliklerde patolojik işlevini yerine getiremezdi. Bunun aksine anlayış sahibi, tamamen kendi kendini eleştiren kişinin patolojik olması gerekmez ve rasyonelleştirmeye ihtiyacı olma-

dığından bunun yerine akıl yürütebilirdi. Rasyonelleştirme ve akıl yürütmenin kaynakları veya nedenleri hariçlerden çok duygusal eksiklikleri vurgularlar. Bu görüşe göre düşünme, dışmerkezci mizaca tabi olduğu ve hatta kontrol edilir ve diğer düşünme türleri içinde diyalektik düşünmede koşul olan üçüncü bir psikolojik faktör olan mizacın analiz edilmesi mecburi hale gelir.

Psikopatoloji fenomeni ve genel teorileri üç sebepten dolayı mükemmel bir çıkış noktası sağlar. İlk başta, anlayış kavramı psikozları, nevrozlardan, akıl hastalığın, topluma uyum sağlayamama durumlarından ayıran bir kriter olarak çokda sert değildir. Ayırım şüphesiz tamamlanmamıştır ancak şu anki konuda nörotik bir hasta ile delilik arasında veya psikotik hasta arasındaki ayırımın psikotiklerde semptomları yani anomalileri ile ilgili idrak eksikliği olması önemlidir. İkinci olarak unutkanlık veya gerizekalılık ve kişilik bozuklukları olan bir takım hastalıklardan kaynaklanan bir takım zorluklar arasında açık bir ayırım yapılmıştır ki bunlar karakterleri ve kökenlerinde çoğunlukla duygusal veya tahrik edici ancak entellektüel kusurlardan bağımsızdır. Mizaca bağlı unsurlar az çok tek başlarına ele alınabilirler. Üçüncü olarak, akıl hastası veya nörotik bir hastanın, tutarsız olma veya yaradılıştan ikna yeteneği olmaması bağlamında akıl dışı olmadıkları anlaşılmıştır. Bunun aksine, bu tür hastalardaki anomali genellikle onların aşırı rasyonelliğidir. Bir dereceye kadar akıl dışı olmak normaldir. Dahası, elbette onları klinik vaka yapan onların ne derecede rasyonel veya akıl dışı oldukları değil, onların rasyonelliklerini uyguladıkları zeminler ve ön kabullerdir. Kendisinin Napolyon olduğuna inan bir hasta, aldanışının konusunun anlatmak istediklerinin gelişiminde her bakımdan rasyoneldir. Bu tür aldanışlar genellikle, özenle ve hayret verici şekilde sistemlidir ve onlara karşıt argümanlar veya ispatlara karşı saldırılamazdır. Ancak bunlar bir veya daha fazla sorgulan-

mamış ve sorgulanamaz varsayımlar, önyargılar, kompleksler veya inançların sınırları içerisinde rasyonel olarak geliştirilmişlerdir ki alışılmamış rasyonellikten çok, aldanışın patojenik kaynağını oluştururlar.

Paranoyak bir hasta bu nedenle nörotik ve normalde, her ne kadar daha az barizde olsa bulunan belirli özelliklerin etkileyici bir örneğini meydana getirir. Herbert Spencer bir keresinde, iyileşenlerden oluşan bir grup belirlediğini duyan akıl hastanesindeki bir hasta ile yüzleşti.

Eğer, akıl hastası, nevrozlu ve normal arasındaki bu önemli benzerlikler kabul edilirse birincisi aldanışın psikolojik nedenleri, ikincisi nörotik kişilik ve üçüncüsü diyalektik kabiliyetsizliği keşfetmek mümkün olur. İyi zeka, akıl yürütme yetisi ve rasyonel olma eğilimi her üçüncüde de var olan özelliklerdir; aldanışın patojenik kaynağını koruyan, nörotiğin semptomlarını sebeplere çeviren ve tartışmada normal bir kişiyi diyalektikten çok dogmatik yapanda anlayıştaki bu ortak eksikliktir.

Her üç durumdada kendi kendini eleştirme esas tedavi edici ölçüt olarak görülür. Eğer psikozları ayıran özellik, anlayışın tamamen kaybolması ise, bu tür bir terapinin ileri derecede deliliğe uygulanıp uygulanamayacağı sorgulanabilir. Ancak bu tedavi edici araç, sıradışı olarak nevrozlu bir hastanın tedavisinde bir psikanaliz tekniği olarak ve akıl yürütme alanında geometri metodu olarak, geliştirilmiştir. Psikanaliz ve geometrinin dikkate alınması anlayışı bulandıran, kişilikteki mizacı unsurların analizine ve diğer yanda bir diyalektik disiplininin formülleştirilmesine neden olabilir.

Psikanaliz, ne yaptığını bilir hale gelme tekniği olarak düşünülebilir. Tedavi edici ideali Yunan maksiminde "Kendini bilmek" olarak ifade edilir ki bunun geometrik eşiti bilme kuralı ve kişinin varsayılmalarını açıkça itiraf etmesidir. Bir geometrik

sistem, tanımlarını, teoremlerini ve prosedür kurallarını açıkça ifade ederken kendini bilir. Ancak bir metod olarak psikanaliz, bir bakıma dönüşüm yoluyla kendi kendini eleştirme tekniği olduğundan, diyalektik probleme geometriden daha uygundur. Tipik bir sendromun genel ifadesinde, nevrozlu hasta, aşırı bitkinlik, endişe, garip korkular, inatçı dürtüler veya takıntılar gibi bir grup semptomların klinik resmini sergiler ve evirme histeri örneklerinde hiçbir organik temeli olmayan organik rahatsızlıklar görülür ve bu nedenle nevrozlu veya işlevsel olarak yargılanır. Nevroz, genelde, işlevsel hastalık olarak adlandırılır çünkü semptomlarının organik patoloji veya doku yaralanmalarında yeterli dayanağı yoktur. Bu nedenle semptomların işlevsel bir bozukluğu ifade ettiği varsayılır. Öncelikle nörolojik veya fizikte olsa şu an için farklıdır. Semptomların kesin ifade değeri her bir durumda bu tür ki psikanaliz bunu yorumlamayı amaçlar.

Psikanalitik metodun teorisi veya en azından teorilerinden birisi kısaca şu şekilde ifade edilebilir. Çevreden veya kişilikten ortaya çıkan olaylarla libido veya bir kısmı bastırılır. Arzular, dilekler veya dürtüler ve kişiliğin normal bütünleşmelerden ve bunlarla ilgili enerjilerinin serbest bitkinliğinden ayrı tutulan bütün fikirler ve alışkanlıklar baskı ile yok edilmez, yalnızca engellenir. Kişilikteki gelişmemiş enerjilere bir reservuar oluşturur; fikirler ve alışkanlıklar kişilikte ayrılmış ya da bölünmüş kısmı olarak çıkan bütünleyici duygusal ton ile tahrik olur. Bu bastırılmış komplekstir ve bir şekilde kendi kendini tüketmek bu tür bir bastırılmış enerjinin eğilimidir. Ancak bireyin sıradan dil alışkanlıkları, kişiliğin büyük kısmının kontrolü altındadır ve bastırılma eyleminde bir vasıta olan sansürün hakimiyetindedir. Böylelikle bireyin, bilinçli olarak veya ifade yani dil alışkanlıkları ile bastırılmış kompleksini kendi kendine kabul ettirmesi engellenmiş olur. Bitkinliğe olan eğiliminde, enerjilerin bastırılmış kompleksi bu nedenle başka ifade yolları seçmelidir. Nevroz

semptomları bu tür ifadeci araçlar grubu oluşturur ki hastanın kendiside sembolik içeriğini anlamaz çünkü onlar yalnızca kendi kaynakları içerisinde düzgün bir yorumlama yapabilirler ve bu kişiliğin, hastanın kendisinden tamamen ayırdığı ve bastırmanın yüksek bariyerlerini yükselttiği bir kısmıdır. Bu bakımdan, esas kişilik için makul olan açık bir içeriği, bastırılmış kısmı ifade eden gizli bir içeriği olduğundan rüya bilinen bir nevroz semptomudur ve dolayısiyle sıradan bir yorumdaki dil alışkanlıklarını yöneten bilinçli bir birey için akıllıca değildir.

Nevroz bundan dolayı kişiliğin parçalanmış bir koşulu olarak var olur. Bu kişiliğin ayrılmış parçalarının kullandığı iki metaforik dil arasındaki dönüşümün imkansız olmasıdır, yani sıradan olan, bilinçli kişiliğin anlayabildiği ve yorumlayabilen bilinçli kişiliğin lafzî dili ve anormal olan, bilinçsiz kişiliğin sembolik dili, ki bu dil de hasta semptomları kendi diğer diline çeviremez ve bu yüzden yorumlayamaz ve anlayamaz. Bu anlama veya anlayış eksikliğinde, kişiliğin iki parçası arasındaki iletişim eksikliğinde, kişiliğin kullanmaya zorlandığı iki metafor modu arasında dönüşüm eksikliğinde, kişinin kendini anlayamaması ve nevrozu vardır. Psikanaliz metodu dönüşüm yolunu kullanarak kendi kendini eleştirme terapi aracı ile kişilikte ortaya çıkar; eğer dönüşüm etkilenirse, kişi kendisini anlar, bütün olarak işler, semptomlar kaybolur ve nevroz iyileşir. Psikanaliz diğer bir ifade ile, nevrozlu kişiliğin diyalektiğidir; söylemin iki evrenine ayrılmış ve aralarında bir dönüşümün yaratılması ile birleştirilmesi gereken bir ruhun diyalektiğidir.

Psikanaliz tekniği, diyalektik gibi bir sohbet ilişkisidir. Psikanalizin sohbet olduğu kelime oyunu tamamen önemsiz değildir aksine önemlidir. Aslında, ancak, aynı anda sıradan sohbetten hem daha az, hem de daha çoğudur, duygusal yüklemede daha fazlası, bir analizci tarafından kasten kontrol edildiği derecede ise daha azıdır. Duygusal görüşün esaslı önemi vardır. Anali-

zin başarısı kaçınılmaz olarak hastadan doktora duygusal nakilin ortaya çıkmasına bağlıdır. Bu olduğunda günden güne giden sohbet yeni bir güç ortaya çıkarır. Süregelen bu sohbetler sırasında hasta kendi kişiliği ile ilgili analitik bir bilgi elde eder, bu kısmen analist ile duygusal benzeşme ve kısmen analizin hastanın kullanımına sunduğu yeni bir dil ve kelime hazinesi ile olur. Bu analitik anlayış, hastanın kişiliğinin bölündüğü söylemin iki evreni arasında kademeli birleşmesine denktir. Hastanın arazi (semptomatik) ve sembolik dili kademe kademe ve neredeyse algılanamaz şekilde, psikanalitik psikolojinin teorik tözünü oluşturan kavramlar ve metaforlar bakımından yorumlanır. Çatışması nevroza neden olan söylemin iki farklı ve muhalif evreni, böylelikle her ikisininde psikanalitik söylem evreninin içine çekilerek bir araya getirilirler ki onların bir araya gelmesi, onlar arasındaki dönüşümü etkiler. Kişilik bu içine çekme ve dönüşümün olduğu ölçüde yeniden düzenlenir ve yeniden bir araya gelir ve bastırılmış komplekslerin enerjileri organizmanın diğer enerjileriyle işlevsel olarak tekrar bütünleşir, bitkinlik normal çıkışı bulur ve semptomlar kaybolur.

Terapik dönüm noktası, bunları içeren bir bütünün içerisinde çatışan sistemlerin çözümüne denktir. Psikanalizde çözümleme olması gerektiği gibi yani diğer ikisini çözümleyen ve doktrinin dayandırdığı söylem evrenini tanımlayan varsayımlar ve fikirler ile nitelendirilmelidir. Bu durumda, elbetteki varsayılan psikanaliz terapisidir ki bu teorinin ilkeleri, önceleri ayrı olan sistemler arasında ortak bir dönüşümü etkileyebilecek bir söylem evreni ve metaforik bir dizi türetir.

Ancak bu sadece dilci bir kolaylık değildir. Bir kişinin terapiden hiçbir fayda edinmiş olmasada, psikanaliz dilini öğrenmesi mümkündür. Bu, gücünü hastanın analist ile duygusal benzeşmesinden alan ve psikanalitik doktrinin varsayılan önermelerine kabul edilen doğrular statüsünü veren, anlayıştır. Bu statüde, ça-

tışan iki kısmi sistemin ki bunlar artım tümleyici yarı doğrular olarak görülen, önermeleri ve fikirler mantıksal ve psikolojik öncelikleri vardır. Çevirim ile birbirlerini tamamlarlar ve kapsama ile yeni sistemde bütünleşir ve sıralanırlar. Analitik anlayış, psikanalizdeki varsayımlar, sezgi yolu ile öğrenilen önermelerin değerinin verildiği, eldeki mevcut doğruların ışığının nevrozdaki zorlukların çatışan gölgelerini aydınlattığı ve çözümlediği duygusal bir deneyim olmalıdır.

Bu elbetteki ideal bir psikanalitik performansın tanımıdır. Gerçek bir durumu, ideal olanı yerine getirmekten alıkoyacak pek çok durum vardır. Bunların en önemlisi, hastanın analize karşı oluşturacağı direnmedir. Bu direnişin nedeni bir bakıma orijinal baskı veya çatışmanın nedeni ile aynıdır ve bu direnç kaldırılmadığı sürece, analiz başarısız olur. Çünkü tam bir duygusal nakilin yokluğunda, psikinalizin sohbete izinsiz olarak girdiği yeni söylem evreninde, sohbeti etkili yapan sezgi gücü eksiktir. Hasta, bu yeni söylem evreni ile alakalı bir dil elde edebilir, ancak kendini analist ile özdeşleştirmezse hasta kendini anlamak için analistin hastayı anladığı yeni metaforu kullanmaz ve bu yalnızca dilsel bir edinim olur. Tıpkı orijinal çatışma, baskı ve ayrılığın yeniden yorumlamayı gerekli kılan anlayış kaybına neden olması gibi, direnmede hastanın yeniden yorumlamayı mümkün kılacak anlayışı edinmekten alıkoyar. Diğer bir ifade ile, eğer psikanalitik doktrinin doğru varsayılmasını engelleyen bir durum varsa, psikanalitik doktrin içerdiği kısmın sistemleri çözümleme ve çevirme görevini yerine getiremez. Psikanaliz başka yollarda başarısız olabilir. Hasta, kişiliğinin bölünmüş kısımlarını tekrar bir araya getirebilecek anlayışı elde edebilir. Bilinçsiz kişiliğinin sembolik işaretleri, esas bilinçli kişiliğine anlaşılır gelebilir. Hasta kendini anlar ama yine de güdülerinde ortaya çıkan ve hareketlerini belirleyen, karakterindeki nevroz, özellikleri giderilmemiş olabilir. Anlayış elde edilebilir ama yi-

ne de buradan hiçbir uygulanabilir sonuç ortaya çıkmayabilir. Bunun olabilmesi, psikanalizin aslında bir diyalektik prosedür olduğu gerçeği ile önemli olur ve analizi sonuçlandıran, kendini bilmeye eşdeğer olan diyalektik çözümleme, tamamen söylem de bir ilişkidir veya psikolojik olarak ifade edilirse, tamamen bir anlama meselesidir ve eylemde bir konu olmayabilir. Eğer, psikanaliz bazen hastanın kişiliğinde ifadelerin kısmi sistemlerinin bir sentezinin yanısıra hastanın davranışlarında bir değişiklik elde ediyorsa, bu iki başarı sıradan bir ilişkileri olmaksızın birlikte olabilirler. Psikanalizin sohbet tekniği hastaya idrak ve anlayış verebilir; bu analizin duygusal deneyimi, hastanın davranışlarını değiştirebilir. Psikanalizin bu kısa açıklamasından, bir şekilde diyalektiğe benzeyen anlayışın psikolojik fenomeninin tamamen entellektüel veya rasyonel bakımdan tanımlanamayacağı açıkça görülebilir. Anlayış kaybı beraberinde, şiddetli duygusal rahatsızlık, arzuların çatışması veya kişilikte benzer rasyonel güçlerin neden olduğu kişilikteki unsurların ayrılmasını beraberinde getirir. Yeni bir anlayış elde etme, hastanın, analistinin bütünleşmiş kişiliği ile duygusal benzeşmesine ve bu benzeşme aracılığıyla anlayışı sağlayan yeni bir fikirler sisteminin sezgi yoluyla kabulüne bağlıdır.

Nevrozda anlayışın rolüne uygulanan psikolojik tanımın aynısı şimdide, normal sayıları bireylerin meşgul oldukları kişisel olmayan sohbetlerde, karşıtlıklar da ve tartışmalarda anlayış ve dogmatizm'in ilişkisine uygulanabilir. Yanlış anlamanın karşıtlığın temeli olduğu ve yanlış anlama devam ettiği sürece karşıtlığın çözümlenemeyeceği klişeleşmiş bir gözlemdir. Ancak öncelikle yanlış anlamaya sebep olan nedir ve süreklilik gösterdiği sık örnekleri açıklayan nedir? iki birey birbirini anlamadığında, fikirlerini ortak olarak çeviremezler. Mantıkla sıkılaştırılmış engellerle söylemin sınıflarının bu şekilde ayrılması, kendini ifade edebilmek için iki farklı dil kullanması gereken ve kişili-

ğin ikiye bölündüğü şizofrene benzer. Yanlış anlama ve fikirlerde ayrılma, bunlardan sorumlu olan duygusal çatışma devam ettiği sürece sürer. Anlayışın tekrar elde edilmesi, duygusal çatışmanın ortadan kaldırılması ile olur. Nevrozlu karakterin durumunda bu bölünmüş kişiliklerin tek bir dili kullanmaları ile birleştirir ve bireyler arasında bir tartışma durumunda ise ortak bir söylem evreni sunar.

Şu anki tartışmamızda, burada belirtilen psikolojik olguların detaylı tanımlarının verilmesi gerekmemektedir. Bu detaylar konu ile ilgili diğer kaynaklarda bulunmaktadır. Nevrozlu ve normal bireyi ayıran çizgi tereddütlüdür: nevrozlu bireyde, normal bireydeki duygusal ve entellektüel süreçler arasındaki aynı ilişki vardır. Bu durum nevrozlu bireyin biraz daha abartılı konumu ile aydınlatılmıştır. Normal psikoloji, psikiyatri ve psikanaliz, mantık dışı güçlerin, idraki koşullandırmada, anlayışı sınırlandırmada ve akıl ile ortaya konan kullanımı belirmede önemli bir rolü olduğu tezinde hemfikirdir.

O zaman argümanda ve düşünümde dogmatizm anlayış eksikliği olarak düşünülebilir ve dolayısiyle psikolojik kökeninde delilerin aldanışına ve işlevsel bozukluk sergileyen bölünmüş kişiliğe benzer görülebilir. Dogmatizm, öz eleştirisi olmayan entellektüel bir davranıştır; kabul etmediği varsayımları ve önyargıları rasyonelleştirmeye çalışır. Argümanda ve karşıtlıkta dogmatik davranış yanlış anlaşma veya anlaşmazlıkla sonuçlanmalıdır. Dogmatik tartışmacıların sınırlı anlayışları vardır; çatışan fikir gruplarının herhangi birinin doktrinel kaynaklarını kabul etmediklerinden anlaşmanın sağlanabileceği ortak bir söylem evrenini belirleyerek, dönüşümün ortaya çıkacağı ve bir anlaşmaya varılabilecek karşıt iki fikri içeren bir doktrini oluşturamazlar ve yaratamazlar.

Nevrozlu durum ile dogmatizmin tavrı arasındaki benzerlik bir basamak ileriye götürülmelidir. Psikanaliz, işlevsel hastalıkların terapi yoluyla tedavisini geliştirir; nevroz ortadan kaldırılır veya terapi sonucunda analitik bilginin kazanılmasıyla iyileştirilir. Belkide, benzer şekilde diyalektikte, dogmatizmin tartışmadan bertaraf edilmesi için bir grup kurallar olarak formülleştirilebilir. Diyalektik uygulama yolundaki engelleri açığa çıkartan psikolojik analiz şimdide neyin diyalektikte bir disiplin olan normatif mantıkla kıyaslanabileceğini ifade etmek için kullanılabilir. Dogmatizm temelde insan doğasına uygun olabilir; kökleri mantık dışı kısımda bulunuyor olabilir. Tartışmadan dogmatizmi uzaklaştırma çabası, herhangi bir düşünme türünü özelliklede diyalektik düşünmeyi koşullandıran temel unsurları inkar etmek değildir; daha çok onları disiplin altına alacak bir rejim tasarlamak için dikkatlice ele almaktır. Geometri öz eleştiriyle ulaşır. Geometrik sistemlerin ortaya çıkartılmasını yürüten kurallar, sistemdeki önermelerin ispatı için varsayılan doktrinin tam açıklamasını gerektirir. Belkide, Platon bir diyalektikçi olma yolunda geometri çalışmasını bu yüzden önermişti ve kendisininde bir bakıma geometrici olması gerçeği, önerisine ağırlık vermektedir. Matematiksel mantıkçı tamamen entellektüel taraftarlığın sınırlarına ulaşmaya çalışır. Riemannion'dan ziyade Lobechevskion teoremlerinin duygusal tercihinin yorumlanması çabası bir şekilde doktrinerliktir. Geometrinin rasyonel yapısındaki ihtiyari unsurların kökeni mizacı eğilimlerde veya duygusal değişikliklerde değildir; her ne kadar sistemde, ispatlanabilir veya mantığa oturtulabilir olmasada entellektüeldirler. İşte bu sebeple geometrinin çeşitli sistemleri arasında dönüşümde problem yoktur. Belirli bir sistemdeki herhangi bir teoremler grubuna sezgi statüsünü veren rasyonel anlayış, o sistemle sınırlı değildir; diğer sistemlerin teoremler gruplarının sahip olduğu tüm münasebetleride kabul eder. Diğer bir ifade ile bir geometricinin anlayışı, tek bir geometrik sistemle sınırlı değildir; daha çok ge-

ometriyi genel olarak anlama, bütün kısmi sistemleri içeren söylemin geometrik evreni tanımlayan bir anlayıştır. Belirli dönüşüm formüllerinin ve eşbiçimlik kurallarının kullanımı ile, dönüşüm çeşitli geometriler arasında sağlanabilir.

O halde eğer diyalektiğin insan uygulaması, dogmatizmden kaçış ise, geometri gibi, karşıtlıkta taraflı bir tutum yaratan belirli varsayımları tanımakla kalmayıp, her taraftarlık örneğin benzer şekilde yaratıldığını anlayabilmelidir. Bir diğer ifade ile entellektüel karşıtlığın ortaya çıktığı söylem evreninin genel doğası ile ilgili anlayışı olmalıdır. Bu anlayış tartışmada kaçınılmaz olan taraftarlığı yok etmez; yalnızca bir tarafsızlık tutumu ile tamamlar. Genel olarak söylemde anlayış söylemin kısmi evrenlerinin bir sonuç talebini reddeder ve üçüncü bir evrenin bu iki kısmı evreni içermesi ihtimalini ileri sürer ki bu üçüncü evren ile farklılıkları çözümlenir veya ortak bir dönüşüm olur, söylemin bu üçüncü evreninin kendiside taraflı olur ve benzer bir muamele gerektirir.

Ancak geometrinin aksine maalesef diyalektik uygulama mizaç ile ilgili unsurların etkisindedir. Sohbet eden veya düşünüm yapan bireyler arasındaki tartışmanın ve karşıtlığın konumu, ayrı geometrik sistemlerin karşıtlığındaı çok nevrozlu çatışma konumuna benzer. Ayrı geometrik sistemlerde kesinlikle entellektüel süreçte minimum duygusal alaşım vardır; geometrici olma kapasitesine sahip herkesin, yalnızca tek bir sistemin yapısını değil, ayrıca bu sistemin diğer ayrı sistemleride olası yapan taraflılığını taktir edecek kadar yeterli geometri anlayışı vardır. Ancak nevrozda, taraflı sistemlerin, taraflılıklarının doğası ile ilgili anlayışları ve dolayısiyle daha kapsamlı ve kendilerini çözümleyebilecek bir sistemin var olduğu algısı olmaksızın bir çatışması vardır. Ancak, psikanalizde yeni bir söylem evreninin bulunmasından çok daha fazlası vardır; bir duygusal kriz sonu-

cu kaybedilen anlayış yalnızca sohbet yoluyla değil ayrıca daha basit olarak mizaçta değişiklik ile tekrar kazanılır.

Psikanalist, analitik anlayışa karşı işleyen ona duygusal dirençleri sıralayabilir. Bunlar genel olarak patojenik olan duygusal kriz ve çatışma gibi duygusal koşullarla aynı sıralamadadır. Terapinin başarısız olması, tedavinin entellektüel koşullarından çok her zaman duygusal seviyededir. Duygusal olarak kalmayı kabul etmeyen bir kişiye zorla anlayış verilemez ve rasyonel sohbette kendi başına bu duygusal değişimin olması için yeterli değildir. Diğer bir ifade ile psikanaliz, genel olarak nevroz çatışmalarını çözümleyebilecek bir söylem evreninde ve yeni bir söylem evrenini ve bu evrenin kazandırdığı anlayışa izin vermek için hastada duygusal bir dönüşümü etkilemek üzere tasarlanmış bir tedavi metodunda bulunabilir. Herhangi bir durumda metodun başarısızlığı, tedavi teorisiyle ilgili olmayan tesadüfi bir durumdur. Psikanalizin her zaman işe yaramaması psikanalizin yanlış olduğunu ispatlamaz; kısaca bazı kişilere psikanaliz uygulanamayacağını ispatlar.

İnsan sohbetlerinde hakim olan dogmatizme eğilime karşı gelen bir disiplin olan rolünde diyalektik bir yerde psikanaliz ile aynı konumdadır. Diyalektiğin karşıtlıkları ve tartışmaları çözebilir şekilde yürütüldüğü söylemin kapsamlı evreni sadece ilgili bireylerinin diyalektik anlayışı varsa etkilidir. Dogmatizme yönlendiren mizacı unsurlar, bu anlayışın elde edilmesindeki bir grup duygusal dirençten oluşturan unsurlar olabilir. Diyalektik bir grup diğer duygusal davranışları diğerleri yerine getirilmesiyle yani dogmatik davranışlar yerine diyalektik davranışların getirilmesi ile bu direnişi ortadan kaldırabilecek bir metod önerebilir. Bu disiplin her bir olayda başarılı olabilir veya olmayabilir; başarısız olduğunda, başarısızdır çünkü duygusal dönüşüm yer almamıştır. Bireyin mizacı değiştirilemez şekilde dogmatik olabilir ve dolayısiyle hiçbir zaman diyalektik anlayışı elde ede-

mez. Bu hiçbir şekilde diyalektiğin teorisini veya metodunu ve bu teorinin normatif bir prosedür olarak formüle ettiği disiplinin aksini iddia etmez; bu basit olarak, temel kişisel farklılıklar alanında kaçınılmaz bir tesadüf olarak ele alınabilir. Bu açıkça ifade edildiğinden, insanların karşılıklı konuştuklarındaki konumları ile empirik karşılaşmaları ile ileri sürülen bir kaç basit kural belirtilebilir.

(i) Duyguların gösterilmesi - Eğer sevgi, mantıkla ayrılmaz şekilde birleşmiş ise, gizlemektense itiraf etmek daha iyidir. İnsanlar için hem tartışıp hem de tarafsız olmak imkansızdır. Aksine, tartışmaya katılım kişinin taraf tutmasını gerektirir ve bu taraftarlık içinde olduğu gibi dışarıdaki kişinin mizacının ve zekasının ilişkisidir. Royce, Hegel'in diyalektiğinin tutku mantığı olduğunu yazmıştı, yani bu çatışma mantığı idi. Buna karşı çatışma nadiren yalnızca akılla ilişkilidir. Kişinin duygusal duyarlılığı ne kadar narin ise o kadar tutkulu olur ve herhangi bir konudaki farklılıkları daha yoğun hisseder. Polemiğin canlılığı, William James'in çok iyi taktir ettiği ve belirttiği şekilde, seçeneklerinin canlılığına ve inanma isteğini uygulama ihtiyacının aciliyetine veya diğer bir ifadeyle, bunlarla ilgili entellektüel taraftarlığa bağlıdır.

İnsanların tartışmada duygusal açıklık elde etmeleri zor veya imkansız olabilir. Bireylerin, söylemlerinde neyin rasyonel veya aksi olduğunu ayırt ve itiraf edebilmeleri yalnızca psikanalizle olur, hatta belki psikanaliz bile bunu sağlamayabilir. Ancak eğer tartışmacılar duygusal motivasyon eğilimi ihtimalinden kuşkulanırsa en azından tartışma disiplinine doğru bir adım atılmış olur. Ve dahası eğer işlenmiş bir öz-analiz, kişinin sevgisini gösterirken, mantığını da ortaya koyuyorsa, argüman arıtılır ve diyalektik mümkün hale gelir. Bütün ilgili fikirler detaylı olarak açıklanmadığı sürece argüman karışık kalır ve diyalektik engellenir. Bu nedenle eğer mizaç kendi bastırılan ve esas tercihlerin-

de ve isteksizliğinde, karşıtlıkla ve bunun derecesi ile alakalı ise, bu güçlerin ortaya çıkartılması karşıtlığın diyalektik niteliğini geliştirir. Duygusal faktörler dürüstçe sergilendiğinde, argümandaki herhangi bir çift anlamlı mantıksal işlevden yoksun kalır; bunlar sebep değildir ve bu şekilde ele alınmamalıdır. Bu faktörler daha çok teoremler gibi, aklın kaynağıdır. Ve teoremler gibi kabul edilmelidirler ki sonuçta ortaya çıkan süreç gizli eğilimlerin veya katı varsayımların rasyonelleştirilmesi değil bilinen nedenlerden yola çıkarak akla uydurma olsun.

Kesin öneri olarak kabul etme - Argümanın duygusal seviyede olduğu kadar entellektüel seviyededе kendi kendini eleştirebilmesi gerekir. John Dewey'in yakın zamanda yazdığı gibi "Platon'un tartışmaya büyük katkısı geometriden ödün alarak, felsefeye katkısından dolayı onu gururlandıran, bütün varsayımların, problemleri belirleyen hipotezler olması ve sonuçların değerinin, varsayımların anlamlarının kesinliğinde bulunmasıdır. Platon, geometrik yolların çoğunu Pisagor'dan öğrenmiştir; varsayımların hipotez gibi kullanılması metodunu ödünç almış olabilir; ancak bunu yapmak için tamamen bir geometrici olması gerekmediğini kabul etmiştir. Birinin varsayımını kolayca anlaşılır yapma ilkesini iyi bir tartışma için genel bir prensip olarak kabul etti ve söylemin niteliklerine olan bu engin hassasiyeti ile bu kuralın önemini farketti.

Ardışık akla uydurmanın herhangi bir örneği, herhangi bir ispat ve kanıt çabası, herhangi bir karşı iddia, verilen örneğin sınırları içerisinde rasyonel bir zemine dayandırılmayan veya ispatlanmamış tanımlar ve iddialar içerir. Teoremler gibi, doğru olarak alındıklarından, ispatlanmaları gerekmez; sezgi yoluyla öğrenilen teorem statüleri vardır.

Bu sezgi yoluyla öğrenilen teoremler, bireyin kendi argümanı ile ilgili bilgiyi oluşturur. Her bir tartışmacının kendi düşün-

mesinin nedenlerini fark etmelerini ve aynı zamanda muhalifinin iddialarının kaynağını algılamasını engelleyende bu bilginin açık bir şekilde ifade edilmesinde ve sezilmesindeki başarısızlıktır. Bu kadar zıtlığı yaratan ve devam ettiren yanlış veya eksik anlamayı yaratan ve dönüşüm ve çözümde diyalektik sürecin yer alması için ortadan kaldırılması gerekende bilgideki bu sınırlamadır. Kesin öneri olarak kabul etme kuralı bu koşulu kaldırır ve gereksinimlerin insan doğasında ne tür engeller olursa olsun ki bunlar entellektüel tembellik veya duygusal karmaşa olabilir, faydasızlık ve önemsizliği engellemek için tartışmada zorunlu gibi görülen ilkelerdir.

Teoremlerin ortaya çıkartılması bazı durumlarda açıkça ifade edilmelerinden önce gelir. Teoremlerin ortaya çıkartılması için belirlenmiş bir kural yoktur; bireyin rasyonel anlayışını ifade ettiği bir süreçtir. Teoremlerin tam olarak ortaya konulmadığı durumlarda, belirsizliğin izacı bir kökeni olması olasıdır. Bu nedenle birinci ve ikinci kurallar birbirleriyle yakından ilgilidir. Her ikiside anlayışın ortaya konulması için uygulanan kurallardır, ancak biri sürecin duygusal safhalarını diğeri ise entellektüel safhalarını düzenlemeye çalışır.

Tarafsızlık tutumu - Tarafsızlık, aydınlatılmış taraflılığın sonucudur. Eğer bir kişi kendi düşünmesinin ortaya çıktığı mantık dışı çevreyi takdir eder, düşünmesinin türettiği varsayımları açıkça kabul ederse tarafsızlığı öz eleştirici olur; eğer kendisinin gerekli bulduğu entellektüel inceliğin ayrıcalıklarının aynısını muhalifinede verirse, taraftarlığı tarafsızlık ile nitelendirilir. Teklif edilen aklın inandırıcılığındaki ilgili farklılıkları görmezden gelmek veya rasyonel eleştiriyi terk etmek değildir. Sadece, söylemdeki ihtiyari unsurların varlığının, bu unsurların doğrulanmış türetilmişlerine karşı bir tarafsızlık ile karşılanması gerektiği tavsiye edilmiştir. Diğer bir deyişle eğer anlaşma karşıtlığı sonuçlandırılıyorsa bu sonuçlara nihai olarak değil, tama-

men çözümün elde edildiği söylem evreniyle ilgili olarak görülmelidir. Bu söylem evrenininde sezgi yoluyla elde edilen önermeleri vardır, ancak her ne kadar meydana çıkardığı anlayış, çatışma içerisindeki taraflı anlayışları kaynaştırsada, kendiside taraflıdır. Eğer, diğer taraftan, anlaşmazlık çözümlenmek yerine açıklığa kavuşmuş ise taraflı anlayışlar çatışmaya devam eder çünkü bir durum nedeniyle herhangi bir dönüşüm veya sentez olmamıştır. Her halükarda, ihtiyarî kökenlerine, özel anlayışlarına ve seçilen teoremleri ile ilgili olduklarında sonuç veya sonuçlar taraflıdır. Bu nedenle bir tartışma veya argümanın sonucuna doğru tarafsızlık tutumu korunmalıdır.

Taraftarlık ruhunun ve tarafsızlık davranışının ayrılamaz oluşu bir psikolojik paradoks gibi görünmektedir. Bu iddiadaki bariz zorluk kabul edilmektedir; iki durum bir şekilde bağdaşmıyor; ancak aynı olayın aktif ve pasif aşamaları olarak ilişkililer. Tartışmaya aktif katılımın taraflı olması gerekir ve yalnızca geriye dönük hususlarda herhangi bir sonucu niteleyen madde olarak, entellektüel karşıtlıklar ve zıtlıklar ağına karşı bir tarafsızlık tavrını benimsemek mümkün olur. Diyalektik mizaca alışkanlıkla sahip olan bazı bireylerde, bütün karşıt düşünme süreci içersinde, taraftarlık ve tarafsızlık vurgularının sanki bir Yunan korosu, muhalifinin bütün hareketlerine iddia edilen önerme hangisi olursa olsun kendisini ortaya çıkartan sezgilerin kabul veya reddedilmesine göre öyle olabilir veya olmayabilir şeklindeki mantıksal uyarının tekrarı ile eşlik ediyormuşçasına bir ritim içermesi bile mümkündür.

Düşmanlık ve tarafsızlığın bağlantılı davranışları iki figür ile çarpıcı şeklinde açıklanmıştır. Her ne kadar yazdıkları pek dokunmasada aralarındaki tartışmada hayatlarının bir kısmının aynı toplumda geçtiği görülmektedir. Her ikisinide bilen birinin haberine göre George Santayana'da esas nitelik tarafsızlık huyu iken William James de ise tarafsızlık değil bağlılık hüküm sür-

mekteydi. Santayana, Spinoza gibi aklın ışığında ruhu eğitmeye çalışırken, yerel putperestliğin ve kabile güdülerinin mantıksız bulaşıcılığından serbest bırakmalıydı. Filozof anlamını ayırt etmek için kendi akranlarının karşıtlığını bile aşmalıydı. Santayana emekliliğinin prensibini kendi ifadesiyle "değişmeden kalan varlıklar arasında hiçbir doktrin rüzgarı yok diyerek beyan etti. Bu açık enginlikte bir zihin geçerli fikirler ile hareketsiz durabilir ve altındaki atmosferde dağılmalarına şahit olabilirler. Filozofun eski olayları değiştirmek için, başı bulutların içinde değil üstünde olmalıdır. William James'teki açık taktir gücü çok fazlaydı, bunun aksine Santayana'nın yaradılışındaki armağan neredeyse bir yabancının uzaklığı idi. Jomes zihnini kendi sunan her bir taraftar doktrini anlamak için kullandı hemen hemen her zaman görüşünün merkezini yakalamayı becerdi. James için 'zihni, bilinen herhangi bir sistemden genişti' denilebilir, çünkü yaratıcı sempati ve sıcak anlayış ile çatışma içerisindeki sistemlerin hızla gidişini aydınlatıyordu. Felsefe onun için gerçek ruhani karşıtlığın varlığı anlamına geliyordu ve bir önemi veya sonucu olmayan gerçek karşıtlığı, tartışmadan ayıran kriterde ısrar etti. Serbest fikirliliği ve açık görüşlülüğü genellikle mantıksal çift anlamlılıkta ve üstünkörü akıl yürütme ile sonuçlandı, ancak herhangi bir konudaki taraftarlığının basit kökenleri ona her zaman şeffaftı. James'in karşıtlarını takdir etmesi armağanı muhtemelen onun 'kendi derin taraftarlığı ile ilgili zengin anlayışının gösterimiydi; tıpki Santayana'nın diğer zihinleri karşısındakinin duygularına katılarak anlamasının, kendisi gibi karşıtlıktan çok düşünmeyi uygulayanlarla sınırlı olması gibi.

Bu iki kişi arasındaki zıtlığı incelemenin bir yolu dramatik yorumdur. James aslında kendi felsefesi ile ilgili bir taraftardı, daha geniş bir taraftarlık elde ettiğinde, bir taraf alması dramatik bir başarıdır. Santayana'da bir rol varsayar ki bu tarafsızlık tutumudur; kendi felsefesi haricindeki tüm fikirlerde tarafsızdır

ki bu adil olmayabilir. Bunun böyle olması gerekmesi hiçbir şekilde bu iki kişinin yazdıklarında ve tabiatlarındaki taraftarlık ve tarafsızlık niteliklerinin temel farklılığını azaltmaz. Her birisi diyalektiğin dramatik konumunun bir ruh halini yakalamış ve vurgulamıştır, kavgacı James, düşünce hareketinin aktif ruhunu ve Santayana düşünmenin tasarlanmasında zekanın sükunetini. Bu ruh hallerinin her ikiside, her ne kadar geçici olarak ayrılsada - biri argümanı motive ederken, diğeri geriye dönüktür - diyalektik için gereklidir. James karşıtlığı yürütürken, Santayana muhtemelen gözden geçiriyordu. Yalnızca, Platon gibi bir dramatist bu ikisini düzgün şekilde birleştirebilir.

James'in örneğinde entellektüel yaratıcılık uygulamasının kendininki haricinde ayrı doktrinlerle ilgili anlayış verdiğini ve çeşitli şekillerde taraftarlık yeteneği ile James en azından dramatik olarak entellektüel özgürlüğü elde etti. Diğer yandan Santayana'nın tarafsızlığı eğer karşıtına sempati duyarak takdir etme ile tamamlanıyor ise, entellektüel yaratıcılık, çatışan taraflı iki anlayışa mana vermesine neden olmalıdır. Daha sonraki tartışmalarımızın göstereceği gibi taraftarlığın ve tarafsızlığın birbirini tam olarak nitelemesi diyalektiğin dramatik ifadesindedir ve diyalektiğin ortaya çıktığı, insan konumunun bu dramatik yaradılışı, esasında hayal gücünün bir ürünüdür.

Elverişsizlik Tutumu: Diyalektiğin gerçekte ortaya çıktığında karşıt düşüncenin normatif rejimindeki bu önceki üç ilkede ele alınmamıştır ancak bu dördüncü ilke ile kurala bağlanmıştır. Argümanın tam bir kullanışsızlık ile alınması kuralı belkide aslında zorlukların kaynağıdır. İnsanoğlunun duygusal açıklığa, kesin doğruluğu kabul edilen teoremler ve entellektüel özgürlüğe direnmenin zıtlıkta karşılaştıkları ciddi tavırdan doğduğu anlaşılabilir. Eğer argüman tamamen entellektüel bir ilişki olarak alınırsa duygusal belirleyicilerin açığa vurulmasına olan direnç ortadan kaldırılır çünkü mizacı meyil esas olarak pratik önemi

olan inançlara yönlendirilir ve dahası kesin doğruluğu kabul edilen teoremler kuralı ve tarafsızlık tutumu diyalektiğin, gerçek inançlarla hiç ilgilenmediğini gösterir. İnanç, pratik hayatta bir hadisedir. Teori alanında, söylemin evreninde önermeler teorem olarak veya ispatlanarak doğru kabul edilirler ancak başka hiçbir bakımdan doğrulukları kabul edilmez. Yalnızca gerçek veya olgulara dayalı belirlemelerden dolayı önermelerin doğru olduğu inancı, olgular alanında belirli bir eylemi üretebilen inanç olabilir. Argümandaki duygusal unsurların teorik bir sıralamadan çok pratik bir sıralamadaki inançlara konsantre olduğu dereceye kadar, elverişsizlik tutumu onları gücünden yoksun bırakır ve argüman tamamen entellektüel bir ilişki haline gelir, varsayımların kesin ifadesi ve tarafsız anlayış elde etmek için hayal gücünün kullanımı, sürecini daha kolay düzenleyici hale getirir.

Karşıtlık veya diyalektiğin ciddiye alınmaması gerektiği ifadesi daha çok bir trajedi veya komedi bağlamında belirtilmeliydi. Eğer trajedi yalnızca mümkün olan bir şeye, gerçek statüsü verildiği şeklinde anlaşılıyorsa, trajik olarak alınmamalıdır. Diğer yandan komedi ruhu fikirlerin, olasılık alanının olan referansının algılanmasında bulunur. Diyalektikte, elverişsizlik tutumu felsefik espiri anlayışı olarak da adlandırılabilecek komedi ruhunun bu şekilde tanımlandığı varsayımıdır. Söylem evreni, olasılık alanı haline gelir ve bu alanda diyalektiğin varlığı komedinin yüksek ruhu ile görülmelidir. Söylem evreninin gerçeğe başvurmadan yorumlandığı dereceye kadar ki bunun tam olarak böyle olup olmadığı henüz belirlenmemişti diyalektik trajediden kaçar ve gerçekler ışığında trajik bakımdan ciddi şekilde ele alınması doğası ile tutarsızdır.

Yunan trajedisi ile diyalektiğin dramatik karakteri arasında aydınlatıcı bir paralel çizilebilir. Gururunu tehlikeli bir durumun kaçınılmaz felaketine doğru takip eden trajik kahraman, bir fikri merhametsizce mantıksal felaket noktasına - sonuçsuzluk, tu-

tarsız ilişki - doğru takip eden bir diyalektikçi gibidir. Bu durumların hiçbirinde tam bir alçak gönüllülük, ılımlılık yoktur. Trajik kötü kader, aktivitenin doğasında var gibi gözükmektedir. Ancak hayal kırıklığına uğrandığı anda, Yunan trajedisinde 'deus ex machina' ve diyalektik aktivitesininde yeniden başlangıcı doğar. Bir argüman veya karşıtlık nasıl sona ererse ersin, sonuç eğer tarafsız anlaşılırsa, tekrar bir diyalektik aktivite türetir. Eğer bu olay elverişsizlik olarak alınırsa, hayal kırıklığı olmaz. Yalnızca eğer kişi pratik bir konu beklentisindeyse, diyalektik sürecin içerdiği sonuçsuzluk bir hayal kırıklığıdır. Çoğu insan için, bu nedenle, esas trajedi yumuşatılmaz. Düşünmenin görünen trajedisine gülebilmek diyalektik huy ve buna uygun bir espiri anlayışı gerektirir. Entellektüel tarafsızlığı ve tarafsızlık tutumu kendisini bir argümana, özellikle olasılık alanında olan teorik bir ilişki olarak girmesini sağlayan bir kişi diyalektik dramı bir komedi olarak düşünebilir. Bir argümanın sonuçsuzluğu ve mantıksızlığı da böylelikle diyalektik sürecin hayal kırıklığına değil tamamlamasına dönüşür.

Pratik bir zihnin düşünme işlevini yerine getirdiği tek düzen ciddiyetinin kendisini düşünmenin oyununun sonsuz ve pratik olarak sonuçsuz olduğu algısından çok trajiktir. Diyalektiğin görülecek kısmına bakar ve gülmez. Platon güldü ve belkide Spinozada biraz üzgünce de olsa. Biraz daha üstün bir görüş uygulamanın zaruri ihtiyaçlarından serbest kalma ve tarafsızlık jesti olan bir gülümsemeye neden olmak için yeterli şekilde yükseltilmiştir. Bu tavırlarla düzgün mizaçlı bir zihin tamamen ve diyalektik olarak, görünen trajediyi deneyimleyebilir ve zarar görmeden, dokunulmadan, yalnızca gülümseyerek ondan uzak durabilir. Bütün fikirlerden önce tarafsızlığında, gerçek özel savunmasından serbestliğinde, doğru veya güvenilir olsun olmasın herhangi bir fikri göz önünde bulundurabilme yeteneğinde, bu tür bir zihin, karşıtlığı ve düşünümü mantıklı arayışlar ve sessiz kahkahalar anlarında Platon'un deyimiyle kıymetli haz'a sahip olanlar diyalektik anlayıştan keyif çıkartırlar.

(4)

Bildirilen dört kural diyalektik tekniğini oluşturmaz. Daha çok protokolünü meydana getirir. Diyalektiği tanımlamayı değil, insan sohbetlerinin diyalektik olabilmeleri için yönetmesi gereken iyi entellektüel tavırların şeklini tanımlamayı amaçlarlar. Öngörülen tavırlar ve araçlar diyalektiği yaratmazlar sadece mümkün kılarlar. Diyalektiğin sofularından talep ettiği bir entellektüel disiplin olarak düşünülebilirler.

Burada herhangi bir gerçek argümanın bu düzenleyici prensiplerle yönetildiği ileri sürülmemektedir. Bu şekilde hiçbir gerçek süreç, düzgün prosedürlerinin normatif formulasyonu ile kontrol altında tutulmaz. Normatif mantık, gerçek bir düşünme durumunun, değişkenlerine uyduğu bir formül veya soyut bir model sunmaz. Mantık eğer düşünmede hataları veya suistimalleri kontrol işlevi görüyorsa normatiftir; düşünme kanunları herhangi bir gerçek düşünüm örneğindeki zorlukları ve noksanları fark edip düzelten kurallardır; genelleştirilmiş şekillerini, düşünmenin bir psikolojik olay şeklinde ortaya çıktığı çeşitli üsluplara zorla yüklemeye çalışmazlar.

Psikolojik analiz, karşıtlıkları zorlukların ve karmaşanın kaynağını, diyalektiğin formel şablonunun ortaya konulmasında ve metodolojik amaçlarının farkedilmesindeki engelleri açığa çıkartır. Bir karşıtlık metodolojisi olarak, diyalektik, karşıtlıkta insanın durumunu belirleyen psikolojik faktörler ile soyut yapısını belirleyen mantıksal unsurları teorisine bağlı olarak bir normatif disiplin formüle eder. Bu disiplini içeren kurallar, karşıtlık prosedüründe bir yön olarak değil, diyalektik şekli elde etmek çabasında ortaya çıkabilecek psikolojik zorlukları düzeltici ölçütler olarak hizmet eder. Bu işlevi yerine getirebilmek için bu tür kurallar, bir yanda diyalektiğin psikolojik şartları ile diğer

yanda da soyut doğası ile bağlantılı olmalıdır. Genel olarak bu çifte bağlantı belirtilen dört kuralda bulunur; diyalektiğin mantıksal tanımı metodolojinin düzenleyici ve meydana getirici yönlerinin uyumunu gösterecektir.

İnsan doğasının analizi, sohbette ve karşıtlıkta iyi tavırlar gösterebilmek için ne tür bir disiplinden yararlanılması gerektiğini gösterebilir; ancak bu anlaşmaların iyi tavır olduğu ancak bir sohbetin veya karşıtlığın idealde nasıl olduğu göz önünde bulundurularak belirlenir. Bu ideal görüş diyalektiğin mantıksal tanımı olarak gösterilecektir. Eğer karşıtlık diyalektik olacaksa, bu türün değerlerini fark etmelidir.

Normatif disiplinin psikolojik unsurlara ve formel mantığın soyut düşüncesine olan çifte referansı sıralanan kuralların dördüncüsünde yani elverişsizlik tutumunda gösterilebilir. Bir taraftan diyalektiğin prosedürünün gerçeklere belirlenmeye ilgisiz olduğunu ima eder ki bu durumda fayda eylem alanında neticedeki değerler olarak görülürse diyalektiğin hiçbir pratik faydası yoktur. Diğer yandan, eğer insan doğası, pratik düşüncelerle, pratik ayarlamaların aciliyeti ile güçlü şekilde motive oluyorsa, o halde insan doğasındaki bu eğilimler diyalektik arayışla birbirlerine uymaz. Her iki durumda da, ima edilenlerin maddelerinden çok kendilerinin iddia edildiğinin gözlemlenmesi önemlidir. Bu iki ima, eğer sohbetler ve tartışmalar belli bir forma sahip ise, bu sahipliğin yer aldığı koşullar bu şeklin mantıksal karakteri ve tartışmanın psikolojik unsurları ile belirlendiğini iddia eden üçüncü bir ifadede birleşirler. O halde eğer, elverişlilik bir psikolojik unsur ise ve gerçeklere dayalı ilişkisizlik, diyalektiğin formel olarak mantıksal yüzü ise, elverişsizlik tavrını emreden kural, karşıtlığın diyalektik olabilmesi için gerekli koşullardan birini belirtir. Benzer bir "eğer o halde" açıklaması diğer kurallar içinde kullanılarak, psikolojiyi ve mantık arasında bir bağlantı görevini ortaya koyar. Burada işaret edilen psikoloji ve

mantık arasındaki soyut ilişki değil, diyalektik üsluptan yararlanmaya çalışan kişiler tarafından yürütüldüğü derecede gerçek sohbetteki belirli ortak belirleyicileridir. İnsanların, karşıt düşünmelerinde var olan diyalektik üslubu geliştirmeyi amaçladıklarını söylemek daha uygun olacaktır. Her ne kadar mantıksal tanım öyle göstersede, diyalektik soyut doğasında keşfedilmemiştir, özellikleri düşünmenin geleneksel metodolojilerinin analizi ve tartışma örneklerin incelenmesi ile bulunmuştur. Diğer bir ifade ile, karşıtlığın mantıksal görünüşü onun için ne kadar doğalsa, psikolojik unsurlarda onu o kadar etkileyebilir. Bu kuralların önemi şu şekilde tercüme edilebilir: Sohbetin içerisinde bulunan ve arada keşfedilen diyalektik özelliklerin açıkça yorumlanmasında ortaya koyabilecekleri tüm engelleri ortadan kaldırmak için psikolojik unsurlar disiplinini vurgularlar.

Benzerlik, bir efsane gibi, çeşitli gezintiler yapan bir açıklamayı birleştiren mükemmel bir araçtır. Kavga ile eskrim arasında bariz farklılıklar vardır ve burada görülen tartışma ile diyalektik arasındaki benzer farklılıktır. Kavga, hakiki, zalimce mücadelenin pek çok türünde, silahlarla nazikçe karşı karşıya gelmekten hem daha evrensel hem de daha evrenseldir. Eskrim, bir bakıma kavganın medenileşmesidir. Hem amacı, hem de tarzı bakımından kavgadan farklıdır. Eskrimde, kişi muhalifini savaşta adil olan hiçbir metodla yok etmeye çalışmaz, daha çok müsabakayı yöneten belirli kurallara göre altetmeyi amaçlar. Kavga genel olarak bir kişi kazanırsa iyi olarak nitelendirilir; ancak kavganın, eskrim örnek alınarak saflaştırılmasında, iyi olma niteliği mağdur ile galip olanın ayırt edilmesi olgusunda değil, güç veya cesaret isteyen şeylere olan yeteneğin formal tatbikinde bulunur. Kurallarla yönetilen olimpiyat oyunları, iki tekerlekli savaş arabası yarışları, şövalye mızrak dövüşleri, düello, silahsız dövüş sanatı ve diyalektik gibi her tür dövüşte (ki diyalektik buraya saygısız bir tartışmanın kibarlaştırılmasında kullanıldı-

ğından eklenebilir), müsabakacıların performansı genellikle yarışma ne kadar kararsız olursa o kadar iyi olabilme limitlerine yaklaşır.

Bu benzerlikte, diyalektik ve eskrim, tartışma ve kavga ile aynı temel psikolojik güçlerden doğar, ancak farkları ki bu onların özel mükemmeliğidir, onların amaçlarının değiştirilmiş olduğu ve varoluşlarının bir protokol ile yönetilmesidir. Dahası, insanların kavga etmesine neden olan unsurlar, eskrimde karşılaşılan zorluklar olabilir. Gerçek anlamda kavgacı ve savaşmayı seven bir kişinin, tekniğin, güç kadar hakim olduğu bir yarışmada mükemmel bir eskrimci veya iyi bir dövüşçü olması anlamına gelmez. Yapılması güç veya cesaret isteyen şeylerdeki yetenekte kötü tarz genellikle çok fazla gücün sonucudur. Herhangi bir hükmü sunmak zorunluluk gerektirir. Eskrim, kavgacı çarpışmanın duygusal faktörleri olan ihtiyat, korku, kızgınlık, misilleme dürtüsü olmadan ikna edici şekilde süremez Ancak kılıçlarla yapılan bu yarışma, eğer bu duygusal güçlerden herhangi biri kuralsız hale gelirse ve yarışmacılardan herhangi birini eskrim sanatı için gerekli olan istikrardan yoksun bırakırsa, bir kavgaya veya katliama dönüşür. Bu tür bir performansta, istikrar, kasten veya alışkanlık ile varsayılan ve belirlemelere göre kazanılan bir tavırdır. Diyalektik sıradan bir karşıtlıktan amaçta ve mükemmellikte ayırabilmesi için tıpkı düello gibi istikrarın varsayılmasına, belirli tavırların işlenmesine dayanır. Bu bakımdan mizacını belirli bir denge ile boyayarak karşıtlığı zarif ve yeterli hale getiren bir sanat, bir grup tavırdır. Diyalektik mizacında bu denge olmadan, insan doğası üzerine kurulu olduğundan yaradılışın kendisinden vazgeçtiğinden çok var olamaz. Bu denge en iyi diyalektik dramatik olarak anlaşıldığında elde edilebilir. Dramatik olarak sunulan sohbette, diyalektik bilinçli hale gelerek sanat yönü bulunan tatbiki için gerekli olan istikrara sahip olur. Bu tür bir kararnamede nihai tarafsızlık görüşünün

bir anlık taraftarlığına bile aşıladığı denge niteliğine sahip olur. Sohbette formel mükemmellik, tam olarak diyalektik sanatında eğitildiğinde ortaya çıkar ve tıpkı düellonun en iyi sahnede temsil edildiği gibi, bu yüzden bu mükemmel disiplin en uygun şekilde gerçek sohbette değil, sohbetin dramatik açıklamasıyla gösterilebilir.

Bu tür açıklamalar, Hamlet'in söz düellosundaki gibi yapay olabilir ve yinede bir söz düellosunun sahnelenmesinin esasında bir düello olduğu gibi gerçekten diyalektiktir. Örneğin Platon'un diyaloglarında, gerçek karşıtlığın tüm koşulları ve etkileri gözlemlenebilir. Fikir çeşitliliği, terimlerin ve tanımların zıtlığı ve bu tür karşıtlıkların neticeleri - tam olarak disipline edilselerdi herhangi bir entellektüel ilişkinin bir kesitinde ortaya çıkabileceği gibi bütün detaylarda ve unsurlarda diyalektik süreç yaratılırdı. Platon'un yarattığı drama, onun tarafından hayalden bağımsız değildi; daha çok bildirilen olayların anlatımı ve eleştirilmesi idi. Okuyucu burada bir tartışmanın sürdüğüne ikna edilir ve elbetteki okuyucu, fikirlerin karşısında olarak katıldığı derecede, dramatize olan argüman, Platon'un günlük hayatı süresinde karşılaştığı argümanlar gibi tamamen diyalektiktir. Platon'un diyalogları diğer bir ifadeyle diyalektiğin bir tür damıtılmasıdır, ortaya çıkan olayları gözden geçiren ve bildiren geriye dönük bir damıtma. Muhtemelen bu argümanın diyalektik üslupla dramatik olarak sergilendiğinde sahip olduğu dengeden ve nihai kararsızlıktan sorumludur. Bu nitelikler, dramatik ustalığın ürünleri değildir; tarafsız olarak gözlendiğinde denge ve kararsızlık herhangi bir diyalektik süreçte gözlemlenebilmelidir. Bu bakımdan Platon bir oyun yazarı olarak, bir araya gelerek diyalektiği oluşturan taraftarlık ve bağımsızlığı James ve Santayana'nın düşünme oyununu da aktörlerden ziyade gerçek insanlar olarak ele alındıklarında yaptıklarından daha yakından birleştirmiştir.

Düşünmenin oyunu! Düşünme diyalektik olduğu sürece, bir oyunun komedi ruhu ile görülmesi ve elverişsiz sonuçlar ortaya

koyması gibi eğlencelidir. Belkide bütün düşünme bu bakımdan eğlencelidir, ancak diyalektik kesinlikle rejimine atfedilen tavırlar ve değerlerle olduğu gibi yönetilir. Tum insanların entellektüel sohbetler yapabildiği belirli mizacı yenilenmelerin olduğu bir oyundur. Sohbet etmek için her ne kadar en idealin ortaya çıkışı monologda yani kişinin kendi kendisiyle yürüttüğü sohbette olsa da, tabirleri yeterli derecede kendininkine benzeyen, entellektüel protokolün belli kurallarına eşit derecede hem fikir olan ve onlara uymak için gerekli istikrara sahip uygun başka zihinler bulmanın zorluğundanda böylelikle kaçınılabilir. Diğer taraftan bir kişide çok fazla duygusal türdeşlik olabilir ve farklı anlayışların ve taraftar fikirlerin üretken gücü monologda kaybolur. Ancak, tek bir zihin, diyalektik geçmişin dramatik anlatımını yaratabilir. Bu entellektüel hayal gücünün alıştırma yapmasını gerektirir; eski karşıtlıktaki muhafızların açıkça yeniden canlanmasına ve bu karşıtlığın nihai bir çözüm diğer bir deyişle diyalektik tarafsızlık ve sonuçsuzluk olmaksızın anlatılmasına neden olur. Bu diyalektik sanatından çok, gerçek argümanı yürüten bir grup kurallar olan diyalektik ustalığıdır. Bir olayın tiyatroda yaratılması ile doğal oluşumu arasındaki farka benzeyen bir ayırımı yapmak gerekir. Tiyatronun aldatmacası, bir olayın sahnede ve sahne dışındaki formel kimliğindedir. Bu diyalektikte de böyledir; dramatik olarak veya gerçekte de deneyimleniyor da olsalar, tek başına düşünüme de sahip olsalar veya başka zihinlerle sohbetede de uğraşsalar; en azından özünde ayırıcı tarzında diyalektiktir.

Sıralanan ve tartışılan dört kural, insan sohbetlerinin diyalektik hale geldiği disiplini oluştururlar. Tartışmanın yürütüldüğü bir çeşit tavrı tanımlarlar tıpkı eskrim veya box kurallarının düzenlediği yarışmanın doğasını tanımladığı gibi. Bu tür kurallarla, savaş eskrim, tartışma ise diyalektik olur. Ancak bu kurallar, düzenlemeyi amaçladıkları empirik durumlarla ilişkilendiri-

len formel düzeni tanımlamazlar. Bu empirik referansın daha anlaşılır olması için diyalektiğin şimdi soyut şekliyle ele alınması gerekir. Diyalektik insanın durumunda bulunabilir ve var oluşunu koşullandıran empirik unsurlar analiz edilebilir; ancak her ne kadar bazı özellikleri bu buluş ve analiz ile gösterilsede, esas yapısı yalnızca diyalektiğin formel tanımının içerdiği mantıksal bir analizle tam olarak gösterilebilir.

2. MANTIKSAL TANIM

Diyalektik tamamiyle söylem evreni içerisinde olduğunda mantıksal bir tanım yapılabilir. Bu tanımı öz eleştirisel yapabilmek için belirli tanım ve varsayımların açık hale getirilmesi gerekir.

Söylem evreni, sayılı belirtilebilir ilişkilerin bulunduğu varlıklar alanı olarak tanımlanır. Varlıklar ilişkilerdir: terimler ve önermeler. İlişkiler, ima etme, karşıtlık, çelişme, sis, sistematik sıralama ve hiyerarşik sıralamadır.

Diyalektik bir grup bunu mantıksal eylemler olarak tanımlar. Mantıksal eylem, söylem evrenindeki potansiyel ilişkilerin edimselleştirilmesidir. Sıralanan ilişkiler belirli süreçler ve mantıksal eylemlerle edimselleştirilir: tanımlama eylemi ile karşıtlık analiz eylemi ile ima etme, kısmen analiz ve kısmen sentez ile sistematik ve hiyerarşik sıralama. sentez ile ilgili ve kabul ve reddetme eylemleriyle bağlantılı olarak çelişme ile ilgili bir problem vardır ki buna daha sonra değinilecektir.

Mantıksal bir eylem. önermede belirtilir ve bir tanımı postula veya bir teorem statüsü olabilir. Söylemdeki önerme varlıkları gibi tanımlar, postulalar ve teoremler aynıdır. Diğer önermeler arasındaki ilişkinin edimselleştirilmesi gibi, mantıksal işlev-

lerinde de farklılık gösterirler. Buna mantıksal bir eylemin sistematik işlevi denilebilir.

Sistem, ima yoluyla bağlantılı bir önermeler grubudur ima edilenler, sistemin öğretisi olan postulalar ve grubu ile ,yani tanımlar ve varsayımlar ile meydana getirilen; teoremler burada ima edilenleri belirtirler .

Örtük anlatım, önermeleri yalnızca sistematik olarak değil ayrıca hiyerarşik olarak da düzenler. Hiyerarşi, varlıkların parça bütün ilişkisinin analiziyle belirlenen seviyelere göre sıralanmasıdır. Sistemlerde önermeler gibi hiyerarşik bir sıraya yerleştirilebilir.

Bu başlangıç niteliğindeki ifade şu şekilde özetlenebilir: diyalektik söylemde hem pasif hem de aktif olarak bulunur. Diyalektik, söylemdeki varlıklar arasında belirli bir ilişki olduğu ölçüde söylemde pasif veya potansiyel olarak bulunur ve tanımlamayı analiz, sentez, sistematikleştirme ve hiyerarşik sıralama ile, bu ilişkileri edimselleştirme süreci olduğu sürece aktif olarak bulunur. Diyalektiğin mantıksal tanımı, diyalektikle öncelikle bir grup eylem olarak ve ikincil olarak da söylemin esas doğası olarak ilgilenir. Eğer söylem esasında diyalektik ise diyalektiğe metafiziksel bir tanım yapılabilir ancak şu anki konunun dışındadır.

Diyalektiğin mantıksal tanımı ki bunların bir kısmı şu ana kadar sıralanmıştır, psikoloji ve dilin tamamiyle ilgisiz olduğunu varsaymaz. Hatta, dikkatle postula haline getirilmesi gereken bu iki unsurun mantıktaki ilişkisidir.

Sözlü bir ifadenin, bir önermenin ifadesi olduğu varsayılır; bu varsayım kelimelerin bir şekli olarak ifadeyle önermeler arasında gerçek bir farklılık olduğunu ima eder. Bu farklılık semboller ile sembollerin anlamları arasındaki farklılıkla aynıdır. Önerme, klasik geleneğin adlandırıldığı şekliyle bir fikir, önem-

li bir üsluptur; ve sözlü ifade ancak fikirlere referansıyle önemlidir.

Yalnızca sözlü olan ifadelerin iki türü vardır; birincisi tek başına veya beraberce anlamsız olan kelimelerden oluşan ifadelerdir. Bu türde hiçbir ifade olmayabilir. Her ifade birileri için önemli veya anlaşılır olabilir. Ancak belirli bir durumda eğer kelimelerin önemsiz birer şekli varsa; yalnızca sözlü ifade ile anlatılmak istenen de budur. İkincisi bir sembol, kelime veya herhangi bir işaret veya semboller sisteminin elemanının kullanımını tanımlayan ve söylemdeki varlıklara değil yalnızca belirli bir dildeki veya işaretler ve rakamlar sistemindeki varlıklara başvuran ifadelerdir. Bu nedenle, yalnızca sözlüdürler ve önerme niteliği olan tanımlayıcı ifadelerden ayırt edilmelidirler.

Diyalektik bu nedenle, mantıksal bir mesele olduğu sürece yalnızca sözlü olamaz ; buna karşı sözlü ifadelerin, önermeler veya fikirlerle uğraşmada veya ifade etmede bir vasıta olduklarında mantıksal önermelerinin olduğu varsayılır. Herhangi bir tanımlanan varlıklar grubu içerisindeki ilişkinin oluşturulmasında, mantık, geometri gibi soyut bi teoridir ve bir mantıkçının entelektüel sürecinin analizi ile açıklanamaz. Herhangi bir mantıksal sistem, bu bakımdan doktrinini ve prosedürün kurallarını belirtir; diğer bir değişle sistem kendisinin ve sürecinin tamamiyle mantıksal olduğunu ortaya koyar. Algı eylemi hariç ilgili hiçbir psikolojik eylem yoktur ve burada herhangi bir diğer algı unsuruna olduğu kadar mantık sisteminin yaradılış doğası ile ilgili veya ilgisizdir.

Diğer yanda, mantık bir dizi eylemlerin formüle edilmesi olarak düşünüldüğünde, psikolojik türdeki süreçlerden tamamen bağımsız değildir. Mantıksal bir eylemin iki referansı vardır. Örneğin, bir analiz durumu Aristocu düşünce bakımından belirli ima ilişkilerinin edimselleştirilmesidir. İlişkiyi yaratmaz onları

keşfeder veya farkına varır, daha önce yalnızca potansiyel olan imayı, edimsel yapar. Potansiyel bir imanın, edimsel olması, belirli bir durumda analiz süreciyle sergilenmesi demektir. Edimselleştirme aracı olarak analiz mantıksal bir eylemdir. Ancak dilsel ifadelerde belirtilen önermeler gibi, mantıksal eylemler psikolojik süreçler olduğu derecede zihin tarafından gerçekleştirilir. Burada, düşüncenin hem bir psikolojik hem de mantıksal mesele olduğu ve her ne kadar bir çok şekilde tanımlanabilse de diyalektik düşünmenin yalnızca aynı anda hem psikolojik bir olay hem de mantıksal nitelikli bir mesele olduğu ifadesindekinden fazlası ima edilmiştir. Düşünme eğer geçici bir durum ortaya çıkarıyorsa ve organik bir varlığın aktivitesi ise, psikolojik bir olaydır; eğer ortaya çıktığında söylemin mantıksal yapısında bulunan ilişkileri edimselleştiriyorsa, mantıksal nitelikli bir meseledir. Düşünme dolayısiyle, iki bakımdan bir eylemdir; bir şeyin yapılması bakımından ve bir şeyi edimselleştirilmesi bakımından bir eylemdir. Mantık ikinci şekliyle düşünmenin eylemler sınıfı olarak tanımı olabilir, ancak edimselleştirmenin bir aktiviteyi ima ettiği ve bir aktivite olarak düşünmenin, psikolojik bir mesele olduğu unutulmamalıdır.

Diyalektik, söylemde belli bir şekilde edimselleştirme olduğu sürece tamamiyle mantıksal bir tanımı yapılabilir. Bu, diyalektiğin bir dizi mantıksal eylemler olarak hesaba alınması olur ve bu mantıksal eylemlerin veya süreçlerin doğasını anlamak için, öncelikle söylemde mantıksal teorinin kısaca açıklanması yani söylem alanındaki varlıkların ve onlar arasındaki ilişkinin düşünülmesi gerekir. Edimsellik, potansiyellik koşulunu gerektirir. Eğer diyalektik, bir dizi mantıksal eylemler olarak düşünülürse buradaki ön koşul potansiyel mantıksal yapının edimselleştirilmesidir. Diyalektiğin mantıksal tanımı dolayısiyle hem özel ilişkisel yapı teorisi hemde bu yapıyla ilişkili olan belirli süreçlerin göz önünde bulundurulmasını içerir.

Diyalektik bu çifte referansı nedeniyle, bir yanda matematiksel ve sembolik mantıktan, diğer yandada tümevarım ve tümdengelim sonucunun sıradan mantığından farklıdır. Bunlardan ilki ilişkiler mantığıdır; ikincisi büyük ölçüde olmasada özellikle eylemler mantığıdır. Matematiksel ve sembolik mantık, sistemlerin geliştirilmesiyle, yapılarının analiziyle ve ispat güçlerinin ve geçerliliklerinin incelenmesi ile ilgilenir. Sonuç çıkarma mantığı belirli süreçlerin tanımlanması ve prosedürdeki hataların düzeltilmesi için kurallar oluşturulmasıyla ilgilenir.

Soyut bir sistemin doktrinini oluşturan "düşünce yasalarına" dayanır, ancak sonuç çıkartma mantığı olarak bu doktrinin imalarını, doktrinin doğruladığı sonuç çıkartma süreçlerinin tanımlananı ayrı geliştirmez. Mantıksal olarak ele alındığında diyalektik sistematik matematiksel ve sembolik mantık teorisinin doğasına iştirak etmesi ve hem psikolojik hemde metafiziksel eylemler olan belirli süreçleri tanımlamasında sıradan mantığa benzer matematiksel mantığın aksine, diyalektik geometrik değildir yani: sistemlerle değil, çatışma içindeki sistemlerin ilişkisi ile ilgilenir. Karşıtlık, diyalektiğin mantığının temel konusudur. Dahası, matematiksel mantık, çoğunlukla özel rakamsal ve işaretler sistemi elemanlarını kullanırken, diyalektik, söylemde araç olarak genel konuşmanın sembollerini ve kelimelerini kullanır. Bu son belirtilen bakımdan bir sonuç çıkarma mantığı gibidir, ancak, söylemin mantıksal yapısı ile ilgili soyut bir doktrin geliştirmesiyle tanımlayıcı aşamasını koordine ettiğinden sonuç çıkarma mantığındanda farklıdır.

Sonuç olarak bu hazırlık niteliğindeki genel bakış diyalektiğin mantıksal tanımı ile ilgili iki hususun ifadesi ile tanımlanır. İlk olarak, diyalektiğin niteliklerinden üç mantıksal eylem olan sentez, iddia ve inkar, söylem teorisinden elde edilemez. Bu üç eylem, söylemin içerisindeki ilişkilerle sağlanamaz. Tamamen mantıksal eylemler değillerdir çünkü bu edimselliği ima eder.

Bu nedenle de bunlar özellikle bu sistemde mantık dışı psikolojik aktivitelerdir. Tartışmaya devam etmek için bu noktanın açık olması ve diyalektik süreçteki psikolojik aktivetelerle, mantıksal eylemlerin koordinasyonunun belirtilmesi gerekir. Ancak artık, iddia ve inkarın, önermeler arasındaki çelişki ilişkisini sergileyen eylemler olduğu aşikardır. Bunları psikolojik olarak sınıflandırmak, söylemde hiçbir çelişkinin olmadığını ima etmektir çünkü eğer olsaydı iddia ve inkar psikolojik eylem olarak değil, mantıksal eylemler olarak sınıflandırılırdı. Burada anlatılmak istenenin geliştirilmesi çok önemlidir ve bu diyalektiğin metafiziksel tanımındaki problemlerden biri olarak ele alınacaktır. İkinci şu anki açıklamadaki, söylemin mantıksal analizi, açıkça postula haline getirilen doktrinin gelişimi kadar ileri düzeydedir. Birçok problemi dile getirmektedir ki bunlardan birinden zaten bahsedilmiştir, bunlar bir varoluş alanı olarak söylemin metafiziğine ve oradaki diyalektiğin potansiyelliğine ayrılan bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Şu an için bir biri ile bağlantılı iki konu var; birincisi bir yapı olarak diyalektikle ilgili mantığın işlevinin sergilenmesi ve ikinci olarak aynı anda hem mantıksal hem de psikolojik bir aktivite olarak diyalektiğin tanımlanması.

(1)

Söylemde o koşullar ve önermeler vardır. Önerme, koşulların ilişkisidir. Eğer sınıfın anlamı maddelerin bağlantısını belirleyen bir dizi özdeşlik koşulu ise koşul bir sınıftır. Bir grup belirli koşulları tatmin eden maddeler, sınıfa dahildir ve tatmin etmeyenler ise dışında kalır. Sınıflar arasındaki ilişkiyi ifade eden bir önerme aslında bir formül veya bir önerme işlevidir; belirli değerlerin tamamlayabileceği değişkenler arasındaki ilişkiyi belirtir.

Sınıflarda parça-parça, bütün-parça ve parça-bütün ilişkisi vardır. Bu ilişkiler dahil ve hariç olma ilişkisi olarak genellenebilir. Söylemedeki her bir madde veya koşul bir sınıftır ve herhangi bir ilişki şartlarına göre düşünüldüğünde ya bir parça ya da bütündür. Kısım, tanımlayıcı olarak diğer parçaları ima eden ve hem onları kendi dışında tutan hemde kendisi onların dışında kalan bir sınıftır. Parça, bütüne dahildir ancak bu bütünü ima etmez; parça parça daha ziyade bu bütünü gerektirir ki bu, bu parçanın ait olduğu bütünün bu parçayı ima ettiğini söylemekle aynıdır. Bütün, parçayı içeren bir sınıftır. Bütün, dahası, tanımlandığında kendisinin dışındaki sınıfları ima eden; kendisinin hariç tuttuğu ve kendiside onların dışında kalan bir sınıftır. Bu nedenle, bütünün kendiside diğer parçalarla ve onları içeren bütünle ilişkili ve bu bütünle ima edinen bir parçadır. Herhangi bir sınıf, diğer sınıfları ima eden ve onları parçalarıymış gibi içeren bir bütündür; herhangi bir sınıf diğer sınıfları benzer parçalar gibi hariç tuttuğu ancak ima ettiğinde ise parçadır. Parçalar dolayısiyle kardeş ilişkisindedir ve bu tanımlayıcı ima ve hariç tutma ve birbirlerini tanımlayıcı olarak ima etme ve hariç tutmanın simetrik karşılık ilişkisidir. Parçaların bütüne menşei ilişkisi vardır ve bütünlerin parçalara köken ilişkisi vardır. Ve bu ilişkiler parça bütün ile ima edilip ve içerildiğinden ve bütün parçayı ima ettiği ve içerdiğinden oransızdır.

Parça-bütün ilişkisel yapısı, Aristo kadar eski bir düşünürün dilindede olsa, Whitehead gibi yakın zaman düşünürün dilindede algılansa, sınıflar, önermeler, önermesel işlevlerle veya parametrelerle de ifade edilse aynıdır. Bunu hatırda tutmak önemlidir çünkü bugünkü eğilim, Aristo'yla karşılaştırma yapmayı engellemek, hatta açıkça varolan yapısal benzerliği inkar etme yönündedir. Aynı belirli fonksiyonel bağlantı. Aristo'nun türünde ve sınıfında, Whitehead'ın özünde veya soyut karmaşaların derecelerinin sonsuz objelerinde ve matematiksel mantık önerme

sistemleri ve önermeleri arasında aynıdır. Tüm bu durumlarda sıralı bir hiyerarşi ortaya çıkar ve ilgili olanlar bir sınıf, önerme veya başka bir varlıkta olsalar bu sıralamada parça bütün ilişkileri düzenleyicidir. Bu hiyerarşik düzen, bu şekilde sıralanan maddelerin materyal doğasından veya soyut niteliğinden bağımsızdır. Maddelerin yalnızca parça bütün ilişkisinin koşullarını yerine getirmesi gerekir. Bu ilişki formel olarak, yalnızca diğer olası materyal parça-bütün karmaşa türleri arasında olanlardan birisi olan parça ve bütün olarak sınıfların ilişkisi gibi belirli bir durumdan bağımsızdır.

Parça ve bütün ilişkisi ile belirlenen hiyerarşik sıralamada, bütün, içerdiği parçalardan daha yüksek bir sıradadır, kendisini içeren bütünden ise daha alt sıradadır. Aynı bütünün parçaları aynı sıradadır. İma, yalnızca aynı sıradaki varlıklar arasında olur, yani aynı bütünün parçaları veya daha yüksekteki varlıklarla daha alt sıradakiler arasında yani bir bütün ile parçaları arasında olur. Parça, bütünü ima etmez, gerektirir.

Parçaların ve bütünlerin hiyerarşik yapısı bunlar sınıflar, önermeler veya parametrelerde olsalar ya sonsuz ya da sınırlı bir hiyerarşi olabilir. Eğer bir başka bütün yoksa yani bütün daha üst sıradaki bir bütünün parçası değilse; veya eğer en alt sıradaki bir parça ise yani herhangi bir parçası yoksa ve dolayısiyle bir bütün değil ise sınırlıdır. Eğer bir hiyerarşi sınırlı ise, tüm olası sınıfların sınıfı sonuçlanır ve tartışma türler teorisindeki zorluklarla ilgili hale gelir. Ancak hiyerarşinin sınırlı olduğunu iddia etmek için hiçbir neden yoktur. Yapı ancak eğer herhangi bir en alt veya en üst sıra yoksa, kendisi bir parça olmayan hiçbir bütün ve bütün olmayan hiçbir parça yoksa sınırsızdır. Söylemdeki varlıkların sınırlı bir düzen yerine sonsuz bir hiyerarşik düzenle ilişkili olmaları, diyalektiğin postulaların neticesi olarak devam eder. Bu her varlığın tanımlanıp, analiz edilebileceğini ima eder; söylemdeki her varlık diyalektik muamele yapabilir ve

yine bu söylem sınırsız olarak diyalektiğe hassastır. Bunun önemi ilerki tartışmalarla genişletilecektir.

Koşullar, önermeler ve sistemler, bütün ve parça ilişkilerinin hiyerarşik düzeninde farklı seviyelerdedir. Koşul bir önermenin, önerme ise bir sistemin parçasıdır; dolayısıyla sistem içerdiği önermelerden, önermelerde ilişkilendirdiği koşullardan daha üst seviyededir. Eğer bir koşul tanımlanırsa bir önerme haline gelir ve kendi parçaları olarak daha alt seviyedeki diğer koşulları içerir. Bir önerme analiz edildiğinde bir sistem haline gelir ve başka önermeleri parçaları olarak içerir ve bu önermeler daha alt seviyedeki daha ileri bir analizle daha alt seviyedeki önermeleri içeren sistemler haline gelir. Diğer bir ifadeyle, daha üst ve daha alt seviyede sistemler vardır tıpkı daha üst ve daha alt seviyede önermeler olduğu gibi.

Koşullar, önermeler ve sistemler dahası ima, dahil etme ve hariç tutma ile bütün ve parçalar olarak ilişkilidirler. Eğer aynı düzendelerse, koşullar önermeler ve sistemler birbirlerini dışarda tutarlar ve ima ederler, çünkü aynı düzende olmak aynı bütünün parçaları olmaktır. Daha üst seviyedeki koşullar, önermeler ve sistemler, kendilerine göre daha alt seviyedeki koşulları, önermeleri ve sistemleri ima eder ve kapsarlar. Bir koşul, önerme veya sistem yalnızca bir alt seviyesindeki varlıkları ima edip, kapsamakla kalmaz ayrıca onların parçalarınıda ima eder ve kapsar. Yani bir bütün yalnızca parçaları içermez, ayrıca parçaların parçalarını da içerir. Sonuç olarak, daha alt seviyedeki koşullar ve önermeler kendilerinden daha üst seviyede bulunan ve kendilerini ima eden ve içeren önerme ve sistemleri ima etmez, onları gerektirir. Bir koşul, önerme yalnızca kendilerinden üst seviyedeki varlıkları değil, onların üstündeki varlıkları da gerektirir. Yani, bir parça yalnızca bir bütünü gerektirmez ayrıca bütünü bir parça olarak içeren daha üst seviyedeki varlıkları da gerektirir.

Bu ilişkiler, söylemdeki varlıklar arasında potansiyeldir. Bunları göstermek, koşulları tanımlayıp, ima ettiklerini açığa çıkartmak, önermeleri analiz edip ima ettiklerini sergilemek ve önermeleri, gerektirdikleri sistemin içerisine sıralamak için bir takım mantıksal eylemler gereklidir. Bu işlevi söylevde yerine getiren mantıksal eylemler diyalektiği oluşturur. Diyalektik, söylemdeki varlıkların hiyerarşik parça-bütün yapısını oluşturan ilişkileri sergilediği oranda söylevde işlevseldir. Diyalektiğin bu eylemler serisi olarak mantıksal tanımı, yalnızca soyut olarak ele alındığında diyalektiğin ne tür bir süreç olduğunu açıklamakla kalmaz ayrıca, diyalektiğin edimselleştirdiği, söylemde varolan mantıksal yapının analizinide açıklığa kavuşturur. Sistematik işlevleri bakımından, yani diğer önermelere veya koşullara ilişkileri bakımından, önermeler, tanım, postula veya teorem olarak sınıflandırılabilir. Diyalektik önermeleri hiçbir zaman tek başlarına ele almadığı, onlarla yalnızca diğer önermelerin çevresinde ilgilendiği için bu sınıflandırma önemlidir. Bu nedenle, devam etmeden önce bu sınıflandırmanın anlatmak istediklerini açıklığa kavuşturur.

Sistematik işlevleri bakımından, diğer önermelere veya koşullara ilişkileri bakımından, önermeler, tanım, postula veya teorem olarak sınıflandırılabilir. Diyalektik önermeleri hiçbir zaman tek başlarına ele almadığı, onlarla yalnızca diğer önerelerin çevresinde ilgilendiği için bu sınıflandırma önemlidir. Bu nedenle, devam etmeden önce bu sınıflandırmanın anlatmak istediklerinin açıklığa kavuşturulması önemlidir.

Tanımlayıcı bir önerme bir bütünün kuvvetli doğasını ve ikincil sınıfların bu bütüne üyeliğini sınırlandıran bir dizi koşulları işaret eder. Belli bir bütünün tanımıyla belirlenen koşullara uyan bu ikincil varlıklar veya sınıflar, kısımlardır. Ancak tanım, bir bütün olan bir sınıfı kurmaktan daha fazlasını yapar. Tanım-

lamak, sınıflandırmak veya farklılaştırmaktır; farklılaştırmak diğer olası başkalığın gösterilmesidir. Yani, tanım bir bütün olan bir sınıfı kurduğunda, ayrıca onların özelliklerini hariç tutarak bir veya daha fazla sınıf belirler; eğer böyle olmasaydı, tanımlanan her varlık bir sonsuzluk sınıfı olurdu. Her zaman, formel dikotomisi negatife, özdeşlik koşulları tanımlanan sınıfın özdeşlik koşullarının dışında kalan, en az bir sınıf vardır.

Bir bütünün tanımı ile kurulan ve farklılaştırılan sınıflar eşit derecededir. Karşılıklı olarak tanımla birbirlerini ima eder ve hariç tutarlar. Eşit dereceli sınıflar olduklarından, daha üst seviyedeki bir bütünün parçaları olarak ilişkilidirler; tanımlandığında kendilerini parçaları olarak belirten daha üst seviyedeki bir sınıfı gerektirir bir başka daha üst seviyedeki bütünün parçaları olarak kendileriyle eşdeğer diğer sınıf veya sınıfları ima ederler.

Dolayısiyle, tanımın üç özelliği vardır. Alt sınıfları parçası olarak ima eden bir bütün olarak bir sınıfın kuvvetli doğasını oluşturur. Bir sınıfı, belirleyici özdeşlik koşulları ile diğer sınıflardan hariç tutarak farklılaştırır ve bu diğer sınıflar daha sonra, tanımlanıp, pozitif bir nitelik alabilecekleri gibi sadece ilk sınıfın amacını sınırlandıran negatif bir işlevde görebilirler. Bu şekilde tanımlandıklarında, bu diğer sınıfların herbiri, alt sınıfları parçaları gibi ima eden bütünler olur. Bu eşit seviyeli ve birbirlerini hariç tutan sınıflar yalnızca alt seviyedeki sınıflarına göre bütün olurlar; birbirleriyle ilişkili olarak, daha üst seviyedekini gerektiren parçalar olarak birbirini ima ederler. Bu tanımlayıcı eş değerlilikte olmadıklarında parçalar aynı bütünü gerektirmez. Yinede eşdeğerli sınıflar tamamiyle birbirlerinden hariç değildir çünkü eğer öyle olsalardı, parçalar olarak bu bütünde özdeşlik koşullarına hepsinin uyması gerektiği, üst seviyede bir bütün üyeleri olamazlardı. Tanımın üçüncü işlevi, ilki gibidir: daha alt bir hiyerarşik seviyede tanımlanan ve farklılaştırılan eş seviyeli

sınıfları içeren ve onlardan üst seviyede olan bir sınıf kurar; ve bu tanım ve farklılaştırma ile birbirlerini eşdeğerli parçalar olarak ima ederler ve şahsi özdeşlik koşulları ile birbirlerini taraflı olarak hariç tutarlar.

Postula ve teoremler, analitik önermelerdir. Bir sınıfın bir bütün olarak özdeşlik koşullarını belirlemezler. Bir bütünün alt parçalarıyla ya da eş seviyeli parçaların birbirleriyle ilişkisini ifade ederler. Diğer bir ifade ile postula ve teoremler belli bir bütünün doğasını analiz eder ve bir bütünde, parçaların düzenini belirlerler yani belli bir bütün içerisindeki hiyerarşik seviyeleri belirlerler. Tanımlanan bir sınıf iki diğer tür varlığın ima etmesi ile bağlantılı olan bir bütündür. Bu varlıklar, aynı bütünün bir parçasının diğerini ima etmesiyle, ifade ettiği diğer eşdeğer sınıflar ve eşdeğer sınıfların ima ettiği kendi parçaları. Tanımlama eylemi iki tür imaları sergiler; bunlar bir sınıfın tanımlayıcı veya eşdeğer imaları olarak adlandırılır. Analiz süreci ikinci tür imaları sergiler ve bunlar bir sınıfın analitik veya alt seviye imaları olarak adlandırılır.

Postulalar, işlevi postulanın alt seviye imalarını analiz etmek olan teoremlerden daha üst seviyedeki analitik önermelerdir. Bu, postulalar teoremleri ima ederken, teoremler herhangi bir önermeler grubu içerisinde postulaları ima etmezler onları gerektirirler. Postulalar bir veya daha çok tanımlanmş bütünde analitikdir; tanımların sonucunda ortaya çıkmazlar ancak, onlardan bağımsız değillerdir. Alt seviyedeki imaların analizi ima edilen parçaların, tanımlanan bütüne olan ilişkisini, belli bir bütündeki parçaların birbiriyle olan ilişkisini ve parçaların düzenini belirler. Teoremler, postula getirilmiş ilişkilerin planı içerisindeki türetilmiş parçaların imalarını sergilediğinden, teoremler tıpkı alt seviyedeki varlıkların, herhangi bir bütünün hiyerarşi düzenindeki üst varlıklarla ima edilmesi gibi, tanımlar ve postulalarla ima edilir ve ispatlanır.

Postulalar, tanımlanmış bütünleri analiz edebildiğinden, her zaman analitiktirler ve asla belirleyici değildirler. Ancak tanımlanan hiyerarşi içerisindeki alt seviyedeki sınıfların ilişkisini ifade eden ve tanımlar ile postulalarla düzenlenen teoremler hem analitik, hem de belirleyicidir. Teoremler eğer alt seviyedeki sınıfları, daha alt hiyerarşik düzende parçaları olan bütünler olarak, sistemin postulaları ile belirlenen düzen kurallarına göre kuruyorsa, belirleyicidir. Kendileriyle eşdeğer olan diğer sınıflar ki bunlar tanımlandıklarında eşdeğer sınıfları olan bütünler göstererek ve farklılaştırarak herhangi bir eşdeğer bütünün belirleyici nedenlerini ortaya koyarlar. Teoremler bu eşdeğer sınıflar ve bunların parçaları arasındaki imaları parçaların birbiriyle bağlantısını sağlayan imaları veya herhangi bir sınıftaki parçaların düzenini sergilediklerinde analitiktirler. Bunun sonucunda, bu alt seviyedeki sınıfların herhangi birinin parçası başka teoremlerle tanımlanır, analiz edilir ve sıralanır. Teoremler, dolayısiyle daha üst veya alt sıralamada farklı hiyerarşik statülerin önermeleridir, tıpkı orijinal teorem ve tanımlarla belirlenen, orjinal bütünün analitik düzenindeki yerlerine göre, tanımladıkları veya analiz ettikleri varlıkların daha alt veya üst seviyede olabileceği gibi. Daha üst düzenin teoremleri daha alt seviyedeki teoremleri ima ve ispat ederler tıpkı en üst seviyedeki teoremlerin, tanımlar ve postulalarla ima ve ispat edildiği gibi. Herhangi bir tanımlanmış ve analitik bütünün hiyerarşik düzeni dolayısiyle, bu bütünün tanımlayıcı önermelerinin düzenini belirlediği gibi bu analizle elde edilen tüm alt seviyedeki bütünlerin ve parçalarının hiyerarşik sıralamasını yapar.

Bir grup önerme, bazıları tanım, bazıları postula olan ve teoremlerden geriye kalanlara sistem denir. Sistem, tanımlayıcı önermelerle kurulan analitik bir bütündür, ki bu bütünün hiyerarşik düzeni, postulalarla belirlenir. Teoremler, bir araya gele-

rek bir sistemin doktrinini veya postula grubunu oluşturan tanımlar ve teoremlerle ima edilen sistematik sıralamanın analitik açıklamasını tamamlar. İspatlama kuralları sadece, bir sistemin parçaları arasındaki ima ilişkisini ifade ederler. Herhangi bir sistemin içerisinde tanımlar ve postulalar başka önermelerle ima edilmediğinden bir sistemin doktrini ispatlanamaz. Dahası, tanımlar ve postulalar bağımsız olmalıdır yani birbirlerini ima etmemelidirler. Bir başka postula ile ima edilen bir postula ispatlanabilir, dolayısiyle bir sistemdeki postuladan ziyade bir teoremdir. Herhangi bir sistemin postulaları ve tanımları birbirleriyle uyumlu olmalıdırlar, aksi halde çelişen teoremler sistemde ispatlanabilir ve bir sistemde çelişkinin varolması, bazı parçaların aynı bütüne ait olmadığını gösterir. Bir sistemdeki tüm teoremler o sistemin doktriniyle ima edilmelidir; bazı teoremler tanımlar ve postulalar bakımından tek başlarına ispatlanıyorlarsa bunlar en üst seviye teoremlerdir; daha alt seviyedeki tüm teoremler doktrin ve en üst seviye teoremler bakımından ispatlanabilir. Teoremlerin düzeni de sistemin doktrini ile belirlenir.

Bir sistemin önermelerinin doğruluğu dolayısiyle iki bakımdan biriyle iddia edilir; ya sezgisel olarak ya da ispatla. Postulalar ve tanımlar sezgisel önermelerdi; kurdukları ve tanımladıkları bütünün veya sistemin analiz edilmesi amacıyla doğru olarak kabul edilirler. Doktrinin analitik imaları teoremi kendi mantıksal sonucuymuş gibi kurar. İma ilişkisi genel olarak şu formülle ifade edilebilir: "şayet... ise, o halde..." Bir şeyin doğruluğu, başka bir şeyin doğruluğunu ima eder; bir şeyin doğruluğu, başka bir şeyi gerektirir ancak onun doğruluğunu ima etmez. Bir sistemin gücü şu şekilde özetlenebilir: Doktrinin doğruluğu varsayım ile iddia edilir ve doktrini oluşturan önermelerin statüsü sezgiseldir; sistemin teorilerinin doğruluğu ima ile ileri sürülür ve ispatlayıcı önermeler statüsü vardır. İma edilen-

lerin doğru olduğunu ileri sürmek, ima edenlerin doğruluğu, doktrinin doğruluğuyla ima edildiğinden, sistemin doktrininin doğruluğunu ileri sürmekle aynıdır. Bu imanın doğruluğunun, ispatlamada bir prosedür kuralı olduğu farzedilmelidir. Bunun herhangi bir önermeler dizisinde ispatlanması, sonsuz bir geriye dönüş içerir. İma kuralı, dolayısiyle sezgisel olarak kabul edilir; yani bir diyalektik postulasıdır.

Şu ana kadar yapılan tartışma diyalektiği tümden gelim sistemlerinin sıradan mantığından ayıran en önemli özellik ihmal edilmiştir. Diyalektik birbirini tutan sistemlerin gelişimiyle yalnızca ikincil olarak ilgilenir, diyalektik öncelikle koşullar, önermeler veya sistemler gibi varlıkların karşıtlığıyla ilgilenir. Diyalektik, karşıtlıklarla uğraşma sürecidir. Diyalektiğin, bu formel açıklamasında, tartışma, çekişme ve argümanın metodunun soyut şekliyle uğraşıyoruz. Bu kitabın önceki bölümlerinde, diyalektiğin diğer geleneksel metodolojilerden farklı olduğu tezi ileri sürülmüş ve belkide örneklenmişti. Diyalektiğin, lojistik ve matematiksel sistemlerin özelliklerine ve tümevarımcı ve tümdengelimci sonuç çıkarma olarak tanımlanan düşünme türlerine benzer yönleri vardır. Bu benzerlikler muhtemelen yeterince açıklandı. Şu anda, ise diyalektiğin farklı bir metodoloji statüsünü onaylayan ve metodolojik araçlarının soyut formülasyonunda sohbet ve çekişmeli düşünmenin niteliklerine olan alakasını gösteren, ayırt edici özelliklerinin aynı şekilde açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Diyalektiğin soyut şekli, söylemdeki karşıtlıkların mantığı olarak görüldüğünde, diyalektik bu şekilde açığa çıkartılacaktır. Diyalektik süreç bu suretle söylemdeki karşıtlıklarla uğraşmak için bir metod oluşturan bir grup mantıksal eylem haline gelir.

Bir belirtme daha yapılmalıdır. Söylemdeki, koşullar, önermeler veya sistemler gibi varlıklar arasındaki karşıtlığın kendi-

side kökeninde diyalektiktir. Tanımlama, farklılaştırma, reddetme ve hariç tutmayı içeriyorsa, karşıtlık, tanımlama eyleminde ortaya çıkar. Dolayısiyle herhangi bir diyalektik durumun iki aşaması vardır: birincisi, söylemde bir çatışmanın kökeni ve ayrıntılı olarak hazırlanması ve ikincisi, çatışmanın çözümlenmesi ve söylemin taraflı evrenleri arasında dönüşüm. Bir sonraki açıklama söylemde karşıtlıkların ne şekilde ortaya çıktığını ve ne şekilde çözümlendiklerini göstermeye çalışacaktır ve bu açıklama sırasında, diyalektiğin tek başına olan önermelerden ziyade sistemlerle ve tek başına olan sistemlerden ziyade karşıt olan sistemlerle uğraştığı; diyalektik çözümlemenin asla nihai olmadığı ve başka karşıtlıklar yarattığı, tanımlama ve analiz işlevlerini tanımlayan sentez eyleminin tamamen mantıksal bir eylem olmayıp daha çok yaratıcı bir eylem olduğu ve bu anlayış, çözümleme ve dönüşümün aynı eylemin birbiriyle bağlantılı aşamaları olduğu açıklık kazanacaktır. Bu açıklama karşıtlık ve çelişme arasındaki farklılıkla başlayacaktır. Bu farklılığın yarattığı esas problem daha sonra ele alınacaktır.

(2)

Karşıtlık, çelişki ile karıştırılmamalıdır. Çelişki bir inkar durumudur. Karşıtlık ise başkalık iddiasıdır. Karşıtlık, birini inkar etmeksizin diğerine geçiştir. Görmezden gelmektir. Birini seçip, diğerini reddeden, dikkat gibi birini inkar etmeden reddetmektir; süreçte hiçbir çelişki yoktur. Hatta, bir şeyi inkar etmeden reddetmek, başka bir şey sunmaktır. Başkalık, reddetmenin, orijinaliyken çelişki saptırılmış reddetmedir.

Karşıtlık ve çelişki arasındaki bu ayırım, tanımlama eyleminin, çelişkiye yol açmadan karşıtını edimselleştirdiği farkedilir-

se açıklığa kavuşur. Karşıtlık, herhangi bir tanımda ima edilen reddetme ile ortaya çıkar. Ancak bu ret, tanımlayıcı imanın, özel sınıfları taraflı olarak farklılaştırmasındaki gücünden fazla birşey değildir. Bır sınıfı tanımlamak ve bu şekilde onu bir bütün olarak kurmak hiçbir şekilde, böyle tanımlanmamış diğer sınıflarla çelişmez; ancak tanımlandıklarıysa herbiri kendi doğrularına göre bütünler haline gelen diğer sınıfları reddeder. Bu diğer sınıfların hepsinin ortak özelliği tanımlanan sınıf olmamaları ve ima etmeleri ve ima edilmeleri bakımından belirleyici şekilde hariç olmalarıdır. Bu bakımdan onlar, tanımlanan ve reddedilen sınıfın diğerleridir, onlar reddedilirler ancak inkar edilmez, hariç tutulmaz ve görmezden gelinmezler ve çelişkili sınıflar değil eş seviyeli diğer sınıflar olarak ima edilirler.

Diyalektik kısmen tanımlama süreci olduğundan, "... ne anlama geliyor?" sorusunun cevabında ortaya çıkar. Bu anlamlar, sınıfların yararları olarak düşünüldüğünde, diyalektik anlamların karşıtlığı ile uğraşır. Ancak diyalektiğin, söylem evreninde kendine has hareketini yaratan, bu karşıtlıkla ilgili ne yaptığı olduğundan diyalektiğin doğasını yormaz.

O halde, ilk aşama, karşıtlık, bu ilişkideki önermelerin çelişen değil, farklı varlıkları tanımlaması anlamına geliyorsa, tanımlayıcı önermelerin karşıtlığıdır. Bu suretle ilişkili olan her iki önermenin iddia edilmesiyle karşıtlık iddia eder; ancak iki tanım arasındaki karşıtlığın iddia edilmesi, onlardan herhangi birini inkar etmez. Herhangi bir varlığın, diğeri olduğunun inkar edilmesi hariç hiçbir inkar yoktur. Bu inkar, karşıtlığın ve karşıtlığın anlatmak istediklerinin iddia edilmesine denktir.

Tanımlanan sınıf ve ondan farklılaştırılmış ve karşıtı olan diğer sınıflar, eş seviyeli bütünler olarak kurulmuşlardır. Birer bütün olarak analiz yapabilirler. Bir bütünü analiz etme eylemi, bir bütünün parçalarını ima etmesinin ve parçalar arasındaki ima ve

sıralamayı sergileme sürecidir. Bir bütünün parçaları, her ne kadar menşe ilişkisine sahip olsa da aynı jenerasyondan olmayabilir, ya eşdeğerli olarak kardeşlik ilişkileri vardır ya da daha ileri bir analizle alt bütünler ve parçalar olarak ilişkileri olduğu görülür. Diğer bir ifade ile, analiz, tanım ile kurulan bir bütün olan herhangi bir sistemin imalarını takip ederek, bu bütün içerisinde parça bütün ilişkisine sahip hiyerarşik bir düzen yaratır. Ve bu hiyerarşik düzene analitik bütün veya tümdengelimli sistem denir. Bu tür bir sistemin materyali, bir sınıfı diğer hepsinden daha üstte olan, geriye kalanlar alt bütünler veya alt parçalar olarak eş seviyeli olan bir dizi sınıflardır. Bu sınıflar grubu, hiyerarşik düzendedir. Söylemde bir mesele olan bu sistem, ispatlama ve sistemin materyallerinin hiyerarşik sıralanması ile belirlenen tanımlayıcı önerme, postula ve bir grup teoremde bulunur. Sistemin kendisi, parçaları onu oluşturan tüm önermeler olan bir bütün olarak düşünülebilir. Bir bütün olan sistem, doktrini ile yani tanımlar ve postulalarla - ki bunlar sistemin daha üst seviyedeki sınıflarını tanımlayan ve analiz eden önermelerdir - kurulur ve türeyen unsurların sıralanmasını belirlerler. Diğer bir ifade ile tıpkı sınıfın, bir önerme ile bütün olarak tanımlanması ve bu bütünün diğer önermelerle analiz edilmesi gibi sistemde kendi doktrini ile kurulur ve teoremlerini oluşturan bir grup önerme ile tümdengelimci imalarının sergilenmesiyle analitik bir bütün olur.

Dolayısiyle, diyalektiğin ikinci aşaması, analiz sürecidir, ki bu da tanımlama ile kurulan bir bütünün, analitik bir bütüne veya önermeler sistemine dönüştürülmesidir. Diyalektik tek bir önerme ile başlayabilir, ancak tanımlayıcı aşamasından analitik aşamasına geçerken, önermeler grubu veya sistemi yaratılır ve devamındaki tüm diyalektik prosedür tek başlarına değil sistematik şartlardaki bir önerme ile meşgul olur. Bu teoremlerin ol-

duğu kadar sistemin doktrinini de oluşturan önermeler grubu için doğrudur. Tanımlar ve postulalar, ima ettikleri bakımından anlaşıldıkları derecede sistematik olarak ele alınırlar, teoremler bir bakıma onları açıklar ya da en azından önemlerini sergiler. Diğer yandan teoremler gerektirdikleri doktrine göre anlaşıldıkları derecede sistematik olarak ele alınırlar; tanımlar ve postulalar onları ispatlar ve önemini belirler. Tek başına herhangi bir önerme iki yoldan birine göre anlaşılırlar; ya ima ettikleri ya da gerektirdikleriyle yani; ya bir önermeler sisteminin doktrinel kaynağı olarak ya da bir doktrin ile ima edilen ve bütün bir önermeler sistemine göre yorumlanan bir önerme olarak.

Tek başına önermeleri ele almanın bu iki şekli arasında temel bir fark vardır. İlk durumda, yani bir önerme, sistematik neticeleri bakımından anlaşıldığında, süreç bir analiz, orijinal önermenin içerildiği, doktrinin tanımlayıcı ve analitik imalarını elde etme sürecidir. Burada analiz, işlevi göz önünde bulundurulan varlıklar arasındaki ima ilişkilerini gösterme ve edimselleştirme olması bakımından, mantıksal bir eylemdir. Ancak ikinci durumda, yani bir önerme, parça olarak ait olduğu bir sisteme göre anlaşıldığında, süreç daha doğru bir isimle sentez olarak adlandırılabilir. Bu, tek başına bir önermenin gerektirdiği ve bu önermeyi ima eden önerme, doktrin ve teoremleri ispat edilebilen bir sistem bulma sürecidir. Ancak bu bulma ve sentez eylemi, yalnızca, orijinal önermenin üyesi olduğu önermeler sistemi bulunduktan sonra, bu ilişkiler gösterilebileceği veya edimselleştirilebileceğinden, tamamen mantıksal bir eylem değildir. Bu önemli bakımdan, imalar ve gerektirmeler birbirlerine benzemezler. Sentez eylemi, entellektüel yaratıcılık ve mantıksal analiz eyleminden çok anlayış eylemi gerektirir. Analiz ile sentez arasındaki fark, sistemdeki postulaları ortaya çıkartmak ve bir sistemdeki teoremleri, postulalardan anlamak arasındaki farktır;

ilk süreçte hiçbir kural yoktur; ikincisi ima ve ispatlama kurallarına tabidir. Elbetteki, bir kez postulalar ortaya çıkartıldığında, bir parçanın ait olduğu bütün bulunduğunda, bir analiz süreci, bütün parçaya olan imasını sergileyerek parçanın, bütünü gerektirmesini tamamlar.

Sentez diyalektiğin üçüncü aşamasını meydana getirir ki bu aşamada karşıtlığın çözümü sonuçlanır, ancak diyalektik hiçbir zaman tek önermeyi ele almadığından, sentez ile çözümlenen karşıtlık, önermeler sisteminin karşıtlığı olmalıdır. Sentez sürecinin ve çözümleme olayının detaylı açıklamasından önce sistemlerin karşıtlığında nelerin olduğunu incelemek gerekir.

Sistem analitik bir bütündür. Kendi doktrini ile ve bir grup tanımlar ve postulalarla tanımlanır. Bir sistemin tanımı, tıpkı herhangi bir sınıfın tanımı gibidir, yani bu tanım yalnızca, sınıfı, analiz yapabilen bir bütün olarak kurmaz ayrıca bu sınıfı yönelimi ve diğer özdeşlik koşulları ile hariç tutulan diğer sınıflardan farklılaştırır. (Bir sistem bu bakımdan, bir parametre gibidir; herbir önermesi farklı derecelerde alt seviyelerdeki alt parametreler olan bir parametre). Tanımlanan sınıfın reddettiği veya hariç tuttuğu bu diğer sınıflar, tanımlanan sınıfın diğerleri veya karşıtlarıdır. Bunlar, tanımlanan sınıfın üyeleri olmadığından ya da bütün parça ilişkisiyle daha üst seviye ilişkisinde olmadıklarından tanımlanan sınıfla eş seviyelidirler. Bu eş seviyeli sınıflar birbirlerini tanımlayıcı olarak ima ederler ve her bir eş değerli sınıf tanımlandığında kurulan bütün daha ileri bir analiz ve sistematik bir açıklama yapabilir. Diğer bir ifadeyle bir sistemin tanımı aynı hiyerarşik düzenin analitik bütünleri olan eş seviyeli bir sistemi veya sistemleri ima eder. Bu sistemler çelişki içinde değil karşıtlık içerisindedirler; birbirlerini, birbirlerinin parçalarını ve birbirlerinin parçalarının parçalarını hariç tutan farklı sistemlerdir. Herhangi iki önermenin karşıtlığı önermeler, teorem,

postula veya bir tanım olarak bir bütün olan sistemin parçaları olduğundan sistemlerin karşıtlığına denktir. Önermelerin karşıtlığı, önermeler tanımsal ve analitik olarak ele alındıkları ölçüde ait oldukları sistemlerin karşıtlığını içerir. İki önermenin karşıtlığı, sentez eylemi ile ait oldukları tek sistemi bulmakla çözümlenir. Dolayısiyle, tanım ve analizin, önermelerin sistematik karşıtlarını yarattığı ve geliştirdiği ve sentezin bu karşıtlığın sistematik çözümünü sağladığı görülmüştür.

O halde, kısa bir özetle tanım ve analiz, önermeleri sistematik olarak geliştirir. Sistematik bütünler, söylemdeki diğer bütün sınıflarındada olduğu gibi, parçalarını analitik olarak ima etmekle kalmaz, ayrıca kendilerinin diğerlerini ve karşıtlarını tanımlayıcı olarak ima ederler. Bir sistemin tanımı dolayısiyle diğer sistemlere karşıt ilişkilerini ve kendine ait özellikleri sergiler. Karşıt sistemlerin, karşıtlığı karşılıklıdır ve birbirlerini hariç tutarlar; benzer şekilde analitik bütünlerdir ve parçaları ima ilişkisi ile düzenlenmiş ve sıralanmış önermelerdir. Analitik bütünün bu parçaları, ait oldukları sistemler karşıt olduğu derecede karşıttır. Aynı şekilde, iki önermenin karşıtlığı, gerektirdikleri sistemlerinde karşıtlığını içerir. Önermelerin karşıtlığını anlamak için dolayısiyle, önermenin sistematik hale getirilmesi, tanımlama ve analiz diyalektik süreçlerinin karşıtlığa uygulanması gerekir. Diyalektiğin ilk iki aşaması önermelerin karşıtlığını sistemlerin karşıtlığında açıklar ve bu sistemler birer bütün olarak ele alındıklarında aralarındaki karşıtlık her bir sistemin kendi doktrini ile açıklandığı ve teoremlerinin ispatlandığı ve geliştirildiği derecede açıklık kazanır. Diyalektik, tanımlama ve analiz ile karşıtlığın açıklığa kavuşmasını sağlar veya bir diğer ifadeyle bir karşıtlığın sistematik neticelerini açıklar. Diyalektiğin yine de çatışmanın çözümlemesini elde etmesi gerektiği böylelikle açıklık kazanır.

Eş seviyeli sınıflar grubundan herhangi biri tanımlandığı ve analiz edildiği ölçüde bir bütün olarak kurulabilir. Bu şekilde parçaları gösterilir ve sıralanır. Bir bütün, bir üst seviye sınıf eğer bulunursa, tanımlama ve analiz ile bu parçaların iki veya daha fazlasını ima ettiği bulunur. Tek bir üst seviye sınıftan daha fazlası bir grup eş değer varlıklarla gerektirilebilir; ancak bir üst seviye sınıf eğer birbiriyle eş değerli iki veya daha fazla grup tarafından gerektiriliyorsa ve bunlar ima ve hariç tutma ilişkileri olduğundan birbirlerini tanımlayıcı olarak ima ediyorlarsa, bu tür varlıklar bir bütünü gerektiren parçalardır.

Bir sınıfı, bir bütün olarak kurmada ve daha sonrada karşıtını ima eden tanımlama ayrıca, dahil oldukları üst seviye bir sınıfı veya bir bütünü gerektiren, bir veya daha çok ima edilen veya hariç tutulan diğerleri ile beraberce aynı sınıfı bir parça olarak kurar. Bu sınıfların her biri kendi parçalarını içerir ki bu parçalarda ya eş değerli veya alt bütünler veya alt parçalardır. Tanımlamayla kurulan herhangi bir bütün kısmi bir bütündür ve bu karşıtlarıyla veya diğerleriyle ilişkisinde, onlarla birlikte daha yüksek bir bütünün parçalarıdır. Ve bu bütün de kısmi bir bütün olmalıdır. Eğer bu bütünler kısmi olmazsa, hiyerarşik düzen sınırlı kalır ve bu herhangi bir sınıfın tanımlandığı şeklindeki diyalektiğin postulasının neticesine zıt olur. Bu nedenle tanım karşıtlığa yol açtığından ve karşıtlık taraflılık ve hariç tutmanın koşulu olduğundan, diyalektik süreç, söylemdeki varlıkların sonsuz hiyerarşik düzenini ima eder.

Sistemler analitik bütünlerdir, ancak karşıtlıkta ele alındıklarında, taraflı ve tamamlanmamış olurlar. Alt seviyedeki ve üye önermelere göre bütündürler, ancak eş seviyeli ve kendilerine doktrinel tanımla karşıt olan ve aynı şekilde kendilerininde karşıt olduğu ve hariç olduğu, sistemler birbirlerini daha kapsamlı bir sistemin parçaları olarak ima eder, o sistemi gerektirir ve sis-

tem tarafından ima edilirler. Her ne kadar alt seviyedeki varlıklar için bir bütün statüsünede sahip olsalar karşıtlık içerisindeki varlıklar, karşıtlık seviyesinde yalnızca parçalar değillerdir, ayrıca birbirlerini tamamen değil kısmi olarak hariç tutarlar. Eğer tamamen hariç tutsalardı, birbirlerini üst seviyeli sınıfın parçaları olarak tanımlayıcı şekilde ima edemezlerdi ve tanımlayıcı şekilde ima edilmeyen bir sınıf, tanımlanmış bir sınıfın diğeri veya negatifi olamayacağından karşıtlık içinde olmazlardı. Dahası, iki sınıfın tamamen hariç tutuyor olması, hiçbir ortak, özdeşlik şartları olmadığı, hiçbir kesişim noktaları olmadığı anlamına gelirdi ve dolayısiyle bir bütüne üye olmak o bütünün tanımlayıcı gereksinimlerini ve özdeşlik koşullarını içerdiğinden, ortak bir sınıfın üyeleri olamazlardı. Dolayısiyle, parçaların birbirlerini hariç tutmaları tamamen değil her zaman kısmidir. Karşıtlık, tanımlayıcı imadan doğduğu ve tanımlayıcı ima kısmi hariç tutma yaratabildiği ancak tamamen hariç tutmayla tutarsız olduğu derecede karşıtlık tamamen hariç tutmaya zıt olduğundan, yalnızca aynı bütünün parçaları arasında olabilir.

Eğer karşıtlık yalnızca bir bütünün parçaları arasında oluyorsa ve hiçbir zaman farklı bütünlerin tamamen hariç tutulan parçaları arasında olmuyorsa, bu karşıtlığın çözümünün kaynağı kendi içindedir. Yalnızca, karşıtlık içindeki parçaları içeren ve onları ima eden bir bütünün bulunması gerekir. Bu üst sınıf bulunana dek, karşıtlık içerisindeki varlıkların, karşıtlık içerisindeki bütünler statüsü olur. Bunlar birbirlerini ima ederler ve kısmen hariç tutarlar. Bu karşıtlık ve kısmen hariç tutma ilişkisinde daha üst seviyedeki bir bütünü gerektiren kısımlar olurlar. Bu üst sınıf analitik olarak kurulduğunda karşıtlık içindeki varlıkları ima ederler ve onları kısımları olarak ima ederler. Birer bütün olarak ele alındıklarında bu varlıklar hala karşıtlık içerirler, ancak daha kapsamlı bir bütünün parçaları olarak yeni bir statü ve-

rildiğinde karşıtlığın çözümlendiği söylenebilir. Eş seviyeli bütünler, olan varlıkların karşıtlığı vurgulanan birbirlerinin kısmi olarak hariç tutmaları olduğundan etkili karşıtlıktır; bir bütünün alt seviyeleri olan parçaların karşıtlığı vurgulanan daha üst seviyeli bir sınıfın, parçalarını analitik olarak ima ettiğinde parçaların ortak üyeliği olduğundan, çözümlenmiş karşıtlıktır.

Sistemler, analitik bütünler olarak ele alındığında, etkili bir pozisyondadırlar. Yalnızca birbirlerini kısmen hariç tutan, kendilerini içeren daha üst düzendeki bir sistemi gerektiren belli ortak özdeşlik koşulları olan veya kesiştikleri sistemler olarak görüldüklerinde aralarındaki karşıtlık çözümlenebilir. Üst seviyedeki bir sistem doktrinal tasarımlama ile kurulduğunda veya analiz süreçlerine devam edilerek, daha önce kısmen birbirlerini hariç tutan alt seviyedeki sistemlerin doktrinleri ve teoremlerinin daha üst seviyedeki bir sistemin doktrini ima edilen, ispatlanan ve sıralanan parçalar olduğu bulunursa edimsel olarak çözümlenir. Birbirleriyle olan ilişkileri onları ispatlayan doktrinle belirlenen tümdengelim düzeniyle değiştirilebilir; önermelerin bazıları, yeni bütünün içerisinde ispat veya ima yapamazsa, bu yeni analitik bütünden çıkartılırlar.

Sentez eylemi, çözümlemenin elde edildiği diyalektik süreçtir. Tıpkı tanım ve analizin, analitik bütünler olan sistemleri kurduğu ve bu sistemlerin karşıtlığını açıklığa kavuşturduğu gibi, sentez bu karşıtlığı, çatışma içersindeki sistemleri parçaları olarak ima eden ve içeren bir bütün bularak etkisiz hale getirir. Sentez, analiz ve tanımın aksine, birbirleriyle eş seviyeli veya bütün ve parça ilişkisindeki varlıklar arasındaki ima ilişkisinin gösterilmesi değildir. Parçalar kendilerini içeren bütünü ima etmediklerinden dolayı; sentez eylemi mantık dışıdır; ima edilen parçaların gerektirdiği bütün, yaratıcı bir atlayışla, sezgi eylemiyle bulunmalıdır; burada sezgi ima dışında bir yolla bulma metodu olarak kullanılmıştır.

Sentez, her ne kadar, ima ilişkileri bağlamında tanımlanamasada, diğer bakımlardan açıklanabilir. İki sistemin karşıt olduğu durumda, bu iki sistem arasında belli kesişim noktaları vardır. (Burada kesişim noktaları ile bazı ortak özdeşlik koşullarını paylaşan lineer bir benzerlik kastedilmektedir). Eğer, öyle olmasaydı, iki sistem kısmen değil tamamen birbirlerini hariç tutarlardı ve dolayısiyle karşıtlık içinde olmazlardı. Bu kesim noktalarının bulunması, yaratıcılık, sonuç çıkartma veya sezgi ile gerektirdikleri üst seviyeli sistemin bulunmasına neden olur. Bulma eylemi burada mantıksal olarak yorumlanamaz veya açıklanamaz. Öngörülen, doktrinleri, karşıt sistemlerde ortak olan özdeşlik koşullarına veya kesişim noktalarına sahip olan bir sistemdirki bu sistem, bahsedilen diğer sistemleri parçaları olarak ima eder, tekrar düzenler ve daha önce aralarında olan etkili karşıtlığı çözümler. Bu bakımdan sistematik karşıtlığın çözümlenmesi, sistematik sentezle aynıdır.

Ancak sentezin diyalektik süreci tamamlamadığı görülmelidir. Tanımlama ve analiz üst seviyeli bir sistemin doktrinini kurana ve analitik imalarını tamamen geliştirene kadar çözümleme olmaz. Diğer bir ifadeyle, karşıt olan sistemlerin taraflılığının ve dolayısiyle ortak kesişim noktalarının keşfedilmesi, karşıt olan sistemleri içerebilen ve bu suretle, aralarındaki karşıtlığı çözümleyebilen bir sistemi tanımlayacak doktrinin sezilmesine yol açar. Ancak sezgi eylemi, keşfedilen sistemin çözümlemenin gerçekten yapılabilmesi için analitik bir bütün olarak kurulması gerektiğinden, görevi tamamlayamaz. Sistemin doktrini ve tümdengelimi düzeninin belirlenmesi gerekir ve bu daha ileri bir tanımlama ve analiz gerektirir. Bu sağlandığında karşıtlık içerisindeki sistemler artık, etkin karşıtlığı olan analitik bütünler değillerdir, bunlar analizle yeni bir analitik bütünün önerme parçaları haline gelirler ve bu şekilde karşıtlıkları çözümlenir, sıralanır, ispatlanır ve ima edilirler.

Sentez ve çözümlemenin belirtilmesi gereken iki yönü daha vardır. Birincisi, taraflı sistemlerin sentezi analitik ve tümdengelici yönüyle, sistematik yapının kurallarını gözlemlemelidir ki bunu bir sistemin doktrini ile ima edilen ve ispatlanan önermeleri teoremleri olarak içereceği şekilde yapmalıdır. Bu şekilde ima edilmeyen herhangi bir önerme sistemle uyumsuzdur ve sistemin dışında tutulurlar. Yani sistemin bir parçası olmazlar. İki taraflı sistem arasındaki, karşıtlık, bu sistemlerin sentezle daha üst düzende tek bir sisteme dönüşmesiyle çözümlenir, bu yeni sistemde iki alt seviyeli sistemin önermesel varlıkları, daha üst seviyeli sistemin doktriniyle ima edilen düzene sunulurlar. Bu doktrinle tutarsız olan önermeler yani bu doktrinle ima edilemeyen ve ispatlanamayan önermeler, çözümlemenin dışında tutulmalıdır. Bu tür önermeler tek başlarına veya topluca, kendilerini hariç tutan doktrinle kurulan sisteme etkin karşıtlığı olan önermeler grubunu oluştururlar. Eğer tamamen hariç tutulurlarsa, bu karşıtlıkla ilişkili değillerdir ancak hariç tutulur ve karşıt olarak ima edilirlerse taraflı karşıtlıkları olur ve belirli bir sistematik detaylandırmada yeni bir karşıt sistem oluşur ve çözümlenmesi gereken daha da üst seviyeli bir sistem gerektirir. Bu bakımdan, çözümleme taraflıdır ancak nihai ve kesin değildir. Çözümleme eyleminde, yeni bir karşıtlık yaratılmıştır.

O halde, tüm diyalektik çözümlemelerin yalnızca taraflı olduğu açıktı. Orijinal karşıtlık, taraflı hariç tutma bağlamında ifade edilmiştir. Bu, taraflı hariç tutma, bazı kesişim noktalarının olması veya özdeşlik koşullarının paylaşılması demektir. Kesişimin derecesi veya ortak öngörülenin derecesi ima çizgilerinin veya kesin özdeşliğin birbirini tutmasına bir sınır olarak yaklaşır. Birbirini tutma veya kesin özdeşlik, tamamiyle sınırlayıcı bir koşuldur. Eğer edimsel olarak sağlanabilseydi, iki sistemin taraflı hariç tutması olmazdı, hatta iki sistem ve bir karşıtlık ol-

mazdı. Bu nedenle, karşıtlığın doğası, kesin veya nihai bir çözümü imkansız kılar. Çünkü çözümleme ancak karşıtlık içerisindeki sistemlerin ortak ön gördüğü sentezli bir sistemle mümkündür. Karşıtlık içersindeki sistemlerin taraflı hariç tuttukları ve kesişim noktaları veya ortak özdeşlik koşulları olduğu ölçüde karşıtlığın çözümü az çok taraflı olur ve karşıt sistemlerin gerektirdiklerinin keşfedilmesiyle bulunan ve bu gerektirmelerden sezgisel bir atlayışla bulunan doktrinle tanımlanan ve analiz edilen yeni bir sistemden bir grup önermenin hariç tutulmasıyla sonuçlanır.

Sentez eyleminde önermelerin hariç tutulması ile ilgili bir nokta daha ortaya çıkar. Bu kapsanacak önermelerin seçimini belirleme süreci ile ilgilidir. Eğer sistemin doktrini bir şekilde düzenlenmişse, ilgili önerme topluluklarından bazıları ima edilebilir ve kapsanabilir, eğer dokrin daha farklı düzenlenirse, o zaman başka önerme toplulukları ima edilir ve kapsanır. Bunun tersine, iki alt seviyeli sistemin önermeleri, birbirleriyle karşıtlık ve ima ilişkisi içersindedirler. Eğer bu karşıt önermelerin bazıları dahil edilirse, onların ima ettiği bazı diğer önermelerde dahil edilir, karşıt oldukları ise hariç tutulur. Sonuçta ortaya çıkan sistemin postulaları da buna göre düzenlenmelidir. Buna ikinci ima edilen ikilemelerle başa çıkma süreci denilebilir ve bu her ne kadar kısmen bir analiz kısmende sentez durumu olsada, tanımlanan hiçbir mantıksal prosedür altında toplanamayacak bir seçim eylemini kapsar.

Diyalektiğin hiçbir zaman tek başına olan önermelerle uğraşmadığı açıktır, ancak, tek başına sistemlerlede uğraşmaz. Karşıtlık olgusu, diyalektik durumda her zaman vardır. Karşıt sistemler, kendilerini oluşturan önermelerle, kısmen ilgili alternatiflere göre seçimin uygulanmasına ve sonrada analiz ve sentez ile bu seçimin imalarını ve gerektirdiklerini geliştirmeye da-

yalı olarak sistematik karşıtlığın çözümlenmesi arasındaki ima edilen ikilemler grubu olarak düşünülebilir. Diyalektik, matematiksel mantık gibi, asla yalnızca tümdengelimli değildir; her zaman karşıtlıklar ve ikilemlerle uğraşma sürecidir. Dahası, herhangi bir sistematik karşıtlık durumunda hangi ikilemlerin çözümlenip hangilerinin bırakıldığına bağlı olarak birden fazla olası çözüm ve birden fazla olası sentez vardır. Karşıt sistemlerdeki önermelerin hepsi bağdaştırılamaz; ima edilen ikilemler arasındaki seçim hangi önermelerin birleştirileceğini ve hangilerinin hariç tutulacağını belirler.

Tüm diyalektik sentezlerin ve çözümlemenin tamamlanmamış ve tecrübe sağlayıcı ikinci bir durum daha vardır. Sentezlenmiş iki alt seviyedeki sistemin önermelerinin bazılarını ispatlayabilen ve ima edebilen bir doktrinle çözümlemeyi etkileyen üst seviyeli bir sistem, o doktrin ile tanımlanır. Tanımlama eylemi, yeni sistemi analitik bir bütün olarak, kendisinin diğerlerinden veya karşıtlarından ayırır, diğer sistemler de benzer şekilde tanımlandığında bu sistemle eş seviyeli analitik bütünler haline gelirler. Diğer bir ifade ile, sentez ve çözümlemeyi etkileyen sistemin kurulması için gereken tanımlama eylemi aynı zamanda yeni bir karşıtlığı ima eder. Bu yeni karşıtlık, hiyerarşik düzende önceki karşıtlıktan daha üst seviyede yer alır. Bu yeni karşıtlık, karşıt sistemlerin analitik detaylandırılması ve tanımlanması ile açıklığa kavuşur. Bu karşıtlık, daha önceki gibi, karşıtların yalnızca taraflı olarak hariç tutulmasını içerir ve bu da daha yüksek bir hiyerarşik sıralamadaki üçüncü bir sistem bazında yeni bir çözümlemenin zeminini hazırlar. Süreç tekrar eder: kesişim noktalarının veya ortak özdeşlik koşullarının bulunması, gerekli sentezi etkileyebilecek doktirinin bulunması ve alt seviyeli karşıt sistemlerin gerektirdiklerine göre sezgisel olarak bulunan doktrinin tanımlayıcı ve analitik imaları ile analitik bir bütün

olarak yeni bir sistemin kurulması. Yeni sentez karşıtlığı çözümler ancak bunu yaparken doktrini ile tutarsız olan önermeleri hariç tutar ve bu nedenlede ispatlama yapamaz. Bu yeni sistemin kurulması ve iki alt seviyeli sistemin bazı unsurları arasındaki karşıtlığın çözümlenmesi ile, iki yeni etkili karşıtlık meydana gelir, birincisi yeni sistemin ima ettiği, ancak hariç tuttuğu önermelerle, o sistemi oluşturan önermeler arasındadır ve ikincisi analitik bir bütün olan sistemle, bu sistemin tanımlayıcı olarak ima ettiği ve taraflı olarak hariç tuttuğu diğer analitik bütünler arasındadır. Bu karşıtlıkda aynı şekilde çözümlenebilir. Karşıtlıkların açıklığa kavuşturulması ve çözümlenmesindeki diyalektik süreç aynıdır ve kaçınılmaz şekilde taraftarlık ve sonuçsuzluk ile nitelendirilir veya doğası bununla sınırlıdır.

Diyalektik sürecin bu niteliği, kaçınılmaz hayal kırıklığı - eğer hiçbir nihai çözüme ulaşamamak hayal kırıklığı ise - söylem evreninin hiyerarşik yapısını sınırlı değil de sonsuz olarak belirleyen, diyalektiğin akibetiyle alakalıdır. Nihai bir sınıf veya sistem olabilir, ancak bunlar diyalektik incelemeye alındıkları anda, kaçınılmaz olarak negatifini yaratır ve kendi diğerine karşıt olarak tanımlayıcı şekilde ilişkili olur. Diyalektik söylem alanında kaldığı sürece, alanı ve işlevi tam olarak hiçbir zaman kendine alt seviyedeki taraflı sistemlerin karşıtlığını kesin olarak çözümleyebilen nihai bir bütüne veya sisteme ulaşamaz. Bir birey, artık diyalektikci olmayıp bu tür bir varlığı kabul edebilir ancak bunun aksine bu tür bir varlığı kabul etmek diyalektik sürecin sona ermesi veya vazgeçilmesi demektir. Herhangi bir diyalektik prosedür, sona ermek zorundadır. Çünkü diyalektikçiler de insandır ve başka şeyler yapmak için sohbete son vermeleri gerek. Ancak, bu tür keyfi ve pragmatik bir bitiş, sınıfların veya sistemlerin hiyerarşisinin sınırlı olduğu veya diyalektiğin, söylemdeki karşıtlığa nihai ve kesin bir çözümleme getirdiği an-

lamına gelmez. Bu basit olarak, tartışmanın durduğu ve eğer sonsuza kadar devam etseydi, tutarsız hiyerarşinin, sonu olmayan diyalektik gibi sınırsız olacağı anlamına gelir.

(3)

Diyalektiğin düzenleyici tarzı bir grup basit önerme ile özetlenebilir. Bir sınıf, bir önerme veya bir sistem gibi herhangi bir varlığın tanımı, farklılaştırma ve taraflı hariç tutma, negatif işlevleri ile, kendinin diğerleri olan varlıkları ima ederler. Bu diğer varlıklar daha sonra tanımlanabilir ve eş seviyeli ve karşıt bir grup varlık meydana gelir. Bu varlıkların herbiri birer bütün olarak kendi tanımlarıyla ele alınırlar. Bu bütünlerin her birinin analizi, onların parçalarını ve parçaların düzenini gösterir; bu parçalar bütüne ima ve dahil etmeyle ilişkilidirler. Birbirlerine karşıtlıkları bağlamında ele alınan bu analitik bütünler birbiriyle eş seviyelidir, simetrik olarak birbirlerini ima eder ve taraflı olarak hariç tutarlar. Bu hariç tutma ilişkisinde, henüz belirlenmemiş olan bir bütünü gerektiren parçalardır. Bir bütünün ima edilmekten ziyade, gerektirildiği ifadesi, bu bütünün, bir sonuç olduğu ve ispatlandığından ziyade bulunduğu ve postula haline getirildiği ifadesiyle aynıdır. Sentez, karşıtlık içersindeki alt seviyeli analitik bütünleri içeren bir bütünü belirleme sürecidir. Sentez, alt seviye varlıkların bir bütünün parçalarına olan ilişkisi gibi bir ilişkide bulunarak daha ileri bir analizin göstereceği gibi asimetrik; dahil ederek ima, ancak parçalarının ima etmediği bir varlığın bulunmasına yol açan, sahip oldukları ima gücünden ziyade, bu alt seviyeli varlıkların pozitif niteliğidir. Bu varlık, karşıtlık içersindeki varlıkların taraflı olarak bir noktada birleşmesinin mantıksal yardımını gören ancak bunlarla yürütül-

meyen, entellektüel yaratıcılık eylemi ile sezgisel olarak düşünülür. Bu karşıt varlıkların taraflı olarak bir noktada birleşmesi, onların taraflı hariç tutmasıyla bağıntılıdır; tamamen hariç tutmasalardı hiç bir raslantı olmazdı ve dolayısiyle, onları içeren ortak bir bütün olmazdı. Üst seviyeli bir varlık, taraflı bütünlerin sezgisel sentezi ile bulunur ve bu sezginin içeriği o halde bulunan üst seviyeli varlığın doktrinini oluşturan bir grup tanımlayıcı ve analitik önerme ile ifade edilebilir. Bu tanımların ve postulaların sezgisel önerme statüleri vardır ve tanımlayıcı ve analitik işlevlerinde bulunan varlığı belirli düzenlenmiş ilişkileri olan, parçalara sahip bir bütün olarak kurarlar. Üst düzeninin analitik bütününde sentezlenen alt seviyeli sistemlerin önermeleri, daha kapsamlı bir sistemin doktrini ile ima ve ispat edilen teoremler haline gelir. Ancak bu tüm önermeler için geçerli değildir, bazı önermeler sentezli sistemin doktrini ile uyumsuzdur; dolayısiyle yeni sistemden taraflı olarak hariç tutulan önermeler kendilerini taraflı olarak hariç tutan sisteme karşıt bir veya daha çok önermeler sistemi oluştururlar. Yeni sistemi tanımlayan doktrin yalnızca tümdengelimli düzeninde teoremler olarak bazı önermeleri taraflı olarak hariç tutmakla kalmaz ayrıca tanımlama ile kendisiyle eş seviyeli diğer sistemleride hariç tutar.

Dolayısiyle sentez aynı anda hem sentezli sistem seviyesinin altında olan hiyerarşik seviyedeki varlıkların veya sistemlerin karşıtlığını çözümler, hemde kendisi ve eşdeğerli varlıklar arasında yeni karşıtlıklar yaratır ki bu karşıtlıklar da daha üst seviyeli bir varlığın sezgisel olarak bulunmasıyla daha ileri bir sentez gerektirir. Parça-bütün hiyerarşisinin sonsuz doğası, kaçınılmaz taraflılıkla ifade edilir; her karşıtlık taraflı bir hariç tutma durumudur; her çözümleme taraflı ve tamamlanmamış bir sentez durumudur; her sentez taraflı olduğundan başka karşıtlıkları kışkırtır.

Parçaların karşıtlığını yaratan ve taraflı bütünler kuran bu tanımlama süreci; bu bütünün parçaları üzerindeki ima gücünü ispatlayarak, taraflı bütünlerin iç yapısını ve sıralamasını geliştiren analiz süreci, daha üst sıradaki bir bütünün parçalarını sezgisel olarak benimseyen ve tanımlar ve postulaların doktrini ile bu bütünü kuran ve bu bütünün analiz ettiği ve taraflılığını ve ima ettiğini gösteren sentez süreci - bu süreçler diyalektiğin hiyerarşik yapısı sonsuz olan bir söylem evrenindeki hareketini oluştururlar. Diyalektiğin, sonuçlandırıcı kesin veya nihai bir sentez ve karşıtlıkların çözümü bakımından bir sonu yoktur. Ne kadar varlık varsa ve bu uyarlamaya ne kadarı sunulabiliyorsa o kadar tekrar eder. Diyalektik gelişimin bir aşamada pragmatik gereksinmelerden dolayı durması gerekiyorsa yani biyolojik çevre ve insan organizması sohbeti kaçınılmaz olarak sohbeti bitiriyorsa, en azından süreci ritmi ve yönü yeterli derecede izah edilmiştir ve diyalektik ritmin üç ana vurgusunun olası sonsuz tekrarı kanıtlanmıştır.

(4)

Süren özet, diyalektiğin mantıksal tanımını özetler. Şimdi, kendi dışında bu tanımı değerlendirmek ve önemini incelemek gerekir. Bunu yapabilmek için, öncelikle diyalektiğin empirik tanımına dönmek ve empirik tanımında diyalektiğin durumlarını, mantıksal olarak ele alınmasıyla ilişkili olarak yorumlamaya çalışmak gerekir. Bu kendi içimde bir diyalektik süreç olacaktır-ki, bu yorumun dönüşüm şeklini alması bakımındandır; empirik ve mantıksal tanımlar sentezlenecektir. Bu sentez, taraflı tanımların hiçbirisinde daha önce tartışılmamış imaları ortaya çıkartacaktır ve bu imaların takip edilmesi, diyalektiğin metafiziksel tanımına götürecektir. Eğer tartışma o noktada son bulursa, bu

diyalektiğin sonuçsuzluğunu veya sonluluğunu değil, pratik sınırlamaları olduğunu gösterir.

Sohbetlerin çelişkili yönüyle bağlantılı olarak, diyalektiğin mantıksal şekli bir kaç yolla düşünülebilir. Kökleşmiş emprikçiler diyalektiğin tarzının, dil ve mizaç ile koşullanmış somut nitelikler ve sohbet aşamalarından soyutlanmış olduğunu düşünmeyi tercih ederler. Diyalektik soyut olarak tanımlanabilir ancak statüsü sadece çok çeşitli belirli ve spesifik vakaların formülasyonudur. Edimsel argümanın belirli özellikleri seçilmiş, izole edilmiş ve genellenmiştir ve bu empirik analiz sürecinin sonuçlanacağı hipotez, diyalektiğin mantıksal yapısı ile anlatılmak istenileni oluşturur. Edimsel argüman kendince, belli özellikleri olduğu derecede diyalektiktir, diyalektik olmasının nedeni yalnızca dilsel bir türetici olan mantıksal yapıya uygun olması değildir.

Diğer bir yandan, diyalektiğin mantıksal niteliğinin, deneyim, insan doğası ve dilden bağımsız bir statüsü olduğu düşünülebilir. Diyalektik, deneyimden bağımsız varoluş alanı olan söylem evreninde ortaya çıkıyorsa bu mantıksal niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Sohbetleri diyalektiğin soyut doğası ile bilgilendirildikleri başta diyalektirtir ve bu boyut, vazgeçilmez bir vasıta olan dil ve engellenemeyen insan doğasının katılımı ile söyleme yüklenen koşullarla sınırlıdır. Diyalektik soyut veya evrensel statüsünde, bu sınırlamalardan bağımsızdır; sınırlayıcı koşullar yalnızca diyalektiğin empirik durumunda işler. Bu ilk görüşe göre diyalektiğin mantıksal yapısı edimsel diyalektiği düzenler ve ikincisi görüş çekişmenin, soyut prosedürün gereksinimlerine başvurularak disipline edildiği ölçüde bu şeklin mükemmelliğini yakalamaya çalışır.

Bu iki görüşün esas değerleri arasındaki seçim, diyalektiğin bir metodoloji olarak tartışılmasıyla ilgisizdir. Bu görüşler ara-

sındaki karşıtlık esasında Abelard ve Chompeux'lu William arasındaki karşıtlıkla, diyalektiğin itibari konusuna karşı realm'le aynıdır. Aslında bu, dogmatik olarak değil diyalektik olarak ele alınması gereken önemli bir konudur. Ancak bunu yapmak, diyalektik bir tartışma, diyalektiğin metodolojik öneminin tanımını içerir. Ve bu tanımı yapmak amacıyla, dogmatik olarak doğru, dil ile ilgili bölümü sonuçlandıran belirli tezlerin postula haline getirilmesiyle, ikinci görüş benimsenmiştir. Postula haline getirme eylemi burada geliştirilen taraflı bir sistemin kabul edilmesine ve karşıtlarının inkar değil geçici olarak görmezden gelinmesine denktir.

Şu anki tartışmanın metodolojik tavrı belkide en iyi şu şekilde ifade edilir: Diyalektiğin, mantıksal tanımı düzenleyici bir mittir. Tıpkı Platon'un göklerdeki mükemmel şehrinde olduğu gibi, dünyevi ve empirik durumlarında insanların argüman fenomeniyle karşı karşıya kalmasıyla kendi doğrusuna göre bir şekilde ortaya çıkar. Bu mitin kendine göre bir güzelliği vardır; bir kurgudan ziyade tamamen gerçeklik bile olabilir; ancak şu an için, diğer masallar gibi erdemle sonuçlanabilen ve insan ilişkilerini aydınlatan bir parça mantıksal uydurmadır.

İlk olarak hiçbir edimsel argüman veya tartışmanın tamamen veya büyük ölçüde soyut diyalektik şeklini andırmadığı açıktır. Bu kitapta daha önce verilen sohbet ve tartışma örneklerinin incelenmesi gerçekte olan ile formel tanımlaması, karşıtlık, analiz, yolları ve mantıksal sıralamada tanım ve karşıtlık arasındaki uyuşmazlığı açığa çıkartmıştır. Empirik olarak diyalektik bu üç aşamadan herhangi birinde çıkar ve burada gelişebilir veya gelişmeyebilir, az bir derecede olsa çözümlemeyi elde edebilir veya edemeyebilir. Söylemi meydana getiren çeşitli olayları detaylı olarak sıralamak gerekir ve daha sonra da bu özel durumların soyut koşullara dönüştürülmesine çalışılacaktır.

Bireyler, bazen tek başına bir önermede hemfikir olabilirler, ancak sohbet devam ettikçe, aynı önerme olarak ele aldıklarının, her ikisi içinde aynı anlama gelmediğini keşfederler. Sözlü bir ifadenin özdeşliği, her biri farklı şekilde yorumlandığından, anlaşma gibi görünmüştür. Bu aldanma yok edildiğinde, sohbet anlaşmazlıkla biter.

Bu, bir mantıksal eylem olan analizin yapıldığı bir durumdur. Sohbet ilerledikçe orijinal önermenin ima ettikleri analitik olarak elde edilir. Ancak her bir birey aynı önerme olduğunu düşündükleri önermeden farklı imalar elde eder. Bu aynı ifadenin her biri için farklı anlamlara geldiğini gösterir. Tartışmacı orijinal ifadeye dönerler ve dikkatlice tanımlarlar. Burada bir mantıksal eylem olan tanım iki yorumlama sistemi arasındaki karşıtlığı gösterir. Bu iki sistemin analitik olarak geliştirilmesi ile anlaşmazlık çözümlenir ve bu durumda tartışma daha ileri gitmez.

İki birey kendilerini belirli fikirlerle ilgili anlaşmada bulurlar. Sohbet esnasında, ortak hükümlerinin temelini bulmaya çalışırlar, ancak bunu yaparken aynı varsayımda anlaşmadıklarını keşfederler. Bu noktadaki farklılıklarını farkederek, orijinal sohbet konularına dönerler ve kısmen, yaptıkları varsayımlarda ayrıldıklarından, ortak inanç olarak düşündüklerinin yorumunun farklı olduğunu görürler. Dolayısiyle, bir anlaşmazlığa varırlar.

Bu, belirli önermeleri ispatlamaya çalışmanın, ispat etme yetisi olan iki karşıt postula grubunun keşfedilmesine yol açtığı bir durumdur. İlgili ikilemleri daha analitik detaylandırması, orijinal ifadelerin farklı imalarını ve gerektirimlerini sergiler. Anlaşmazlık açıklığa kavuşur ve argüman devam etmez.

Tarafların, bir tartışma konusu ile ilgili çok genel fikirlerde hemfikir oldukları bir sohbet başlar. Sohbet, bu görünen anlaşmanın neticelerini geliştirerek devam eder, ancak sohbet sırasın-

da karşılaşılan ima edilen ikilemler arasındaki seçimde, tartışmacılar, ortak varsayımları olduğunu düşündükleri fikirlerin neticeleri ile ilgili olarak anlaşamazlar. Başlangıçtaki fikirlerini daha dikkatlice gözden geçirdiklerinde, karşıtlığa neden olan fikir farklılıklarını keşfederler. Argüman, kısmen anlaşma, kısmen anlaşmazlık ile sonuçlanır.

Bu, görünüşte tek olan bir sistemin, alternatif imalarla sonuçlandığı analitik gelişme durumudur. Bu ikilemlerle ilgili uygulanan seçimler öngörülen doktrinin tekrar tanımlanmasının temelini oluşturur. Dahil edilmek üzere seçilen önermelere göre, iki farklı sistem belirlenir. Argüman, sistematik bir karşıtlığın açıklığa kavuşmasıyla sonuçlanır.

İki birey aynı kitabı okumuştur. Her ikiside orada belirtilen tezlerde hemfikir olduklarını hissederler ancak, kitabın doktrininin ne olduğunu anladıklarına ve aynı şeyi anlayıp anlamadıklarına emin olmak isterler. Sohbetleri, kanunla ilgili pek çok fikir ve prensibin keşfedilmesinde, tartışılan teorinin yarattığı pek çok karşıtlığın ifadesiyle mükemmel bir deneyim olur. Bu deneyimden ortak bir anlaşma ve görünürde bir anlaşmaya varırlar.

Bu, bir grup tez ile kurulan bir sistemin analitik detaylandırılması durumudur. Doktrin varsayılmıştır ve tartışma yalnızca ikincil teoremler ve ima edilen ikilemler olarak anlatılmak istenenleri gösterir. Sistem dolayısiyle kendine ve karşıt olduğu doktrinlere göre anlaşılmıştır. Karşıtlıklar ifade edildiği ölçüde sohbet diyalektik olmuştur.

Tartışma anlaşmazlıkla başlar ve anlaşmazlıkla sona erer, ancak çekişme sırasında tartışmacılar, yalnızca anlaşmazlıklarının nedenlerini değil sonuçlarını da birbirlerine açıklarlar. Bu, diyalektiğin sadece konuların açıklığa kavuşturulmasıyla uğraştığı bir başka durumdur. Önceki durumdan bu tartışmayı ayıran

burada tartışmanın nitelendirilmesidir ki öncekinde bu durum ortak bir anlaşmaya varmaya çalışmayla ortaya çıkmıştı.

Bireyler, birinin ileri sürdüğü bir önerme ile ilgili tartışmaya başlarlar. O önermeyi daha iyi anlayabilmek için, önermeyi açıkladığı varsayılan doktrini bulmaya çalışırlar. Bireyler farklı varsayımlar yaptıklarını ve karşıtlıklarını bu noktada ele aldıklarını farkederler, ortak hüküm noktaları bulurlar. Bu onların hemfikir oldukları bir doktrin düzenlemelerini sağlar ve bu anlaşmaya göre, çekişmelerinin orijinal konusunda ortak bir anlayışa varırlar. Bu şekilde her ikisininde aynı önermeyi, aynı şekilde iddia etmeleri mümkün olur.

Bu diyalektiğin daha tam şekilde yürütüldüğü bir durumdur. Bir önermeyi ispatlama çabası, o önermenin gerektirdiği doktrinle ilgili sezgi gerektirir; bir önermenin karşıtını ispatlamaya çalışmak başka bir doktrini ortaya çıkartır. Bu doktrinlerin belli bir kesişim noktaları ve ortak özdeşlik koşulları olduğu bulunur ve sistematik karşıtlıkları, kesimin noktalarının gerektirdiği daha üst bir sistemin sentezle bulunması ile çözümlenir. Tanımlama ve analiz eylemleri bu sistemi kurar ve orijinal anlaşmazlığın önermeleri arasından bazı önermelerin teoremleri olarak dahil olmalarını ve sıralamalarını belirler. Orijinal karşıtlık böylelikle çözümü etkileyen doktrinini ifade eden bir anlayış olarak taraflar arasında ortak bir anlayışın elde edilmesiyle çözümlenir. Bu doktrinin elbetteki sezgisel bir statüsü vardır; ancak iki farklı anlayışın bulunduğu sistematik karşıtlıktaki ikincil doktrinlerde ise çözümü etkileyen sistem iki birey içinde ortak olan entellektüel sezgi ile bulunur.

Sohbet sırasında bireyler kendilerini genel bir anlaşmazlıkta ancak aynı zamanda da daha az önemli konularda anlaşmada bulurlar. Anlaştıkları noktalara konsantre olurlar ve öngörülenleri bularak başlangıçtakinden daha fazla bir anlaşmaya varırlar. Or-

tak anlayışlarıyla ima edilenleri detaylandırmaları biraz daha genel bir anlaşmayla argümanı sonuçlandırır.

Bu, diyalektik çözümlemenin bir başka örneğidir. Argümanın başladığı sistematik karşıtlık, anlaştıkları önermelerin öngördüğü üçüncü bir sistemin sezgisel olarak kurulmasıyla çözümlenir. Daha ileri bir tanımlama ve analiz, anlaşmalarını açıklığa kavuşturur ve çekişmeyi başlatan karşıtlığın kaynaklarını ortaya koyar. Ortak anlayışları bakımından, artık bu bireyler orijinal farklılıklarını müştereken dönüştürebilirler ve daha önce doktrinde hakim olan aykırılıkları yok ederler.

Taraflar arasındaki bir anlaşmazlık anlaşmaya doğru ilerlemektedir. Ancak tartışmacılar pek çok konuda anlaşmaya varsalarla, anlaşmalarının tartışmada bazı kısımların gevşek bırakılmasıyla elde edildiğini farkederler. Ve diğer konularla ilgili bir anlaşmaya ancak belirli konuları görmezden gelerek ulaşabileceklerine karar verirler.

Bu daha tam şekilde farkedilen diyalektik yolun örneğidir. Sonuç yalnızca etkilenmemiştir ayrıca kaçınılmaz olarak kışkırtacağı diğer karşıtlıklarla nitelendirilmiş ve sınırlandırılmıştır. Bu gevşek uçlar, yaratıcı sentez ile keşfedilen ve tanımlama ve analiz ile kurulan ve geliştirilen çözümlemeyi etkileyen sistemin dışında tutulan önermelerin içerisindedir. Bu hariç tutulan önermeler, önermelerin bazılarını ima eden ve içeren bazılarını ise hariç tutan bir sistemin keşfedilmesine yol açan öngörüleri belirleyen bir grup ima edilen ikilem arasından seçim yapmanın etkisini sergiler. Bu çözümü farketmek her zaman, yeni karşıtlıklar yaratmanın hiçbir çözümlemenin nihai olmadığının farkedilmesine mal olur; çekişmeyi bitiren anlaşma yalnızca tartışmanın hâlâ tartışılabilir olan gevşek uçları ile nitelendirilebilecek geçici bir sonuçtur.

Bir öncekine benzer bir örnekte, tartışmada üçüncü bir şahsın olduğunun kabul edilmesiyle iki kişinin anlaşmaya varması ve beraberce bu üçüncü şahsa karşıt olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, anlaşmalarının, daha ileri bir çekişme olasılığına meydan vermeyeceğini farkederler ve bu daha fazla karşıtlığın sergilenmesi ile diyalektiği çözümlemenin elde edilmesidir. Daha üst seviyeli bir sistem, kendisinden alt seviyede olan ancak kendisi tanımlayıcı olarak kurulduğunda, hiyerarşik eş seviyeleri olan diğer sistemlerle derhal karşıtlık ima eden iki çatışan sistemi bir derecede birleştirir.

Tartışmalar kimi zaman anlaşmadan anlaşmazlığa ve sonra yine anlaşmaya varabilirler veya tam tersine anlaşmazlıktan, anlaşmaya ve tekrar anlaşmazlığa gidebilirler. Edimsel çekişme sohbetlerin yer aldığı çeşitli modların ve yöntemlerin hepsinin sıralanması mümkün değildir. Ancak genel olarak, verilen örnekler, söylemlerin az veya çok mantıksal yapı ve diyalektik süreçten haberdar olduğu çeşitli yolları açıklar. Bu örneklerin çoğu, bir şekilde diyalektiktir ve eğer diyalektik prosedürün soyut standardına göre yargılanırsa aşırı derecede basitleştirilmiş ve eksiktir. Yine de, bunlar, belli prosedür modlarının, belli sonuçlar ortaya çıkarttığı argüman veya sohbet örnekleridir. Bunları, diyalektiğin mantıksal şeklinin metodolojik mitiyle ilgili yapanda budur. Şimdi ise bazı başarısız argüman örneklerini yani tarzı kötü olan, sohbet veya tartışma örneklerini diğer bir ifadeyle diyalektikten bir şekilde kaçınan veya diyalektiği elde edemeyen çekişme örneklerini incelemek aydınlatıcı olacaktır.

Bireyler sık sık, açıklığa kavuşturmayla mücadele ederler. Onlar için sohbetin nazik bir anlaşmanın sınırları içerisinde kalması ve kendi kendini onaylaması yeterlidir. Sınırlarını kuşatan türlü karşıtlıklar görmezden gelinir ve bu suretle diyalektik engellenir. Kazai olmak nezaketsizlik sayılır; anlaşılması güç ve

felsefik olma eğilimindeki sohbetler kısaca diyalektik, sosyal yasak altındadır. Ancak, önemli nokta polemiğin bazı kişilerce tatsız bulunması değil, sınırlandırılan bir sohbete karşıtlıkların sunulamaması nedeniyle diyalektik hale gelememesidir. Tek başına açıklık getirme yeterli değildir.

Tartışmacıların, buluştukları bir ortak zemini olmayan bir tartışma deneyimlenmektedir. Bu tür bir argüman elbetteki entellektüel bir konudan; sonuçsuzluğu diyalektik olmayan bir nitelikle aynıdır. Bu türdeki tartışmalar, genellikle görünürde bir tartışma olsada hiçbir fikir karşıtlığı olmadığını farkedene dek saatlerce sürer. İlgili taraflar tamamiyle farklı konulardan bahsetmektedirler ve bu nedenle aralarındaki tartışma bir aldatmacadır dolayısiyle çözümlenmesi veya açıklığa kavuşturulması mümkün değildir.

Bu, bireylerin, taraflı olarak hariç tutulan önermeleri değilde, tamamen hariç olan önermeleri ileri sürmeleri durumudur. İfadelerin sözlü benzerliği, bir argüman görüntüsü vermektedir. Birbirlerini tamamen hariç tutan önermelerin, etkin bir karşıtlığı ve ortak özdeşlik koşulları yoktur; birbirlerini tanımlayıcı olarak ima etmezler; daha üst seviyedeki bir sınıf veya bütüne dahil olamazlar. Bu koşullarla, diyalektik tamamen yasaklanır ve ancak ortak bir söylem evreninde bulunmaları halinde veya diğer bir ifadeyle, tamamen hariç tutulma, analiz tanımlama ve sentez süreçleriyle, taraflı hariç tutmaya dönüştürülür ve daha sonrada diyalektik çözümleme olasılığını gerektirdiğinde diyalektik ortaya çıkar.

Münakaşanın dağıtılması durumlarında bazen, meseleyi sonuçlandıran anlaşma nitelendirilmeden olur. Tartışmacılar ya argümanlarının sınırlamalarından bağımsız olarak sonuçların önermelerinin doğru olduğunu iddia ederler ya da daha ileri bir çekişmenin elde edilen anlaşmaya kaçınılmaz olarak çarpacağı-

nın farkına varamazlar. Bu yine diyalektik başarısızlıktır ve söylemler genellikle bu bağlamda kusurludur.

Söylemdeki meselelerde tarafsızlık tutumu, diyalektikteki herhangi bir durumun ilişkili olması ve sonuçsuzluk algısını ifade eden tutumu varsayma, tartışmacıların başarısızlığı olarak nitelendirilebilir. Tarafsız olarak bakılan anlaşmanın, taraflı bir çözüm ile belirlendiği ve geçici olduğu; tarafsız olarak bakılan, anlaşmazlığın, aynı derecede geçici olduğu ve muhtemel bir çözüm yaratabildiği anlaşılmıştır.

Bir tartışma sırasında, birey bir önermeyi, bir olgu olarak ileri sürebilir. Tartışma o noktada son bulur. Statüsü, tutarsız değil de olgulara dayalı olan bir önermede, bu olgusal belirlemeler bazında ele alındıkları sürece diyalektik uygulama mümkün değildir. Eğer bu olgunun anlamı sorulursa, tartışmaya olgunun yorumlanması ile devam etmek mümkün olabilir. Ancak eğer bir önerme yalnızca bir olgu olarak ileri sürülür ve aksi inkar edilirse, karşıtlık o anda ortadan kalkar, önerme tamamen hariç tutulur ve ima edemezler. Bu noktanın başka bir önemi daha ileride tartışılacaktır. Şu an için, bir önermenin diyalektik olarak ele alınmasının yalnızca ima alanında olabileceğinin görülmesi yeterlidir. Böyle bir durumda, önerme ima ve ispat edilebilir ve hiyerarşik düzen içerisindedir, bu nedenlede tanım, analiz ve sentez süreçlerine karşı hassastır. Ancak bir olgu, mantıksal olarak ispatlanamaz ve hiçbir hiyerarşik statüsü yoktur. Dolayısiyle önermeyi bir olgu olarak ileri sürmek, önermeyi ima alanının ve diyalektiğin dışına çıkartmaktır. Olguların söyleme girişi eğilimini engellemek için tarafsızlık tutumunun insan doğasını disiplin etmesi gerekir.

Hiçbir anlaşmaya varılamayan, tüm tartışma örneklerinde ki bu tür tartışmalar çok fazladır, hata, entellektüel güçlerin sınırlı olmasında ve tartışmanın özgürlüğünü sınırlayan mizacı koşul-

larda yatar. Anlayış, karşıtlık içersindeki sistemleri yaratan farklı sezgilerle sınırlı olduğunda, bir sentez olmaz ve dolayısiyle çözümleme olmaz. Gereken, herhangi bir taraflı bir anlayışın sınırlamalarının aşılması için entellektüel bağımsızlık ve yaratıcı bir sıçrayışla, olayların veya nesnelerin daha kapsamlı bir görüntüsünü elde etmektir. Herhangi bir sistem, önermeleri o sistemin ispatlanabilir teoremleriyle ilişkili sezgisel statüye sahip önermeleri olan bir doktrinde bulunur. Sistemin karşıtları dolayısiyle farklı sezgilerin karşıtlığıdır ve bu sentez ancak her bir tartışmacı anlayışını genişletebilir veya yeni sezgisel önermeler şeklinde ifade edilecek yeni bir anlayış kazanırsa mümkün olur. Bunlar daha sonra, daha üst seviyeli bir sistem oluştururlar ki bu sistem, taraflı anlayışlarda bulunan sistemleri çözebilir ve içerebilir. Sentez dolayısiyle her zaman, bir entellektüel sezgi eylemidir. Disiplin sağlayan, açıkça postula haline getirme ve duygusal açıklık, sentezin özgürce ve etkin şekilde uygulaması için gereklidir.

Süregelen tartışma, ilk olarak diyalektiğin düzenleyici mantıksal şekli ile insan doğasını düzenlenmiş söylem tutumuna sahip olabilecek şekle getirmeyi teklif eden disiplin edici ölçütler arasındaki ilişkiyi açıklar. Tarafsızlık tutum, tutarsız hiyerarşinin sonsuz yönelimini ve herhangi bir diyalektik sonucun taraflılığını kabul eder; tarafsızlık tutumu, olgusal belirlemelerin söylemdeki konularla ilgisiz olduğunu kabul eder ve diyalektiğin, nihai veya harici olarak doğru olan sonuçlara ulaşma amacından bağımsız olmasını sağlar; duygusal açıklık ve açıkça postula haline getirme ilkeleri bir araya gelerek sezgisel sentez eylemini oluşturan anlayışın ve entellektüel yaratıcılığın serbest kalmasına yardımcı olur.

İkinci olarak, dil tartışmasında geliştirilen tezler, artık mantıksal eşdeğerlerine dönüştürülebilir. Sözlü ifadelerin çift anlam-

lılığı, argümanda sıklıkta ortaya çıkan görünüşte anlaşmaya veya anlaşmazlığa neden olur, ki diyalektiğin, sözlü ifadelerin önermesel güçlerini tam olarak belirleyerek bu çift anlamlılığı açıklığa kavuşturması gerekir. İfade metafor modunda veya sağlam evreninde onu tanımlayan ve açıklayan diğer ifadelerin şartlarına yerleştirildiğinde anlaşılır. Metafor modları ve söylem evrenleri, herhangi bir tek önermenin anlamının belirlendiği önerme sistemlerine denktir. Sistemlerin karşıtlığı, ayrı metafor modlarına veya farklı söylem evrenlerindek ifadelerin çatışmasının mantıksal olarak açıklanmasıdır; ancak bu çatışma yalnızca metafor modları ve söylem evrenleri tamamen ayrılmamışsa entellektüeldir. Bu tür bir ayrılma, tamamen hariç tutma ve ima etmemeyle aynıdır. Tartışmacıların, ortak bir dili olmalıdır, en azından entellektüel olarak tartışabilmek ve farklılıkları ile ilgili herhangi bir anlaşmaya veya çözümlemeye ulaşabilmeleri için aynı söylem evreninde hareket etmelidirler.

Dahası, söylem evrenleri arasındaki dönüşüm fenomeni artık, bir sistemin içerdiği ve birleştirdiği karşıtlık içersindeki iki taraflı sistem bağlamında açıklanabilir. Karşıt iki sistemin önermeleri, onları sentezleyen üçüncü bir sistemi oluşturan bir grup önerme ile taraflı ilişki nedeniyle müşterek olarak dönüştürülebilirler. Dolayısiyle, mantıksal sentez, her bir tek sistemin, sentezi yapan sistem ile taraf ile taraflı ifadedir ve bu ilişkinin olduğu ölçüde dönüşüm az çok mümkün olur. Kesişim noktaları veya ortak özdeşlik olan sistemlerin ilişkisi, söylemdeki taraflı evrenlerin uyumunun veya metafor modlarının üst üste gelmesinin, mantıksal yönüdür ve dönüşüm fenomeni bu maddelerden herhangi biriyle ifade edilebilir. İnsanların birbirini anlaması dönüşüm fenomeni ile olur ve tüm sohbetlerin ve tartışmaların esas amacıda budur. Anlaşma ve anlayış aynı fenomenin işlevleridir - sistemlerin dönüşümü, söylem evrenleri veya metaforların ta-

raflı ilişkisi ve bütünleşmesi sonucunda - Diyalektik çözümlemenin insanlar açısından değeri, bir yanda dönüşüm olasılığına dayalı olması ve diğer yandan da bu olasılığı edimselleştirmesidir.

Dönüşüm, bazen, diyalektiğin tanım ve analiz eylemleriyle konuyu açıklığa kavuşturan ilk aşamalarında ortaya çıkar. Bireyler anlaşamayıp, yinede birbirlerini anladığında olan budur. Ancak, birbirlerini anlayabiliyor olmaları gerçeği, bir şekilde anlaşmazlıklarının sürekliliği ile birbirine zıttır. Çünkü anlayışın olduğunda ve dönüşüm yer aldığında, karşıt sistemler, özdeşlik koşullarını paylaşırlar ve bütünleşme ve senteze uygundurlar. Sentez, ilk anlayışın mümkün olduğuna işaret ettiği çözümlemeyi etkiler ve bu çözümleme yalnızca anlayışı tamamlar ve bir anlaşmaya ulaşarak çözümü daha da etkin yapar. Diyalektik dönüşümü olduğu kadar çözümlemeyi de amaçlar ve sohbet ve çelişme anlayışı tamamlayabilmek için mutlaka anlaşma gerektirir.

Diyalektiğin, bir yanda dil ve insan doğası bakımından tanımı ile diğer yanda mantıksal tarz bakımından tanımı arasındaki fark açıklığa kavuşmuştur. Diğer bir ifade ile söylem evreninde diyalektiğin soyut doğasının miti ve çekişme durumlarında somut söylemin niteliklerini aydınlatma ve belkide açıklama ile ilgili metodolojik amacını yerine getirmiştir. Ancak diyalektik mantıksal olarak ele alındığında ortaya çıkacak en önemli problemin düşünülmesi gereken temel bir anlaşmazlık vardır. Problemin çözümü çok önemlidir, bu yalnızca diyalektiğin özüyle ilgili değildir ayrıca diyalektiği entellektüel olarak önemli yapan, esas niteliğini ortaya koyar.

Bahsedilen aykırılık, edimsel tartışmadaki çelişki gibi görünenle, söylemde çelişkiden çok bir karşıtlık olduğu iddia edilen arasındadır. Çelişki, önermeler arasındaki iddia etme ve inkar eylemleri ile ortaya koyulan ilişkidir. Aykırılık ortaya çıkar çün-

kü önermesel varlıklar söylem alanında yalnızca bulunurlar ancak tartışmalara iddialar ve inkarlar karışır. Söylem alanındaki önermesel varlıklar iddia veya inkar edilmezler, yalnızca orada bulunurlar. O zaman burada, çelişki fenomeni ile açıklık ve çözümleme gerektiren karşıtlık arasında da bir çelişki vardır.

Çelişki, birinin ileri sürülmesinin diğerinin inkarı olacak şekilde bağlantılı iki önermenin ortaya atılmasından çıkar. Karşıtlık, farklılaştırma ve reddetme işlevlerinde tanımında başkalık ima etme ile ortaya çıkar. Ancak reddetme, inkar değildir. Karşıt iki önerme birbiriyle çelişmez; taraflı olarak birbirlerini hariç tuttukları ölçüde birbirlerini reddederler. Çelişkili iki önerme ise birbirlerini tamamen hariç tutarlar. Karşıtlık ve çelişki arasında önemli bir fark vardır.

İnsanlar arasında edimsel çelişme ve tartışmanın nedeni olan anlaşmazlık olgusunun, çelişki fenomeninden kaynaklandığı düşünülür. Bir kişinin iddia ettiğini, diğeri inkar eder. Bu durumda anlaşmazlık ortaya çıkar ve söylemde diyalektik muamelenin mümkün olmadığı edimsel çekişmeler meydana gelir, çünkü diyalektik birbirlerini tamamen hariç tutan önermelerle uğraşamadığından, çelişki ile de uğraşamaz. Bu problemin zor kısmıdır. İzole önermelerin çelişkisi ile sistemlerdeki önermelerin çelişkisi arasında bir ayırım yapılarak bu zorluk ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır. Eğer sistematik şartlardaki önermelerde çelişki olmadığı gösterilebilirse, diyalektik herhangi bir önermeler grubuyla uğraştığında her zaman onların sistematik şartlarınıda meydana getirdiğinden, çelişki fenomeni, aslında diyalektikle ilgisiz olur.

Bir önermenin iddia edilmesi, onun doğruluğunun iddia edilmesi demektir. Çelişki kuralına göre, eğer çelişen bir çift önermeden biri doğruysa diğeri yanlıştır. Dolayısiyle, bir önermeyi inkar etmek, diğerinin doğru olduğunu iddia etmekle aynı-

dır. İzole önerme çiftlerinde ise, çelişki, önermelerin olgularla ilişkisi bağlamında yorumlanmalıdır. Tek başına bir önermenin doğru olduğunu iddia etmek, olguların neler olduğunu ileri sürmektir, çelişen önermenin doğruluğu inkar edilir çünkü, olgular ileri sürülen gibi değildir.

Ancak, önermeler söylemdeki varlıklardır. Olgularla ilişkileri ne olursa olsun, aynı zamanda diğer önermelerlede ilişkileri vardır ve bu ilişkilerin toplamı, ima alanını oluşturur. Bir önermenin doğru olduğunu iddia etmenin belirtilenin dışında iki anlamı daha vardır: önermenin sezgisel statüsü olabilir yani önerme doğru varsayılmıştır; veya ispatlayıcı statüsü olabilir yani önermenin doğruluğu kendileride kanıtlanmış veya postula haline getirilmiş başka önermelerle ima eder. Doğrunun bu iki tanımı, doğruluk burada yalnızca ve yalnızca önermelerin söylemde birbirleriyle ilişkisine dayandığından, sistematik veya sezgisel doğruyu açıklarlar. Tek başına olan bir önermenin doğruluğu, önermelerin söylem dışındaki varlıklarla ilişkisine, önermelerden ziyade olgulara dayalı olduğundan, harici doğruluk olarak adlandırılabilir.

Tanımlama, analiz ve sentez süreçlerini içeren diyalektik, hiçbir zaman, tek başına bir önermeye veya karşıt olan bu tür önermelere uygulanamaz. İddia ve inkar eylemleri nedeniyle görünürde karşıt olan bir çift önermede diyalektik başlayabilir ve etkili olur, diyalektik çelişki yalnızca görünürde bir çelişki olarak tekrar yorumlanmalı ve bunun aslında bir karşıtlık durumu olduğunu göstermelidir. Bu, söz konusu önermeleri sistematik çevrelere yerleştirerek ve onların ima ilişkilerini, tanımlayıcı ve analitik şekilde sergileyerek yapar. Bir sistemin üyeleri olarak önermeler, varsayımla veya ispatla harici olarak değil, dahili olarak doğruluğu iddia edilir ve bu tür bir iddiada diyalektik söz konusu olur.

Ancak bu durumda kuşkulu bir paradoks ortaya çıkar. Eğer görünürde çelişkili olan önermeler, imaları nedeniyle aynı sistemin üyeleri değilse, birbirlerine sistematik bir çelişkileri olamaz. Elbetteki, olgular bağlamında hâlâ çelişkilidirler ancak bu bir sistemin maddeleri statüsünde değil, tek başlarına önermeler statüsündeyken geçerlidir. Bir önerme, ait olduğu önermeler sistemi ile tanımlandığından, bir başka sisteme ait önermelerle çelişmezler ve bu diğer sistemin ilk sistemle bazı ortak doktrinal unsurları varsa bu diğer sistem tarafından tanımlanamazlar. Bu durumda, bu iki sistem birbirlerini yalnızca taraflı olarak hariç tutarlar ve dolayısiyle çelişki içerisinde değil bir karşıtlık ilişkisi içindelerdir.

Bu durum şu şekilde daha açık ifade edilebilir: Bir önermenin bir sistemde doğruluğunun iddia edilmesinin anlamı ya bu önermenin doğru varsayılan bir postula veya tanım olduğu ya da doğruluğu ispat edilmiş bir teorem olduğudur. Bir önermenin bir sistemde inkar edilmesinin anlamı, o önermenin sistemde varsayılmadığı veya ispatlanmadığıdır ki bu da önermenin sistemle tutarsız olduğu ve dolayısiyle o sistemin bir üyesi olmadığı demektir. Sistem birbiriyle tutarlı önermeler grubudur. Sistem mantıksal olarak kusurlu olmadığı sürece, sistemin üyeleri arasında çelişen hiçbir önerme olamaz. Bu tür önermelerin hepsi, tanımlayıcı ve analitik gelişimi ile sistemin dışına çıkartılırlar. Bir sistemden dışında kalan bir önerme o sistem bağlamında ileri sürülemez veya inkar edilemez, yalnızca reddedilir yani sistemin ispat gücünü belirleyen doktrin ile sistemin dışında bırakılır. Eğer, hariç tutulan önermeler olgularla ilişkisi bağlamında değilse diğer önermelerle ilişkisi bağlamında ileri sürülecekse, üyeleri ile bir postula veya bir teorem olarak tutarlı olduğu bir başka sistemde ileri sürülmelidir.

Görünürde bir çelişki içerisinde olan iki önermenin ilişkisi şimdi, doğru oldukları sistemlerdeki ilişkileri ile belirlenecektir.

İki sistem bir karşıtlık veya çelişki ilişkisinde olabilir. Eğer karşıtlarsa, daha üst seviyeli bir bütünün parçaları olarak ilişkilidirler. Eğer, çelişkililerse, bu şekilde ilişkili değillerdir, birbirlerinin çelişkileri sistematik olarak belirlenemez tamamen hariç tutarlar. Ancak iki sistem birbirlerini tamamen hariç tutuyorsa çünkü birbiriyle tıpkı iki önermenin birbiriyle tutarsız olduğu gibi, yani ima ilişkilerinin belirlemesiyle tutarsızdırlar. İki sistem birbiriyle yalnızca daha kapsamlı bir sistemin taraflı üyeleri oldukları derecede tutarsızdır ki bu daha kapsamlı sistem içerdiği önermelerin hepsini değil yalnızca bir kısmını ispatlayabilir. Bu nedenle iki sistem birbiriyle özdeş değilse, taraflı olarak tutarsız olmalıdır. Bu nedenle hiçbir iki sistem birbirlerini aynı anda hem tamamen hariç tutup hemde birbirleriyle tutarsız olabilir. Bunlar, tıpkı önermelerin yalnızca sistemin maddeleri olarak tutarsız olabilmeleri gibi, daha kapsamlı bir sistemin üyeleri olarak tutarsız olabilirler. Dolayısiyle, eğer çelişki tamamen hariç tutma içeriyorsa, iki sistem çelişkili olamaz; ancak eğer tamamen hariç tutmayı içermiyorsa, sistemler veya sistemdeki önermeler arasında olduğu sürece karşıtlığın aynısıdır.

Bu durum şu şekilde özetlenebilir: (1) Önermelerin birbiriyle tutarsızlığı, diğer önermelere olan ima ilişkileriyle belirlendiğinden ve bir ima ilişkileri bir sistemi belirlediğinden, önermelerin çelişkisi tek bir sistemde ortaya çıkabilir. (2) Ancak tutarlı bir sistem, önermeleri ile çelişkili olanların hepsini hariç tutar. (3) Bir sistemi oluşturan önermeler grubunun çelişenleri dolayısiyle bu sistemin dışında ortaya çıkabilirler. Analitik olarak ele alınıp alınmamalarına bağlı olarak da bir sistem oluşturur veya oluşturmazlar. Eğer analitik olarak ele alınmazlarsa, tek başlarına önermeler statüleri vardır ve yalnızca tek başına önerme şeklinde ileri sürülebilirler. (4) Ancak eğer kendi sistematik çevrelerine yerleştirilmemişlerse, ilk sistemin önermeleriyle çelişe-

mezler çünkü bu ifade ile yani çelişkili önermelerin tek bir sistemde ortaya çıkabileceği ifadesi ile tutarsız olur. (5) Dolayısiyle eğer önermelerin görünürde bir çelişkisi varsa ancak farklı sistemlere aitlerse, bu iki sistem daha kapsamlı bir sisteme dahil olmalıdır. (6) Ancak, bu durumda bu iki sistem birbirini tamamen hariç tutmaz; önermeleri bir ölçüde birbiriyle tutarlı ve bir ölçüde tutarsız olmalıdır. (7) Daha üst seviyeli bir sistem, alt seviyeli sistemin bu tür üyelerini, analitik niteliğiyle tutarsız olduğundan hariç tutar. (8) Bu önermeler yine, sisteme dahil olan önermelerle görünürde bir çelişki içinde olabilirler. (9) Ancak eğer sistematik olarak geliştirilirlerse, çelişkinin gerçek değil, görünürde olduğu açıklık kazanır. Çünkü yine sistemlerin birbirlerinin tamamen hariç tutmadığı ve çelişkili olmadığı yalnızca taraflı olarak hariç tuttukları görülür. (10) Dolayısiyle, önermelerin ilişkisi, ait oldukları sistemle ve önermeler sistemlerinin ilişkisi, bu sistemlerin ait olduğu üst seviyeli bir sistemle belirleniyorsa, söylemdeki varlıklar, önermeler veya sistemler olsun, tamamiyle söylemdeki varlıklar gibi yani sistematik olarak muamele görülüyorsa ki bu onların diyalektik olarak ele alınmaları demektir hiçbir zaman çelişkili olamazlar.

Bu akla uydurmanın karşılaştığı ikilem şu şekilde ifade edilebilir; ya uyumsuz olan hiçbir sistem yoktur ya da bir sistemle ilişkili olan çelişkili hiçbir önerme yoktur. Bu ikilem önermelerin sistemden taraflı olarak ve tamamen hariç tutulmaları arasındaki ayrımla çözülür. Her sistem belli önermeleri dışında tutuyorsa, tutarlı olabilir; ancak eğer onları tamamen hariç tutarsa, o zaman önermeleri kendisiyle çelişkiye düşer. Diğer yandan eğer önermeleri taraflı olarak hariç tutuyorsa, sistem tutarlı olur ve yinede hariç tutulan önermelerle çelişki değil karşıtlık ilişkisi içinde olur. Dolayısiyle önermelerin ve sistemlerin arasındaki ilişki olarak taraflı hariç tutmanın aynı anda her yerde hazır ol-

ması bağlamında, ikilem çözümlenmiştir. Sistemler aynı anda hem içinde tutarlı olabilir hem de hariç tutma ile dışarda kalan önermelerle çelişkili olmayabilir.

Diyalektiğin, tanımlamaya dayalı olduğu ölçüde, taraflı hariç tutma, diyalektik muameleye sunulan sistemler veya önermeler arasında evrensel olarak vardır. Tanımlama, tamamen hariç tutmayı sağlayamaz. Bu nedenle çelişki, tanımlayıcı ve analitik muamele gören önermelerle ilgisizdir. Çelişki yalnızca tek başlarına olan önermeler arasında görülür, ancak diyalektik bu tip önermelerle meşgul olamaz. Bu sebeple, diyalektik yalnızca önermeler ve sistemler arasındaki karşıtlık ilişkisiyle karşılaşırken çelişki ilişkisiyle karşılaşmaz. Çelişki eğer yalnızca tek başına olan önermeler arasında ise, önermelerin olgulara olan ilişkisiyle belirlenmelidir. Başka hiçbir şekilde, tek başına olan önermeler doğruluğu iddia edilemez ve bir grup önermenin doğru olduğu ileri sürülmediği sürece, diğeri inkar edilemez ve bunlar çelişkili değillerdir. Ancak bir önerme ile bir olgu arasındaki ilişki, söylemdeki bir varlık söylemde olmayan bir varlık arasındaki ilişkidir ve bu ilişkinin kendisi söylemde olamaz. Dolayısiyle, söylem evreninde çelişki ilişkisi bulunmaz, her ne kadar olgularla ilişkisinde izole önermeler arasında olsada. Bu sonuç, bir olgu söyleme girdiğinde diyalektiğin bitmesi, harici doğrunun diyalektikle ilgisiz olduğu, yalnızca söylemdeki karşıt varlıklarla ilgilendiği ve tanımlayıcı ve analitik imaların ilişkisiyle uğraştığı ifadeleriyle ayrıdır, sadece bir önermenin sistematik olarak doğruluğunu veya diğer önermelerle dahili ilişkisini iddia eder.

Söylemde tek başına bir önerme olarak ele alınan izole önermelere göre, diyalektik kural, bu izole önermenin doğru olabileceği veya olamayacağıdır, yani doğru veya yanlış olamaz. Kuralı önerme söylemde izole olarak bulunduğu sürece geçerlidir.

Eğer sistematik bir çevreye yerleştirilirse, burada önerme tutarlı olur, o sistemde doğru olur ve yalnızca o sistemde doğruluğu sistemin iç yapısı ile belirlenir. Yalnızca tek başına bir önerme olarak ele alındığında, ancak doğru olabilir veya olmayabilir ifadesi kullanılabilir. Bu gerçek anlamda problemli bir kesişmedir. Sadece söylemdeki bir varlık olan izole bir önermenin doğru olabileceğini veya olmayabileceğini söylemek, o önermenin doğru veya yanlış olduğu anlamına gelmez. Eğer doğru veya yanlış olma olasılığı varsa, gerçektende doğru veya yanlıştır. Bu bakımdan, doğruluk yalnızca söylemde bir varlık olarak ele alınan izole önermelerle ilgisizdir.

Söylem evreninde çelişkinin asla ortaya çıkmadığını ispatlamak için bir noktanın daha vurgulanması gerekir. İki izole önerme, bunların olgularla herhangi bir ilişkisi göz önüne alınmaksızın görünürde bir çelişki içinde olabilirler. Eğer, bu iki önerme, bir izole çift olarak incelenirse, bu çelişkinin yalnızca görünürde var olduğu farkedilecektir. Çelişkili olabilmeleri için, ortak bir koşullarının olması gerekir. Ancak bir koşul, üyesi olduğu önerme ile tanımlanır. Eğer iki izole önerme özdeş değilse, ortak oldukları varsayılan koşulları, iki farklı çevrede belirlendiğinden özdeş olamaz. Bir önermedeki koşul, bir sistemdeki önermeye benzer. Ve bu durumda, iki önerme özdeş ise çelişkili olamazlar veya özdeş değillerse, ortak koşullara sahip olamazlar. Görünürdeki çelişki, önermelerin ifadesindeki sözlü koşullardan birindeki benzerlikten dolayı ortaya çıkar, ancak bu sözlü koşul, önermesel çevresinin tanımlayıcı gücüyle farklı hale getirilir. Dolayısiyle benzerliği yalnızca görünürdedir ve bu benzerliğe bağlı olan özdeşlikte yalnızca görünürdedir. İki önerme, o halde, izole olsalar bile, tamamen diyalektik olarak ele alınıyorsa; yani tamamen söylem evreninde bulunuyorsa ve söylem evreni dışındaki varlıklarla hiçbir ilişkileri yoksa, çelişkili olamaz.

İki önermenin tutarsız olarak ele alındıklarında birbiriyle çelişemeyeceğinin kanıtı, tek bir izole önermenin doğru olabileceği veya olmayabileceği ile ilgili problemli kesişimi doğrular. Bu kesişime göre, tek bir izole önerme doğru veya yanlış olamaz, yalnızca gözönünde bulundurulabilir. Ve, eğer bir çift izole önermenin görünürde bir çelişkisi varsa, bu çelişki ancak görünürde olmalıdır. Çünkü eğer önermelerden herhangi birinin doğruluğu veya yanlışlığı iddia edilemiyorsa, çelişki de iddia edilemez. Önermeler çiflerinden birinin doğruluğunun iddia edilmesi gerekirki, o önerme ile çelişenler inkar edilsin. Ancak izole bir önerme doğru olabilir veya olmayabilir. Dolayısiyle, hiçbir zaman bir çelişki ilişkisi içinde olamaz. Tabii ki bu önermelerin olgularla ilişkisinde değil, tutarsız ilişkisi olan önermelerde geçerlidir.

Bir sistemdeki önermeler doğru veya yanlış olabilir; sistemin ima gücüyle doğruluklarının belirlendiği şekilde, birbiriyle tutarsızlıkları belirlenir. Dolayısiyle bir sistemdeki önerme, doğru olabileceği gibi, diğer önermelerle tutarsızlık ilişkisi içinde de olabilir. Bu tutarsız önermelerin doğruluğu, bu şekilde inkar edilir; ancak doğrulukları o sistem içinde inkar edilir ki bu da, sistemin dışında tutulmaları demektir. Reddedilmekten ziyade inkar edilirler. Önermelerin tutarsızlığı, onlar arasındaki karşıtlık ilişkisiyle aynıdır. Her ikiside taraflı değil tamamen hariç tutmaya dayanır ve her ikisinde de tutarsız önermelerden birinin doğruluğu, diğerinin yanlışlığını ima etmez, çünkü ilkinin doğruluğu sistem ile belirlenirken ikincisi sadece o sistemin dışında tutulur. Bu hariç tutulan önerme başka bir sistemde doğru olabilir ve kendisiyle tutarsız önermeleri sistemin dışında tutabilir. Dolayısiyle önermeleri çelişkisi olarak görülen aslında önermelerin tutarsızlığı veya karşıtlığıdır ve inkar değil reddetme içerir. Tutarsızlık ilişkisi, her iki önermeninde farklı sistemlerde doğru olmasına izin verirken, çelişki önermelerden biri doğru ise diğerinin yanlış olmasını gerektirir.

Söylemde varlıklar olarak önermelerin doğruluk değeri ile ilgili iki tez ortaya konulabilir. (1) İzole bir önerme doğru olabilir veya olmayabilir. Diğer bir deyişle, doğru veya yanlış olamaz. Dolayısiyle, izole önermeler arasında çelişki meydana gelemez. (2) İma yoluyla belirlendiği sistemde, bir önerme doğru olabilir. Bunun nedeni, bir önerme yanlış ise, bunun anlamı o önermenin sistemde ima yoluyla belirlenemediğidir, yani diğer önermelerle tutarsız olduğundan o sistemin dışında tutulurlar. Aynı sistemdeki iki önerme bu nedenle çelişkili olamaz ve farklı sistemlerdeki iki önerme, bulundukları sistemlerde doğru olabilirler ve dolayısiyle çelişkili olamazlar. Bir sistemin unsurları, farklı sistemler veya analitik bütünler arasındaki ilişkiler, tutarsızlık ilişkileridir. Tutarsızlık, taraflı hariç tutma gerektirir. Eğer tamamen hariç tutma içeriyorsa, tutarsız iki sistem taraflı bütünler değil, sentez yapamayan nihai bütünlerdir. Tutarsız varlıkların hiyerarşisi sonsuzdur. Bu nedenle, söylemdeki varlıklar diyalektik olarak ele alındıkları sürece, tutarsızlıkları her zaman taraflı hariç tutma ilişkisidir. Bunlar arasında hiçbir zaman tamamen hariç tutma veya çelişki ilişkisi görülmez.

Eğer, çelişki hiçbir zaman söylem evrenindeki varlıklar arasında ortaya çıkmıyorsa, bunun iki temel önemine daha dikkat çekilmelidir. Bunların ilki tartışmada edimsel olarak ortaya çıkan diyalektiğin doğası ile ilgilidir; ikinci ise diyalektiğin formel ve soyut doğasına sahip olduğu söylem evreninin doğası ile ilgilidir.

Öncelikle, o halde tartışmalar diyalektik olduğu ölçüde, çelişkiyle karşı karşıya kalmaz. Anlaşmazlıklar eğer her zaman çelişkiden ziyade karşıtlık durumları ise, her zaman çözümlenebilirler. Eğer çekişmede iddia veya inkar ortaya çıkarsa, ve bunlar olguların iddia veya inkar edilmesiyse, tartışma diyalektik olmaktan çıkar. Ancak eğer iddia veya inkar diyalektik olarak yapılmışsa, yani bir sistemdeki önermenin ima edici veya ispat-

layıcı ilişkilerini iddia veya inkar ediyorsa, o zaman iddia veya inkar eylemleri çelişkiden çok tutarsızlık ilişkisi gösterirler. Tutarsızlık bir önermenin sistemin dışında tutulacağını belirler ancak bu hariç tutma her zaman taraflıdır ve dolayısiyle bir çelişkiden çok karşıtlık durumudur. Diyalektiğin mantıksal doğası dolayısiyle şu şekilde özetlenebilir: özellikle söylemdeki varlıklar arasındaki karşıtlıkla uğraşır; her karşıtlığın bir çözümü vardır, her çözüm kendi içinde aralarındaki karşıtlığın çözüldüğü varlıklar gibi taraflı olduğundan sonuçsuzdur. Sohbetlerin ve tartışmaların diyalektik oldukları derecede, bir anlaşmazlıkla sonuçlanmaları gerekmez, ancak diğer yandan eğer bir anlaşmayla sonuçlanmışsa bu anlaşma nihai değildir ve bunu ifade eden önermeler yalnızca tartışmanın ortaya çıkartıldığı aynı kısıtlı bakımdan doğrudur.

Bu önermeler, taraflı ve sonuçsuz olduğu kabul edilen bir doktrinle tutarlı olmaları bakımından doğrudur. Bu tür anlaşmalara karşı diyalektik tutum dolayısiyle, tarafsızlık olmalıdır münakaşayı yaratan taraftarlık, ulaşılan sonuçlara karşı tarafsızlıkla nitelendirilmelidir. Diyalektik, herhangi bir şey ile ilgili nihai doğru ile ya da edimsellikle ilgilenmez; daha çok neyin doğru olup olamayacağı yani olasılık ile ilgilenir. Herhangi bir fikri olası doğru varsayma, bu tür bir varsayım ile kışkırtılan entellektüel taraftarlıkla uğraşma ve aynı anda da sürekli olarak entellektüel tarafsızlık tavrını koruma sürecidir.

Bu ikinci bir imaya neden olur. Eğer söylem evreni, çelişme ilişkisinden serbest ise; eğer söylemdeki herhangi bir varlık doğru olabilir veya olamazsa ; düzen ve her bir karşıtlığın yalnızca taraflı ve sonuçsuz bir çözümü varsa, o halde söylem evreni bir olasılık alanı olmalıdır. Söylem evrenin bir olasılık alanı olarak analiz diyalektiğin metafiziksel tanımını oluşturur.

3. METAFİZİKSEL TANIM

Metafiziksel teori, ayırıcı özelliği, nihai bir bütünün analizi olduğunu iddia etmesi olan analitik bir sistemdir. Sistematik yönüyle açıkça bir diyalektik örneğidir, ancak nihai bir bütünün analizi olduğunu iddia etmesi metafiziksel teoriye nihai bütün karşıtlığı aştığı için tamamen dogmatik bir nitelik verir ve bunun analitik dengi olan teorinin kesinlik statüsü olur.

Aynı anda hem nihai hem de sonsuz olan bir bütün varsa, bu bütünün tanımını ve analizini sunan metafiziksel teori dogmatizmden uzak olup tamamen diyalektik olabilir. Bu tür bir nihai sınıfın postulası, bu nihai sınıf sonsuz olduğunda belirsiz olması nedeniyle türler teorisindeki zorluklarda gezemez. Belirli bir sıralamadaki tüm varlıkları içermesi bakımından nihai olur ve aynı şekilde dahil olmaz kendi kendini içeremez çünkü, belirsiz olduğundan belirlenen sıralamadaki bir varlığın statüsüne sahip olmaz ve dolayısiyle bu sıralamanın bir parçası sayılmaz. Ancak bir bakımdan belirli olur ki bu da kısımlarının sıralanmış ilişkisiyle ilgilidir. Bu tür nihai bütünün eğer sonsuz varlıklar sınıfı sıralamasını belirlediği düşünülürse, aynı anda hem belirli hem de belirsiz olabilir. İçerdiği varlıkların sayısına göre, bir sınıf sonsuz veya belirsiz olabilir; ve içerme sırasına göre de oldukça belirli olabilir.

Tanımlanan şekilde etraflı bir söylem evreni nihai bir bütündür. Belli bir düzendeki tüm varlıkları içerir: koşullar, önermeler, sistemler ve bütün daha yüksek kısmi söylem evrelerini içerir. Bu varlıkların sıralaması, parça-bütün ilişkisinin hiyerarşik yapısıdır ve bu hem sonsuz hem de belirli bir düzendir. Etraflı söylem evreni belirsiz bir sınıf olduğu derecede, kendinin bir parçası olamaz; ve üyelerinin düzeni olarak belirli olduğu derecede, kendisi o düzen olduğundan, düzenin bir üyesi olamaz.

Daha etraflı bir söylem evreninin nihai bütün değil, nihai bütünlerden biri olarak belirtildiği gözlemlenmelidir. Eğer nihai bütün olsaydı tamamen belirsiz ve kesinlikle kapsayan olması gerekirdi. Ancak söylem evreni, belirli bir varlıklar düzeni olarak belirleyicidir ve bu belirleme, söylemde bulunmayan varlıkların düzenine karşıt olarak sergileyecek şekilde, söylem evreninin doğasını tanımlar. Bir şekilde belirleyici olduğundan söylem evreni dolayısiyle tanım ve analiz yapabilir; ve bu tanım ve analiz yalnızca söylem evrenini belirlemekle kalmaz ayrıca farklılaştırma ve kısmen hariç tutma ile söylem evreninin karşıtını belirler ve ima eder. Tanımın negatif gücüyle belirlendiği gibi karşıtı sadece söylem evreninde bulunmayan tüm varlıkların sınıfıdır.

Postulası etraflı bir söylem evreni olduğu şeklinde olan metafiziksel teori dolayısiyle diyalektik olarak gelişmiş olabilir. İlk olarak teorem haline getirdiği nihai bütünün tanımını ve analizini yapmaya çalışacak, ikinci olarak da çözümlenmesi veya açıklığa kavuşturulmasını yalnızca sonuçsuzluk ve taraflılığın diyalektik statüsüne sahip olacağı, bu bütünün tanımı ve analizi ile kışkırtılacak karşıtı ile uğraşmaya çalışacaktır.

Diyalektik yalnızca söylem evreninde varolduğundan, bu eğer metafiziksel teori diyalektikse, teorem haline getirdiği ve analiz etmeye çalıştığı söylem evreninde varolmalıdır demekle aynı şeydir. Mantığa aykırı gibi görünse de, aslında öyle değildir. Herhangi bir metafiziksel teori her ne kadar nihai bir bütünün analitik eşiti olsa da, kısmi bir sistemdir. Bu bütün analiz yapabildiğinden belirleyici olmalıdır ve bu nedenle de kendisinin de kısmi olması gerekir. Aynı şekilde, o halde etraflı bir söylem evreni de aynı anda hem sonsuz ve belirleyici olabilir hem de kendi içinde kendisinin eşiti olduğunu iddia eden metafiziksel teoriyi içerebilir.

Diyalektiğin metafiziksel tanımına yüklenen iki görev belirtilmiştir. Birincisi; söylem evreninin nihai, sonsuz ve belirleyici bir bütün olarak tanımı ve analizi. diyalektiğin varlığı söylem evrenindedir. Genellikle söylemin kısmi evrenlerinde ortaya çıkar, ancak eğer genelde bir söylem alanı varsa, diyalektiğin doğası sonuçta bu etraflı söylem evrenine göre yorumlanmalıdır.

Ancak diyalektiğin doğasının metafiziksel yorumu genelde bir söyleme göre, söylemde ortaya çıktığından ve dogmatizmi önlemek için diyalektik sürece sunması gerektiğinden diyalektiğin metafiziksel tanımına ikinci bir görev yüklenir. Söylem evrenini tanımlamada metafiziksel doktrin belirleyici bir sistem haline gelir dolayısiyle kısmi ve karşıt olur. Bu karşıtlığın açıklığa kavuşturulması ve belkide çözümlenmesi ikinci görevdir; bir bakıma; söylemin bir bütün şeklinde diyalektik olarak ele alınmasıdır ve diyalektik bu bütüne bağlamında tanımlandığından her ne kadar anormal görünse de tartışma bu noktada diyalektiğin diyalektiğine dönüşür.

(1)

Genel bir söylem evreninin teoremleştirilmesinin mutlaka herhangi bir ontolojik bir yüklemleme içermesi gerekmez. Dahası postulanın herhangi bir var olan önerme ile karşılaştırılmaması gerekir. Postula daha çok burada geliştirilen metafiziksel doktrinde sezgisel bir önermedir ve önerme işleviyle aynı güce sahip olarak göz önüne alınmalıdır.

Yapıları belirleyici olan sıralanmış varlıkların sonsuz sınıfının niteliğine sahip olan etraflı bir söylem evreninin var olduğu var sayılmıştır.

Bu nihai bütün olarak farz edilen söylem evreni bir var oluş alanıdır. Bu var oluş alanındaki varlıklar, koşullar, önermeler, sistemler, taraflı söylem evrenleri ve bu varlıklar arasındaki ilişkiler olarak belirtilmiştir. Bu ilişkiler ima, dahil etme ve hariç tutma ilişkileri ve tutarlılık, aralıklılık, tahmini özdeşlik gibi türetilmiş ilişkiler olarak belirtilmiştir.

Bu alanda ilişkisiz hiçbir varlık yoktur. Koşul, ikincil koşulların ilişkisi olarak düşünülebilir. Bir önerme koşulların ilişkisidir ve dolayısiyle ilişkilerin ilişkisidir. Bir sistem, önermelerin ilişkisidir. Kısmi bir söylem evreni sistemlerin ilişkisidir. Bu ilişkiler hiyerarşisi sonsuz bir şekilde diğer yönde de geliştirilebilir. Söylem evreni sonsuz bir alandır çünkü bu ilişkili varlıkların hiyerarşisidir. Sonsuz olsa da, bir türün içeriği olduğu gibi, söylem evreni parçalar içeren bir bütündür. Diğer bir ifadeyle, formel olarak belirleyici olduğundan bir bütündür.

Metafiziksel olarak önemli olan ve analiz gerektirende bu sonsuz alanın kesin belirleyici niteliğidir. Bu nitelik, olasılık alanı ile söylem evrenini özdeşleştirir. Olasılık alanını tüketmez, onun gereksinimlerini karşılar.

Olasılık, metafiziksel sondur. Burada tanımlanmamıştır. Ancak bazı belirli özellikleri olasılık niteliğine sahip bir alan olarak söylemin analizinde gösterilecektir.

Olasılığın üç tanımı vardır. (1) her bir varlığı içermesi ve tam tersi ; (2) bu şekilde içerilen her bir varlığın diğerleriyle ilişkisi (3) bu şekilde içerilen her bir varlığın ve içinde bulunduğu ilişkilerin belirleyiciliği.

Söylem evreni; bir var oluş alanı olarak bu tanımlamaları yerine getirir. (1) belli bir türdeki her varlığı ve bunların tüm karşıtlarını içerir (2) hiyerarşik düzeni bu şekilde dahil edilen tüm varlıkları, diğerleriyle ilişkilendirir, ancak bunların hepsi

yakından ilişkili değildir. (3) bu şekilde içerilen her bir varlık tanımlanabilir ve analiz edilebilir.

Ancak söylem evreni;yalnızca belli bir türün bütün varlıklarını içerir; belirli, özel ilişkiler gibi. Bu nedenle, olasılık alanını tüketmez, nitelik ve yoğunluk olarak özdeştir ancak, uzatmada değildir. Olasılık, edimsellik alanını içerir. Ve bu alandaki varlıklar tamamiyle söylem evreninin dışındadır. Olasılık ve edimsellik arasındaki ilişkiyle bunların söylem ve diyalektikte ne anlama geldiği daha sonra tartışılacaktır.

Söylem evreninin belirleyici yapısı, diyalektiğin söylemde potansiyel olarak bulunduğu derecede diyalektiğin mantıksal şeklidir. Diğer bir değişle, diyalektiğin metafiziksel doğası, sınırsız olarak ilişkili sonsuz varlıklar sınıfının sonsuz belirlemelerinin olasılığı bakımından tanımlanabilir ve bu belirlemelerin hepsininde belirli bir prescribed şekli vardır. Bu formun kendiside, söylemdeki varlıklar arasındaki ilişkinin genel niteliği ile belirlenir ve diyalektiğin mantıklar tarifinde tanımlanır.

Diyalektik söylemin tam potansiyeli olarak tamamiyle tükenmezdir. Hiçbirisi veya grubu tek başına ele alınamayacak, mantıksal belirlemelerin sonsuz sınıfıdır. Metafiziksel olarak diyalektik, her biri kendi içinde ilişkili olan kısımların sonsuz sınıfı olarak ele alındığında söylem evreninin mantıksal yapısı olarak tanımlanabilir.

Bu nedenle söylem evreni, sonsuz belirlemeler yapabilen bir bütündür. Bu bakımdan bir olasılık alanıdır ve diyalektik, söylemdeki tüm olası belirlemeler sınıfı haline gelir.

Bu tanımın ima ettikleri önceki düşünce uygundur. Diyalektiğin mantıksal formu nedeniyle, çelişme ilişkisi söylem evreninde bulunmaz. Eğer olsaydı, söylem bir olasılık alanı olmazdı, çünkü o halde bazı varlıklar hariç tutulurdu. Dahası, diyalek-

tiğin sonuçsuzluğu söylemdeki varlıklar arasındaki olası karşıtlıkların sonsuz sınıfıyla ve onların sonsuz ilişkileriyle de bağlantılıdır. Son olarak, diyalektiğin söylem evreninde potansiyel olarak bulunması bakımından, sonuçsuzluğu da bu tarzın içeriği, belirlemeleri yerine getiren sınırsız olası ilişkisel yapılar sınıfını kapsar.

Herhangi bir edimsel durumda bir aktivite olarak diyalektik, bir söylem olasılığı olarak sahip olduğu mükemmellik olmaksızın bu önemli nitelikleri barındırır. Diyalektik gerçekte her zaman sonuçsuz olabilir ancak bu tükenmez sonuçsuzluğu yalnızca bir olasılıktır. Bir dizi mantıksal eylemler olarak diyalektik söylem evrenindeki olası belirlemelerin yalnızca bir kısmını edimselleştirir. Aktif diyalektik süreç bu nedenle, her zaman taraflı görünürken, söylemde pasif potansiyel varken tamamen tarafsız görünür. Ancak, diyalektik bu iki özelliği birleştirmelidir, her ne kadar diyalektiğin edimsel durumunda sergilenen taraftarlık sınırlıyken, tarafsızlığa eksik şekilde sahiptir.

Edimsellik, genel olarak olasılığın sınırlandırılması olarak tanımlanabilir. Edimsel olan her şey olasıdır ancak olası olan herşey edimsel değildir olamazda. Edimsellik, gruptaki diğer tüm olasılıkları üyelikten tamamen çıkartan olasılıklar grubudur. Bu hariç tutma çelişme kanunuyla belirlenir. Olasılık alanında, varlıkların karşıtı olan, edimsellik alanında çelişki ilişkisidir. Olasılık tüm varlıkları tamamen içerir, edimsellik ise bazı varlıkları tamamen hariç tutar.

Söylem evreni bakımından edimsellik, içinde uyum sağlayan ancak taraflı olan ve diğer tüm olası sistemlere karşıt olan yalnızca tek bir olası önermeler sistemi olarak ifade edilir. Ancak bu, olasılık alanı olarak söylem bakımından edimselliğin yorumlanmasıdır. Ancak, edimsellik ve olasılık arasındaki karşıtlık, olasılıktan çok edimselliğe göre gözlemlenmelidir. Eğer

bu karşıtlık diyalektik olarak göz önüne alınırsa, iki sistem arasındaki(bu durumda iki metafiziksel teori arasındaki) karşıtlığın açıklanması ve çözümlenmesi çabası olarak söylem alanında sürmelidir.

(2)

Edimsellik metafiziksel bir sondur ve burada kesin bir tanımı verilmemiştir. Edimselliği açıklayan bazı özellikler şu şekilde sıralanabilir: (1) dahili olarak birbirleriyle ilişkili varlıkların sınırlı bir sınıfıdır. (2) bu şekilde dahil edilen her bir varlığın karşıtı bu sınıftan çelişkili olduğu için hariç tutulur. (3) bu varlıklar sınıfının diğer belirleyicileri zaman ve mekanın boyutsal belirleyicileridir; bu belirlemeleri tatmin eden varlıklara, mevcudiyet; olaylar veya edimsel durumlar denilebilir.

Tüm olası olaylar veya mevcudiyetler sınıfı olarak edimsellik, tamamen bir olasılık alanı olarak metafiziksel niteliğinde söylem evrenini bütünüyle hariç tutar. Söylemdeki varlıklar, edimselliğin ayrıntılı tanımlamalarını tatmin etmez; bir bütün olarak söylemin belirlemeleri, edimselliğin belirlemeleri ile uyumsuzdur. Söyleme, tamamen hariç tutma ilişkisinde, edimsellik, daha önceki tartışmada olasılıklar alanı olarak söyleme karşıt olan olgular alanı olarak belirlenen, söylemde yer almayan tüm varlıklar sınıfı haline gelir.

Edimsellik teorisi, diyalektik olarak daha ileriye götürülemez. Edimselliği, söylemde olmayan varlıklar sınıfı olarak ve bir diğer nihai bütün olarak, söylem evreninden tamamen hariç bir nihai sonsuz şeklinde postula haline getirir. Ancak bütünüyle hariç tutma ilişkisi söylem evreninde yer almaz ve bu nedenle söylem ile edimsellik arasındaki ilişki bu şekilde tanımlandı-

ğında, tutarsızca muamele göremez ve bu karşıtlığın dogmatik çözümü olarak diyalektik sessizliğe yol vermelidir.

Olgular ve olgular alanı, kendi içerisinde anlaşılmaz olan düşüncesiz varoluşlar alanıdır; söylem evreni anlaşılır olanların düzenidir ve bu iki alan arasındaki ilişki, harici bir ilişki olduğundan, söyleme dahil değildir ve dolayısiyle anlaşılmazdır.

Edimsellik ve söylem arasındaki ilişkiyi ifade etmekte anlaşılır hale getirmek ve diyalektiğin devamını sağlamak için alternatif bir yol vardır. Edimsellik, hem edimsel olan hem de olmayan olasılıklar alanına dahildir. Edimsellik ve söylem bu nedenle bir bütün olarak olasılıkların parçaları olarak dahil olurlar. Edimsellik, ya olası olaylar veya varlıklar sınıfı olarak ya da bu olaylar veya varlıklarla ilgili doğru önermeler sistemi olarak dahildirler. İlk durumda edimsellik hala söylem alanının dışındadır; ikincisinde ise doğru varoluşsal önermeler sistemi olarak edimsellik,tüm olası sistemler alanı olarak söyleme dahildir, tıpkı edimsel olayların tüm olası varlıklar alanına dahil olduğu gibi. Artık, edimsellik ve söylem alanları arasındaki karşıtlık çözümlenebilir, eğer bu karşıtlık bir sistem ile diğer tüm olası sistemler arasındaki ilişki şeklinde ele alınırsa.

Ancak, diyalektiğin daha ileri bir araştırması yine hayal kırıklığıdır. Edimsellik, söyleme doğru ve varoluşsal önermeler sistemi olarak dahil edilir. Bir bütün olarak sistem doğruyu iddia eder ve her birinin kendi varoluşsal önemi olan tek başına önermeler tek başına doğruyu iddia eder. Sistem üyeleriyle çelişen tüm önermeleri ve kendisiyle çelişen tüm sistemleri dışında tutar. Bunlar bir başka sistemde doğru olabileceğinden, karşıtlar olarak hariç tutulmazlar. Ancak edimseller sistemi tüm doğru önermelerin sistemi olduğunu iddia eder; burada hariç tutulan her şey edimsellik sistemine göre kategorik olarak yanlıştır. Sistemden hariç tutulan tüm önermelerin doğruluğu kategorik ola-

rak inkar edilir. Bu hariç tutma bu nedenle, tamamiyle çelişmenin hariç tutulmasıdır. Edimsellik sistemi, tüm diğer olası sistemlerle ilişkisi de çelişme kanunu ile belirlenir. Edimselliğin tutarsız sistemi ile geri kalan söylem evreni bu nedenle diyalektik düşünceden yoksundur. Doğru varoluşsal önermeler sistemi olarak edimsellik, tamamen söylem evrenine dahildir. Ancak bu şekilde dahil edildiğinde ve bir edimsellik sistemi olarak iddia ettikleri bakımından muamele gördüğünde, bir olasılık alanı olan söylem evrenin niteliğiyle ve diyalektik aktivitesini mümkün kılan bu alanın mantıksal yapısı ile tutarsızdır yani çelişmektedir. Dahası bu tür bir sistemin önermeleri tek başlarına doğru olduklarını iddia ederler. Bunlar varoluşsal önermeleridir; doğrulukları da bu nedenle, verilen önerme ile olgular ve varlıklar düzen arasındaki ilişkinin dışında kalır bütün olarak bu sistem doğruluk iddiasında, bu olgular ve varlıklar düzenine harici bir ilişki içindedir. Ancak bir önerme veya önermeler sistemi ile olgular arasındaki ilişki, söylemdeki varlıklar harici bir ilişki içindedir. Tutarsızca göz önüne alınamaz dolayısiyle bu ilişki sergilendiğinde, gösterildiğinde veya nitelendiğinde iddia ettiği doğru diyalektik süreçleriyle ilgisizdir.

Bu tartışma şu şekilde özetlenebilir:

(1) Edimsellik düşüncesiz varlıklar veya olaylar alanı olduğu derecede hem kendi içinde hem de söyleme alanı ilişkisinde, tümüyle söylemin dışındadır ve anlaşılmazdır. Bu zorluğun tek çözümü dogmatik sessizliktir. (2) edimsellik, her biri kendi başına doğru olan, var oluşsal önermelerin doğru sistemi olarak söyleme dahil olduğu sürece bu evrende bulunmaz. Ancak diyalektik olarak belirlenmesinde, söylem evreni tamamen bir olasılık evrenidir. Bu nedenle, söylemde bir sistem olan edimsellik diyalektik alanı olarak söylemin doğası ile tutarsızdır. Edimsel-

lik sistemi ile söylemdeki diğer tüm olası sistemler arasındaki karşıtlık, bir karşıtlıktan ziyade bir çelişmedir ve bu nedenle çözümlenemez. Ve yine diyalektik susturulur. (3) ancak bu sonuç yalnızca diyalektiğin doğası olarak hem mantıksal hem de metafiziksel tanımlananları tekrar teyit eder. Diyalektik tamamiyle söylemdeki bir meseledir ve yalnızca söylem bir olasılık alanı olduğu derecede. Edimsellik sistemi olarak doğru olduğunu iddia eden bir önermeler sistemi, kendi düşünceleriyle ilgili söylemin niteliğini çelişme yasasını zorla kabul ettirerek değiştirir. Bu iki bakımdan diyalektik bu tür bir söylemin dışında kalır. (4) diyalektik, edimsellik ile olasılığın ilişkisiyle, yalnızca bir var oluş ve söylem arasındaki ilişki gibi uğraşmaz çünkü anlaşılır olanla olmayan arasındaki ilişkinin kendisiide anlaşılmazdır. Yani diğer bir deyişle; bu ilişkide söylemin dışında kalır. Diyalektik aynı şekilde, edimsellik ile olasılığın ilişkisiyle de gerçek bir tutarsız sistem ile söylemdeki diğer tüm olası sistemler arasındaki bir ilişki gibi uğraşmaz çünkü bu varoluşsal önermeler ve olguların doğruluk iddia etmeleri bakımından çelişkili ve harici bir ilişki içerir. (5) sonuç olarak, bu nedenle; edimsellik ve olasılık arasındaki ilişki (edimsellik yalnızca olası varlılar statüsünden gerçek anlamda farklı varlıklar düzeni olarak, varoluşsal veya tutarsız olarak) diyalektik çözüm getirmez. Bu sonuç diyalektiğin, metafiziksel tanımı teziyle aynıdır, yani diyalektik tamamen olasılık alanında bir meseledir. Olasılık alanında bu alanın varlıklarının düzeni olarak pasif bir potansiyeli vardır ve diyalektik aktivitesi söylem evreninde sonsuz diyalektik olasılıklar alanı olarak bulunan ilişkilerin sergilenmesiyle sınırlıdır.

Daha fazla ifade edilmesine gerek olmaksızın, edimsellik sistemi olarak ayırt edici bir statüsü olduğunu iddia eden önermeler sistemi yalnızca söylemdeki olası bir sistem gibi muamele görmüşse, diğer tüm olası sistemlere karşıt olduğu ve diyalek-

tik prosedürü gerçekleştirebileceği açıktır. Ancak bu tür davranış, onun edimselliğe olan ilgisini inkar etmektir. Önerme üyeleri varoluşsal olarak değil önermesel işlemler olarak düşünülmelidir. Tek başlarına doğru ya da yanlış olmazlar, yalnızca belirli bir sistemdeki tutarlılıklarına göre doğruluk iddia ederler ve sistemin kendisiside, doktrininin varoluşsal doğruluğuna göre değil, kendi içinde bulundurduğu teorem haline getirilmiş önermelerin doğruluğu ile yaratılır. Bu nedenle, bu tür bir sistemin dışında tutulan tüm önermeler, tek başlarına doğru veya yanlış olmayacağından ve tutarlı sistematik şartlarda her biri doğru olacağından inkar edilemezler hariç tutma kısmı olur; bu bir karşıtlık ilişkisi olur ve diyalektik açıklık ve çözümlemeye hassastır. Söylemdeki önermeler sistemi olarak edimsellik, diyalektik alanı olan söylem evrenin özelliklerine uyan, yalnızca olası bir sistem şeklinde muamele edilebilir. Ancak bu dönüşüm sistemi edimsellikle bağlantılı olduğunun inkarı demektir ve bu inkar ise, diyalektik çözüme hassas olmayan edimsellik ile söylemdeki olasılık arasındaki esas çelişkinin ileri sürülmesi demektir. Diyalektik bu nedenle kendini olasılıkla sınırlandırmalı ya da sessiz kalmalıdır.

Süregelen tartışmada çok önemli iki sonuç daha vardır. Birincisi, ima ilişkinin yorumlanması ile ilgilidir. İkincisi ise dil ve mantık edimsel çekişme ve tartışma durumlarındaki diyalektik süreci ile olası söylemde diyalektiğin pasif potansiyeli arasındaki ilişkiyle ilgilidir.

(1) İma iki şekilde elde edilir: ya önemi söylemdeki varlıklar arasındaki ilişki önemli edimsel bir durumla ilişkisinde olan söylemdeki varlıklar arasındaki ilişki ya da söylemdeki varlıklar olarak içerilir. Her iki durumda da ima, bütünle parçaları arasındaki dahil olma ilişkisi veya bütünün ikincil parçaları arasındaki kısmi hariç tutma ilişkisi olarak tanımlanabilir. O halde bu

ilişkiler: eğer öyleyse, o halde böyledir şeklinde ifade edilebilir. İlk durumda edimselliğe baş vurulmamıştır. İma yalnızca söylemdeki varlıklar arasında ortaya çıkar;ima iddia edildiğinde, doğruluk iddia edilmiştir; ancak bu doğru bir durumu takriben oluşan mantıksal bir neticedir. Ancak ikinci durumda; ima edimselliğe baş vurmadığı taktirde, ima edilenler onaylanmamış olur; tanımlanmış ve analitik bir bütünde ortaya konan imaların anlamı bazı edimsel bütünlerin bütün parça ilişkisine baş vurmasındandır. İma edilenlerin doğruluğunun iddia edilmesi analitik bütün ile edimsel bütün arasındaki eşitliğin doğruluğunun iddia edilmesidir.

Diyalektik, imayı bu iki yoldan ilkiyle yorumlamalıdır. İkinci ima yorumlaması edimsellikle bağlantılı söylem içerir; diyalektiğin uğraşması gereken imaların ilişkilerine harici doğruluk niteliğini yükler ve bu diyalektiğin mantıksal ve metafiziksel doğasına göre imkansızdır. İmanın ilk yorumlanma şekli dolayısiyle, diyalektiğin bir metodoloji olarak tanımlanması ve teorem haline getirilmesi ile ima edilmiştir. Dahası ima'nın bu iki yorumlanması arasındaki zıtlık, yalnızca olasılık ile kesin edimsellik arasındaki karşıtlığın tekrar ifade edilmesidir. Karşıtlık söylemde belirtilebilir ve içerilebilir. Diyalektikte metafiziksel doğasına göre imkansızdır. İmanın ilk yorumlanma şekli dolayısiyle diyalektiğin bir metodoloji olarak tanımlanması gerekir. İma edilenlerin doğruluğunun iddia edilmesi analitik bütünle edimsel bütün arasındaki eşitliğin ima edilmesidir. Ancak iki durumda ima edimselliğe baş vurmadığı taktirde ima edilenler onaylanmamış olur. O halde bu ilişkiler: eğer öyle ise o halde böyledir şeklinde formüle edilebilir. Karşıtlık söylemde belirtilebilir (212 213) ancak, söylemde diyalektik olarak çözümlenemez. Bu karşıtlık, diyalektik ile görmezden gelinmelidir; eğer imanın bu

iki teorisinden herhangi biri ontolojik olarak ileri sürülürse sonuç dogmatik metafizik olur.

(2) Diyalektik empirik ve mantıksal olarak tanımlanmıştır. Bu iki tanım arasında edimsellik ve olasılık arasındaki ilişkiye paralel bir karşıtlık vardır ki bunun nedeni edimsel durumunda, sohbet ve münakaşanın empirik varlığında diyalektiğin, olası söylemin formel yapısı olarak diyalektiğin sınırlamasıdır. Bu karşıtlık burada olasılığın doğası ile ilgili sunulan metafiziksel hipoteze göre çözülebilir. Anlaşılmalıdır ki bu görüşe göre bir varoluş alanı olarak olasılık, yalnızca metodolojik bir postuladır ve edimselliğin ontolojik statüsüne zıt bir ontolojik statü verilmemiştir. Eğer söylemde bir ayrım yapılacaksa bu, ontolojik olarak değil, diyalektik olarak yapılmalıdır; deneyim ve mantık reddedilen farklı ontolojik statüler değillerdir; ancak bu statünün diyalektik olarak aralarındaki farklılığın tartışılması için ileri sürülmesi de gerekmez.

İlk olarak, dil edimsel söylemin vazgeçilmez bir aracıdır. Bununla ilgili diğer tüm empirik olaylar, tartışma ve münakaşada kaçınılmaz olan dilin unsurları, burada soyut olarak ele alan diyalektikten dili ayırır. Bu bir yanda kelimeler ve ifadeler arasındaki diğer yanda ise koşullar ve önermeler arasındaki ayırımdır. Ancak dilin, unsurlarının, temel anlam ve yan anlam ilişkisi bakımından iki boyutu vardır. Kelimeler ve ifadeler, kelime ve ifade olmayan ve varolan objeler ve olaylar olarak belirlenen olgulara örneklerle başvururlar. Ayrıca kelime ve ifadeler diğer kelime ve ifadelere çağrışım yaparlar. Dilin bu iki boyutu, işlemlerinde harici olan veya dahili olarak sınıflandırılabilecek sembollerin çeşitli referanslarını ve anlamlarını yorarlar.

III

DİYALEKTİĞİN YORUMLANMASI

İnsan sohbetleri konuları karara bağlamak için ya anlaşılması güç hale gelmeye ya da gözlemlere ve sorgulamaya başvurma eğilimindedir. Soyut tanımlar zorla kabul ettirildiklerinde, ayrımlar arttığında, sohbetler seyrekleşip, karışıklaştığında sohbetler anlaşılması güç hale gelir. Bu tür bir tartışmayı sürdürmek ya da bir başka konuya yönelmek genellikle iyi bir sosyal davranışın parçasıdır. Tartışmayı yürütme görüldüğü kadarıyla belirli bir teknik uzmanlık gerektirir; dolayısiyle bu tıpkı mühendislik, arkeoloji veya tıptaki kibar bir sohbette bu problemlerin ilgili uzmanların hüküm vermesi amacıyla beklemeye alınmaları gibi uzmanların kişisel konuşma dili üsluplarındaki söylemlerine bırakılmalıdır. Diğer taraftan, sohbetlerdeki soruların cevaplarını belirlemek amacı taşıyan gözlem ve sorgulama, söylemdeki ayırımların çizilmesi kadar bir teknik profesyonellik ve çalışma gerektirir.

Felsefe ve bilim, tarihsel yönlerinde ve geleneksel olarak ele alındıkları şekliyle, sohbetlerin nihai olarak başvuracağı iki özel tekniktir. Bir tarafta filozoflar anlaşılması ve çözümü güç münakaşalarda uzmanlardır, diğer yandan bilimadamlarının araştırma ve gözlem metodlarında eğitimi ve bu tür bir prosedürün gereksinimleri ile ilgili bilgileri vardır. Bu sebeple, iki sohbet eğilimi bakımından felsefe ve bilim arasındaki ayırımı fark etmek zor değildir. Eğer bu kadar kolay ayırt edilebilirlerse, hem felsefenin hem de biliminin doğasını, insan sohbetlerinin onlar üzerine yüklediği farklı görevler bakımından izah etmek mümkün olabilir.

Bu açıklama genetiksel olarak yapılabilir. Antropologlar ve tarihçiler; felsefe ve bilimin temelde sohbetlerinin ortaya çıkarttığı soruları cevaplamak için kullandığı metot olduğu neticesini desteklemek için kanıtlar toplayabilirdi; ve bu metotların kendi içlerinde ve birbirlerinden farklı olarak, gelişimi ve arıtılması tarihi olarak izlenebilir. Fakat şu da açıktır ki tarihi kanıtların sıralanışı her zaman belirgin değildir. Düşünmenin stoklanmış tarihi bilimin ve felsefenin entelektüel girişimler olarak çok sayıda çeşitli yorumlara imkan verir. Şu anki yorum, bu sebeple genetikten ziyade analitiktir. Tarih, bu analizde karşı karşıya gelen genel konulara örnek olabilir ancak neden göstermek veya kanıtlamak için değil.

Felsefe veya bilimi belli bir şekilde tanımlamak felsefe veya bilimin geçmişte veya şimdi ne olduklarını iddia etmekle aynı olmadığı anlaşılmalıdır. İhtiyari olarak tanım, diğer tanımların olasılıklarını inkar edemez ve yorumlayıcı olarak da bir nesnenin ne olduğunu değil ne anlama geldiğini iddia eder. Diğer bir ifadeyle; felsefenin gerçekte tanımladığı gibi olması gerekmez. Bir nesneyi varlığı tanımlamak, onun ne olduğunu söylemek değil, ne olarak algılandığını söylemektir. Kavram, söylem

evreninde ortaya çıkarken, nesnenin varlığı başka bir yerde ortaya çıkar. Herhangi bir şeyin olası doğası ve tanımı arasındaki bu farklılığı algılamaktaki başarısızlık, adlandırma uygulamasına sınırsız hak ve güç vermektir. Bu algı mantık ve soyutlama seviyesinde zor olabilir ancak diğer insanlarla kibarca uğraşmamızı yönetende aynı anlayıştır; hatta sözlü sataşmaları geçiştirirken çocuklar bile buna sahiptir, sopalar ve taşlarla ilgili kafiyedeki farklılıkları farkederler.

Halk tabakasından olanların hatası, felsefenin veya bilimin tanımının ne olması gerektiğini değil, ne olduğunu belirttiğini farzetmeleridir. İsimler çoğunluk, nesneler üzerindeki ahlâki kurallar üslubuyla kullanılırlar; eğer adlandırıldıkları şey değillerse, en azından öyle olmalıdırlar. Tanımlama süreci hem düz anlam hem de yan anlam gücüne sahip olarak anlaşılırsa bu hata önlenebilir. Terimlerin yan anlamı ihtiyari bir tavırla itiraf edildiği gibi kurulduğundan, tanımlanan nesneye yüklenen değerler zorunlu değildir.

O halde, bunu takip eden bir analizin yalnızca bir teori olarak ele alınması gerekir. Bu analiz, diyalektiğin bir parçasıdır. Felsefe ve bilime, insan söyleminin -ki bu detaylı olarak bahsedilmiş bir alandır – ışığında dikkate alınacaktır. Öncelikle felsefenin, diyalektik ile ispatlanmasının önemi ele alınacaktır ve böylelikle felsefe biliminden ayırt edilebilecektir. İkinci olarak bir diyalektik girişim olarak felsefe ile bir empirik prosedür ve bir teori olarak bilim arasındaki ilişki ele alınacaktır. Ve üçüncü olarak felsefe ile bilimin ayrı teşebbüslerini nitelendiren entellektüel değerler karşılaştırılacaktır. Felsefe ve bilimin her ikisininde teknikleri insan sohbetlerinin ihtiyaçları ve eğilimleri ile ilgili olduğundan insan sohbetlerinin amacı bu tartışmada açıklığa kavuşturulacak ve entellektüel yaşamda diyalektiğin değeri gösterilecektir. Sonuçta bir tartışma veya münakaşaya girmeye istekli herkes için felsefe zorunludur, diyalektik kaçınılmazdır.

1. FELSEFE VE BİLİM

Felsefe burada genel olarak diyalektik bir aktivite olarak tanımlanmıştır. Varlığın bulunduğu yer entelektüel tartışma ya da münakaşalardır. Bütün sohbetler gerçekten felsefik olmaz; bazı durumlarda daha önceden belirlenmiş olgulara dayanarak veya bazı empirik prosedür üslupları ile olguları belirleme çabasıyla sınırlandırılırlar; diğer bazı durumlarda da diyalektik sürecin bütün zorunluluklarından kaçınırlar. Fakat sohbetlerin konularını oluşturan karşıtlıkların açıklanmasında ve çözümlenmesinde diyalektiğin ortaya çıktığı ölçüde, felsefe vardır.

Felsefenin bu görüşünün genel kullanımı ile tamamen uymadığının belirtilmesi gerekir. Birkaç tipik argümanın bu kitaptaki daha önceki incelemeleri, bir sohbetin felsefik hale gelmesi ile söylenmek isteneni açığa çıkartmıştır. Dahası felsefe tarihi, bir bakıma entelektüel tartışma –ki bu tartışma fikirlerin ve teorilerin karşıtlığıdır- tarihidir. Yalnızca bu iki durumu ifade eden bir felsefe kavramı ile ilgili garip hiçbir şey yoktur. Ancak burada bu kavram bir adım ileri götürülmektedir. Felsefik düşünmenin, diyalektik aktivite ile tespiti sadece, tartışma fenomeni ile belirli bir şekilde uğraşan düşünmenin felsefik olduğu iddiası ile aynıdır. Böylelikle felsefe söylem evreninde detaylı bir mesele haline gelir. Bu iddianın, felsefenin yorumlanmasına ışık tutan birkaç iması vardır(anlatmak istediği vardır).

1) Felsefenin özel bir esas konusu ve problemi yoktur. Tarihi tesadüflerle felsefenin esas konusu olarak sınıflandırılan konular ve problemler, felsefenin esas konusunun yeterli bir sınır saptaması değildir. Yinede bu problemler hatalı sınıflandırılmamışlardır; bunlar herhangi bir genel tartışma ile meydana getirilen alışılmış konulardır. Ancak asıl nokta bu konuların, felsefe-

nin esas konusunun kesin düz anlam belirtisi olmaktan çok sadece felsefik geleneğin anlatılmasıdır.

Felsefenin esas konusu burada, herhangi bir taraflı söylem evreni; problemleri bu taraflı evrenin alt varlıkları, veya kendisiyle aynı derecedeki bir başka evren arasındaki karşıtlıklardır. Esas konuya ve problemlere göre ele alınırsa, felsefe, kısaca bir diyalektik metottur, karşıtlık içerisindeki belirli bir taraflı söylem evrenine uygulanabilecek belirli bir entelektüel aktivite şeklidir. Bu nedenle felsefe yalnızca olasılık ile ilgilenir.

Aksine bilimin esas konusu genel olarak olasılıktan ziyade edimselliktir. Problemleri, nesnelerin doğası ile ilgili olarak belirtilebilir ve bu esas konuya ve problemlere bağlı olarak, bilim olguların neler olduğunu deneyler veya bir çeşit araştırma ile belirlenen bir çeşit metottur. Tıpkı söylemin taraflı evrenleri olduğu gibi, edimselliğin taraflı alanları vardır ve taraflı alanlar, özel bilimlerin ayrı esas konularıdır; özel metotlar da bu farklı alanlarda araştırmanın gereksinimlerini tatmin etmeye tasarlanmıştır.

Felsefe ve bilim, metotlar olarak değil, önerme grupları sistemler, teoriler veya bilgi aşamaları olarak görülebilirler. Felsefe ve bilim arasındaki ayrım bunlara göre daha da doğru olarak yapılabilir.

Edimsellik ifadesi olmayan yani önermeleri açıklamayan ve söylemdeki varlıklara başvurmayan varlıklar sınıfıdır. Bu varlıklar sınıfının, olguların birinci düzeni olarak belirlendiğini varsayalım. Olguların ikinci düzeni, olguların birinci düzeni ile ilgili ifadeler olan varlıklar sınıfıdır. Bu ifadelerin açıkladığı önermeler taraflı bir söylem evreni oluşturur. Bu söylem evreni, bilimi oluşturan önermeler ana bölümünü kapsar. Olguların üçüncü düzeni, ikinci düzeni ile ilgili varlıklar sınıfıdır ki bu ifa-

delerle ilgili ifadelerdir. Bu ifadelerin açıkladığı önermeler, felsefik düşünmenin ana bölümü olan taraflı bir söylem evreni oluştururlar. Bilimsel bir önerme genellikle varoluş veya edimsellik alanındaki varlıkların varoluşsal ilişkisi olarak tasarlanmış olguların birinci düzeni ile ilgili ifadelerde açıklanır. Felsefik bir önerme, belli bir taraflı söylem evrenindeki önermeleri açıklayan ifadelerle ilgili olan olguların, ikinci düzeninin ifadelerinde açıklanır.

Bilim ve felsefe, önermeler grubu olarak bakıldığında, her ikisi de taraflı bir söylem evreni olarak görülür, ancak bilim esas konusu edimsellik olan bir söylem evreni iken, felsefe esas konusu diğer taraflı söylem evrenleri olan bir söylem evrenidir. Bir metot olarak bilim, ifadeler olmayan olguların belirlenmesi ve beceriyle kullanılması ile ilgilenir; problemleri genel olarak "... ile ilgili olduğu nedir?" sorusuyla ifade edilir. Bir metot olarak felsefe ise ifadeleri anlaşılır hale getirmeyle ilgilenir; problemleriyse genel olarak; "...demek ne anlama gelir?" ve "...ile ilgili hangi farklı ifadeler yapılabilir?"

(2) Edimsellik ontolojik bir alan olarak felsefeyle alakasızdır. Felsefe esas konusu ve metotu ile söylem evreniyle sınırlı kalarak yalnızca olasılık sistemleriyle uğraşır. Bu nedenle bilgi ve doğru, bir önermenin veya önermeler grubunun edimsel olgularla belirli bir ilişki içindeki nitelikleri olarak ele alındığında, felsefe bilgi sağlayamaz veya doğrulara ulaşamaz. Bilimsel prosedürde, empirik doğruyla veya söylemin edimselliğe olan, doğru türü tamamiyle felsefik aktiviteyle alakasızdır. Ana konusunu meydana getiren yalıtılmış önermelerin doğru veya yanlış olduklarıyla ilgilenmez sadece söylemdeki varlıklar olarak düşünüldüklerinde kendi içlerinde doğru veya yanlış olmazlar. Bir önermeler sisteminde sezgi veya ispatlama statüleri vardır ve bu şekilde varsayım veya ima ile doğru olurlar; veya uyumsuz ol-

duklarından sistemin dışına çıkartılırlar. Ancak bu şekilde yanlışlıkları ispatlanmaz. O halde bunlar ya yalıtılmış önermelerdir ya da ilk sistem ile karşıtlık içerisindeki bir başka sistemin teoremleri veya postulaları olarak doğru önermelerdir. Bu nedenle felsefe doğru ile yalnızca önermeler arasındaki bir ilişki, söylem içerisindeki önermelerin sistematik bir ilişkisi olarak ilgilenir. Ve felsefe söylem evreninde hiçbir kesin doğru ya da kesin yanlış önerme yoktur.

Felsefe diyalektik ile desteklendiğinde bu felsefe ve bilim arasında bir başka ayrım noktasını yaratır. Empirik veya bilimsel düşünmenin doğasının nesneler ile ilgili doğruların keşfedilmesinin anlatmak istenen doğruların mutlak olarak mı yoksa pragmatik olarak mı görüldüğüdür. Bilim bilginin her türü ile ilgilenir felsefik düşünür ve yalnızca önermeler grubu olan ilgi diyalektiğin esas konusu olan taraflı bir söylem evreni saptadığı derecede bu tür bir bilgiye dayanır. Ancak esas konusu ile sanki bir bilgiymiş gibi ilgilenmez ilgisi tamamen önermelerin sistematik öneminde ve sistematik karşıtlıkların çözümündedir. Doğruluk değeri yalnızca analiz, sentez ve tanımın diyalektik sürecinin bir yan ürünüdür. Doğruluk değeri neyin takip edeceği veya etmeyeceğinin, neyin ima veya ispat edilip edilemeyeceğinin belirlenmesinde işlev görür.

(3) İnanç, herhangi bir önermenin veya önermeler grubunun yaratılıştan doğru olduğu iddiası olarak ele alındığında, felsefik düşünme inanç ile sonuçlanmaz. Hatta daha genel ele alındığında felsefe asla inançta son bulmaz. Herhangi bir sistemin kendi içinde doğru olarak kurulması, derhal kendi içerisinde doğru olan diğer sistemlerle bir grup karşıtlık yaratır;ve bu karşıtlıklardan herhangi biri çözümlenirse bu çözüm nihai değildir, çünkü sentezi etkileyen sistemin kurulmasıyla yeni karşıtlıklar benzer şekilde kışkırtılır. Felsefe, inançların eleştirisi ile ilgileniyor ola-

bilir. Ancak bir diyalektik aktivite olarak felsefe için önemli olan tarafsızlık tavrı, felsefik olarak elde edilen herhangi bir entellektüel pozisyonun kesinlik niteliği olmasını engellemelidir. Bu durumda, felsefe hiçbir gerçek sonuca erişemez gerçekten nihai inançlarına bağlı olamaz ve hiçbir inanç için bir teminat olamaz. Bu durumda, felsefe, teolojiden ve bilimden açıkça ayrılır. Teoloji, metotunda çoğunlukla aşırı diyalektiktir. Bu özellikle büyük katolik teolojistlerinde böyleydi, ancak kilisenin doktrininde, açığa vurmamanın doğruları diyalektik aktiviteye bir sınırlama getirdi. İnanç maddeleri, tıpkı edimsellik gibi diyalektikliğe dogmatik bir referans sundu, Kanonik doğru, sistemin doğruluğu kabul edilmiş teoremi olan doktrini olarak diyalektik amaçlar için anlaşılabilir, ancak bu doktrine sezgi yolu ile edinilmiş bir grup önerme geleneksel rolü verilmek yerine mutlak doğru statüsü verildiğinde böylelikle ortaya çıkan diyalektik aktivite daire içine alınır ve sınırlandırılır. Teolojik sistem, nihai ve en son olarak düşünülen taraflı diyalektiğin bir parçasıdır; çünkü postulalarına nihai doğru olarak alınır. Teolojik doğruyu nitelendiren dini tavır bu nedenle tarafsızlık tutumu ile kıyaslanamaz.

Bilim, teoloji gibi esaslı şekilde dindardır. Bilimin esas konusu olarak postula ettiği edimsellik alanı deneme için değil gerektiği için ve yalnızca bir sistemin anlaşması olarak postula edilir. Edimsellik, bilimsel kaidedir. Bilimin başka inanç maddeleri vardır. Karşıtlık kanununu ve değişmezlik ve belirleme kanunu postula eder, (Doğruluğu kabul edilen teorem haline getirir) ancak bu diyalektik postulasyondan ziyade dogmatik postulasyondur, alternatifleri kabul etmez. Bu başlangıç varsayımları bakımından bilimin ideali eninde sonunda doğru bir bilgi sistemi elde etmektir. Bilimin bunu gerçekten başarıp başaramayacağı şu anki konumuzun dışındadır. Esas nokta bilimsel metodun

ve bilimsel düşünmenin, bir grup gerçek inanç ile motive olduğu ve sonuçta yaklaşık olarak da olsa gerçekten inanılabilecek bir sistem elde etmeyi umduğudur. Tarafsızlık tutumu bu nedenle bilimsel aktivitenin, doğası ile kıyaslanamaz ve felsefik girişimi, öncelikle ayırt edende bu tutumdur.

(4) Tarihi olarak felsefenin kendisi çoğunlukla dindardır. Bu ya filozofların tamamen diyalektik olmamış olmalarından ya da kendi sonuçlarını bilimin veya teolojinin idealleri ile karıştırılmış olduklarındandır. Felsefenin, diyalektik ile özdeşleşmesinin en son neticesi, felsefenin dogmatizmden tamamen bağımsız hale gelmesidir.

Felsefik bir sistem veya metafiziksel bir teori söylemde entelektüel bir taraftarlığın örneğidir. Ancak tartışmada veya argümanda taraftarlığın doğasını anlamak, belirli bir entellektüel durumdan tarafsızlığı korumayla eş değerdir. Bu nedenle felsefik teoriye tamamlanmadan yürütülen diyalektikten bir kesit veya bir bölüm olarak ve hiçbir sonucu yok şeklinde bakılmalıdır. Bu, detaylı bir tanımlama ve analiz sürecinin sonucu olabilir, ancak sistemin meydana getirdiği karışıtlığın geçici olarak göz ardı edilmesi bakımından, diyalektik olarak sonuçsuzdur. Eğer bu karşıtlıklar inkar edilirlerse, bu inkar, söz konusu teorinin nihai doğruluğunu iddia etmekle aynıdır. Bu tür bir iddiada dogmatik olur.

Diğer bir ifadeyle felsefik bir teori sohbetin yalnızca bir yarısı münakaşada tek bir sestir. Onu diğer türü görmek, felsefenin, diyalektivik aktivite olarak tanımlanmasıyla uyumsuz olur ve felsefenin dogmatik olmasına izin verir. İkililik sohbet için mecburidir ve taraftarlık, münakaşadan ayrı tutulamaz. Eğer, dogmatizm edimselliğe başvuru şeklinde veya sorgulanamaz inançları ve kışkırtma şeklinde argümana giriyorsa diyalektik anında durdurulur. Sohbetin bu üç niteleyici durumu felsefenin doğasını ta-

nımlar. Bu tartışmada sonuca, doğru eleştirisel tarafsızlık ile nitelenen, taraftarlıktır.

Felsefeyi bu şekilde görmenin belli avantajları vardır. İlk olarak, bu şekilde tanımlanan felsefe metotlarında, amaçlarında ve esas konusunda bilimden açıkça ayrılır. Tam farklılaşma iyi bir tanımın ilk koşuludur. Çözümleme ve dönüşüm süreçleri ile yalnızca felsefik düşünmenin niteliği değil ayrıca bu öz belirleme ile diyalektiğin kendi de değerlendirilir. Felsefenin esas tekniği ve tarafsızlığı temel entellektüel tarafsızlık tavrı olarak önemli varsayılır.

Ve üçüncü olarak felsefe tarihini, felsefeyi aslında olduğundan daha zeki bir fenomen yaptığı şeklinde görülebilir. Felsefe tarihi, eğer bilime benzer veya kıyaslanabilir olarak algılanırsa, bir hayal kırıklığı tarihidir. Felsefe tarihi, herbir dogmatik sonu ve nihai doğruyu iddia eden –ki iddia, iddiaların çokluğu ile anlamsız hale gelmiştir- birbirine ayrı sistemlerin karmaşasının belgesidir. Ancak eğer, felsefik düşünce sistemlerinin gelişiminden ve karşıtlarının çözümlenmesinden başka bir şey değilse ve eğer yaradılıştan doğru veya sonuçlanabilir olduğunu iddia etmiyorsa, o halde bitmeyen bir münakaşanın belgesidir. Felsefe tarihi bin yıldır süregelen aralıksız devam eden bir sohbettir, her ne kadar, bu nitelik, çoğunlukla filazofların beyanlarına doğru koruduğu bir dogmatik tavır ile gizlense de sürekli diyalektik veya tartışmacı olmuştur.

Felsefe eleştirmenleri, her zaman felsefe tarihine işaret ederek, ket vurmalarını desteklemişlerdir. Felsefe, bilim gibi ilerleme göstermemiştir. Felsefe, eski problemleri çözmemiş ve yenilerine yönelmişlerdir, problemleri devamlıdır. Felsefe, bilgi deposuna hiçbir şey eklememiştir, bir şaşırtmaca, sonuçsuzluk ve hayal kırıklığıdır.

Bu tür bir değer azalması, eğer felsefe eleştirmenlerin kendisini itham ettiği sonuçları tatmin eder gibi görünürse haklı çıkarılır. Geleneksel olarak filozoflar görevlerini, esas konularını ve araçlarını yanlış algılama hatasını yaptıklarından bu eleştiriyi hak etmişlerdir. Ancak bu, filozofların diyalektikten ziyade dogmatik olduklarını söylemeye denktir. Doğal bilimlerde ilerlemenin oluşu bakımından, ilerleme felsefe ile ilgisizdir. Çözeceği hiçbir belirgin problemi olmadığından, felsefe hiçbir zaman sorunlarını çözmez. Felsefe tarihinde ısrarla ortaya çıkan problemler, Avrupa düşünme geleneğinde bir derece entelektüel devamlılık ve felsefik söylemin geniş sözcük dağarcığı olmasıydı. Felsefik gelenek tekrar tekrar hangi konular karşı karşıya geldiyse, farklı durumlarda ve farklı yollarla kısmen çözümlendi. Ancak çözümlenme her seferinde geçiciydi ve tamamen ortaya çıktığı entelektüel durumla ilgiliydi. Felsefe bilgi deposuna hiç bir şey eklemedi veya herhangi bir temel doğruda ya da sabit fikirde sonuçlanmadı. Eğer doğası tamamen diyalektik olsaydı, sonucu daha farklı olurdu.

2. A SUMMA DIALECTICA

Tartışma şekilleri, tanımlama ve analiz teknikleri ve filozofların fikirleri dönüştürme ve zaptedme süreçleri ile muhaliflerini anlama veya onların iddialarını çürütme yolları, yeterince diyalektiktir. Hata genellikle dogmatismin herhangi bir şekilde bozulmasından kaynaklanan eksikliktir. Diğer bir ifade ile pek çok filozof uygulamanın teorik olarak anlatmak istediklerini, içerdiği entellektüel tavırları ve sunabileceği sonuçları anlamaksızın uygulamada diyalektikçi olmuşlardır. Bu nedenle diyalektik süreçlerin ortaya koyduğu felsefik teoriler, söylemde kısmi

sistemler olarak değil de, nihai sistemler olarak ilerlemişlerdir ve bu tür nihai sistemlerin çokluğu daha ileri bir diyalektiğin çözebileceği söylemdeki karşıtlıkların diyalektik durumundan ziyade telafisi olmayan bir çelişme sergiler.

Örneğin, Descartes ve Leibnitz'in felsefik sistemleri hem bilimsel hemde dini önyargılarında uygulamada diyalektik, ancak tutumlarında dogmatiktir. On ikinci ve on üçüncü yüzyıl teolojistleri, burada tanımlanan tekniğin mükemmel üstadlarıydı, ancak bu tekniği, açığa çıkmış doğruların, diğer tüm önermelerin uygun olması gereken bir dogmatik doktrinin sınırları içerisinde uyguladılar ya da tamamiyle teolojik sisteme aykırı ve dolayısiyle doğru değil diyerek sistemin dışında tuttular. Modern düşüncelerle, pragmatizmdeki hariç hiçbir entellektüel gayret yoktur. Ve bu her tavırda hemde pratikte diyalektiğin ve dolayısiyle, burada ortaya çıkan kavrama göre de felsefenin tamamen inkar edilmesidir. Aristotle, Spinoza ve Kant'ın metafiziksel sistemleri, diyalektiğin mükemmel çalışmalarının ancak bunlar kısmi sistemlerdir, kışkırttıkları polemikle uyum sağlamamış tek sesler gibidirler. Diyalektiğin bir metod ve bir teori olarak bilinçli ifadesine en çok yaklaşan Hegel'in felsefesidir bu felsefenin belkide tek kusuru, bütün karşıtlıkların çözümlendiği Mutlak Fikir'de son bulmasıydı. Nihai bir dogmatizm için diyalektik sürecin sonuçsuzluğundan feragat eder.

Düşünme tarihinde, felsefenin doğasının tamamiyle diyalektik anladığı şeklinde yorumlayabilecek tek şahıs Platon'du. Diyaloglar felsefik düşünmenin var olduğu durum olarak sohbetlerin dramatik açıklamasını oluştururlar. Orada filozoflar ve diyalektikçiler özdeşleşir. Platonik bir diyaloğun konusu genellikle fikirlerin karşıtlığıdır ki bunlar genellikle sohbet sırasında ortaya çıkan karşılıklardır. Bu karşıtlıklar yalnızca bir başka karşıtlıkla yüzleşmek için açıklığa kavuşur hatta belkide çözümlenir.

Diyaloğu oluşturan entellektüel tartışmanın hiçbir nihai çözümü yoktur pek çok doktrin öne sürülür, anlamları açıklığa kavuşturulur ancak hiçbiri dogmatik tarzda ispatlanmaz. Şu anki tartışmanın ışığında, Platon'un diyaloglarında diyalektiğin dışında kalan hiçbir felsefe yoktur. Bu bakımdan, Platon, görevinin doğasını ve tekniğinin özelliklerini tamamen anlayan ilk ve maalesef son filozoftur.

Takdir edilmelidir ki, Hegel de diyalektiğin mantıksal yapısını açıkça formule etmiştir. Ancak, birincisi, bu mantıksal yapı şekli ve süreci olarak edimselin tabiatında bulunur; ve ikinci olarak bu mantıksal yapı,sınırlı bir hiyerarşi olarak algılanır. Burada Hegel, diyalektik sürecin kendisine karşı bir diyalektik tavır gibi göstermekte başarısızdı – ki bu herhangi bir teorik girişimin sonuçsuzluğuna şahit olabilen tarafsızlığın felsefik durumudur. Hegel, sonuçta bir hayal kırıklığını engelleyen diyalektiğin başarısızlığına bir örnektir ve bu dogmatik isteksizlikte Hegel kusurlu bir filozofdur. Hegel, felsefenin en eski modern tarihçilerinden biridir ve muhtemelen diyalektik bir gelişme olarak bu tarihi yazmaya çalışan ilk kişidir. Üçlü adımlar ile fikir tarihi bir üçlemeler piramid yapısı şeklinde gelişti – bir argüman veya tez, bir başka argüman veya tez ile bunların reddedilmesi ve üçüncü bir argüman veya tez ile argümanın çözümlenmesi – Eğer bu mimari kavram, Hegel'in metodunun mükemmelliği ise, mükemmel bir piramidin tamamlayıcı bir taşı olması gerektiğinden aynı zamanda Hegel'in metodunun yenilgisidir. Diğerlerinin meydana getirdiği zorlukları çözümleyen bir kategori, son antitezin bir son çözümü olmalı. Mutlak Fikir'in diyalektik başarının kaynağı olup olmadığının burada tartışılması gerekmez; daha ziyade bu tür bir nihai bitişin ifade ettiği tavır ile diyalektiğin sonsuz olarak nitelendirildiği tavır – ki şu anki açıklamada bunun felsefe için çok önemli olduğunu vurgulamaktadır – karşılaştırılmaktadır.

Bu karşılaştırma Platon'u Hegel'in yerine koyarak daha açık hale getirilebilir. Varsayın ki Platon, Hegel'in yürüttüğü bir göreve yaklaştı aldı). Varsayım çok fazla bir şey talep etmez çünkü şu anki yorum, diyalogların, Platon'un eleştiriye sunduğu kendisine ait olduğu söylenemeyecek modern fikirlerle uğraştığını gösterir. Kendisinin diyalektik olarak adlandırdığı, eleştiri metodu, bir fikri öncül olarak ele alıp, detaylı olarak açıklamıştı. Karşıt fikirler ileri sürülür ve diyalog birkaç hipotezin ima ettiklerinin ve temellerinin alternatif incelemesiyle ilerler. Çoğu durumlarda diyalog neticesiz olarak sonuçlanır. Platon'un, atalarının hatalarını, kendi nihai doğruları içine sentezleme çabası olmamıştır. Karşıtların canlandırılmamış olarak durmasına izin verir ki bunlar içerisinde geleneğin Platon'un öğretileri olarak adlandırdığı doktrinler de vardır. Sohbet başladığı gibi bırakılır, yani bilinen veya inanılan daha fazla bir şey olmadan, ancak pek çok şeyin olası anlamları açıklığa kavuşmuş olarak. Konuşmacılar tesadüfen karşılaşırlar, birbirlerinin ifadelerinde kendi konularını bulurlar ve bir randevularına, banyoya veya akşam yemeğine gitmek için ayrılırlar. Deneyimledikleri ile felsefik açıdan zenginleşirler; ancak daha büyük bilgi veya daha çok doğruya sahip değildirler, hatta Sokrates'in yaptığı son beyanlarına muhtemelen hiçbir zaman inanmazlar. Kendi zihinlerinin felsefik alıştırması ile zenginleşmişlerdir. Bir şeyden ziyade diğerine inanmak için değil yalnızca tartıştıkları için, ancak sadece diyalektik deneyim için filozof olurlar.

Bu nedenle, diyalogların ışığında, Platon'un eğer bugün deneseydi felsefe tarihini nasıl yazacağını hayal etmek zor değildir. Hegelci felsefe tarihini nasıl yazacağını hayal etmek zor değildir. Hegelci üst yapı olmaksızın bir diyalektik açıklama olurdu; bir bakıma, Platon zaman içerisinde bir mantıksal kariyerin konu dışı cihazları olmadan tarihi olarak kaydedilmiş fiillerin diyalektiğini sergileyebileceğinden, hiç tarih olmayabilirdi. Bu tür bir kitaba "Summa Dialectica" adı verilebilir.

Eğer yazılması gereken Summa Dialectica için bir vesile oluyorsa bu kitap amacına ulaşmış demektir. Bu ilerki çalışmada burada olan ve diyalektik bağlamında tarihi felsefenin yorumlanması önerisi detaylı olarak yerine getirilecektir. Her nekadar tarihi felsefeler, onun esas konusunu içersede, muamele tarihi olmayacaktır. Düşünürlerden çok teorilerle ilgilenmelidir. Şekilde kesin olarak diyalektik olmalı ve bilimsel incelemenin veya geometrik prosedürün alışılagelmiş araçlarındansa, diyaloğun edebi avantajlarından istifade olmalıdır. Summa Dialectica kısmen kaydedilmiş veya bildirilmiş teoriler, sistemler ve felsefelerin içerdiğini argümanların ortaya konulmasıdır. Dahası Summa Dialectica diyalektik süreci herhangi bir dogmatik tavrın tarihi olarak sınırlandırdığı noktanın ötesine taşımak için gayret etmelidir. Bu bakımdan, diyalektiğin belirli bir esas konu alanında kritik uygulaması imasının yanı sıra gerçek anlamda yaratıcı bir çalışmadır. Ancak, yalnızca örnekleme yoluyla özetleme olur; fakat eğer tamamen diyalektik olsaydı, tüm tartışmayı veya münakaşayı özetliyormuş gibi görünemezdi. Bu tür bir girişimde kullanılacak örnekleme metodu, taraflı doktrinler arasındaki karşıtlıkların ve bu karşıtlıkların taraflı çözümlerinin seri halinde gelişimi olarak herhangi bir argümanın çizgisinin çizilmesinde bulunur. Bu çizgi elbetteki, aynı yolla sonsuz bir şekilde meydana getirildiğinden, tartışmanın ortaya konulmasında ayrıntılı bir şekilde sergilenemez. Ancak iki şey elde edilir. Birincisi, argümanın verilen çizgi ile teğet olan veya kesişen, çizgileri belirlenir ve ikinci olarak tam bir kısmın tanımlanması ve bir sınıra doğru zorlama metodu ile tanımlanan bir sonsuz seriler gibi verilen çizgi yeterli şekilde tanımlanır. Aynı tanımlayıcı muamele daha sonra, diyalektiğin ilk durumda ortaya çıkan diğer çizgilerinede uygulanabilir ve bunlar böylelikle birbirine teğet veya kesişen argümanları yaratırlar. Summa Dialectica'ın hangi nihai geometrik figüre, uyduğunu, girişimden önce belir-

lemek zordur; belkide alanı, uzantısı boyunca bir noktada her bir diğer çizgiye teğet olan veya kesişen sınırsız çizgilerden oluşan sonsuz bir küredir. Her bir noktası ışık yarı çapı oluşturan bir merkez, herbiri diğeri için bir odak oluşturan sınırları olmayan bir ışık küresi olarak düşünülebilir. Eğer öyle olsaydı, o zaman bir bütün olarak Summa Dialectica tam bir kısmı ortaya koyma ve hiyerarşik gelişiminin sınırlarına yaklaşma metodu ile diyalektik konusunun kısmi ve tamamlanmamış açıklamasından fazla bir şey olamaz.

Önerilen kitaptaki değerler, bu girişimden önce belirtilemez veya yargılanamaz; yapılması ise bir hazırlık planı bakımından mümkün olabilir veya olmayabilir. Ancak Summa Dialectica'nın elde edilmesinin hangi ümitleri yerine getirirse getirsin, şu çift vaati vardır: Birincisi, karşıtlıkları açıklığa kavuşturan, bunların olası sonuçlarını gösteren felsefe tarihinin kapsadığı temel entelektüel tasaları ifade eder ve belkide en önemlisi, bir sistem veya teorinin bir diğerine dönüşümünü az veya çok ölçüde etkiler. Bu, felsefik tartışmanın anlaşılırlığını arttırır, muhtemelen diyalektiğin tekrar kurulmasında teorik farklılık ve anlaşmazlıkların çeşitliliğini azaltır ve bu şekilde çekişmeli tartışmada felsefeye profesyonel filozoflar tarafından yürütülsün veya yürütülmesin, tarihi felsefenin şu anki ve gelecekteki felsefik sürecin aydınlatılmasına katkıda bulunması sağlanabilir.

İkinci olarak, Summa Dialectica'nın esas konusu yalnızca geleneksel olarak felsefe diye sınıflandırılan teorik ve sistematik yazıları içermez ayrıca bilimsel söylem evrenini de içerir: teorik sistemler gibi düzenlenen bilimsel önermeler grubu gibi. Diğer, bir deyişle bilim, diyalektiğe sunulabilir ve bu tür bir muamelede, bilimsel söylemin kısmi teori kurma statüsü vardır. Bu felsefik programda anlatılmak isteneni anlamak için tasarlanan Summanın esas konusunun kısa bir analizi gereklidir.

SUMMA DIALECTICA'NIN ESAS KONUSU

Bilimsel söylem evreni, olguların ifadesi anlamına gelen önermeler grubu veya edimsellik ile ilgili önermeler olarak tanımlanabilir. Bilimsel söylem, herhangi bir olası önerme ile ilgilendiğinden diyalektiğin esas konusunu oluşturan, daha etraflı bir söylem evreninin bir parçasıdır. Ancak, bilimsel önermeyi, söylemdeki tüm diğer olası varlıklardan ayırt eden özellik, olguları öne sürmesi ve söylem dışındaki varlıkların gerçeklik veya edimselliğe, içerik veya varoluş dıştan gelen ilişkisi ile olası doğrudan daha fazlasını iddia etmesidir. Bu öne sürme ve bu iddia açıkça, diyalektik prosedür ile tutarsızdır. Bu nedenle, bilimsel söylemin ne şekilde diyalektiğin esas konusu olarak görüldüğünün açıklanması gerekli hale gelir; ve bu açıklamayı gerektiren yalnızca bilimsel söylemdir. Summa Dialectica'nın kabul ettiği esas konunun diğer kısmi alanları yalnızca teoride ve yalnızca olası tamamen söylem sistemleri olduklarından, doğal olarak bu tür bir kapsamaya ve muameleye uygundur.

Bilimsel söylem evrenin kendisinde kendi içinde bir çok taraflı alana bölünmüştr. Bir yanda teoloji, otoloji, kosmoloji, epistemoloji, metafizik, matematik, mantık, etik, estetik gibi teorik bilimler vardır. Bu teknik terimler, gelenekte felsefenin disiplinleri olarak ele alınan konuları belirtir, ancak eğer felsefe diyalektik ise, her bir durumda doğrunun öne sürülmesi ve edimsellikle bağlantılı olmak üzere bilimin iki dogmatik niteliğine sahip olduklarından bu disiplinler teorik bilimler olarak sınıflandırılırlar. Esas konuları farklı alanlarda olduğundan farklı bilimlerdir; metodları tamamen söylemde bir süreç olduğundan teoriktirler. Onları diyalektik bilimler olarak adlandırarak, kural dışı karakterleri ortaya konulabilir. Eğer ilgili doktrinlerine hiç-

bir iddia eklenmezse, matematik ve mantık tamamen diyalektik olabilir. O zaman bilim yerine yalnızca olası sistemler olurlar.

Diğer yandan, fiziksel, biyolojik ve sosyal bilimler gibi empirik bilimler vardır, bunlar esas konularında ki ve metodlarındaki ayrılıklardan dolayı farklıdır, ancak dogmatik iddialarından dolayı benzer bilimlerdir ve edimsel olaylar veya varolan objelerle uğraşma ve idare etmedeki farklı metodlarındaki ortak özelliklerden dolayı empirik benzerlikleri vardır. Onları teorik bilimler grubundan ayıranda bu özelliktir. Ancak empirik bilimler, deneysel, istatistiksel veya deneyimlerini soruların cevabını bulmakta kullanma tarzında tamamen tümevarımcı değildir. Örneğin, fiziksel bilimler, matematiksel formülleştirme elde ettikleri ölçüde, metotda çıkarımcı ve büyük ölçüde teoriktir ve diğer bütün empirik bilimler, ideal olarak dünyasal ve ilahi olarak, mekaniğin teorik yapısına ulaşmaya çalışırlar. Çıkarımcı ve teorik oldukları ölçüde, empirik bilimler diyalektik olarak ifade edilir. Sosyal bilimler hala bebek konuşması aşamasındadır, ancak onlar bile teorik açıklık çabası göstermişlerdir.

Bu analiz, herhangi bir bilim teorik form elde ettiği derecede söylem evrenin diyalektik bir yapısı olduğu ifadesi ile genellenebilir. Empirik bilimlerde ise teorik veya diyalektik özellikleri deneysel veya doğrulama işi ile çeşitli işe yarar hipotezler metodu, kısmen diyalektik prosedürün aşamalarıdır.

Diğer bir ifadeyle, yalnızca bir teori, söylemde bir sistem olarak ele alınan herhangi bir bilim diyalektiğin kusursuzca işlenmiş bir örneğidir. Fakat eğer sistem, kaçınılmaz olarak kışkırttığı karşıtlarına, sunulmazsa, diyalektik tamamlanmamış olur. Ancak, bu tür bir karşıtlığın ışığında, her sistem yalnızca taraflı olur. Sistem, olasılık statüsüne sahiptir ve bu sistem diyalektik olarak düşünüldüğünde sistemin harici olarak doğru ola-

bilmesi için, gerçeklerle ilgili tüm iddialarını göz ardı etmesi gerekir. Ancak, herhangi bir taraflı söylem evrenini bilimsel olarak ayırt edende tam olarak bu iddiadır. Bu hem teorik hem de empirik bilimler için geçerlidir.

O halde, bilimlerin önerilen Summa Dialectica için kısmen bir esas konu olabilmesi için, bunları iki yoldan biriyle hesaba katmak gerekir. Birincisi Scott Buchanan'ın 'Olasılık' üzerine olan tezinde belirtilmiştir. Kısaca ifade edilecek olursa, bir bilim, bir parametreler sıralaması olarak düşünülebilir. Yapısı sistemik ve işlevi analitiktir; bir sistem olarak analitiktir ve bu analiz bir edimsel bütüne denktir. Ancak analiz her zaman entelektüel bir olaydır ve olasılık statüsü vardır. Herhangi bir bilim, sadece verilen bir edimsel bütünün pek çok olası analizinden biridir. Bu muamele bilimin doğruluk iddiasını iptal etmez; ancak o doğruluk iddiasının önemini tekrar yorumlar ve empirik bilimi, efsanelerle (mitlerle) ve herhangi bir teorik sistemle kıyaslanabilir hale getirir. Entellektüel biçimlerinde, hepsi eşit derecede olası sistemlerdir; bir edimsel bütünde çözümseldir ve doğru oldukları oranda birbirlerine denktirler ki bu da analiz ettikleri edimsel bütüne denklerdir. Bilimin bu yorumu ile ilgili tam ifadeler Buchanan'ın kitabında bulunabilir.

Diyalektiğin teorisine bağlı olarak bilimi düşünmenin ikinci yolu burada geliştirilmiştir. Herhangi bir bilim, tamamen teorik yönüyle ele alınabilir ve bu yönüyle sadece diskürsif bir sistemdir ve tamamen söylem evreninde bir olay olarak dikkate alınabilir. Diğer sistemlerde ve teorilerde olduğu gibi doğruluğu yaradılışı ile belirlenir. Önemi, gerçek veya edimselle ilişkili olarak belirlenir. Bu şekilde düşünüldüğünde bilimsel söylemin herhangi bir taraflı evreni,diyalektiğe karşı hassastır; ancak kabul edilmelidir ki bu şekilde muamele edilen söylemin kısmi ev-

reni, artık bilimin ayırt edici özelliklerinden birine sahip değildir. Bu tamamen bir teori, entelektüel bir olasılıktır.

Buchanan'ın parametrik formülü ile diyalektik teori arasında esas şartlarında bir anlaşma vardır ancak bu daha önceki yorumun doğruluğu kesin varsaydığı edimsel bütünün analitiğe ilişkisine bağlı olarak değildir. Anlaşmazlığın bu noktası, burada yeterli şekilde ele alınamayacak iki teori arasındaki bir diyalektik konuyu ortaya koyar ki; söylem ve edimsellik arasındaki ilişki ile ilgili daha önceki tartışmamızda bu konuya kısmen değinilmişti. Bu karşıtlığın daha fazla detaylandırılması Summa Dialectica'nın konusudur.

Felsefe tarihinin ne şekilde diyalektiğin esas konusu haline geldiği artık açık olmalıdır. Felsefe tarihi, teorik bilimlerin gelişiminin belgelere dayalı kaydıdır. Felsefe teorik bilimleri sahip olabilecekleri herhangi bir dogmatik özellikten yoksun bırakarak, diyalektik rolünde onları Summa Dialectica matrisinde bir araya getirir. Felsefe, empirik bilimlerlede aynı şekilde başa çıkar. İma edilen felsefenin söylemin herhangi bir taraflı evreni ile uğraşma metodu olduğudur; ve bu genel olarak söylemin doğası ile belirlenen bir metoddur. Ve bu metod diyalektiktir.

Bir metod olarak felsefe ile felsefenin esas konusunun bir kesiti olarak bilimsel söylem arasındaki ilişki daha önce belirtilen analizlerle belirlenebilir. Ancak, yinede bir metod olarak felsefe ile bir metod olarak bilim ve diyalektik ile empirizm arasında bir çatışma vardır. Bu karşıtlık, entelektüel değerlerin karşıtlığı olarak ifade edilebilir ve bu karşıtlığın açığa kavuşturulmasında son adım, tatmin edebildiği belirli entellektüel değerleri tanımlayarak diyalektiğin öneminin açıklanmasıdır.

3. DİYALEKTİK TAVIR

Diyalektik tamamen söylemin evreni ile sınırlıdır: esas konusu söylemdir ve kendi hareketi önermelerde ifade edilmiştir. Diyalektik bir anlama ve eleştirme metodudur.

Empirik bilimin metodu genel olarak bir sorgulama ve araştırma metodu olarak tanımlanabilir. Birinci sıradaki olayların ve varlıkların ile bunlar arasındaki gerçek ilişkilerin olgularının bulunması ve belirlenmesi ile ilgilidir. Bilimsel teori söylemde yer almalıdır ancak metodu tümevarımcı ve empirik olduğu ölçüde, nesneler arasındaki bir harekettir ve metodunun uygulanması aracılığıyla bilimsel teori doğruyu ve gerçekle ilgisini iddia eder.

Metodları ve iddiaları bakımından, bilim diyalektik tavırla tamamen zıt olan entellektüel bir tavrı temsil eder. Empirik tavır iki değeri vurgular ki bunlar; inancın dogmatik değeri ve eylemin pragmatik değeridir. Bilimsel düşünme bu iki değeri tatmin eder: açık ve belirleyici doğruları iddia ettiğinde inanç ile sonuçlanabilir; eylem alanında varlıklarla uğraşarak idare etme ile sonuçlanır. Diğer bir ifade ile, bilim uygulama yapabilir.

Diğer bir yandan, diyalektik tavır, inançsızlık ve hareketsizlikte tarafsızlık ve elverişsizlik değerlerini vurgular. Bu iki değeri tatmin eden bir düşünme türüdür: sürecinin esas sonuçsuzluğunda, bir inançla huzur bulmayı veya bir doğrunun kabul edilmesini engeller; söylem evrenine tam bir kısıtlama getirmesi ve söylemin gerçekliğe olabilecek herhangi bir referansına kayıtsız kalması ile herhangi bir pratik konuyu kısırlaştırır. Davranışta hiçbir fark yaratmaz.

Empirizmin değerleri, pratik hayat ile sınırlı değildir. Belirli bir düşünme türünü belirleyici olmaları bakımından tamamen entellektüel değerlerdir. Empirizm'e göre, doğruların araştırılması, inancın kurulması, insan davranışının düzenlenmesi, düşünmenin önemli amaçlarıdır. Diyalektik bu değerleri inkar etmez, yalnızca bunlardan başka entellektüel değerlerin olduğunu ve empirik veya bilimsel düşüncenin dışında bu değerleri tatmin edebilecek bir düşünme türünün olduğunu öne sürer. Dahası diyalektik değerler, teorik hayatla sınırlı değildir. Belirli bir pratik ilişkilere, hayata ve davranışlara alakasız olduğunun farkedilmesini düşünceye zorla kabul ettirdikleri ölçüde belirli bir pratik önemleri vardır. Eylem, tamamen, sert bir şekilde pragmatiktir; geri dönük olanlar haricinde hiçbir zaman diyalektik için bir ilişki değildir ve sonra düşünümde yalnızca bir ahlâki bir teori haline gelir. Herhangi bir karmaşık buluş veya araştırma örneğinde, çıkarımcı ve analitik süreçlerin kapsanması bakımından diyalektik düşünme, bir şekilde empirik prosedürle bağlantılıdır. Ancak diyalektik ve empirik düşünme tatmin gibi davrandığı değerlerde açıkça farklı kutuplardadır. Entelektüel aktivitenin genelde; temel polaritesidir: somutun bütünlüğün adalet bir yanda ve soyut, evrensel düşünceler diğer yanda. Bilimsel düşünme bu alternatif hedeflerin her ikisinide yerine getirmeye çalışır ve dolayısiyle esaslı bir karşıtlıkla karşı karşıya kalma zorluğunda iken; diyalektik düşünme doğasıyla ilgisiz olan karşıtlığı ortadan kaldırır. Diyalektik, somutun bütünlüğüyle başa çıkamayacağını kabul eder; hatta daha ileri giderek hiçbir düşünme türünün, somutun bütünlüğü ile başa çıkamayacağını ileri sürer. Bu, bir bakıma, bilimin eleştirilmesinde ilk adımdır.

Sohbetlerin, tartışmacı veya argümancı ise diyalektiğe veya araştırmaya yönelme eğiliminde oldukları görülmüştür. Empi-

rizm ve diyalektiğin entelektüel değerler bu nedenle sohbetin tartışılan bir konu veya çekişme noktasında ortaya çıktığı durumda alakalıdır. Konuyu, olgulara başvurarak bitirmek mümkün olabilir ve bu empirik düşünmenin, deneyimin, araştırmanın, gerçek sorgulamanın süreçlerinin başvurmayı kapsar. Ancak empirizme başvurma, sohbetin terk edilmesine eşdeğerdir. Argümandan, araştırma için vazgeçilir. Bilimsel düşünme her ne kadar böyle gelişen konularda mühim tavırları olsada sohbetsi değildir. Diğer alternatif temelinde sohbetsi olan, söylemde ortaya çıkan anlaşmazlıklara entelektüel zıtlıklar gibi ele alarak uğraşan ve söylemin devamında belli bir açıklık ve çözümleme getirebilen bir tür düşünceye başvurmaktır.

Genel olarak bu iki alternatif arasından karşıtlıktaki bireylerin mizacına ve herhangi bir tartışılan olayda belirli bir konunun niteliğine dayalı olarak bir karar vermek önemli değildir. Bazı zihinlerin diyalektik arayışı için gerekli olan elverişsizlik ve tarafsızlık, entelektüel tavırlarını varsayamazlar ve bazıları için bu tür prosedürlerin sonuçları değersizdir. Karşıtlık çoğunluklar olgular ile ilgili argümanlara dönüşür ve bu farkedildiğinde, argüman sorgulama uğruna ileriye atılmalıdır. Olguların anlamı ne olursa olsun, sohbet ile belirlenebilir ancak, sohbet hiçbir zaman olgunun ne olduğunu ve olmadığını belirleyemez. Söylemde olgular hakkında tartışmaktan çok, bu tür karşıtlıkların yorumlandığı konular entelektüel bir sohbetin konularıdır.

Bu nedenle sohbetteki bu alternatifler arasında ayırım yapmak önemlidir. Herhangi bir belirli anda, yetersiz hale geldiğinde sohbet bırakılmalıdır veya zorluklarla başa çıkma metodu olarak diyalektiğe dönmeli sonra da üzerine yüklenen koşulları gözlemlemelidir. Diyalektiğin bir metod olarak tanımında, bu

kitabın amacı bu koşulları tanımlamaktır. Dahası, sohbet eğer karşıt konular ile başa çıkmanın diyalektik yolunu seçiyorsa, kendisine bu tür bir düşüncenin tatmin edebileceği entelektüel değerleri sunabilmelidir. Bunlar, temelde bilimsel veya empirik düşünmenin tabiatında olan değerlerden farklıdır. Bu farkın ima ettikleri özetlenmiştir. Geriye kalan yalnızca felsefenin insan değeri ve önemi sohbetin merkezi sohbetlerde ise felsefenin önemli ve insan değeri ile metodlarının ve tavırlarının diyalektik olup olmadığı genel olarak belirtilmiştir.

Eğer bilimsellik düşünmenin doğal ve pratik neticeleri ise felsefeye entellektüel özgürlüğün kaynağı olarak tersi yönde bakılmalıdır. Düşünmenin serbest kalışında üç aşama olduğu söylenebilir ki: birinci aşama evrensel inanç, ikinci aşama, inancın geçerliliğinin belirlenmesinde rasyonel kriterlerin konumu ve üçüncü aşama düşünmenin herhangi bir inançtan bağımsız olmasıdır. İkinci aşama bilimsel ve dogmatik eleştiri aşamasıdır; üçüncü ise felsefik tavrın başarılmasıdır. Felsefenin amacı, boş bir zihni, herhangi bir entellektüel ilgeçlerden bağımsız ve herhangi bir inanç ile engellenmemiş bir zihni elde etme çabası olarak tanımlanabilir. Böyle ele alındığında felsefe herhangi bir fikri yalnızca mümkün olarak göz önünde bulundurma ve önemini tarafsızca inceleme sürecidir. Benzer şekilde sohbetinde içten hükümlerle motive olduğunda felsefik açıdan kötü olduğu söylenebilir.

Ancak felsefe entellektüel özgürlüğün tek aracı değildir. Sohbeti diyalektik arayış içinde kullananlar için komedi ruhunun bir deneyimlemesidir. "İnsan düşüncesinin esas trajedisi, engellenemez külfeti ve kaçınılmaz hayal kırıklığıdır" Ancak filozof için diyalektiğin kaçınılmaz hayal kırıklığı bir trajedi de-

ğildir; sonuçsuzluğu sonsuz olasılığın bir sembolüdür. Düşünceye gerçekte yüklenen snırlama trajiktir; ancak düşünmenin, olasılıklar alanında bir macera olarak yürütülmesi, entellektüel hayatın komedi ruhunun özüdür. Sohbette veya düşünümde tam olarak diyalektikçi olmak, karşıtlıkta taraftarlık içerisinde bulunup, bütün ilgili teorik fikirlere karşı tarafsızlığını kaybetmeyen bir filozof olmaktır.

Felsefe, akla ve komedi ruhunun işlenmesine eşit hakları vermektir. Ayrıca hayata karşı ve insan dünyasını kaplayan düşüncesiz nesnelerle değil, söylemdeki anlamlarla dövülmüştür.

Diyalektik

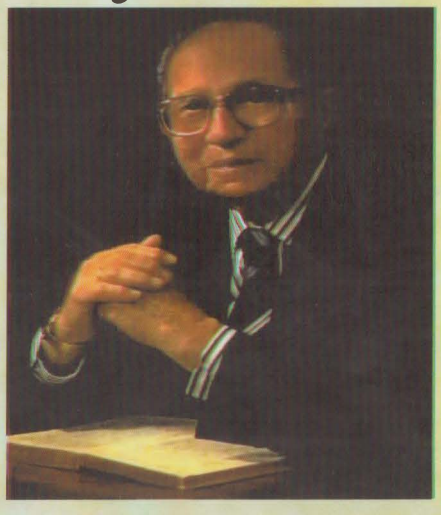

MORTIMER J. ADLER

Bu kitabın amacını doğrulamak için ben, pek çok insanın konuşma ve tartışmalarında deneyimlerini karşılaştırdıkları, olumlu ve olumsuz düşüncelere başvurdum. Bu kitapta savunduğumuz fikirler, tartışmanın koşullarını, bunların kaçınılmaz sınırlamalarını, akılcı özelliklerini ve değerlerini incelemek amacıyla araştırma çabasından ibarettir. Eğer konuşmanın önemi, detaylı bir analizin konusu haline getirilerek abartılmış gibi görülürse, bu analizin ima ettikleri, benim mücadeleci araştırma tahminlerimi, başka nerede ve ne şekilde olursa olsun, nedenlerin varoluş sürecindeki gerçek durumlardan biri olarak şüpheci bir okuyucunun bile paylaşmasını sağlar.

ISBN 975638638-X
9 756386 380076